

▶ ANUL 1989 ÎN
EUROPA DE EST

Emanuel Copilaș
Ilarion Țiu
Hadrian Gorun
Andrei Andreea

▶ RELAȚII
INTERNAȚIONALE

Dorina Bucur
Gabriela Crețu
Adrian-Cosmin Canae
Jin-de Huang
Li-Bing Wang

▶ DIVERSE

Daniel Ionică
Oana Băluță
Enache Tușa

▶ DOCUMENT

Ilarion Țiu

ANTISEMITISM, RASISM,
XENOFOBIE

Alexandru Florian
Florin Grecu

▶ RECENZII

Ciprian Nițu
Cătălin Secăreanu
Nicolae Drăgușin
Hadrian Gorun

▶ SEMNALE

VOLUM XXII

NUMĂRUL 2 (178)

MAR.-APR. 2014

Sfera Politicii

25 de ani de postcomunism
100 de ani de la Primul Război Mondial

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

EDITATĂ DE FUNDAȚIA „ORIENT EXPRES”

APARIȚIE BIMESTRIALĂ

Acest număr apare cu sprijinul
Institutului Național pentru Studierea
Holocaustului din România „Elie Wiesel”

INSHR
EW

[Grandville]

Anul 1989
în Europa de Est

Sfera Politicii este prima revistă de știință și teorie politică apărută în România, după căderea comunismului. Revista apare fără întreruperi din 1992.

Sfera Politicii a jucat și joacă un rol important în difuzarea principalelor teme de știință și teorie politică și în constituirea și dezvoltarea unei reflecții politologice viabile în peisajul științific și cultural din România.

Sfera Politicii pune la îndemâna cercetătorilor, a oamenilor politici și a publicului, analize, comentarii și studii de specialitate, realizate pe baza paradigmatelor teoretice și metodologice ale științei și teoriei politice actuale.

Sfera Politicii își face o misiune din contribuția la consolidarea și dezvoltarea societății democratice și de piață în România.

**Revista Sfera Politicii
a fost editată din anul 1992 de:**

**Fundația
Societatea Civilă**

INDEXĂRI INTERNAȚIONALE:

- Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals
- International Political Science Abstract / Association internationale de science politique (IPSA/AISP)

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

EBSCO PUBLISHING **ProQuest®**

SCPIO
SCIENTIFIC PUBLISHING & INFORMATION ONLINE

Sfera Politicii respectă **Ordinul nr. 4691 din 26 iulie 2011** al Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului privind aprobarea standardelor minime necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare.

EDITORIAL BOARD

Călin Anastasiu

Consilier Principal al Președintelui Societății Române de Radiodifuziune, București, România

Daniel Chirot

University of Washington, Seattle, Washington, USA

Dennis John Deletant

Professor, University College, London, United Kingdom

Alexandru Florian

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

Anneli Ute Gabanyi

Cercetător asociat al Institutului German pentru Probleme Internationale și de Securitate (Stiftung Wissenschaft und Politik), Berlin, Germania

Gail Kligman

Professor, University of California, Berkeley, USA

Steven Sampson

Professor, Lund University, Lund, Sweden

Gisèle Sapiro

Directrice de recherche au CNRS, Directrice du Centre européen de sociologie et de science politique (CESSP), Université Paris-Panthéon-Sorbonne/CNRS/EHESS

Michael Shafir

Profesor, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Lavinia Stan

Professor, Department of Political Science, St. Francis Xavier University, Canada

G. M. Tamas

Budapest, Hungary

Katherine Verdery

Professor, City University of New York Graduate Center, USA

REDACTOR ȘEF

Alexandru Radu

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

Florin Grecu

REDACȚIE

Alexandru Climescu

Nicolae Drăgușin

Aurora Martin

Ioana Paverman

Camelia Runceanu

Cecilia Tohăneanu

TEHNOREDACTOR

Liviu Stoica

Sfera Politicii

VOLUMUL XXII, NUMĂRUL 2 (178), martie-aprilie 2014

Anul 1989 în Europa de Est

- Emanuel Copilaș
Național comunismul ca proiect politic pseudo-hegemonic. Funcții și obiective 3
- Ilarion Țiu
Ceașescu și problema sistematizării rurale 9
- Hadrian Gorun
*A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan
in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War* 16
- Andrei Andreea
Colectivizarea românească din perioada 1949-1962 23

Relații internaționale

- Dorina Bucur
*Delimitarea spațiilor maritime în Marea Neagră: România – Ucraina.
Etapele procesului de la Haga – pledoariile României*..... 31
- Gabriela Crețu
*Reform trajectories in Southeastern Europe: Greece and Romania
in comparative perspective* 39
- Adrian-Cosmin Canae
*NATO – și extinderea către Europa Centrală și de Est vs.
Criza din Ucraina 2014* 46
- Jin-de HUANG and Li-Bing WANG
*A Contrastive Analysis of News Reports on Current Affairs from the CDA
Perspective. With Coverage on Diaoyu Islands Issue as an Example*..... 54

Diverse

- Daniel Ionică
Procedura de legiferare și Comisiile parlamentare în România 66
- Oana Băluță
Reprezentarea intereselor de gen: între ‘politica ideilor’ și ‘politica prezenței’ 74
- Enache Tușa
Republicanism versus monarhie în filosofia politică românească 86

Document

- Ilarion Țiu
*Martie 1989: șase veterani comuniști au protestat
față de dictatura lui Ceașescu* 100

Antisemitism, rasism, xenofobie

- Alexandru Florian
*Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe în perioada
Holocaustului din România* 107

Florin Grecu	
<i>Legislația rasială și retorică antisemităa Partidului Națiunii</i>	124
Recenzii	
<i>The analysis of Romanian communism An attempt at a conceptual and theoretical innovation</i> (Ciprian Nițu)	136
Emanuel Copilaș, <i>Geneza leninismului romantic [The Genesis of Romantic Leninism]</i>	
<i>Reflections on the Contemporary World Order</i> (Cătălin Secăreanu)	139
Adario Battistella, <i>Un monde unidimensionnel</i>	
<i>Nucleul escatologic al religiilor politice</i> (Nicolae Drăgușin)	141
Jacob Taubes, <i>Escatologia occidentală</i>	
<i>O istorie orală a comunismului</i> (Hadrian Gorun)	145
Peter Molloy, <i>Lumea dispărută a comunismului. O istorie orală a vieții cotidiene în spatele cortinei de fier</i>	
Semnale	148
Index de autori	149
Summary	151

Național comunismul ca proiect politic pseudo-hegemonic.

Funcții și obiective

■ EMANUEL COPILAȘ

[Western University Timișoara]

Abstract

At a first glance, nationalism and communism seem to be two radically incompatible political ideologies. But the idea of empowering the state ties them together in a unique manner. Nicolae Ceaușescu's regime is one of the best proofs in this regard. Through the concept of pseudo-hegemonic nationalism, this essay tries to prospect a possible research of national-communism in Romania during 1965 and 1989, emphasizing the composite ideological dimension of the concept and its separation between an internal, domestic component, respectively an external, international one.

Keywords

ideology; government; modernity;
mobilization; myths

Între putere și societate: naționalismul ca instrument modern de guvernare și derapajele sale

Naționalismul și națiunea sunt concepte politice ambigue, având o încărcătură emoțională puternică. Rolul lor original este însă unul rațional în sens politic: crearea unei identități comune între guvernanți și guvernați în cadrul unor societăți supuse presiunilor transformatoare ale modernizării. Însă aparatele statale ultracentralizate, atât de utile statelor moderne având la bază proiecte naționale, au fost preluate de la monarhiile absolutiste, primele care au vehiculat idei naționale în încercarea (nereușită) de a capta fidelitate societăților multietnice pe care le conduceau¹. Este cazul să clarificăm vocabularul conceptual utilizat. Astfel, prin etnie înțelegem o comunitate de identitate „inconștientă”, definită din exterior,

1 Sergiu Mișcoiu, *Formarea națiunii. O teorie socio-constructivistă*, (Cluj-Napoca: EFES, 2006), 58. Documentarea pentru acest articol se datorează parțial unei burse oferită de către Academia Română, filiala Iași, prin proiectul „Inovare și dezvoltare în structurarea și reprezentarea cunoașterii prin burse doctorale și postdoctorale” (IDSRC – doc postdoc) POSDRU/159/1.5/S/133675, Investește în oameni! | FONDUL SOCIAL EUROPEAN | Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane.

nu din interior, având la bază o continuitate mai degrabă simbolică decât demografică¹. Națiunea, în schimb, este o comunitate mult mai largă, centrată pe o identitate politică asumată conștient. În ciuda neajunsurilor sale majore, naționalismul (sentimentele și practicile pe care le inspiră ideea abstractă a națiunii), consideră Ernest Gellner, nu a fost produsul unor intelectuali europeni exaltați, ci a avut rădăcini mult mai adânci în procesul modernizării însuși, nefiind altceva decât o formă de omogenizare culturală, socială și politică pe care elitele politice și economice beneficiind de pe urma epocii industriale au creat-o pentru a putea prospera, circumscriind simbolic și practic forța de muncă necesară acestui gigantic proces. Educația joacă un rol cheie în această ecuație², așa cum la Benedict Anderson apariția tiparului și anvergura căpătată de limbile vernaculare împotriva latinei medievale a papalității au contribuit la „imaginarea” unor tipuri de comunități foarte vehemente în afirmarea particularității lor nou-descoperite³.

Poate cea mai importantă tipologie a studiilor dedicate naționalismului distinge între adepții continuității dintre etnie și națiunea modernă (Anthony Smith, Walker Connor), respectiv între analiștii pentru care națiunile se bazează mai mult sau mai puțin pe „tradiții inventate” (Eric Hobsbawm, Ernest Gellner, Paul Gilbert), în care continuitățile simbolice dintre etnie și națiune sunt recuperate selectiv, partizan, de multe ori fiind efectiv inventate, și unde punctele de convergență dintre modernitate și națiune sunt mai consistente decât cele dintre etnie și națiune. Perenialiști și moderniști, cu alte cuvinte. Analiza pe care o am în vedere, urmând să o detaliez pe parcursul proiectului, se revendică de la perspectivele moderniste asupra națiunii.

O altă departajare importantă a naționalismului se poate opera între varianta sa franceză, preponderent civică, unde naționalitatea este dată de cetățenie și proiectul naționalist în ansamblu este unul cu valențe universaliste, respectiv varianta germană a naționalismului, mistică și etnicistă, operând cu o identitate națională care își alege membrii, reciproca nefiind, ca în cazul francez, valabilă - în funcție de apartenența la o prezumtivă comunitate primordială. Naționalismul românesc din secolul XIX, perioada interbelică și cea comunistă s-au inspirat în primul rând din varianta germană, romantică de naționalism, urmărind crearea și/sau consolidarea unor state naționale bazate pe anterioritatea unei culturi comune, mai mult sau mai puțin reale. Pe cale de consecință, naționalismul românesc, în special cel existent în timpul dictaturii ceaușiste, a reprezentat un instrument politic având ca obiectiv principal edificarea unei societăți compacte ideologic, bazată pe exhibarea agresivă a valorilor și miturilor naționale, prin care distanța dintre elita politică ilegală și populație să fie astfel estompată sau cel puțin eludată prin impulsionearea subtilă a xenofobiei în plan intern, respectiv a independenței asertive în plan extern.

Funcții și obiective ale naționalismului pseudo-hegemonic

O analiză sumară a conținutului ideologic și a funcțiilor politice ale naționalismului existent în România în timpul dictaturii ceaușiste poate fi operată, în primă fază, pe coordonate interne, respectiv externe. Astfel, în plan intern, funcțiile naționalismului mai sus menționat ar consta în încercarea de a obține legitimitate (o carență de pe urma careia comunismul românesc a suferit de la începutul și până la finalul existenței sale), mobilizare socială (utilizând diferite procedee ca regizarea

---

1 Walker Connor, „A Nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group, is a...”, în John Hutchinson, Anthony Smith (ed.), *Nationalism*, (New York: Oxford University Press, 1994), 45-46.

2 Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*, (Oxford, Cambridge: Blackwell, 1983), 39.

3 Benedict Anderson, *Imagined communities*, (London: Verso, 1991), 36-46.

minuționasă a manifestărilor publice și orientarea lor înspre crearea unui efect de exaltare romantică a populației, care să reverbereze cu pretențiile de continuitate istorică ale regimului, continuitate plasată acum la un nivel superior – respectiv tehnicile de disciplinare a societății, tratată ca un obedient instrument de producție aflat la discreționarul unei conduceri ce impunea directive ferme în ceea ce privește educația, „etica și morala socialistă”, „democrația muncitorească”, „spirit(ul) de sacrificiu”, „eroism(ul) patriotic”, „devotament(ul) față de patrie”, „spirit(ul) revoluționar” etc.), și, în final, metamorfozarea politico-ideologică a populației astfel încât să rezoneze integral cu obiectivele regimului, sau, altfel spus, îndeplinirea vechiului obiectiv marxist-leninist al abolirii distincției dintre stat și societate. Iar aici nu se putea ajunge decât prin crearea celebrului „om nou”, comunist autentic capabil de orice sacrificiu pentru partid, dar și pentru „patria socialistă”: în cadrul regimului Ceaușescu, așa cum am argumentat în altă parte, leninismul este insolubil legat de naționalism¹.

În plan extern, pe de altă parte, regimul Ceaușescu urmărea, pe lângă obținerea aceleiași legitimități care îi era contestată de către populație României, transformarea ordinii internaționale astfel încât aceasta să devină cât mai conformă cu aspirațiile statelor mici și mijlocii aflate „în curs de dezvoltare”. Inegalitățile structurale produse și reproduse la nivel mondial, se argumenta, erodează potențialul unui mediu internațional mai puțin conflictogen și predispus la cooperare durabilă, concentrând resursele și avuția în cadrul statelor bogate din Nord și amplificând, prin rate ale dobânzilor injuste și presiuni orientate în defavoarea industrializării, dependența statelor aflate în curs de dezvoltare din Sud sau din „lagărul socialist”, cum era cazul României, de același Nord „imperialist” și rapace. Dincolo de justificările generale ale acestui deziderat (foarte actual, de altfel, dacă ține cont de redescoperirea importanței temei după debutul crizei economice din 2008), nu trebuie trecut cu vederea faptul că Ceaușescu utiliza un discurs internațional moralizator în scopuri deloc morale: consolidarea propriei dictaturi. Iar naționalismul economic exacerbant (protecționismul) pe care l-a pus în practică pentru a limita penetrarea ideologică occidentală în interiorul țării, concomitent cu cerințele accentuate pentru credite și acces pe piețele occidentale și cu încercarea de a deveni, urmând exemplul Chinei maoiste, un fel de model pentru statele africane recent decolonizate cu aspirații socialiste – nu au condus, cuplate cu radicalizarea ideologico-politică internă și cu amplificarea naționalismului pe coordonate tot mai fascistoide – decât la izolarea regimului pe plan internațional.

Pe scurt, o cercetare mai aprofundată ar putea releva existența unei forme insolite de naționalism în perioada guvernării ceaușiste (1965-1989), pe care l-aș numi naționalism pseudo-hegemonic. Ipoteza de la care pornesc este aceea că în timpul regimului comunist și cu precădere după încheierea perioadei dejiste, actul politic și implicit actul guvernării – posedă un conținut ideologic mult mai ridicat decât în prezent. Pe cale de consecință, exista o asimetrie discursivă între putere și societate incomparabil mai puternică decât cea din cadrul democrațiilor liberale deoarece demersul politic nu se limita la simpla obținere a consensului social, ci la transformarea radicală a societății în conformitate cu niște obiective ideologice apriorice, extrem de coercitive și, așa cum s-a observat în cele din urmă, imposibile. Cum au fost edificate raporturile dintre putere și societate în perioada Ceaușescu? Și care au fost mecanismele prin intermediul cărora fragila sau mai degrabă aparenta legitimitate a acestor raporturi au fost impuse și redefinite conjunctural, simbolic și practic deopotrivă? Iată întrebările centrale la care naționalismul pseudo-hegemonic ar putea oferi un răspuns. S-a încercat, în cadrul acestui întreg proces de inginerie socială,

---

¹ Emanuel Copilaș, *Geneza leninismului romantic. O perspectivă teoretică asupra orientării internaționale a comunismului românesc, 1948-1989*, (Iași: Institutul European, 2012), 402-508.

instituirea acestui tip de naționalism drept interfață între guvernanți și guvernați, în perspectiva obținerii unui numitor comun pe filieră politico-ideologică. Dar ce se înțelege în definitiv prin naționalism pseudo-hegemonic?

Conceptul de „naționalism hegemonic” l-am împrumutat din lucrarea autorilor Didier Chaudet, Florent Parmentier, Benoît Pélopidas, *When empire meets nationalism. Power politics in the US and Russia*, care îl utilizează pentru a descrie proiectul identitar eurasianist al Rusiei post-sovietice, acaparată de ambiția de a își reconstrui anvergura geopolitică globală prin intermediul unui naționalism politic în care să fie reunite toate cele peste o sută de popoare care împart teritoriul rusec. În contraponderă, neoconservatorismul joacă același rol în ceea ce privește Statele Unite ale Americii. Naționalismul la care face referire prezentul eseu a fost catalogat drept pseudo-hegemonic; ambițiile sale intime sunt hegemonice în sensul dezirabilității anvergurii geopolitice, economice și culturale ale marilor puteri, numai că posibilitățile reale pentru atingerea acestui obiectiv nu au fost niciodată, exceptând registrul propagandistic, aproape de materializare. Ceaușescu s-a imaginat copios ca lider al unei superputeri în devenire (voi dezvolta argumentul în cadrul unei viitoare cercetări) și chiar va acționa în acest sens începând cu a doua jumătate a anilor 1970 în Lumea a Treia, brodând asupra imaginii României ca o Chină în miniatură, contestatară atât la adresa capitalismului occidental cât și a „șovinismului de mare putere” al Uniunii Sovietice, a cărei ordine politică internă desigur nu o contesta, exceptând momentele când o percepea drept periculos de fragilă (mă refer la etapa care a început cu anul 1985, când secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice devine Mihail Gorbaciov).

Conceptul de naționalism pseudo-hegemonic este util nu numai la nivel internațional, ci și (mai ales) în politica internă a regimului Ceaușescu. Aici, hegemonia pe care partidul încerca să o instaureze nu s-a tradus niciodată prin adeziunea substanțială a populației, ci prin receptarea de obicei pasivă, uneori latent ostilă a acesteia a necesității „construirii socialismului”. Hegemonia ideologică a leninismului naționalist sau romantic a rămas neîmpărtășită, cel puțin în măsura în care regimul o dorea. Asta nu înseamnă nici pe departe că influențele sale sociale au fost neglijabile; nu au fost însă cele scontate, iar când au fost totuși măcar parțial anticipate, intensitatea lor a lăsat de dorit.

Deși regimurile leniniste, așa cum le numește Kenneth Jowitt, au avut la bază o ideologie indeniabil internaționalistă, ca orice proiecte politice aflate la putere pentru un interval considerabil de timp, au dezvoltat tendințe invariabil conservatoare, chiar dacă au încercat să le plieze pe edificiul ideologic leninist, de la care se revendicau însă tot mai puțin convingător. Chiar dacă a cunoscut aceeași evoluție, comunismul românesc dintre 1965 și 1989 nu a renunțat la leninismul rudimentar pe care l-a absorbit pe filieră stalinistă, acordându-i însă o pondere relativ egală cu cea a naționalismului pseudo-hegemonic, tot mai vehement și mai puțin credibil pe măsură ce regimul se apropia de final².

---

1 Didier Chaudet, Florent Parmentier, Benoît Pelopidas, *When empire meets nationalism. Power politics in the US and Russia*, (Ashgate, Farnham: Burlington, 2009), 100-107.

2 Pentru autori ca Peter Zwick de exemplu, nu numai regimurile leniniste, ci chiar și marxismul originar pe care l-au deformat avea ca importantă sursă de inspirație naționalismul politic. Marx însuși distingea între „naționalismul progresist” ale Franței, Germaniei și Marii Britanii, respectiv „naționalismul non-progresist” al al micilor state balcanice care luptau pentru independență. Vezi Peter Zwick, *National communism*, (Boulder: Westview Press, 1983), 23-35. Acest aspect nu contrazice punctele cardinale ale teoriei marxiste pentru care capitalismul (și naționalismele ca instrumente ale burgheziei pentru dominarea piețelor interne) avea un rol global emancipator, în sensul în care potența contradicțiile interne ale Ocidentului, grăbind revoluția, respectiv disemina în colonii infrastructura și industrializarea necesare viitorului (și ultimului, din punctul de vedere al lui Marx) salt revoluționar.

Moștenirea naționalismului pseudo-hegemonic

Începând cu secolul XIX, naționalismul a fost în permanență un subiect actual pe agenda experților în științe sociale. Un subiect atât de proteic și polimorf ca naționalismul, produs și totodată patologie a modernității în ansamblu – nu poate să nu suscite un viu interes epistemologic. Doar că, dincolo de această dimensiune a abordării fenomenului, consecințele practice ale acestuia (excluziune socială, xenofobie, șovinism, infracționalitate, crearea de tensiuni sociale și/sau internaționale cu potențial conflictogen, etc.) sunt de cele mai multe ori cele care antrenează necesitatea unei circumscrieri științifice. Iar un fapt demonstrat cu certitudine este acela că efectele sociale ale crizelor sau perioadelor de stagnare economică se traduc de cele mai multe ori printr-o recrudescență a naționalismului.

Naționalismul pseudo-hegemonic s-a transformat, după 1989, într-un naționalism virulent reactiv, în care elementele de extrema dreaptă, vizibile și în perioada comunistă (cultul eroilor, aversiunea față de „imperialism”, xenofobia latentă existentă în însăși propaganda regimului), au devenit fățișe. Diferența constă în faptul că noul naționalism nu mai are ca principal protagonist puterea, ci diferite asociații care pot fi încadrate, la o privire generală, în sfera societății civile. Caracteristicilor enumerate mai sus li s-au adăugat antisemitismul, autohtonismul (exacerbat în perioada comunistă sub forma protocronismului) și, pe măsură ce legionarismul era re-descoperit, ortodoxismul mistic. Astăzi, deși nu a atins formele politice vehemente care se manifestă în Ungaria guvernată de către Fidesz, naționalismul românesc, chiar dacă nu se manifestă la fel de intens ca în anii 1990, reprezintă un pericol real, mai ales că semnele revenirii economice sunt decamdata extrem de modeste. Ceea ce îngrijorează mai mult este însă naționalismul difuz, latent, caracterizat de intoleranță interetnică, pusee xenofobice și uneori rasiste, apatia politică pregnantă (care poate fi recuperată și de către extrema stângă, nu numai de extrema dreaptă, asociată de obicei cu revirimentul naționalist) și resentimentele la adresa unor mari puteri regionale (Rusia) care, îndreptățite sau nu, contribuie la precarizarea poziției economice a țării, în ciuda câștigului de securitate derivat din apartenența la Alianța Nord-Atlantică. Naționalismul românesc contemporan nu poate fi înțeles și, mai important, circumscriș social și ideologic în vederea unei dezaprobări sistematic argumentate – dacă nu este plasat în continuitate cu naționalismul pseudo-hegemonic existent în a doua jumătate a perioadei comuniste, trecând prin naționalismul interbelic și ajungând chiar la naționalismul pașoptist. O Românie naționalistă - și riscurile resurgenței acestui fenomen, pe filieră internă sau externă, sunt cât se poate de reale – este tot mai puțin o Românie europeană, atât în accepțiunea clasică (legată de filozofia politică iluministă), cât și în cea instituțională (Uniunea Europeană) a termenului. Iar o Românie conectată doar formal, nu și substanțial, la valorile și practicile europene, este o Românie lipsită de perspectivă. Tocmai de aceea, la începutul secolului XXI, naționalismul nu mai reprezintă un răspuns adecvat la problematica guvernării. Avem nevoie de un nou tip de identitate politică, mai puțin coercitivă, mai puțin „inventată”, pentru a îl parafraza pe Hobsbawm, cât mai incluzivă posibil și, cel mai important, bazată pe o asimetrie minimală între guvernanți și guvernați.

BIBLIOGRAFIE

ANDERSON, Benedict, *Imagined communities*, London: Verso, 1991.

CHAUDET, Didier; PARMENTIER, Florent; PELOPIDAS, Benoît, *When empire meets nationalism. Power politics in the US and Russia*, Ashgate, Farnham: Burlington, 2009.

CONNOR, Walker, „A Nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group, is a...”, în HUTCHINSON, John; SMITH, Anthony, (ed.), *Nationalism*, New York: Oxford University Press, 1994.

Copilaș, Emanuel, *Geneza leninismului romantic. O perspectivă teoretică asupra orientării internaționale a comunismului românesc, 1948-1989*, Iași: Institutul European, 2012.

GELLNER, Ernest, *Nations and Nationalism*, Oxford, Cambridge: Blackwell, 1983.

MIȘCOIU, Sergiu, *Formarea națiunii. O teorie socio-constructivistă*, Cluj-Napoca: EFES, 2006.

ZWICK, Peter, *National communism*, Boulder: Westview Press, 1983.

Ceaușescu și problema sistematizării rurale

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

At the beginning of 1989, the Western Civil Society expressed its most together with violation of the human rights as well as Romanians' free of movement triggered a huge backlash toward the regime. An extensive civil action called Operation Villages Romanian began in Belgium and, after that, in the rest of Western Europe. At the same time, in the USA, several significant institution called up the new emigrant Dinu C. Giurescu to write out a scientific report on Romanian systematization.

Keywords

Systematization in Romania; Urban and rural planning; International opposition against Nicolae Ceaușescu; Romanian communist dictatorship; Fall of Communism in Romania

Pentru unele state din Europa de Est, anul 1989 a rămas în istorie pentru reformele politice care au culminat cu înlăturarea regimului comunist și trecerea pașnică spre o societate democratică. România a făcut însă notă aparte. Din punct de vedere politic, Nicolae Ceaușescu s-a izolat și mai mult pe plan internațional. De ani de zile manifestase opoziție față de reformele inițiate de Mihail Gorbaciov în URSS. Atitudinea sa conservatoare față de schimbările democratice din Polonia l-au compromis și mai mult.

Pe lângă antipatia cancelarilor occidentale, Ceaușescu a atras în 1989 și critici puternice din partea societății civile din statele democratice. Activiștii occidentali au fost înfuriați de inițierea unei faze noi a sistematizării, pe care Ceaușescu a anunțat-o cu mare fast la finele anului 1988. După ce terminase marile proiecte urbane, în urma cărora a distrus clădirile istorice ale orașelor prin construcția unor „centre civice” din beton, în stilul „realismului socialist”, Ceaușescu pregătea un vast proiect de redesignare a mediului rural. Din cele 13.000 de sate, trebuiau păstrate 7-8.000, iar locuitorii urmau să fie concentrați în localitățile rămase. Acolo se construiau blocuri și locuințe colective, în vederea reducerii la minim a suprafeței locuite. Scopul era obținerea unei suprafețe cât mai mari de teren agricol. Apariția primelor „sate-model”, în jurul Bucureștiului, a creat o adevărată

spaimă – nu aveau apă curentă și nici canalizare, grupurile sanitare erau în curte, iar bucătăriile erau la comun, pe fiecare etaj. Nu toate blocurile sătești dețineau această structură, însă zvonurile „ghetoizării” mediului rural s-au răspândit cu rapiditate și au creat o nemulțumire profundă.

„Operațiunea satele românești”

Ca urmare a știrilor alarmiste, câțiva tineri belgieni au hotărât să ia atitudine. Ei au fost mobilizați de un reportaj al gazetarului Josy Dublié, cu titlul „România, dezastrul roșu”. Luând ca exemplu modelul organizației „Amnesty International” de a „adopta” deținuți politici de către un grup de aderenți, belgienii au gândit un sistem prin care comune românești aflate pe lista demolărilor urmau să fie „adoptate” de către localități rurale din Belgia. Întâlnirea fondatoare a grupului avuse loc la 22 decembrie 1988, însă lansarea propriu-zisă a proiectului s-a ținut pe 3 februarie 1989, în cadrul unei conferințe de presă la Bruxelles. Acțiunea a fost denumită „Operațiunea Satele Românești”, fiind coordonată inițial de un grup de 12 tineri (nucleul fondator), susținuți de o echipă de jurnaliști, fotografi, avocați, arhitecți, graficieni, economiști etc. Belgia era primul test al proiectului. Inițiatorii „Operațiunii” s-au confruntat pe de o parte cu lipsa informațiilor despre localitățile ce urmau a fi „adoptate”, iar pe de altă parte cu imposibilitatea de a comunica cu țărani năpăstuiți din România – scrisorile lor nu aveau nici o șansă să ajungă în Occident. Singura modalitate de interacțiune cu satele vizate era pe calea undelor, astfel că postul „Europa Liberă” a fost folosit din plin pentru a se face cunoscută „Operațiunea Satele Românești”. În scurt timp, inițiatorii experimentului au reușit să strângă o bază de date cu satele ce urmau a fi adoptate, sprijinindu-se pe cunoștințele emigranților români din spațiul cultural francez. La conferința de presă din 3 februarie 1989 au fost „adoptate” primele cinci localități românești: Livada (jud. Satu Mare), Bragadiru (Sectorul Agricol Ilfov), Ghermănești (Sectorul Agricol Ilfov), Teiuș (jud. Alba) și Tibănești (jud. Iași). Impactul mediatic a fost deosebit, fiind publicate zeci de articole de presă despre eveniment. Ulterior s-au organizat mai multe emisiuni radio-tv. La 15 februarie 1989, deja 200 de primari belgieni își exprimaseră dorința de a „adopta” sate românești. Exemplul lor a fost urmat de localități din Franța (20), Elveția (5), Olanda (1). În Franța, „Operațiunea Satele Românești” a fost susținută de Federația Națională a Primarilor Rurali, precum și de partide politice: Adunarea pentru Republică, Partidul Socialist, Partidul Republican, Centrul Democraților Sociali, ecologiștii.

Primul raport internațional privind sistematizarea

În paralel cu acțiunile din Europa, în Statele Unite ale Americii se pregătea publicarea primului raport științific internațional privind sistematizarea urbană și rurală din România. Documentul fusese scris de istoricul Dinu C. Giurescu, emigrat în SUA în 1988. La invitația organizațiilor „Kress Foundation” și „The World Monuments Fund”, acesta scrisese raportul cu pricina, pe care-l predase în septembrie 1988 beneficiarilor. Pe lângă informațiile consistente referitoare la sistematizare, Dinu C. Giurescu a anexat și fotografii cu câteva clădiri din București căzute sub loviturile de buldozer, pe care le realizase, pe ascuns, înainte de a părăsi țara.

Raportul a fost prezentat în cadru oficial pe 19 aprilie 1989, evenimentul fiind găzduit de celebra fundație „Smisonian Institution”. Au fost prezenți peste 70 de invitați: personalități din domeniul conservării și restaurării, specialiști în politica monumentelor și în relații internaționale. Problema sistematizării urbane și rurale

din România s-a menținut pe agenda media din SUA tot anul. Dinu C. Giurescu a fost intervievat de posturile de radio din New York și Seattle, recenzii ale raportului au apărut în ziare cotidiene („Wall Street Journal”) sau de profil („Preservation News”). În august 1989, Giurescu a fost invitat chiar în studiourile CNN, unde a participat la o ediție a emisiunii *International News*.

Sistematizarea, un proiect controversat în istoria României

Problema sistematizării mediului de locuire i-a preocupat pe guvernanții români încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Se dorea modernizarea orașelor, a căilor de comunicații, precum și salubritatea locuințelor. Nivelul de dezvoltare a țării nu a făcut posibile asemenea investiții în prima jumătate a secolului XX, proiectul fiind reevaluat începând cu anii '60. Astfel, în 1966, cu ocazia unui simpozion organizat de Uniunea Arhitecților pe tema sistematizării și a reconstrucției zonelor urbane centrale s-a constatat că vechile orașe, cu structura lor specifică și rețeaua lor stradală nu puteau fi adaptate vieții contemporane. În consecință, planificatorii trebuiau să aibă în vedere remodelarea ariilor urbane, după anumite cerințe: o densitate mărită, reducerea suprafețelor ocupate de industrii, demolarea ariilor cu clădiri insalubre, noi soluții pentru traficul stradal, conservarea trăsăturilor culturale și istorice.

Cu ocazia simpozionului amintit, specialiștii în arhitectură au stabilit că sistematizarea trebuia să se facă respectându-se principiile conservării patrimoniului cultural. Astfel, existau orașe cu monumente importante și clădiri bine definite: Brașov, Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Bistrița, Cluj, care trebuiau menținute, adaptate, modernizate și armonizate cu construcțiile contemporane. În al doilea rând, existau orașe cu monumente istorice importante, dar fără o arhitectură semnificativă și fără o „structură urbană clară”: Târgoviște, Suceava, Iași, Sebeș-Alba, Baia Mare, în care urbanistii puteau efectua o intervenție mai radicală, menținându-se monumentele istorice și poate unele segmente caracteristice din vechile străzi.

Nevoia de locuințe

Proiectul sistematizării a fost discutat pentru prima dată în cadru oficial la Conferința Națională a PCR din 6-8 decembrie 1967. Guvernării au prezentat atunci propuneri pentru remodelarea mediului rural. Discuțiile au fost reluate și cu ocazia Congresului al X-lea al PCR din 1969. Problema a fost dezvoltată la Conferința Națională a PCR din 19-21 iulie 1972, când se preconiza realizarea a „300-350 de noi centre urbane”, în urma sistematizării satelor.

Nevoia de locuințe a accelerat discuțiile privind dezvoltarea vechilor orașe. Astfel, la începutul anilor '70, Direcția Monumentelor Istorice și de Artă a identificat ariile istorice din 25 de orașe. S-au făcut propuneri de restaurare, de renovare a fațadelor prin operații adecvate de îmbunătățire a structurii arhitectonice, a traficului de pietoni și vehicule și de adaptare a acestor centre la cerințele contemporane. Arhitecții și urbanistii au ajuns la un consens privind conservarea zonelor istorice ale celor mai importante orașe. Spre exemplu, în București s-a delimitat o zonă centrală aproape circulară, marcată de bulevarde, după cum urmează: la nord – Nicolae Titulescu și Ștefan cel Mare; la est – Mihai Bravu și Văcărești; la vest – Orhideelor, Grozăvești, Panduri, Tudor Vladimirescu și Viilor; la sud – Șerban Vodă și Olteniței. În Craiova a fost delimitată o altă zonă considerată de interes istoric, în care trebuia păstrată arhitectura tradițională, între străzile: Oltețului, Ialomicioara, Mihail Kogălniceanu, 23 August, Câmpia Izlaz, Matei Basarab, Lascăr Catargiu, Râului și

Constantin Brâncoveanu. În această arie se aflau unele obiective importante: Piața Veche, Piața Buzești, „Axa comercială”, zona Băniei. La Brăila s-a propus conservarea a două zone importante: strada Republicii și Piața Lenin. În Constanța urma să se păstreze zona veche a orașului, iar în Suceava, după unele negocieri, arhitecții au reușit să salveze de la demolare cartierul din jurul Bisericii Sfântul Dumitru. În această fază a sistematizării, adepții salvării patrimoniului cultural au argumentat, cu cifre, că ariile de interes istoric reprezentau între 4-8% din suprafața orașelor, iar suma necesară pentru conservarea obiectivelor se ridica undeva la 20-40% din costul unui apartament nou.

După efectuarea primelor studii privind liniile sistematizării, începând cu anul 1973 au apărut proiecte de remodelare ale localităților. Astfel, schițe de sistematizare au fost întocmite pentru 125 de comune din județul Ilfov – sate considerate de către administrație ca fiind „fără perspective de dezvoltare”. Localitățile cu pricina urmau să fie regrupate, pentru a fi recuperate „circa 7.300 hectare pentru agricultură”. Noile clădiri ce urmau a fi construite erau apartamente în blocuri-tip, încălzite cu sobe, precum și case în proprietatea unei familii, reluând tipurile locale existente. La acel moment, planificatorii anunțau că „sistematizarea se va face în urma unui proces îndelungat, numai după ce populația se va convinge singură de marile avantaje oferite de noua așezare: școală, magazin, apă, într-un cuvânt condiții bune de viață”.

Discuțiile la nivel teoretic, din conferințele arhitecților și urbanistilor, precum și din publicațiile de specialitate, au fost materializate prin Legea nr. 58/1974, publicată în „Buletinul Oficial” din 1 noiembrie 1974, privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale. În preambulul acesteia se anunța că acțiunea avea în vedere „amenajarea pe bază de plan a orașelor și satelor, prin „restrângerea perimetrului constructibil al localităților la strictul necesar și folosirea optimă a teritoriului acestora, transformarea unor localități rurale care au perspective de dezvoltare în centre economice și sociale cu caracter urban”. Localitățile rămase trebuiau să beneficieze, conform legii, de „echiparea cu dotări social-culturale, cu lucrări tehnico-edilitare și căi de comunicație și transport, păstrarea și îmbunătățirea mediului înconjurător, punerea în valoare a monumentelor istorice și de artă și a locurilor istorice”. Dezvoltarea, pe viitor, a orașelor și comunelor trebuia să se facă planificat, în baza unui „program național de ansamblu”.

Modelul de dezvoltare a spațiului locativ era blocul-tip, cu înălțimea cuprinsă între 2-5 niveluri. Pentru mediul rural era prevăzută, de asemenea, o dezvoltare „compactă”. În centrul civic al centrelor de comună se așezau centrul politico-administrativ, unități culturale, de învățământ și ocrotirea sănătății, de prestări de servicii și comerciale, precum și locuințe.

Calamitățile naturale și sistematizarea

Foarte ambițios, proiectul sistematizării nu a fost pus în practică imediat, cu toate că fusese emisă o lege în acest sens. Economia României nu putea suporta astfel de investiții, iar agricultura cooperativizată nu se număra printre cele mai eficiente din Europa. La ce bun accelerarea extinderii suprafeței cultivabile? Însă două calamități naturale i-au schimbat optica lui Nicolae Ceaușescu privind remodelarea spațiului de locuire. În primul rând, în 1975 au avut loc inundații de mari proporții, care au afectat majoritatea zonelor țării. Revărsarea râurilor a reconfirmat faptul că România nu beneficia de un sistem modern de canalizare și colectare a apelor principalelor râuri. Peste doi ani, în 1977, asupra țării s-a produs un nou cataclism, cutremurul de pământ din 4 martie. Zona sudică a țării a fost lovită cu precădere, iar clădirile vechi au fost doborâte în proporție însemnată.

În acest context, Nicolae Ceaușescu s-a manifestat tot mai insistent asupra punerii în practică a proiectelor de sistematizare a mediului urban și rural. În ședința Comitetului Politic Executiv din 10 martie 1977, Nicolae Ceaușescu, pe fondul distrugerilor din centrul vechi al Bucureștiului, trasează proiectul viitorului „centru civic”, care-și va face loc în peisaj prin demolarea clădirilor istorice: „Ne gândim să găsim un loc și să trecem în perspectivă să construim un nou sediu politico-administrativ, să nu mai stăm în fosta închisoare. Sediul acesta o să-l dăm altor instituții. Să vedem unde să facem un centru care să devină un centru mai bine sistematizat, mai modern, unde să facem pe viitor și mitinguri, adică să devină un centru politico-administrativ, că acesta de acum nu este nici un centru. Să vedem unde o să-l facem. Sau în Piața Victoriei sau pe Plevnei, unde a fost hipodromul – desigur, demolând și *vis-à-vis*. Aceasta presupune niște preocupări, niște sistematizări”.

Tot în cadrul ședințelor CPEX convocate după cutremur, Ceaușescu a dispus și demararea sistematizării satelor: „Cred că va trebui cu câteva din satele distruse mai mult să procedăm ca și la Zimnicea (oraș grav afectat de cutremur, *n.n.*), analizat complet aceste sate, nu comune ca atare, ci sate, dacă este în cea mai mare parte distrus să îl concentrăm în perimetrul sistematizării și să-l refacem complet. Cred că ar trebui să vedem în felul acesta ca în doi ani după ce vom avea situația să ne propunem 5-6 sate din acestea să le refacem complet într-o formă care să constituie o formă de organizare, pe proiect unic, și să constituie și un model, ca să spun așa, și un anumit sprijin din partea statului aici (...) În comerț și în comune să intre în cadrul sistematizării și ceea ce s-a demolat să facem magazine moderne. În orașe același lucru. La fel și pentru alte așezări, dacă avem cămine culturale și case de cultură să se prezinte situația ca să putem stabili toate aceste măsuri”.

După degajarea molozului din cartierele afectate de cutremur și efectuarea estimărilor privind pagubele, Nicolae Ceaușescu a decis că noul centru politico-administrativ să fie amplasat pe Dealul Arsenalului. Pentru prima dată locația respectivă a fost menționată pe 6 aprilie 1977, în cadrul întrevederii cu ambasadorul URSS la București, V.I. Drozdenko.

Centre civice din beton în toate orașele

Începând din acel moment, pregătirile privind reconstrucția marilor orașe, prin demolarea clădirilor vechi, despre care se spunea că erau nesigure, s-au accelerat. În 1984 au demarat demolările pe Dealul Arsenalului din București (în zona Uranus), unde fusese proiectat noul centru civic. Pe lângă clădiri aparținând stilului arhitectonic tradițional, au fost sacrificate și o serie de biserici și mănăstiri vechi de câteva secole. Reacția Bisericii împotriva acestui fenomen a fost insignifiantă.

Distrugerile nu s-au restrâns numai la nivelul Capitalei. Multe cartiere istorice ale celorlalte orașe au fost puse la pământ de buldozere, pentru a face lor noilor centre civice locale. Clădirile de beton, de formă patruleteră în general, au luat locul unor edificii publice vechi de un secol. S-a invocat degradarea acestora și precaritatea condițiilor de salubritate. Însă ce nu se spunea de autorități a fost că multe obiective istorice dărmate fuseseră incluse în programe de conservare în anii '70, înghițind investiții însemnate.

Stilul arhitectonic tradițional a fost înlocuit astfel cu cel al realismului socialist, sumar definit tehnic și neplăcut vizual. În continuarea noilor sedii ale instituțiilor statului, situate în centru, au fost dispuse circular blocuri-tip de locuințe, amestecându-se într-un mod inestetic spațiul public cu cel locativ. „Compactarea” mediului urban prevăzută în legea 58/1974 a fost uneori dusă la extrem, rezultând orașe înghesuite, ale căror cartiere dau impresia de ghetou.

Sistematizarea rurală

La sfârșitul anilor '80, „marele salt” privind construcția de locuințe s-a încheiat în majoritatea orașelor țării. Însă de la jumătatea deceniului se făceau pregătiri pentru etapa a doua a sistematizării, respectiv reconstrucția mediului rural. Astfel, în 1986 Secția Organizatorică a CC al PCR a elaborat un raport privind „sistematizarea localităților pe baza normelor de dimensionare a suprafețelor de teren din cadrul perimetrelor construibile” care preconiza că din 13.123 sate existente, urmau să fie menținute doar 9.192. Dintr-o scrijelitură de stilou, planificatorii prevedeau ca restul localităților, în număr de 3.931 să fie „propuse pentru dezafectare și strămutate în alte localități cu perspective mai mari de dezvoltare economico-socială”. Care erau criteriile prin care se stabileau „perspectivele de dezvoltare” nu au menționat niciodată activiștii Comitetului Central!

Pentru localitățile rămase, se aplica *ad-literam* Legea 58/1974. Astfel, era redusă drastic suprafața de locuire de la 625.258 hectare la 285.839 hectare! Nici localitățile „iertate” de demolare nu aveau dreptul să-și păstreze arhitectura. Planificatorii socoteau că circa 1.863.417 gospodării se aflau în afara „perimetrelor construibile” și urmau a fi strămutate. Totul pentru cucerirea a noi parcele pentru agricultură – 339.419 hectare. Pe altarul „noii revoluții agrare”, falimentară de altfel, urmau să mai cadă și unele locuințe aflate în afara „perimetrelor construibile” din mediul urban, estimate la 275.755 gospodării.

Forma finală a acestui program de sistematizare a fost făcută publică în 1988. Erau preconizate trei etape, eşalonate până în anul 2000: 1990–1995–2000. Nicolae Ceaușescu, în cuvântarea din 3 martie 1988 privind sistematizarea satelor (ținută la a IV-a conferință a președinților consiliilor populare), vorbea despre distrugerea unui număr de este cuprins între 7.000-8.000, din aproximativ 13.000 existente. Pentru punerea în practică a „indicațiilor”, în ședința CPEX din 6 mai 1988 a fost constituită Comisia centrală pentru sistematizarea teritoriului și localităților.

Locuitorii urmau să fie strămutați în satele rămase care, la rândul lor, își schimbau arhitectura, prin construcția de blocuri-tip. Prin dispunerea pe verticală a spațiului locativ se câștiga teren pentru agricultură, susțineau autoritățile. Însă chiar presa Partidului admitea că în blocurile din mediul rural condițiile nu erau asemănătoare cu edificiile omonime din orașe. Așadar, revista „Flacăra” din 8 iulie 1988 scria că: „În majoritatea cazurilor, țăranii trebuie să-și procure apa așa cum o făceau înainte, încălzirea se face ca altădată și la fel în ceea ce privește grupurile sanitare colective care se găsesc în curte”. Condițiile insalubre erau accentuate de faptul că apartamentele nu aveau bucătărie proprie, locatarii fiind nevoiți să-și prepare hrana la comun, într-o încăpere specială prevăzută pe fiecare palier. Dintre „noile sate” gândite de Nicolae Ceaușescu, 558 urmau să treacă deja la o nouă fază de dezvoltare – transformarea în centre agro-industriale, după cum anunța Legea 58/1974.

Dispariția unor comune ducea evident la nemulțumiri ale populației, tocmai de aceea Departamentul Securității Statului a ordonat Direcției a I-a Informații să intensifice controlul informativ în mediul rural, în vederea întocmirii „stării de spirit”. „Comentariile negative” se refereau în special la: posibilitatea pierderii unor locuri de muncă, mai ales în rândul unor funcționari ai consiliilor populare ce urmau a fi dezafectate, precum și cadrele didactice din școlile planificate a fi desființate; greutatea în transportul în comun, ca urmare a extinderii distanțelor până la noile centre administrative; aprovizionarea deficitară cu produse alimentare; desființarea unor unități sanitare sau de altă utilitate din comunele redistribuite etc.

Conștienți de posibile tulburări sociale, primarii din zonele rurale vizate de sistematizare nu au mai efectuat consultări cu populația, așa cum prevedea Legea 58/1974. Sătenii au fost anunțați pe nepregătite că localitățile lor vor fi demolate. Uneori, reacțiile au fost violente. În comuna Spermezeu (jud. Bistrița-Năsăud),

circa 100 de locuitori s-au strâns în fața Consiliului Popular pentru a cere explicații administrației. O parte din protestatari au intrat în sediul primăriei, pentru a-i cere socoteală primarului, acesta fiind bruscat de două femei din comună. Spiritele s-au calmat abia după intervenția miliției. În noaptea care a urmat, ferestrele casei primarului, care plecase din comună, au fost sparte de „autori necunoscuți”.

Nemulțumirile populației, dar și intensificarea presiunilor internaționale (la 27 aprilie 1989 prințul Charles al Marii Britanii a condamnat sistematizarea într-un discurs), au determinat încetarea temporară a proiectului sistematizării. Autoritățile erau de părere că mai întâi populația trebuia convinsă de necesitatea economică a măsurii.

Peste granițe ajungeau însă informații distorsionate despre stadiul sistematizării satelor. Postului de radio „Europa Liberă” difuza săptămânal știri neverificate, privind cazuri de sate „rase” de pe suprafața pământului. „Scrisorile” veneau în general din localități cu populație maghiară din Transilvania, Ceaușescu fiind acuzat că a intensificat măsurile naționaliste prin distrugerea patrimoniului cultural al acestei minorități. Știrile alarmiste, combinate cu acțiunile emigrației românești și ale organizațiilor internaționale legate de sistematizare au contribuit în anul 1989 la adâncirea prăpastiei dintre regimul comunist de la București și lumea democratică. Acest proiect distructiv degradat în plus imaginea lui Nicolae Ceaușescu, care în ultimele luni de viață era complet izolat pe plan internațional.

Consecințele sistematizării

Până în 1989, cel puțin 29 de orașe au fost distruse și reconstruite în proporție de 85-90%: Suceava, Botoșani, Pașcani, Iași, Roman, Piatra-Neamț, Bacău, Vaslui, Huși, Bârlad, Tecuci, Focșani, Galați, Râmnicu-Sărat, Buzău, Mizil, Ploiești, Pitești, Slatina, Craiova, Râmnicu-Vâlcea, Giurgiu, Slobozia, Călărași, Medgidia, Tulcea, Constanța, Mangalia, Baia Mare etc.

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Naționale ale României – Direcția Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR – Secția Organizatorică, dos. nr. 19/1989.

„Legea nr. 58/1974”, în *Buletinul Oficial nr. 135*, 1 noiembrie 1974.

Interviu cu academicianul Dinu C. Giurescu, februarie 2009.

Berindei, Mihnea, „Operation Villages Roumains (1989-2005)”, în *Supliment 22 Plus* (editat de *Revista 22*), 28 iunie 2005.

Dobre, Floarea, Banu, Luminița, *Reflectarea în documentele Securității a impactului programului de sistematizare a mediului rural (1989)*, Comunicare prezentată la Simpozionului Internațional „Sfârșitul regimurilor comuniste”, Sâmbăta de Sus (jud. Brașov), 25-28 iunie 2009.

Giurescu, Dinu C., *Distrugerea trecutului României*, București, Editura Museion, 1994, 96 p.

Tismăneanu, Vladimir, Dobrințu, Dorin, Vasile, Cristian (coord.), *Raport final*, București, Editura Humanitas, 2007, 880 p.

A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War

■ HADRIAN GORUN

[Constantin Brâncuși University of Targu Jiu]

Abstract

This short analysis tries to emphasize Ronald Reagan's role to the collapse of Communist system in Central and Eastern Europe. During his first years as president, he took a hard line against Soviet Union. He described this superpower as „Evil Empire”, suporting all anti-Communist movements from all over the world. Since 1985, a new era of American-Soviet relations has just begun. Reagan and Gorbachev held four summit conferences between 1985 and 1988: the first in Geneva, Switzerland, the second in Reykjavik, Iceland, the third in Washington, D.C., and the fourth in Moscow. Reagan believed that if he could persuade the Soviets to allow for more democracy and free speech, this would lead to the end of the Cold War and to the end of the Communist system.

Keywords

Ronald Reagan; Mikhail Gorbachev; Cold War; Strategic Defense Initiative; missiles; nuclear weapons

Introduction

The purpose of the herewith study is to highlight the manner in which the external policy of the United States' President, Ronald Reagan, contributed to bringing to an end the political and ideological conflict that divided the European continent and the whole world for almost half a century.¹ Based on a brief bibliography related to the Cold War, our article represents a synthetic analysis that tries to underline Ronald Reagan's role in the collapse of the Communist system and finally in the Soviet defeat.

Our study also points out the transition from confrontation to cooperation in the Soviet-American bilateral relations. Being a member of Republican Party, the president Reagan has always acted as a fervent anti-Communist.

---

¹ For the beginning of The Cold War and for the main assumptions concerning the responsibility of the outburst of the conflict, see Martin Mc. Cauley, *Russia, America and the Cold War 1949-1991*, (New York: Pearson Longman, 2004), 28-32; Wilfried Loth, *Împărțirea lumii. Istoria Războiului Rece 1941-1955*, translated by Ana-Maria Iosup (București: Editura Saeculum I.O., 1997), 9-15. See also Hadrian Gorun, „Contribuția lui Ronald Reagan la sfârșitul Războiului Rece”, *Analele Universității Constantin Brâncuși din Târgu-Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, no. 2, (2010): 131-142.

In the 1970s, USSR had managed to counterbalance the power of USA. All over the world the Soviet Union supported the Communist regimes, from Chile and Nicaragua, in Latin America, to Angola, Mozambique, Ethiopia, in Africa, Vietnam and Laos in Asia. The détente policy promoted by Richard Nixon's administration encouraged the aggressive tendencies of the Soviets.

However, due to the aid offered to the revolutionary movements and Marxist regimes, USSR ran out of resources. The historians and the specialists in international relations talk about a stagnation in Leonid Ilych Brezhnev's era. The Soviet intervention in Afghanistan put an end to the détente policy.

The collapse of the Communist regimes and the end of the Cold War would have been impossible if Mikhail Sergeyevich Gorbachev had not become General Secretary of the CPSU. Ronald Reagan was also contemporary with important leaders, as Margaret Thatcher, Pope John Paul II, Helmut Kohl and others.

From confrontation to cooperation in U.S.-Soviet Relations. Reagan Doctrine

Although Ronald Reagan mainly adopted an intransigent policy towards the Soviet opponent and other dictatorships throughout the world during his first mandate, after 1985- the year Mikhail Gorbachev was elected Secretary General of the Soviet Union Communist Party- we are dealing with an improvement in the relations between the two superpowers of the international bipolar system. The American president went from a virulent rhetoric towards the Soviet Union and the Marxist regimes sponsored by them, to a more ponderate, nuanced and even modified discourse after 1984-1985. Unlike his Kremlin predecessors, Gorbachev adopted a co-operant attitude in the relations with the Americans. Although he was a reformist, adept of the *Perestroika* and *Glasnost'*, the evolution from confrontation to negotiation and collaboration in the relations with the West during his time was facilitated by the precarious position the Soviet Union had in this period with regard to the foreign affairs.

The end of the Cold War was also possible because of some exceptional personalities that were contemporaneous in the '80s of the last century. Besides Ronald Reagan and Mikhail Gorbachev, we mention Margaret Thatcher, the Prime Minister of Great Britain, Helmut Kohl, Chancellor of West Germany, François Mitterand, President of France. We cannot ignore the merits of the leader of the first independent Union from the communist block, the Polak Lech Walesa and those of the Chekoslovakian opponent in the '70s and future president after the crash of the communist block, Vaclav Havel. Nevertheless, one of the most prominent figures was the former Cardinal, Karol Wojtyła- Pope John Paul II.

We stress the fact that there has always been a convergence of opinions between Ronald Reagan and the "Iron Lady" of the British politics, the only small difference being determined by USA's decision to act unilaterally, without asking the British consent, in the context of the Grenada crisis in 1983, although this belonged to the Commonwealth.²

The cohesion of the Western block, the unity in views between the Americans and their western allies, Great Britain, The Federal Republic of Germany and France also manifested itself in the circumstances of the so-called *battle of the medium range missiles*,³ consumed mostly between 1981 and 1983.

---

1 See also Pascal Lorot, *Perestroika*, translated by Cristina Jinga (București: Editura Corint, 2002), 7-91.

2 Paul Johnson, *O istorie a lumii moderne 1920-2000*, translated by Luana Schidu (București: Editura Humanitas, 2005), 726-732.

3 Maurice Vaise (coord.), *Dicționar de relații internaționale. Secolul 20*, translated by Marius Roman (Iași: Editura Polirom, 2008), 121-122.

In 1979, Soviet Union's invasion in Afghanistan¹ ended the so-called *Détente* in the American-Soviet relations. Due to a new tension supervened also as a consequence of the above-mentioned event, the specialists talked about the beginning of a second Cold War. The Jimmy Carter administration answered by establishing an embargo regarding the grain delivered to the Soviet Union. The USA also decided the boycott of the Olympic Games in Moscow, in 1980. Moscow answered likewise, by being absent four years later in Los Angeles.²

Ronald Reagan, former actor and radio commentator, also held the important position of Governor of California. In November 1980, he defeated by far his opponent, Jimmy Carter in the elections. At the beginning of his mandate, the new president had as priority objectives the rebirth of the country's economy and, first and foremost, the re-establishment of the military power in the USA, which identified itself with the rebuilding of the American prestige in the world. Under such circumstances, the military expenses were substantially enhanced.³

In the '60s and the '70s, the Soviet power supported all the Marxist and anti-western regimes and movements, military and financially. The cases of Cuba, Angola, Ethiopia, Nicaragua and of course, Afghanistan, are eloquent. Besides the well-known dispute of the arming, the Soviet Union and the USA fought for primacy in the Third World. The former actor from the White House answered to the so-called Brezhnev Doctrine, which stipulated the irreversibility of the Soviet conquests in the world, by elaborating the Reagan Doctrine. The Secretary of State, George Schultz contributed significantly to its outlining. The Reagan Doctrine, a counterweight for the Brezhnev Doctrine, provided material support for the anti-communist insurgences, as well as the propagation and promotion of liberty and democracy throughout the world, duty assumed as a moral one. The abandonment of this objective would have been a *shameful betrayal of the American ideals*.⁴ The Reagan Doctrine brings its creator closer to political realism concerning the foreign affairs. There can be observed certain similarities in thinking with the former Moscow Ambassador, George Kennan. The latter drafted and explained in 1946 and 1947 the *containment* doctrine, through the *Long Telegram* suggestively entitled *The Sources of Soviet Conduct*.

By virtue of the Reagan Doctrine, the American administration annulled the Clark amendment, which had been adopted by the Congress in the '70s and which provided the suspension of the financial aid for the anti-communist forces in Angola. The subsidies attributed to the guerilla movement of the Mujahideens in Afghanistan were supplemented in the '80s.⁵ The Contras anti-Marxist forces in Nicaragua were also financed. In 1983, the *coup d'état* from Grenada was baffled. This had been planned by the Cubans and three years later, Reagan ordered the bombing of the military and industrial equipment from Tripoli, capital of Libya. The pretext of this punitive act was the assassination of an American military in a club from West Berlin, as consequence of a bomb attempt. The implication of colonel's Muhammad al- Gaddafi Libya was proven. The US president had just included Libya in a *terrorist state confederation*, outlawed and led by a *bunch of*

---

1 Charles Zorgbibe, *Histoire des Relations Internationales* (Paris: Hachette, 1995, Tome IV), 311-322.

2 Jean-Baptiste, Duroselle, André, Kaspary, *Istoria relațiilor internaționale*, translated by Anca Airinei (București: 2006, vol. II), 265-267; H. Gorun, *Contribuția lui Ronald Reagan....*: 132-133.

3 John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, translated by Diana Pușcașu Țuțuianu (București: Editura Rao, 2009), 253-305.

4 Henry Kissinger, *Diplomația*, translated by Mircea Ștefanu, Radu Paraschivescu (București: Editura Bic All, 2002), 673-674.

5 See also, Anthony, Best, Jussi, Hanhimaki, Joseph, Maiolo, Kirsten Schultze, *International History of the Twentieth Century and Beyond* (London and New York: Routledge, Second Edition, 2009).

criminals.¹ Two communist bastions were also part of this group of states; North Korea, led by Kim-Il-Sung, Fidel Castro's Cuba, and also the regime of the Nicaragua Sandinista-Marxists and the fundamentalist Islamic Iran of the Ayatollah Khomeini.

The Reagan Doctrine was a success, as during the '80s of the 20th century a series of Soviet backings took place. In 1980, the Russian troops left Cambodia and later, in 1993, free elections were organized in this country, so harshly challenged by the criminal exterminator regime of the Red Khmers (1975-1979), led by Pol-Pot. Until 1990-1991, Daniel Ortega's Sandinista regime from Nicaragua was overthrown and the Soviet and Cuban military forces in Angola, withdrawn. Nonetheless, the communist power in Ethiopia crashed. All of these realities are irrefutable proofs of the outage and superannuation of the Brezhnev Doctrine. Actually, the doctrine was officially abandoned by the Soviet authorities in 1981, when the Political Bureau in Moscow considered that it was not necessary to intervene in Poland,² in order to re-establish a *status quo* in compliance with Kremlin's interests, as it had happened in 1956 in Budapest and in 1968 in Prague. Subsequently, in the context of erosion and crash of the communist regimes in the Soviet Union's influence sphere, Ghenadi Gherasimov, spokesman of the Foreign Affairs Ministry of the Soviet Union will declare that the Brezhnev Doctrine had been substituted by the *Sinatra Doctrine*,³ allusion to Frank Sinatra's notorious song - *My Way*. The states in Central and Eastern Europe, such as GDR, Poland, Czechoslovakia and Hungary were permitted to choose their own way, economically and politically. The Red Army was not interfering any more, as it had done in the past in order to restrain their aspirations and autonomy tendencies and to punish their distance from Moscow.

Unlike other heads of the American Executive, Ronald Reagan did not support authoritarian regimes only because they were anti-communist, even if they stood out as authoritarian and lacked consistency in matters of respecting human rights. Some of Reagan's predecessors had supported authoritarian and dictatorial regimes, such as Syngman Rhee's, from South Korea, Augusto Pinochet's from Chile and Ferdinand Marcos from Philippines. Pinochet was constrained to take the risk of free elections after many years of dictatorship (1973-1989) during which the secret police had done numerous victims. He did not pass the electoral test. The USA were also involved in the dismissal of Marcos, in Philippines.⁴ Yet before being elected president of the USA, Ronald Reagan was expressing his trust in the temporary character of the communist regimes, being certain that democracy and capitalism will prevail ultimately. At the same time though, he feared that until this happy moment, the humankind might be destroyed by a nuclear Armageddon. The White House leader therefore established another priority objective, the abolishment of nuclear weapons and he pursued it, especially during his second mandate. As he was pleading in favor of a complete elimination of the whole nuclear arsenal, and the SALT Treaty (Strategic Arms Limitation Talks) did not refer to all categories of arms, he did not support a renewal of it, choosing a SART alternative (Strategic Arms Reduction Talks).

Inspired by the American idealism represented by Woodrow Wilson, former president of the US during the First World War, Reagan thought that the ideological differences and divergences were not impossible to overcome, that the Soviet intransigence was generated by ignorance and not by ill will. The remedy for such a situation in the relations with the Soviets was the promotion of a personal diplomacy, from one head of state to the other. Although he acted offensively during the antecessors of Gorbachev, naming the Soviet Union *Evil Empire* and its leaders

---

1 Paul Johnson, *O istorie a lumii...*, 727; Hadrian Gorun, *Contribuția lui Ronald Reagan...*: 134.

2 John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 280-281.

3 John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 317.

4 Henry Kissinger, *Diplomația*, 673; Hadrian Gorun, *Contribuția lui Ronald Reagan*:136.

capable of any crime' in his harsh speeches, he truly believed that the asperities could have been solved through summit talks with the Soviet party and state leaders. Nevertheless, the same speech that was referring to the aggressive intentions of the Soviets brings Reagan closer to the followers of the traditional and orthodox thesis regarding the accountability for the beginning of a Cold War and its maintenance. After settling at the White House, President Reagan denounced the *Détente* policy which, he thought, was only freezing the conflict and the nuclear weapons, perpetuating a status quo used by the rival to speculate the western weaknesses. He also rejected another theory which had guided the American strategy- *Mutual Assured Destruction* (MAD). The nuclear discouragement and the so-called balance of the theory were discredited and disapproved.

The US President mainly used public rhetoric to direct the animadversion upon the Soviet system. In 1981, soon after he had miraculously survived an attempt, he held a speech anticipating the inevitable failure and collapse of global communism. His prophecy became reality, even if it took 8 more years for the Soviet block. In the beginning of another speech, one year later, before the House of Commons in London, he paraphrased the former British Prime Minister, Winston Churchill. He said that from Stettin on the Baltic to Varna on the Black Sea, none of the regimes *planted by bayonets* by the Red Army risked free elections. He concluded that these regimes had not established their legitimacy. Quoting Karl Marx, he shared his opinion regarding the existence of a *great revolutionary crisis, a crisis where the demands of the economic order are conflicting directly with those of the political order*. Only that the crisis did not reach, as the co-author of the Communist Party Manifest had predicted, the non-Marxist West, but the Soviet Union itself, the center of global communism, the state that *was denying human freedom and human dignity to its citizens*. Consequently, the political communist system was compromised for good.²

Between 1982-1983, the Soviet-American relations became even more tense. In this context, while Moscow was almost certain of the imminence of an American nuclear attack, in the autumn of 1983 the Soviets brought down a South-Korean civil plane. Consequence of a regrettable error, it had entered the Soviet air space. 269 people died in the tragic accident, some of whom were American citizens. Cynically and without any sense of reality, the Soviet leader Yuri Andropov, former head of the KGB for 15 years, qualified the incident as a hidden challenge coming from the USA. He did not take any responsibility for the numerous victims. On the other hand, the military preparations of NATO, known as *Able-Archer 83*, alerted the Soviet information services. Experts of the Cold war said that there has never been such tension between the two superpowers since the missile crises in Cuba in 1962.³

According to Henry Kissinger's view, which we share, the main American decisions that rushed the end of the Cold War were: the settlement of medium range missiles, *Pershing II and Cruise*, as well as the announcement made by Reagan during a television speech, regarding the *Strategic Defense Initiative*. It is also important to mention that the first intercontinental, land-based ballistic missile (MX) was developed during the Reagan administration.⁴

Starting 1983, the deployment of *Pershing* missiles and cruise missiles especially on the territory of the Federal Republic of Germany, the Netherlands and Belgium, was a firm answer to the Soviets' decision of setting SS-4, SS-5 and SS-20 missiles intended on the Western Europe. The latter ones could have destroyed and devastated entire European cities. USA's answer, finalized with the deployment of the two types of missiles is significant. Strategically, we are dealing with a coupler between the European defense and the American one, the two of them being in-

---

1 See John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 253-305; Henry Kissinger, *Diplomația*, 664-682.

2 John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 281-286.

3 John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 287; Hadrian Gorun, *Contribuția lui Ronald Reagan* : 138.

4 Henry Kissinger, *Diplomația*, 675-678.

dissolubly linked. The *Zero Option* suggested by the White House, meaning the withdrawal of all the Pershing II and Cruise missiles in return for the withdrawal of all the medium range Soviet missiles was initially rejected by the Soviets.

Reagan's *Strategic Defense Initiative* (or *The Star Wars*), launched in March 1983 allocated no less than 26 billions dollars during 5 years for the edification of a defensive system able to neutralize the Soviet ballistic missiles. This defense was going to be based on laser particles. The president addressed all the American scientists able to find solutions in order to turn the nuclear weapons into inefficient and superannuated ones. The announcement of the *Strategic Defense Initiative*, that ended the *Mutual Assured Destruction* theory provoked fear and panic in Moscow,¹ as the Soviet officials were aware of their own strategic weaknesses. The competition with the advanced American strategy was almost impossible to win. During the Reagan-Gorbachev meetings that marked a tempering of the relations between the superpowers, the Kremlin leader solicited the limitation of the *Strategic Defense Initiative* to laboratory testing.

The Geneva and Reykjavick summits (1985 and 1986) uncovered certain dissensions between the two presidents, especially with regard to weapons. In Washington, nevertheless, they reached an agreement and decided to give up all the medium range missiles in Europe.² The relations became even more relaxed afterwards. In May 1988, the American President held a speech at the State University in Moscow and he was cheered by the entire assistance. One year later, the Secretary General of the CPSU took the initiative of withdrawing the Soviet military forces from Afghanistan and Mongolia. Moreover, on December 7th 1988, Mikhail Gorbachev announced before the General Assembly of the United Nations that the Soviet Union was to reduce unilaterally the commitment regarding the troops of the Warsaw Treaty with half billion people. He explained his decision saying that using the force should not be an instrument of the foreign policy.³ It meant, from our point of view, the explicit renunciation of the coercive Brezhnev Doctrine.

Conclusions

We cannot deny the important parts that Jimmy Carter and George Bush (US vice-president and Reagan's successor) played in the decay of the international system specific to the Cold War. But the one that exercised decisive pressure upon the Soviet system was Ronald Reagan.

We can distinguish in his policy elements of the political realism and idealist ideas as well. During his first years at the White House, he took a hard line against the Soviet Union. He strengthened the national security of the state and lebeled USSR as "the Evil Empire". But during his second presidential mandate, he began to perceive the new Soviet leader, Gorbachev as a partner, not an opponent. The relations between superpowers improved. The cooperation represents a concept valorized by the wilsonian idealism.

The Soviet Union was completely defeated by the USA, economically but mostly technologically, because the first one ended its resources in the '60s and '70s trying to keep up with the war of weapons against the USA and financing the Marxist regimes and movements everywhere. The outage and even regression of the Soviet Union during the Leonid Brezhnev era were fatal in the end. On

---

¹ Henry Kissinger, *Diplomatia*, 679, Jean Baptiste Duroselle, André Kaspy, *Istoria relațiilor internaționale*, 267-268.

² Martin Mc. Cauley, *Russia, America...*, 86; Hadrian Gorun, „Contribuția lui Ronald Reagan...”:139.

³ J. L. Gaddis, *Razboiul Rece*, 296; Hadrian Gorun, „Contribuția lui Ronald Reagan...”:139.

the other hand, the left-wing historian Eric Hobsbawm¹ considered that the high living standards from the West, (including the laborers) compared to the ones in the Soviet Union and the states in its orbit, made the lyrics of the Communist Internationale become obsolescent. The remarkable technological progress and the growth of the living standards in the states from the Western block invalidated Vladimir Ilici Lenin's expectations, which were also shared by Iosif Stalin. According to these expectations, a new war between the capitalist states, that was going to end with the implosion of the capitalist system, was inevitable.

REFERENCES

- Best, Anthony, Hanhimaki, Jussi, Maiolo, Joseph, Schultze, Kirsten, *International History of the Twentieth Century and Beyond* (London and New York: Routledge, 2009, Second Edition)
- Calvocoresi, Peter, *Europa de la Bismark la Gorbaciov*, Translated by de Lucian Leuștean (Iași: Editura Polirom, 2003)
- Calvocoresi, Peter, *Politica mondială după 1945*, Translated by Simona Ceaușu, (București: Editura Allfa, 2000)
- Duroselle, Jean-Baptiste, Kaspary, André, *Istoria relațiilor internaționale*, vol. II; Translated by Anca Airinei (București: Editura Științelor Sociale și Politice, 2006)
- Fontaine, André, *Istoria Războiului Rece*, vol. IV (București: Editura Militară, 1992)
- Gaddis, John Lewis, *Războiul Rece*, Translated by Diana Pușcașu Țuțuianu (București: Rao International Publishing Company, 2009)
- Hobsbawm, Eric, *The Age of Extremes: A History of The World 1918-1991* (New York: Pantheon Books, 1994)
- Hughes-Wilson, John, *A brief History of the Cold War. The hidden truth about how close we came to nuclear conflict* (London: Robinson, 2006)
- Johnson, Paul, *O istorie a lumii moderne 1920-2000*, Translated by de Luana Schidu, (București: Editura Humanitas, 2005)
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, Translation Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, (București: Editura BIC ALL, 2002)
- Lorot, Pascal, *Perestroika*, Translation and notes: Cristina Jinga (București: Editura Corint, 2002)
- Loth, Wilfried, *Împărțirea lumii. Istoria Războiului Rece 1941-1955*, Translated by Ana-Maria Iosup (București: 1997, Editura Saeculum I.O.)
- Mc Cauley, Martin, *Russia, America and the Cold War 1949-1991* (New York: Pearson Longman, Second Edition)
- Milza, Pierre, Berstein, Serge, *Istoria Secolului XX*, vol. III, Translation: Marius Ioan (București: Editura BIC ALL, 1998)
- Vaise Maurice (coord.), *Dicționar de relații internaționale. Secolul 20*, Translated by Marius Roman (Iași: Editura Polirom, 2008)
- Charles, Zorgbibe, *Histoire des Relations Internationales*, Tome IV (Paris: Hachette, 1995).

---

¹ Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes. A History of The World 1918-1991* (New York: Pantheon Books, 1994), 257-267, John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, 151.

Colectivizarea românească din perioada 1949-1962

■ ANDREI ANDREEA

[University of Bucharest]

Abstract

The aim of this paper is to describe the process of Romanian collectivization between 1949-1962. The Communist Constitution from 1948 and the Land Reform from 1945 played also an important role to the Romanian collectivization. The process of collectivization has affected all the categories of peasants and his main goal was the abolition of agricultural private property and the consolidation of collective farms.

Keywords

Communism; collectivization; work; reform; peasants; Romania

Introducere

În urma plenarei CC a Partidului Muncitoresc Român (PMR) din 3-5 martie 1949 s-a decis adoptarea modelului sovietic de „transformare socialistă a agriculturii”¹: colectivizarea. Plenara CC al PMR a trasat așadar direcțiile în care avea să se îndrepte agricultura românească. Colectivizarea agriculturii a fost una din cele mai violente reforme adoptate și implementate de către Partidul Comunist Român (PCR).

Pe baza hotărârilor Plenarei au fost înființate 176 de gospodării colective bazate pe principiul socialist al distribuirii produselor după muncă². În aceste 176 de gospodării colective au fost înscrși 12.060 de gospodării țărănești, din care 3.302 erau țărani mijlocași, 8.297 țărani săraci și 497 erau țărani fără pământ. În total, cei înscrși în gospodăriile colective au adus 34.341.51 hectare de teren³.

După acapararea puterii, în 1947, comuniștii au introdus o serie de măsuri pentru transformarea și „modernizarea” agriculturii. Una din aceste măsuri

---

1 Petre Constantin, „Colectivizarea agriculturii. De la rațiunea economică la miza politică (3-5 martie 1949)”, http://www.iiccr.ro/ro/evenimente/pro_memoria/colectivizarea_agriculturii/, accesat 3.3.2014.

2 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 48/1950, f. 4.

3 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 48/1950, f. 4.

a fost procesul de colectivizare început în 1949. Cu toate că obiectivul principal al colectivizării era modernizarea agriculturii, rezultatul scontat însă a fost unul total diferit. Cei mai afectați de colectivizare au fost chiaburii și țărani mijlocași. Astfel, adevăratul obiectiv al colectivizării era distrugerea, „nimicirea” principalului dușman al clasei, țărănimea. Atât Reforma Agrară din 1945 cât și colectivizarea nu puteau fi contestate datorită legitimității atribuite de către guvernarea comunistă

Prin urmare, obiectivul acestui articol este acela de a descrie procesul românesc de colectivizare din 1949-1962 și impactul pe care acesta l-a avut asupra comunităților țărănești. Colectivizare românească a fost una deosebit de represivă, ea afectând în mod direct toate păturile sociale ale societății.

Colectivizarea a fost așadar un război împotriva poporului român, menit să distrugă proprietatea privată la sate și să-i transforme pe țărani liberi în proletari angajați în realizarea iluzoriei utopii sociale a regimului¹.

Premisele colectivizării și caracterul Reformei Agrare din 1945

În ceea ce privește Reforma Agrară din 1945, au fost adoptate o serie de legi care au reglementat situația agriculturii românești. Astfel, Institutul Național al Cooperăției era delegat cu rolul de reprezentant al statului pentru cumpărarea produselor agricole de la producătorii agricoli, iar cantitățile de produse ce trebuiau livrate erau determinate în raport cu suprafața însămânțată, ținându-se însă, cont de productivitatea zonei². Tot în acest an, a fost introdus și sistemul colectărilor. Acesta oferea o soluție rapidă la nevoile alimentare ale populației urbane și la exploatarea economică a țării de către puterea de ocupație sovietică³.

Conform Legii 177 din 7 iunie 1947, acțiunile Reformei Agrare din 1945 nu puteau fi atacate în instanță deoarece acestea reprezentau dorința expresă a Ministerului Agriculturii, implicit a Guvernului⁴. În ceea ce privește sistemul de implementare, colectările au fost implementate cu ajutorul unui cadru legislativ, desul de represiv, care descria în detaliu obligațiile producătorilor și stabiunea pedepse împotriva proprietarilor care refuzau să predea cotele specificate⁵. Media pe țară era de 3 hectare, în Dobrogea și Banat însă media era de 4-5 hectare. Cu alte cuvinte, fiecare țaran trebuia să dea randament la 3 hectare⁶.

Pe baza Hotărârii Comitetului Central al PMR din 18 septembrie 1951, adunările generale ale gospodăriilor colective îndrumate și ajutate de organele de Partid și de Stat, au trecut la demascarea și excluderea elementelor chiaburești strecurate în gospodăriile colective⁷.

---

1 Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, „Raport Final”, București (2006), http://www.presidency.ro/static/ordine/RAPORT_FINAL_CPADCR.pdf, accesat 15.2.2014, 425.

2 Comisia Prezidențială, 412.

3 Comisia Prezidențială, 427.

4 Dorin Dobrinu, Constantin Iordachi, *Transforming Peasants, Property and Power: The Collectivization of agriculture in Romania, 1949-1962* (Budapest, Hungary: Central University Press, 2009), 86.

5 Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Analiza dictaturii comuniste din Romania – Raport Final*, Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile (editori), (București: Humanitas, 2006), 426, n.5.

6 Ședința Secretariatului din 2 Aprilie 1949, CC al PCR, Cancelarie, Dosar Nr. 32/1949, f. 4.

7 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 43/1951, f.2.

Cadrul constituțional comunist

Gheorghe Gheorghiu Dej descria constituția din 1948 ca fiind una de „tip sovietic”, însă, cu toate acestea, spre deosebire de cea sovietică, textul constituțional românesc nu recunoștea în mod oficial hegemonia acestuia¹. Constituția românească din 1948 (aparent) purta o mască democratică, ea consemna faptul că „întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului”².

Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal direct și secret”³. Un alt paradox al Constituției din 1948 este acela că garanta dreptul la proprietatea privată, în același timp însă constituția îi pedepsea pe cei care nu se conformau cu confiscarea bunurilor. Prin urmare, atât constituția cât și colectivizarea nu reprezentau decât replici ale modelului sovietic. Astfel, țărării români erau obligați să se supună și să îndure măsurile abuzive impuse de către regimul comunist. De asemenea, un rol important l-a avut și propaganda.

Cu toate că procesul de colectivizare a fost construit după modelul sovietic, între cele două existau totuși diferențe. Spre deosebire de Uniunea Sovietică, în România nu s-a recurs la naționalizarea întregii suprafețe agricole. De asemenea, dacă URSS-ul avea ca obiectiv principal, suprimarea „culacilor” (chiaburilor), în România, în primă fază, s-a dorit doar „îngrădirea” chiaburilor, urmând să se treacă apoi la desființarea completă a exploatării chiaburești la sate⁴.

În 1948, populația rurală a României reprezenta mai mult de jumătate din totalul populației țării. Prin urmare, colectivizarea nu a afectat doar o simplă minoritate, ci o întreagă majoritate: poporul român. Procesul de colectivizare s-a bazat pe dialectica principiului materialist al luptei de clasă. Astfel, în numele luptei de clasă, guvernul comunist a reușit să-și legitimizeze și instituționalizeze acțiunile politice abuzive.

Implementarea colectivizării după modelul sovietic

Comuniștii au invocat diverse motive pentru adoptarea colectivizării. Unul dintre acestea era acela că socialismul nu poate fi construit fără transferul mijloacelor de producție în proprietatea statului⁵. În România însă, Dej a preferat mai degrabă o transformare graduală a fermelor colective. În raportul prezentat de Gheorghiu Dej se menționa construirea unui număr limitat de ferme colective iar membrii acestora aveau datoria de a aduce tot pământul pe care îl dețineau, cu dreptul însă, de a păstra o mică parte pe care o puteau folosi pentru întreținerea familiei. Însă, de cele mai multe ori, țărării români rămâneau fără niciun bob de grâu.

Potrivit Art. 2 al Statutului Model al GAC (Gospodării Agricole Colective), scopul gospodăriilor era următorul, „Scopul urmărit de noi este de a crea o gospodărie agricolă colectivă, astfel ca printr-o muncă organizată în comun și cu mijloace comune de producție, să asigurăm victoria asupra chiaburilor, explotatorilor și dușmanilor celor ce muncesc; să înlăturăm mizeria, întunericul și starea de înăpoiere a gospodăriilor mici, individuale, să obținem producție agricolă mare, să combatem condițiile de muncă”⁶. Așadar, socialismul era singura cale dreaptă a țărării muncitoare⁷.

1 Cristian Preda, Sorina Soare, *Regimul, Partidele și Sistemul Politic din România* (București: Nemira & Co, 2008), 23.

2 Preda, Soare, *Regimul*, 23.

3 Preda, Soare, *Regimul*, 23.

4 Comisia Prezidențială, 426.

5 Dobrinu, Iordachi, *Transforming*, 87.

6 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 16/1949, f. 1.

7 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 16/1949, f. 1.

Potrivit ideologiei marxist-leniniste, „numai o agricultură practică pe suprafețe mari de exploatare, deținute de stat- singurul investitor capabil să producă și să implementeze tehnologia agricolă modernă – putea da rezultate menite să susțină procesul de urbanizare și industrializare socialistă”¹. Comuniștii considerau că fermele colective erau net superioare celor individuale deținute de țărani.

Pe baza Hotărârii C.C al P.M.R din 1 martie și 18 septembrie 1951, Comitetul Regional de Partid a luat măsuri pentru excluderea elementelor dușmănoase din gospodăriile agricole colective².

Conform Partidului Comunist, existau cinci categorii de țărani; Prima categorie era cea a țăranilor care nu dețineau pământ și care erau nevoiți să lucreze pentru țăranii bogați³. Cea de a doua categorie era cea a țăranilor săraci. Țăranii de clasă medie alcătuiau cea de a treia categorie; A patra categorie era cea a „chiaburilor” sau a țăranilor bogați care își permiteau să angajeze forță de muncă⁴. Iar ultima categorie era cea a foștilor proprietari de pământ ale căror proprietăți au fost date țăranilor în urma Reformei din 1945⁵. Însă, adevăratul dușman al poporului erau chiaburii. „În primăvara anului 1950, acțiunea chiaburimii a devenit mai intensă, mai organizată, ajungând până la crime, scopul ei fiind acela de a submina”⁶.

Cu toate acestea, între clasele țărănești a existat un sentiment de întraajutorare și solidaritate, țăranii săraci fiind alături de cei bogați.

Principalele etape ale colectivizării

Colectivizarea a cunoscut trei mari etape, și anume; Prima etapă este cea a implementării din 1949-1953. A doua etapă debutează odată cu moartea lui Stalin din 1953. Un rol important pentru această etapă l-a avut și Revoluția din Ungaria din 1956.

Ultima etapă a colectivizării se desfășoară între 1957-1962.

Primele efecte ale colectivizării au fost strămutarea proprietarilor în alte localități decât cele de domiciliu și confiscarea, exproprierea proprietăților mai mari de 50 de hectare⁷. Unul din motivele pentru exproprieri era acela că țăranii erau considerați a fi „moșieri”, însă, în realitate era vorba doar de ferme mecanizate și modernizate⁸.

O altă etapă importantă a colectivizării a fost impunerea cotelor. Cotele reprezentau un anumit procentaj de cereale pe care țăranii erau obligați să îl asigure statului comunist. De cele mai multe ori, după predarea cotelor, țăranii nu mai rămâneau cu absolut nimic. Drept consecință, sistemul cotelor a dus la sărăcirea țăranilor români. Produsele colectate erau trimise pentru aprovizionarea muncitorilor de la orașe, a armatei dar și exportul, pentru importul de mașini⁹.

Primele sate alese de către comuniști pentru faza incipientă a colectivizării au fost cele care au avut de suferit din cauza războiului și din cauza secetei din 1946. Astfel, era necesar adoptarea unor reforme care să îmbunătățească economia țării. Unul din motivele pentru acest lucru era acela că țăranii din aceste zone puteau fi

1 Comisia Prezidențială, 426.

2 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 21/1952, f. 2.

3 Dennis Deletant, *Communist Terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948-1965* (London, United Kingdom: C.Hurst & Co, 1999), 136.

4 Deletant, *Communist*, 136.

5 Ionescu, *Comunismul*, 187.

6 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 48/1950, ff. 6-7.

7 Comisia Prezidențială, 428.

8 Comisia Prezidențială, 431-432.

9 Comisia Prezidențială, 427.

mai ușor de influențat datorită nenorocirilor prin care trecuseră. Pe lângă acestea, alte sate colectivizate au fost cele în care existau mișcări anticomuniste foarte puternice, de exemplu, Maramureș sau Dobrogea¹. Aici, comuniștii utilizau colectivizarea ca pe o formă de „pedepsire”, de represiune.

Deoarece colectările nu mergeau conform planului stabilit, liderii partidului au decis că, cotele trebuie ridicate fie de bună voie, fie cu forța. Un exemplu concludent în acest sens este cel din comuna Făgețel, raionul Vedea, regiunea Argeș, unde tovărășii: împuternicitul raional pentru colectări, Mușelele și Gheorghe Golea, înlocuitorul acestuia au hotărât să ia cu forță cotele de porumb². Prin urmare, aceștia au format o așa zisă „echipă de lămurire”, cunoscută însă ca „echipa fulger”³. Echipa era formată din 15 persoane, avându-l în frunte pe Gheorghe Golea, Copac, colectorul comunei- Florea Niculescu, președintele Sfatului Popular- Florea Stelea, dar și mai mulți deputați și deputate⁴.

Prima casă percheziționată de „echipa fulger” a fost cea a „chiaburului” Octav Iliescu (chiabur cu 25 de hectare și batoză de treier). După ce Gheorghe Golea l-a intimidat pe Iliescu, înjurându-l și denumindu-l „talhar”, fără nicio autorizație specială și în lipsa organelor de miliție, „echipa fulger” a procedat la cercetarea întregii gospodării: magazie, pat, poduri, grajd, inclusiv într-o ladiță în care se aflau rufe de copii⁵. Echipa a confiscat absolut tot ce a găsit și a încărcat totul într-o căruță de a lui Iliescu⁶.

A doua casă percheziționată a fost cea a „chiaburului” Constantin Iliescu. Cu toate că acesta nu se afla casa în momentul percheziției, Gheorghe Golea va sparge ușa magaziei și împreună cu Capac, Florea Stelea, ajutat de către colectorul Florea Niculescu și deputații Florea Dragut și Niculescu încep să scoată porumbul din magazie și să-l încarce în căruțele aflate pe uliță⁷.

Constantin Iliescu avea impusă o cotă de 1185 kg de porumb, iar până în momentul percheziției „echipei fulger”, predase de voie bună 600 kg⁸.

Potrivit collectorului Florea Niculescu, perchezițiile și colectările s-au făcut astfel; „Am luat absolut tot până la ultimul bob și nu au voit să lase nici măcar sămânța necesară pentru viitoarele însămânțări⁹. De asemenea, potrivit declarației deputatului Gheorghe Drăguț, „Perchezițiile se făceau cercetând fiecare colț al casei, inclusiv saltelele, toate încăperile, în sobe și chiar în așternuturi, fiindcă știam că se obișnuiește să se ascundă chiar și în aceste locuri”¹⁰. În timpul perchezițiilor au avut loc și alte abuzuri. De exemplu, în timpul perchezițiilor se luau după „echipa fulger” femei și copii care intrau în casele țăranilor luând din fructe și afumături¹¹. În timpul celor 4 zile de percheziții, au fost colectate 5000 de kg de cereale¹².

Un alt exemplu al abuzurilor făcute de „echipa fulger” este cazul lui Stan Călinescu. Acesta deținea 10 hectare de pământ, o vacă, 2 junci și 4 oi. Lui Stan Călinescu i s-au confiscat 29 kg de fasole¹³. În urma colectărilor acesta nu a rămas cu

---

1 Comisia Prezidențială, 427.

2 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, ff. 3-4.

3 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, ff. 3-4.

4 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, ff. 3-4.

5 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, ff. 3-4.

6 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, ff. 3-4.

7 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 4.

8 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f.4.

9 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

10 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

11 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

12 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

13 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

nimic. Stan Călinescu l-a rugat pe Copac să-i restituie cel puțin o parte din recoltă deoarece nu mai avea nimic în casă de mâncare¹. Lui Stan Călinescu, Copac nu-i va înapoia niciun bob de fasole; Mai târziu însă, lui Călinescu i se va restitui 19 kg de fasole, de către magazionerul comunei².

Spre deosebire de țărani, deputații comunali se bucurau de un regim preferențial, aceștia având impuse cote minime. De exemplu, deputatul Drăguț avea o cotă impusă de 47 de kg din care predase doar 34 de kg³. Draguț fiind unul din liderii care participaseră activ la colectările abuzive din comună. Colectările și perchezițiile s-au făcut fără să respecte prevederile legii. Țăranii care au refuzat să predea cotele impuse au fost cercetați, arestați și condamnați⁴.

Odată cu moartea lui Stalin din 1953, accentul se va muta dinspre colectivizare spre gospodăriile colective deja create. În toată această perioadă procesul de colectivizare stagnase iar disensiunile erau tot mai puternice. Până în 1955, Gheorghiu Dej era deja liderul absolut al partidului iar „dușmanii” acestuia, Pauker, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Foriș⁵ au fost înlăturați de la conducerea Partidului Comunist.

Planurile de continuare a colectivizării au fost reluate 3 ani mai târziu. În 1957, comuniștii au reluat colectivizarea într-un mod foarte violent. Cei care îndrăzneau să se împotrivescă regimului și să nu predea cotele erau aspru pedepsiți. Mai exact, opunerea rezistenței se putea pedepsi cu 5-15 ani de muncă silnică și confiscarea tuturor bunurilor. Potrivit unui Referat din 2 decembrie 1951, 1009 de persoane se aflau în curs de cercetare, în stare de libertate, 2821 de persoane se aflau în curs de judecată, 117 de persoane erau arestate, 145 de persoane erau condamnate la amenzi, iar 203 de persoane au fost condamnate la pedepse privative de libertate⁶.

De asemenea, potrivit Raportului Tismăneanu, în noaptea de 2/3 1949 au fost deportate 17.000 de familii. Deportarea s-a dovedit a fi o măsură ilegală deoarece decretul 83/1949 nu prevedea dislocarea și fixarea domiciliului obligatoriu⁷. Pentru a avea însă un temei legal, decretul va fi modificat. În perioada 1947-1951, numai puțin de 40.000 de țărani „bogați” au fost deportați în Bărăgan și așezați în „comune speciale”. Abia în 1956, aceștia au reușit să se întoarcă la locuințele părăsite, găsindu-și însă, locuințele confiscate⁸.

În 1957, colectivizarea va fi reluată cu un proiect pilot în zona Galați, rezultatele proiectului fiind considerate încurajatoare de către conducerea partidului comunist⁹. Banatul, Dobrogea, Maramureșul și Câmpia Bărăganului erau considerate regiuni prioritare pentru colectivizare deoarece aceste zone prezentau un grad ridicat de rezistență. La polul opus, Suceava a fost ultima zonă colectivizată. Ca reacție la sistemul cotelor impus de către guvern, în 1949 vor avea loc o serie de răscoale țărănești.

Conform raportului Tismăneanu, răscoalele au avut loc în următoarele județe: Botoșani, Radauți, Suceava, Bihor, Arad, Sălaj, Brașov, Târnava Mare, Făgăraș, Turda și Mureș. Răscoalele au fost reprimite de către autoritățile comuniste prin violență.

1 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

2 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 5.

3 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 7.

4 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/1951, f. 31.

5 Vladimir Tismăneanu, *Stalinism Revisited: The Establishment of Communist Regimes in East – Central Europe* edited by Vladimir Tismăneanu (Budapest: Central European University Press, 2009), 410.

6 CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr 13/1951, f.31.

7 Comisia Prezidențială, 429.

8 Comisia Prezidențială, 204.

9 Comisia Prezidențială, 432.

În ceea ce privesc arestările în rândul țăranilor, în perioada 1951-1952, au fost arestați 34.738 de țărani, printre care: 22.088 erau țărani chiaburi, 7.226 erau țărani cu gospodărie mijlocie, iar 5.504 erau țărani cu gospodărie mică¹.

Sfârșitul anilor 50 au fost caracterizați de opresiunea și represiunea violentă față de țărani. Astfel, în 1959 numeroși țărani se aflau în sistemul concentraționar. Spre exemplu: erau 5.341 de țărani „contrarevoluționari”, 3.686 dintre aceștia fiind condamnați, iar 1.655 în prevenție².

Concluzii

Procesul de colectivizare s-a încheiat în mod oficial în 1962. Astfel, potrivit lui Gheorghe Gheorghiu Dej, formele socialiste de proprietate dețineau 96% din terenul arabil al țării și 93,4% din suprafața agricolă³. Este de asemenea, foarte important de subliniat că Gheorghiu Dej reușise să supraviețuiască valului de destalinizare lansat de către Nikita Hrușciiov.

Colectivizarea nu a fost decât un mod represiv și abuziv de accelerare a sovietizării și de desființare a proprietății private. Mai mult de atât, putem afirma că politicile represive ale regimului comunist românesc au fost îndreptate direct împotriva poporului român. Prin urmare, colectivizarea agriculturii nu a fost decât o emulație a Uniunii Sovietice prin care s-a dorit distrugerea micii proprietăți private și „nimicirea” principalului dușman de clasă.

BIBLIOGRAFIE:

Surse primare:

Sedința Secretariatului din 2 Aprilie 1949, CC al PCR, Cancelarie, Dosar Nr. 32/1949.

CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 16/1949.

CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 48/1950.

CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 13/ 1951.

CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 43/1951.

CC al PCR, Secțiunea Agrară, Dosar Nr. 21/1952.

Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Analiza dictaturii comuniste din România – Raport Final*, Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile (editori), București, Humanitas, 2006.

Surse secundare:

CONSTANTIN Petre, „*Colectivizarea agriculturii. De la rațiunea economică la miza politică (3-5 martie 1949)*”, http://www.iicr.ro/ro/evenimente/pro_memoria/colectivizarea_agriculturii/, accesat 3.3.2014.

DELETANT Dennis, „*Communist Terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948-1965*”, London, United Kingdom, C.Hurst & Co, 1999.

DOBRINȚU Dorin, Constantin IORDACHI, „*Transforming Peasants, Property and Power: The Collectivization of agriculture in Romania, 1949-1962*”, Budapest, Hungary, Central University Press, 2009.

---

1 Comisia Prezidențială, 436.

2 Comisia Prezidențială, 438.

3 Comisia Prezidențială, 433.

IONESCU Ghiță, „Comunismul în România”, București, Litera, 1994.

PREDA Cristian, Sorina SOARE, „Regimul, Partidele și Sistemul Politic din România”, București, Nemira & Co, 2008.

TISMANEANU Vladimir, „Stalinism Revisited: The Establishment of Communist Regimes in East –Central Europe”, edited by Vladimir Tismaneanu, Budapest, Central European University Press, 2009.

Delimitarea spațiilor maritime în Marea Neagră: România – Ucraina

Etapele procesului de la Haga – pledoariile Românie

■ DORINA BUCUR

[Independent researcher]

Abstract

This paper aims to present the Romanian arguments during Hague dispute between Romania and Ukraine, regarding the delimitation of the maritime territory from the Black Sea. Romania and U.R.S.S. / Russia and, at the end, Romania and Ukraine had many rounds of negotiation in order to delimitate this territory, without any result. Hague International Court of Justice was the institution that resolved the bilateral dispute by offering an equitable solution.

Keywords

Snake Island; Black Sea; Romania; Ukraine; Hague; Maritime law

Introducere

Bucurându-se de o largă atenție în mediul politic și media al ultimilor ani, problema care s-a ridicat în jurul delimitării spațiului maritim din Marea Neagră, dintre România și Ucraina, și implicit rolul pe care Insula Șerpilor îl putea avea pentru această delimitare, nu este însă una de dată recentă.

Considerăm că reconstrucția istorică a evenimentelor legate de zona care s-a aflat în dispută arată fără echivoc că statutul Insulei Șerpilor și delimitarea zonei maritime adiacente au fost în permanență o problemă sensibilă pentru actorii implicați, indiferent dacă aceștia s-au numit Imperiul Otoman, Imperiul Rus, România, U.R.S.S. sau Ucraina. În ultima etapă a acestui diferent au purtat negocieri, sau și-au prezentat cazul în fața Curții Internaționale de Justiție de la Haga, România și Ucraina. În paginile care urmează vom încerca să evidențiem principalele idei din pledoariile României de la Haga.

1. Faza scrisă a procesului de la Haga

Procesul în fața Curții Internaționale de Justiție are două părți: scrisă și orală. România a sesizat C.I.J., la 16 septembrie 2004, în calitate de reclamant. În perioada 2004 – 2007 România și Ucraina au depus documentele necesare

argumentării cazului¹. Articolul 53 din cadrul Regulamentului Curții prevede confidențialitatea tuturor documentelor depuse de părți în cadrul fazei scrise a procesului².

2. Faza orală a procesului de la Haga – reconstrucție cronologică

Printr-un comunicat public din 24 iulie 2008³, Curtea a anunțat că faza orală a procesului va începe pe 2 septembrie 2008 și se va termina pe 19 septembrie același an.

Programul pledoariilor celor două țări a fost următorul:

„– 2 – 5 septembrie: argumentația României

– 9 – 12 septembrie: argumentația Ucrainei și reacțiile la argumentația României

– 15 – 16 septembrie: reacția României la argumentația Ucrainei, concluziile și prezentarea soluției propuse de România

– 18 – 19 septembrie: concluziile Ucrainei și soluționarea situației propusă de aceasta”⁴.

Principalele argumente ale României privind delimitarea spațiului maritim din Marea Neagră – faza orală a pledoariilor

Miza diferendului dintre România și Ucraina a fost în exclusivitate delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive din zona de nord-vest a Mării Negre. Curtea Internațională de Justiție a stabilit o linie de delimitare a platoului continental și a zonelor economice exclusive aparținând celor două state prin indicarea „unor coordonate geografice care să delimiteze clar spațiul maritim al fiecărei părți”⁵.

De ce nu au reușit cele două țări să stabilească această linie de demarcație în urma numeroaselor runde de negocieri bilaterale la nivel de experți?

Consensul nu a putut fi atins pentru că au existat divergențe între cele două state în ceea ce privește traseul acestei linii, iar zonele revendicate de cele două țări se suprapuneau.

Insula Șerpilor nu a constituit niciun moment obiectul procesului de la Haga, așa cum s-a afirmat uneori, în mod eronat, în articolele din presa românească și ucraineană. Această realitate are la bază două motive obiective:

În primul rând în acest caz era aplicabilă regula de drept internațional care prevede faptul că instanțele internaționale nu pot soluționa diferende decât în măsura în care ambele părți au fost de acord cu recurgerea la instanța respectivă pentru rezolvarea litigiului⁶. România și Ucraina au convenit asupra competenței viitoare a Curții în Acordul Conex din 1997, în clauza compromisorie. Astfel, în articolul 4, s-a stabilit că obiectul diferendului îl reprezintă doar delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive⁷. Al doilea motiv este o prevedere cuprinsă în articolul 3 al aceluiași Acord Conex la Tratatul politic cu Ucraina din 1997 în care se preciza că Insula Șerpilor „aparține Ucrainei”⁸.

---

1 Bogdan Aurescu, *Avanscena și culisele procesului de la Haga, Memoriile unui tânăr diplomat*, (București: Monitorul Oficial, 2009), 65 – 81, <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14697.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 18.04.2014

2 Aurescu, *Avanscena*, 68

3 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14653.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> accesat 23.04.2014

4 Aurescu, *Avanscena*, 127

5 Aurescu, *Avanscena*, 127

6 Aurescu, *Avanscena*, 70

7 Aurescu, *Avanscena*, 70

8 Aurescu, *Avanscena*, 70

În cartea sa, în care descrie procesul de la Haga, Bogdan Aurescu mărturisește că: „toate aceste prevederi au creat o situație juridică insurmontabilă, care nu a permis României să revendice Insula Șerpilor la Haga”¹.

În consecință, ceea ce a devenit important în proces a fost rolul pe care urma să îl aibă sau nu Insula Șerpilor, ca formațiune geologică făcând parte din geografia zonei, în trasarea liniei de delimitare de către Curte, și nu apartenența acesteia.

În continuare vom prezenta argumentația de bază a României² din perioada 2 – 5 septembrie 2008.

În prima zi, 2 septembrie 2008, Agentul României – Bogdan Aurescu a deschis pledoariile cu Discursul introductiv³. Cazul, așa cum era văzut de către România, a fost prezentat pe scurt, fiind trecută în revistă și metoda de delimitare propusă de echipa română. Referitor la rolul Insulei Șerpilor în trasarea delimitării, a fost subliniat faptul că: “Preluarea din anii 40 a Insulei (de către URSS), contrară dreptului internațional ... a dus la pierderea de către România a unor importante spații de mare teritorială, în dreptul Insulei Șerpilor zona maritimă a României având o lățime de doar 9 mile marine (față de 12 mile marine ale Insulei Șerpilor)”⁴.

Jurisdicția și dreptul aplicabil⁵ în această situație au fost prezentate de profesorul francez Alain Pellet. Acesta a demonstrat falsitatea teoriei ucrainene conform căreia „Curtea de la Haga nu are dreptul de a decide asupra delimitării mării teritoriale a Ucrainei ...”.

Cosmin Dinescu, co-agentul României, a prezentat o pledoarie privind Contextul geografic, analizând caracteristicile geografice pe care partea română le-a considerat relevante pentru delimitarea zonei, caracteristicile țărmurilor celor două state, acordurile de delimitare a spațiilor maritime din Marea Neagră deja încheiate de alte state riverane Mării Negre⁶. Țărmurile și zona relevante pentru delimitare⁷ au fost prezentate de James Crawford. Conform concepției românești „o foarte importantă porțiune din țărmul ucrainean, aflată între limanul Nistrului și capul Tarhankut din Crimeea, nu ar trebui luată în considerare în stabilirea exactă a delimitării”⁸.

În a doua zi a fazei orale, 3 septembrie 2008, James Crawford a demonstrat „existența unui acord româno-sovietic privind delimitarea spațiilor maritime în sectorul adiacent Insulei Șerpilor”; „cele două state au convenit să acorde Insulei Șerpilor o mare teritorială de 12 mile maritime, urmând ca spațiile maritime de la sudul acestui punct să revină României”⁹, realitate pe care partea ucraineană o negase în mod constant.

1 Aurescu, *Avanscena*, 72 -73

2 Agentul României la Haga a fost Bogdan Aurescu. În calitate de co-agenți ai echipei României în cadrul procesului de la Haga au fost desemnați „Cosmin Dinescu, director general pentru afaceri juridice în Ministerul Afacerilor Externe și Călin Fabian, ambasadorul României la Haga; cinci diplomați din cadrul Oficiului pentru Frontiere și Delimitări Maritime (O.F.D.M.) – Liviu Dumitru Ioana Preda, Mirela Pasaru, Catrinel Brumar și Irina Niță; etc. Componenta străină a fost reprezentată de James Crawford – Universitatea din Cambridge, Alain Pellet – Universitatea Paris Ouest Nanterre-La Défense și Vaughan Lowe – Universitatea din Oxford, Daniel Müller și Simon Olleson.

3 Aurescu, *Avanscena*, 132. Susținut în limba franceză.

4 [http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14692.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,1 – 31](http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14692.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,1-31), accesat 18.04.2012, Aurescu, *Avanscena*, 136

5 [http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,32 – 49](http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,32-49), accesat 15.03.2014

6 Este vorba despre acordurile care au fost deja parafate între Bulgaria și Turcia; Turcia și Ucraina; și Rusia și Georgia [http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,49 – 59](http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,49-59), accesat 18.04.2014

7 [http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,59 – 72](http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,59-72), accesat 15.03.2014

8 Aurescu, *Avanscena*.

9 [http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14694.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,10 – 52](http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14694.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22,10-52), accesat 03.02.2014.

Agentul României, Bogdan Aurescu a prezentat apoi „caracteristicile naturale ale Insulei Șerpilor”. Concluzia a fost că aceasta este o simplă stâncă, fără resurse proprii, care nu are nici măcar o sursă de apă potabilă și nu ar trebui să influențeze linia de delimitare¹. Acesta a folosit referiri din argumentația Ucrainei, unde Insula Șerpilor apare drept: „mică”, „bucătică de pământ izolată în imensul spațiu de apă”, „o stâncă solitară și izolată”, având „dimensiuni neglijabile”, și „mărimi neglijabile”, „un colț izolat de uscat”, etc². Pe de altă parte Agentul României a demonstrat că importanța istorică a Insulei Șerpilor, cu precădere notorietatea și importanța strategică a acesteia, nu îi conferă insulei dreptul la platou continental și zonă economică exclusivă, așa cum susținuse partea ucraineană.

În a treia zi a fazei orale, 4 septembrie 2008, Alain Pellet a demonstrat irelevanța „Insulei Șerpilor ca o circumstanță relevantă pentru delimitare”, arătând că mica formațiune nu putea fi comparată și considerată egală cu țărmul continental al României. „Statutul juridic al Insulei Șerpilor în conformitate cu Convenția de la Montego Bay privind Dreptul Mării”³ a fost analizat de Vaughan Lowe. A fost demonstrat faptul că, ținând cont de toate caracteristicile naturale ale insulei, Insula Șerpilor ar trebui calificată drept „stâncă”, conform definiției Convenției de la Montego Bay privind Dreptul Mării. Foarte important pentru România a fost că, pe lângă definirea termenilor de stâncă și insulă⁴ Convenția mai prevede și că prima nu are dreptul să dețină platou continental sau zonă economică exclusivă proprii⁵. Vaughan Lowe a demontat și argumentul ucrainean conform căruia existența resurselor de petrol și hidrocarburi din zonă constituie un argument în favoarea existenței unei vieți economice a Insulei Șerpilor.

A treia zi de pledoarii românești a fost încheiată de Bogdan Aurescu, acesta vorbind despre încercările Ucrainei de a modifica statutul juridic al Insulei Șerpilor⁶. Prin argumentele folosite, Bogdan Aurescu a arătat că măsurile pe care Ucraina le-a luat de-a lungul timpului, cu scopul de a schimba caracteristicile naturale ale insulei, nu pot afecta modul de clasificare al acesteia și nici modalitatea de stabilire a liniei de delimitare. În special pentru că „măsurile au fost luate după momentul declanșării diferendului”⁷. Pe de altă parte, prin simplul fapt că Ucraina s-a simțit obligată să efectueze diferite operațiuni pentru a crea capacitatea insulei de a susține viața, și acestea eșuate, este o dovadă a faptului că Insula Șerpilor nu poate susține viața prin resursele proprii, fiind o simplă stâncă. Printre altele, a fost folosit drept exemplu cazul deschiderii unei filiale de bancă pe Insula Șerpilor. Inițiativa venea însă la doar câteva zile de la sesizarea Curții de către România și așa cum o demonstrează chiar fotografiile din Contra Memoriul ucrainean, clădirea este în realitate „o baracă neutilizată, fără clienți și fără funcționari bancari”⁸. Au mai fost enumerate tentativele

1 Este interesant de subliniat faptul că Bogdan Aurescu a folosit pentru a fundamenta ideile sale chiar porțiuni din argumentația ucraineană deja depusă la Curte în partea scrisă a procesului, documente prin care ucrainenii încercau să demonstreze exact contrariul, că formațiunea este o insulă, aptă locuirii umane; <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14694.pdf#view=FitH&page=none&search=%22romania%22>, 52 – 71, accesat 03.02.2014.

2 Aurescu, *Avanscena*

3 Năstase Adrian, Aurescu Bogdan, Jura Cristian, *Drept internațional public* (București: Editura C.H. Beck, 2009), 105

4 http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindxAgree.htm, articolul 121, accesat 12.04.2014

5 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&page=none&search=%22romania%22>, 39 – 54, accesat 15.04.2014.

6 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&page=none&search=%22romania%22>, 54 – 67, accesat 15.04.2014.

7 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&page=none&search=%22romania%22>, accesat 15.04.2014.

8 „De altfel, la numărul de telefon alocat filialei de pe stâncă nu răspunde nimeni niciodată,

eșuate ale Ucrainei de a găsi apă potabilă, de a planta copaci și o serie de culturi, de a aduce sol, de a transforma insula în destinație turistică, etc¹.

În 5 septembrie 2008 reprezentații României au prezentat următoarele argumente:

Daniel Müller a prezentat „Rolul activităților întreprinse de un stat în zona în dispută”² referinduse la irelevanța, privind fixarea liniei de demarcație, a acțiunilor realizate de un stat sau altul în zona aflată în dispută³. Acesta a demonstrat și inexistența unui acord tacit între România și Ucraina privind delimitarea zonei. James Crawford s-a concentrat asupra aspectelor tehnice ale delimitării - „linia de delimitare avansată de România”⁴. Soluția găsită de România reprezintă practic, o „linie echidistantă între țărmurile continentale ale celor două țări, ajustată în sectorul de nord pentru a se ține cont de cele 12 mile marine de zonă de mare teritorială a Insulei Șerpilor”⁵.

Prima parte a pledoariilor românești a fost încheiată de Vaughan Lowe, care detaliază ideile enunțate de James Crawford referitoare la „caracterul echitabil al liniei de delimitare românești”⁶. Concluzia prezentării era aceea că soluția propusă de România era una avantajoasă pentru ambele state și respecta principiile jurisprudenței internaționale în materie, fiind considerată echitabilă și în conformitate cu „testul proporționalității”⁷.

După ce partea ucraineană și-a prezentat oral argumentele în favoarea cazului său, în zilele de 15 și 16 septembrie, România a avut ocazia de a contracara poziția adversarilor și a aduce la cunoștința judecătorilor Curții concluziile și soluția echipei noastre. Au fost reluate, în mare, argumentele din prima parte a pledoariilor, evident cu mici completări și nuanțe.

Agentul României, Bogdan Aurescu, a prezentat concluziile țării noastre⁸, exact la 4 ani de la momentul sesizării forului internațional – 16 septembrie⁹. Au fost reluate principalele argumente expuse deja judecătorilor; a solicitat Curții să adopte o hotărâre care să respecte linia de delimitare propusă de România, considerată corectă pentru ambele părți¹⁰. Acesta a subliniat încă o dată faptul că s-a apelat la Curtea Internațională de la Haga doar după eșecul unor îndelungate negocieri, atât cu U.R.S.S. cât și cu Ucraina¹¹, etc. Așa cum era firesc, Agentul României

---

iar când cineva „răspunde” este vorba despre apeluri redirectionate pe uscat”. Plin de umor, Agentul României, concluzionează: „Doamnă președinte, nu aș recomanda nimănui să își pună banii pe Insula Șerpilor!”, Aurescu, *Avanscena*, 171

1 Chiar oficialii ucraineni au recunoscut faptul că „turiștii nu au ce face sau ce vedea pe Insula Șerpilor”, <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 15.04.2014, Aurescu, *Avanscena*, 172.

2 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 15.04.2014.

3 Printre acțiunile de acest gen pot fi enumerate: concesionarea de perimetre pentru explorarea sau exploatarea hidrocarburilor sau patrularea zonei disputate.

4 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14763.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> 27 – 47, accesat 23.01.2014, Aurescu, *Avanscena*, 185.

5 Aurescu, *Avanscena*, <http://www.mae.ro/node/24347>, accesat 23.04.2014.

6 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14763.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> 47 – 63, accesat 23.01.2014.

7 Acest test al proporționalității presupune: „verificarea ca între raportul dintre lungimea țărmurilor statelor implicate în delimitare și respectiv raportul suprafețelor atribuite lor prin trasarea unei linii de delimitare să nu existe o disproporție evidentă”, Aurescu, *Avanscena*, 91

8 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14745.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> 54 – 58, accesat 23.01.2014

9 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/1707.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> accesat 23.01.2014

10 Aurescu, *Avanscena*

11 Aurescu, *Avanscena*

a prezentat, la finalul discursului său, „coordonatele geografice exacte ale liniei de delimitare cerute de România”¹.

Conform regulamentului, judecătorii Curții de la Haga au avut la dispoziție între 3 și 6 luni pentru adoptarea unei decizii finale. Verdictul Curții Internaționale de la Haga, prezentat pe 3 februarie 2009², a pus punct procesului dintre România și Ucraina. Curtea de la Haga nu s-a pronunțat asupra statutului Insulei Șerpilor – de insulă sau de stâncă, parte importantă a pledoariilor, dar a decis că Insula Șerpilor are dreptul la 12 mile marine de ape teritoriale³.

Cea mai importantă prevedere a deciziei este aceea conform căreia României îi revin 9.700 de kilometri pătrați din cei 12.000 disputați, adică 79,34% din zonă⁴.

Foarte important pentru școala românească de drept, este și faptul că, în fundamentarea deciziei sale, Curtea a folosit într-o proporție foarte mare argumentele prezentate de experții echipei românești, cum se poate constata din analiza celor două documentații.

Concluzii

Considerăm că principala concluzie este aceea că decizia Curții de la Haga reprezintă o recunoaștere a validității argumentelor istorice și de drept susținute de echipa care a reprezentat România, lucru demonstrat și de faptul că hotărârea de la Haga a fost luată în unanimitate de cei 15 judecători ai instanței, un caz destul de rar. O altă concluzie este aceea că modul în care membrii echipei au pregătit și prezentat cazul în cadrul fazei orale a fost foarte important. Astfel, componența română a avut rolul principal în redactarea, pregătirea și susținerea pledoariilor, membrii străini contribuind în principal la ajustarea și rafinarea strategiei și a argumentației.

Modul în care întregul caz al României a fost pregătit și prezentat demonstrează importanța școlii de drept românești.

România și Ucraina au demonstrat încă o dată că două state vecine își pot rezolva un diferent vechi pe cale juridică, folosindu-se de avantajele argumentelor de drept și istorice precum și a instituțiilor internaționale contemporane.

Pentru a-l cita pe Agentul României la Haga „La finalul unui diferend complicat, care a presupus în cei mai bine de 40 de ani de când a luat naștere, 20 de ani

1 „a. De la Punctul F, situat la 45°05'21"N, 30°02'27"E, trece pe arcul de cerc ce înconjoară Insula Șerpilor, până la punctul X, aflat la 45°14'20"N, 30°29'12" E; b. De la Punctul X într-un segment drept până la Punctul Y, situat la 45°11'59"N, 30°49'16"E; c. Apoi pe linia de echidistanță între coastele adiacente relevante ale României și Ucrainei, de la punctul Y, trecând prin Punctul D, situat la 45°12'10"N, 30°59'46"E, până la Punctul T, aflat la 45°09'45" N, 31°08'40"E; d. Și apoi pe linia mediană între țărmurile opuse relevante ale României și Ucrainei, de la punctul T – trecând prin punctele având coordonatele de 44°35'00"N, 31°13'43"E și respectiv de 44°04'05"N, 31°24'40" E, până la punctul Z, situat la 43°26'50"N, 31°20'10"E;” Aurescu, *Avanscena*

2 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14985.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 12.04.2014, Pronunțarea hotărârii în cazul România/Ucraina ar fi trebuit să aibă loc înainte de 5 februarie 2009, când mandatul doamnei Higgins ca președinte al CIJ, dar și ca judecător, lua sfârșit, alături de mandatul altor 4 judecători. Având în vedere că, de regulă, pronunțările Curții aveau loc marțea și vinerea, Bogdan Aurescu a presupus că data pronunțării în cazul României ar fi putut fi, cel mai târziu, 3 februarie 2009, ceea ce ar fi corespuns și intervalului mediu al deliberărilor de la Curte – între 3 și 6 luni -, în cazul nostru exact 4 luni și jumătate. Motiv pentru care Aurescu și-a marcat în calendarul telefonului, 3 februarie 2009 „pron Haga”. Aurescu, *Avanscena*, 230 – 231

3 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf?PHPSESSID=a4309b87203defa435d54eod27f78a97> accesat 12.04.2014

4 <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf?PHPSESSID=a4309b87203defa435d54eod27f78a97> accesat 12.04.2014

de negocieri cu fosta U.R.S.S., 6 ani și 34 de runde de negocieri cu Ucraina și 4 ani, 4 luni și 18 zile de confruntare juridică la C.I.J., obiectivul României a fost atins: trăsarea unei linii echitabile, nesusceptibile de interpretări ...”¹.

Statul român și-a atins un obiectiv de politică externă printr-un instrument extrem de specializat, consolidându-și prin aceasta profilul de țară care respectă regulile și principiile dreptului internațional.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare:

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71 (1920 – 1944), URSS, Culegere de documente 1812 – 1920, volumul 133

Ministerul Afacerilor Externe. Direcția juridică și a tratatelor, Culegere de tratate, privind frontierele de stat ale Republicii Socialiste România, București, 1971.

Lucrări de specialitate:

AURESCU Bogdan, DINESCU Cosmin, DUMITRU Liviu, Delimitarea maritimă dintre România și Ucraina la Curtea de la Haga: documentele scrise și pledoariile României în cauza România c. Ucraina privind delimitarea spațiilor maritime în Marea Neagră, soluționată de Curtea Internațională de Justiție la 3 februarie 2009, București, Editura Academiei Române, 2009

AURESCU Bogdan, Avanscena și culisele procesului de la Haga, Memoriile unui tânăr diplomat, București, Monitorul Oficial, 2009

CRISTEA Adrian, Drept maritim, București, Editura All Beck, 2001

MUȘAT Ioan, ENĂCHESCU Corneliu, POPA Constantin, ȚIGĂNAȘ Emanoil, Considerații privind platoul continental și zonele economice exclusive în Marea Neagră, Constanța, 1988

NASTASE Adrian, AURESCU Bogdan, JURA Cristian, Drept internațional public, București, Editura C.H. Beck, 2009

Resurse on-line:

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14697.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 18.04.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14653.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 23.04.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14692.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 18.04.2012

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14693.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 15.03.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14694.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 03.02.2014.

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindxAgree.htm, accesat 12.04.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14707.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 15.04.2014.

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14763.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 23.01.2014

<http://www.mae.ro/node/24347>, accesat 23.04.2014

<http://www.mae.ro/node/3109>, accesat 23.04.2014

---

¹ Aureescu, *Avanscena*, 189.

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14745.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 23.01.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/1707.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22> accesat 23.01.2014

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14985.pdf#view=FitH&pagemode=none&search=%22romania%22>, accesat 12.04.2014,

<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf?PHPSESSID=a4309b87203defa435d54e0d27f78a97> accesat 12.04.2014

route enclosed in the reform of the public administration system of a country. The administrative tradition is understood as „a historically based set of values, structures and relationships with other institutions that defines the nature of appropriate public administration within society“¹.

Nevertheless, the classification and description of different administrative traditions may be not complete, the tradition changes and evolves over time such as different traditions coexist or overlap each other in the same administrative place developing distinctive tradition effects. Thus, it can be assumed that some countries can belong to hybrid administrative traditions.

The analysis of administrative tradition can represent an important tool for explaining the comparison and for the purpose of case selection. The possibility to highlight significant similarities and differences based on a classification of administrative traditions is a starting point for comparative analysis of phenomena such as administrative reform. Countries belonging to different administrative traditions seem to set up different reform agendas whereas countries belonging for example to the Napoleonic tradition have not given priority to the management improvement, focusing on legal aspects regarding the centralization – decentralization issue.² Studies on administrative evolution tend to assume that similarities between administrative traditions and present administrative reform outcomes indicate the presence of a legacy effect. These arguments are based on the understanding that legacies may inhibit, delay and slow down reform and change of administrative institutions and practices.³

The questions to be addressed are: how to understand the legacy of the past and what variables can define it?

The approach employed in order to understand the legacy of the past is the historical institutionalism which starts from the assumption that the initial choices made when creating a structure or a program generates a pattern or a path of development and the choices made subsequently follow to some extent down that path⁴. The main idea of this approach is that institutions shape the range of possibilities and have a continuous influence over the choices that will be made at all the levels of the policy cycle⁵. The initial choices may have been made in certain circumstances in the past and „to some extent they may have been unwitting, but path dependencies seem to be built into these systems“⁶.

The historical institutionalism claims that administrative systems change sometimes in an important manner by going far away from their roots. How to explain such change? One option is to observe the „steps“ taken in the ongoing pattern of public administration, most of the observers tending to describe incremental changes in the public administration systems. However, some recent research has questioned the deterministic nature of path-dependency⁷. Besides, there are authors who have stressed that institutions are made of different components that mix different logics and orders; not all the components of an administrative system

---

1 Guy B. Peters, „The Napoleonic Tradition“, *International Journal of Public Sector Management* 21, n. 2, Special issue on „Public Management Reform in Countries in the Napoleonic Administrative Tradition: France, Greece, Italy, Portugal, Spain“ (2008): 118 – 132

2 Martin Painter, Guy B. Peters, *Tradition and Public Administration* (Palgrave Macmillan, 2010)

3 Edoardo Ongaro, *Public Management Reform and Modernization* (Edward Elgar, Cheltenham (UK) and Northampton (MA, USA), 2009); Painter and Peters, *Tradition*

4 Painter and Peters, *Tradition*, 4

5 Sven Steinmo et al., *Structuring Politics: historical institutionalism in comparative analysis* (Cambridge University Press, 1992)

6 Painter and Peters, *Tradition*, 4

7 Paul Pierson, *Politics in time: History, Institutions and Social Analysis* (Princeton University Press, Princeton, 2004)

have the same robustness, certain institutional components may be less robust than others and therefore more „mutable“ and easier to reform¹.

According to Peters and Painter, each tradition is defined by several factors such as: the relationship between state and society, the relationships with political institutions, the influence of management and law in defining the tasks of the public administration, the role of accountability². In the Napoleonic tradition with its Southern European variant to which belong Italy, Portugal, Spain and Greece, the law represents the main instrument for the state to intervene in the society „rather than serving as a means of conflict resolution between different societal actors“³. The issues that arise when analyzing the Napoleonic tradition inquire whether and to what extent the administrative tradition has influenced the public administration reform and how the common features of the administrative model have changed due to the administrative reforms.

The expression „Napoleonic state“ is employed in order to refer to the features of the public administration of the countries included in this tradition family, without limiting them to the Napoleonic heritage⁴. The literature discusses also the opportunity to employ the term „Latin“ countries, considering the Latin culture of the countries belonging to the Napoleonic model as included in the list of factors that influence the administrative reforms, favoring the same reception of the Napoleonic tradition. The term obviously does not apply to Greece, although the five states belonging to the model seem to form a relatively homogeneous cluster⁵. However, despite the fact that the recent literature had included Romania in the „family“ of Soviet countries⁶, the notion „Latin“ definitely applies to Romania in terms of variables of cultural analysis which could lead to explanations of dynamics of administrative reform by encompassing societal factors.

Nevertheless, the discussion could be conducted in historical terms considering if and to what extent the Napoleonic model entered the public sector in these two countries, namely whether the French model spread in these two countries. If there is no doubt in the literature that Greece is part of the Napoleonic „family of nations“ in the sense of administrative tradition⁷, Romania seems not to reflect a clearly identifiable underlying tradition⁸. Despite this situation, Romania shares many of the features that characterize the Napoleonic states' administrative systems: administration is closely bound to the law; there is a precise and complex classification of constitutional law, regulations, administrative notes that define the content of administrative action; the features of the state contain a unitary⁹ and rather centralized organization of the state, although decentralization principle is stated in the Romanian Constitution¹⁰.

---

1 E. S. Clemens, J. M. Cook, „Politics and Institutionalism: Explaining Durability and Change“, *Annual Review of Sociology* 25 (2009), 441 – 466

2 Painter and Peters, *Tradition*

3 Christoph Knill, *The Europeanization of National Administrations: Patterns of Institutional Change and Persistence* (Cambridge University Press, Cambridge, 2001), 65

4 Ongaro, *Public Management*, 7

5 Ongaro, *Public Management*

6 Painter and Peters, *Tradition*

7 Ongaro, *Public Management*; Painter and Peters, *Tradition*

8 Romanian authors such as Lucica Matei claim that Romania belongs to the Napoleonic model (Lucica Matei, „Arhitectura administratiei publice: Conexiuni si complementaritate: Japonia si Romania“ (The architecture of public administration: Connections and complementarities: Japan and Romania, online <http://www.admpubl.snsps.ro/fisiere/japonia/Arhitectura%20administratiei%20publice.%20Conexiuni%20si%20complementaritate%20Japonia%20-%20Romania%20-%20Lucica%20Matei.pdf> (2011), last view July 1st 2013

9 The 1st article of the Romanian Constitution states that Romania is a „(...) unitary (...) National State“

10 Art. 120, 1st comma of the *Constitution of Romania*

As for Greece, institutional centralisation is deeply rooted in the Greek political tradition, Greek culture and the structure of the Greek political system. It dates back to the establishment of the Modern Greek state in the 1830s. Despite attempts to promote decentralisation, Greece still „rank as the most centralised state within the European Community“¹. A wide range of historical, cultural, economic and political factors account for this phenomenon. First, the piecemeal and disjointed process of Greece’s national integration, which periodically added geographical areas to the independent Greek state (the last addition – Dodecanesse – was made in 1948) hindered big efforts at shaping a uniformly decentralised system of regional administration and local government. It is important to note that the original Greek state, established in 1833 contained only 36% of the present Greek territory. In the context of flourishing the irredentist ideas, the objective of bringing within the confines of Greece territories historically thought to be part of it dominated the Greek politics until 1922, at least. This situation necessitated first and foremost the strengthening of the central political and administrative institutions. Moreover, the slow process of unification, with the periodic addition of new areas, bred a sense of deep insecurity amongst the public in general, which could hardly form the basis for a decentralised political system. Even the timid efforts of decentralisations started to be perceived as threatening Greece’s territorial integrity and cohesion.

Nevertheless, why to compare Greece, an old member state of the European Union with Romania, a new member in terms of administrative reforms? The discussion could be conducted in historical terms considering if and to what extent the Napoleonic model entered the public sector in these two countries, namely whether the French model spread in these two countries. If there is no doubt in the literature that Greece is part of this „family of nations“ in the sense of administrative tradition², the question that arises in this context is if the contemporary administrative system in Romania reflects a clearly identifiable underlying tradition.

Not surprisingly, the stream of research which analyzed the development of administrative reforms in the post-communist countries associated the slow speed of reforms with the legacy of communism³. In Romania, as in many other former communist countries from Central-Eastern Europe, the civil service reform has been delayed as the civil service laws were passed in the late 1990s or/and were not properly implemented, remained incomplete or contradictory⁴. The literature employs the term post-communist administration in order to underline the centrality of post-communist past in characterizing the public administration. The countries from Central-Eastern Europe are usually compared with other post-communist countries, but rarely the new EU member states from the former communist block are compared with older EU members⁵. This cases selection mostly present in the literature represents a methodological choice stemming from the assumption that the communist past sets these countries apart from their Western and South European neighbors.

---

1 Susannah Verney, Fouli Papageorgiou., „Prefecture Councils in Greece; Decentralisation in the European Community Context“, *Regional Politics and Policy* 2, n. 1&2 (Spring/Summer 1992) : 109-138.

2 Ongaro, *Public Management*; Painter and Peters, *Tradition*

3 Tony Verheijen (ed.), „Politico-administrative Relations: Who Rules?“. Paper presented at NISPAcee Conference (Bratislava, 2001)

4 Law n. 188 / 1999 on the Status of the civil servants (published in the *Official Gazette* n. 600 of December 8, 1999), modified by the Law n. 140 of July 7, 2010 (published in the *Official Gazette* n. 471 of July 8, 2010)

5 Tony Verheijen, *Civil Service Systems in Central and Eastern Europe* (Cheltenham : Edward Elgar, 1999)

The approach helps identifying various mechanisms useful in order to 'transport' the legacy of the past into the contemporary administrative reform context. For administrative policy-makers this approach implies that they cannot take for granted that the effect of the communist legacy is identical across countries and they cannot even assume that the communist administration will be long-lasting after transition. Instead, it is recommended that the specifics of local administrative traditions and the kind of mechanisms that produce legacy effects in the context of contemporary reform efforts be examined more closely.

The term „Napoleonic state“ refers to the features of the public administration of the countries included in this administrative family (i.e.: France, Italy, Spain, Portugal, Greece), without limiting them to the Napoleonic heritage. The general features of this administrative tradition are the following ones: 1) unitary and centralized organization of the state (except Spain), 2) law is „an instrument of the state for intervening in society rather than serving as a means of conflict resolution between different societal actors“¹.

For the Southern European variant of the Napoleonic tradition some specific features can be identified: a) high degree of legal formalism – „management by decree“, b) sectorial and local clientelism, c) high incidence of politicization of civil service, d) lower-level public jobs used as political rewards.

According to some scholars², Greece belongs to the family of „Napoleonic states“. Since the transition to democracy (1974), the political system in Greece has been focused on the alternation in government of New Democracy and PASOK (the electoral system has allowed one party majorities in the Parliament). Citizen-administration relationship transformed as legal provisions passed in 1986, 1999, 2006 endowed citizens with procedural instruments to contest and hold the public administration accountable. The administrative changes and the attempts to the „customerization“ of the public service transformed citizens from „administered“ into „normal“ citizens, with rights and duties in the relationship with the administration. The civil service was reformed, but, under the label of „democratization“, massive political appointments took place and there was a poor introduction of human resources management techniques.

The most important changes of the Greek public sector are located in the area of organization and consist of: 1) the establishment of independent authorities (1997 – Hellenic Data Protection Authority, 2003 – Hellenic Authority for Information and Communication Security and Privacy), 2) the decentralization to regional and local governments, 3) creation of one stop-shops, 4) in center – periphery relations, the main interventions regard the direct election of prefects.

If „Napoleonic tradition“ is understood as „Latin tradition“, then the notion definitely applies to Romania in terms of variables of cultural analysis which could lead to explanations of dynamics of administrative reform by encompassing societal factors.

Thus, Romania shares features that characterize the Napoleonic states, as follows: 1) administration is closely bound to the law, 2) there is a precise and complex classification of the legal system, 3) unitary and rather centralized organization of the state; however, the decentralization principle is stated in the Constitution of Romania.

The Post-communist administrative tradition, to which Romania is assigned by part of the literature, is characterized by a unitary bureaucratic state, combined with one-party rule and an overarching political control over the state –

---

1 Knill, *The Europeanization*, 65

2 Ongaro, *Public Management*; Painter and Peters, *Tradition*

before 1989, Romania used to have a highly centralized and politically driven administrative system.

The legacy of post-communist administrative tradition in former communist countries from Central-Eastern Europe is ambiguous, but it is commonly associated with delays and defects in the process of administrative reform. In Central-Eastern Europe, after 1989, a „forth and back“ process of administrative reform has taken place. In Romania, a multi-party political system with periods of political instability characterized the political evolution in 1990s which determined a slow rhythm of reform in general and of administrative reform, in particular. However, it has to be underlined the role of the EU conditionality in speeding up the reform in Romania. When it comes to the relationship with citizens, in 2004, a Strategy of reform was adopted, namely a process of transformation of the central and local administration to address the needs of beneficiaries and of the accession to the EU. Relating to the status of civil servants reform, there was an attempt to depoliticize the institution of the prefect. The changes in the organization of the public administration consist of: 1) laws enacted to put into practice the principles of decentralization, local autonomy and the deconcentration of public services; 2) in 2006, a new law on decentralization was adopted and the transfer of competences shall be made simultaneously with the transfer of financial resources and instruments.

Tabel 1 illustrates Greece and Romania in comparative perspective, considering three dimensions: citizen-administration relationship, civil service, organization.

	GREECE	ROMANIA
<i>Citizen-administration relationship</i>	Adoption of procedural instruments to hold the public administration accountable	Administration shall address the needs of the citizens
<i>Civil service</i>	„Democratization“ and political appointments	Special status for civil servants; attempts to depoliticize the prefect
<i>Organization</i>	Start of decentralization process, creation of independent authorities and one-stop shops	Start of decentralization process, local autonomy, deconcentration

Table 1 Greece and Romania in comparative perspective

In conclusion, the similarities between administrative traditions and present administrative reform outcomes indicate the presence of a legacy effect. Legacies may inhibit, delay and slow down reform and change of administrative institutions and practices. However, counterproductive institutional stasis, rooted in administrative traditions represents a major challenge for reforms in both Greece and Romania.

REFERENCES

- Clemens, E. S., Cook, J. M., „Politics and Institutionalism: Explaining Durability and Change“, *Annual Review of Sociology* 25, 441 – 466
- Constitution of Romania 2003*, online at <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>
- Knill, Christoph, *The Europeanization of National Administrations: Patterns of Institutional Change and Persistence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001

Law n. 188 / 1999 on the Status of the civil servants (published in the *Official Gazette* n. 600 of December 8, 1999), modified by the Law n. 140 of July 7, 2010 (published in the *Official Gazette* n. 471 of July 8, 2010)

Matei, Lucica, „Arhitectura administratiei publice: Conexiuni si complementaritate: Japonia si Romania” (The architecture of public administration: Connections and complementarities: Japan and Romania, online <http://www.admpubl.snsa.ro/fisiere/japonia/Arhitectura%20administratiei%20publice.%20Conexiuni%20si%20complementaritate%20Japonia%20-%20Romania%20-%20Lucica%20Matei.pdf> (2011), last view July 1st 2013

Ongaro, Edoardo, *Public Management Reform and Modernization*, Edward Elgar, Cheltenham (UK) and Northampton (MA, USA), 2009

Painter, Martin, Peters, Guy B., *Tradition and Public Administration*, Palgrave Macmillan, 2010

Peters, Guy B., „The Napoleonic Tradition”, *International Journal of Public Sector Management* 21, n. 2, Special issue on „Public Management Reform in Countries in the Napoleonic Administrative Tradition: France, Greece, Italy, Portugal, Spain”, 2008, 118 – 132

Pierson, Paul, *Politics in time: History, Institutions and Social Analysis*, Princeton University Press, Princeton, 2004

Politt, Christopher, Bouckaert, Geert, *Public Management Reform: A Comparative Analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2009

Steinmo, Sven et al., *Structuring Politics: historical institutionalism in comparative analysis*, Cambridge University Press, 1992

Verheijen, Tony, *Civil Service Systems in Central and Eastern Europe*, Edward Elgar, Cheltenham, 1999

Verheijen, Tony (ed.), „Politico-administrative Relations: Who Rules?”, paper presented at NISPAcee Conference (Bratislava, 2001)

Verney, Susannah, Papageorgiou, Fouli, 'Prefecture Councils in Greece; Decentralisation in the European Community Context', *Regional Politics and Policy* 2, n. 1&2, Spring/Summer 1992, 109-138.

NATO – și extinderea către Europa Centrală și de Est vs. Criza din Ucraina 2014

■ ADRIAN-COSMIN CANAE

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

This paper aims to present a brief history and the evolution of the alliance respectively - NATO, since its establishment wished to respect the fundamental principles such as democracy, security and defense. In a world which is in constant interdependence, it is becoming increasingly difficult to look at the security of a state as a solitary element. This is much affected in a progressive manner of international relations, globalization, which provides to the security term, a supranational dimension.

Keywords

NATO; Central; and East; Europe; Ukraine; 2014; Crisis; globalization; collective defense

Introducere

Evoluția, percepută ca fiind în general pozitivă, a securității globale în ultimul deceniu, a confirmat că stabilitatea și succesul acțiunilor se datorează numai cooperării multidimensionale a comunității internaționale. Se subliniază atât importanța dialogului în cadrul instituționalizat cât și rolul decisiv pe care îl au marile organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii.

Nu putem începe acest demers, fără a aminti coordonatele istorice externe care au condus la prefigurarea Organizației Tratatului de Nord (NATO) înființat la Washington în ziua de 4 aprilie 1949.

Între 1947-1949, s-au înregistrat o serie de evenimente internaționale spectaculoase pe fondul adâncirii deosebirilor dintre cele două blocuri: occidental și sovietic.¹

Amintind de școala de geopolitică germană, teoreticianului Rudolf Kjellen îi datorăm ideea "statului tampon". Aceasta definește condiția statelor mici care, din punct de vedere geopolitic, se află în "poziții intermediare" între marile puteri, ceea ce reclamă un tip special de politică, așa-numita

---

¹ Cristian Sorin Dumitrescu, Marcela Monica Stoica, *Sistemul organizațiilor internaționale guvernamentale și al organizațiilor internaționale non-guvernamentale*, (București: ProUniversitaria, 2007), 171.

“politică-tampon”.¹ „Statele tampon” se situau între URSS și Europa Occidentală. Aici vorbim despre statele-satelit ale Uniunii Sovietice: România, Ungaria, Polonia, Ucraina, Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Republica Moldova. etc. Ele fiind poziționate între cele două mari blocuri, occidental unde domnea democrația și cel comunist.

Întorcându-ne la Alianța Nord-Atlantică, putem afirma că NATO, a fost deci întemeiată în baza unui tratat în care statele au aderat în mod liber și necondiționat; el afirmă că atât avantajele cât și dezavantajele ce reies din termenul de securitate colectivă, și doresc să nu finalizeze nici o înțelegere internațională care să fie în profund dezacord cu tratatul încheiat.

Țările Europei occidentale și aliații lor din America de Nord, confruntate în ultimii ani ai deceniului patru, cu nevoia urgentă de reconstrucție economică, priveau cu neîncredere, metodele expansioniste ale URSS, precum și propaganda ideologiei comuniste, care a dus la apariția unor acțiuni ce au pus în pericol liniștea oarecum „aparentă” a anilor ‘50 din secolul al douăzecelea.

După ce, conformându-se înțelegerilor realizate în timpul războiului, își minimalizaseră sistemele de apărare și demobilizaseră trupe, guvernele occidentale erau tot mai preocupate de faptul că Uniunea Sovietică intenționa ca forțele sale armate să rămână neatins.

Drama anilor de război nu a fost uitată prea curând de către statele occidentale, și cunoscând antecedentele istorice de cucerire ale Uniunii Sovietice, statele europene occidentale au înțeles încă o dată, că numai împreună pot crea acea forță aptă, nu numai de a răspunde eventualelor agresiuni desfășurate de Uniunea Sovietică, dar și de ce puteau răspunde în mod corespunzător la orice iminentă primejdie venită din oricare parte a lumii, care să atenteze la securitatea internațională.

Impunerea unor regimuri nedemocratice, represiunea unor mișcări de opoziție reală, precum și violarea drepturilor omului, a drepturilor civice și libertăților fundamentale ale omului în multe dintre țările Europei Centrale și de Est prcum și în multe părți ale lumii, erau tot atâtea elemente ce se adaugau temerilor existente.²

O serie de incidente petrecute între anii 1947-1949 au grăbit desfășurarea lucrurilor. Printre acestea au fost amenințările directe împotriva suveranității unor țări occidentale: Norvegia, Grecia, Turcia, lovitura de stat din iunie 1948 din Cehoslovacia; blocada ilegală a Berlinului, începută în luna aprilie a aceluiași an. În urma acestor evenimente grave, s-a făcut un prim pas de către statele occidentale de realizare a unei organizații de apărare colectivă postbelică ceea ce a constat în semnarea, la 17 martie 1948 a Tratatului de la Bruxelles de către Marea Britanie, Franța, Luxemburg, Belgia și Regatul Țărilor de Jos, prin care se consacra angajamentul statelor semnatare de a înființa un sistem de apărare colectivă în care membrii săi să-și poată oferi întreaga asistență în caz de agresiune.

În același timp, ele și-au dat seama de potențialul lor redus în fața „pericolului roșu” și au început demersurile politico-diplomatice de a atrage Statele Unite, a căror mare putere a fost demonstrată și pe parcursul celui de-al doilea război mondial, o formă mai largită și mai convingătoare pentru adversari din punct de vedere al capacității de răspuns; așa, a luat ființă la 11 iunie 1948 printr-un vot istoric, Congresul american, care în pofida tradiției de a nu se angaja într-o alianță pe timp de pace, a hotărât implicarea în acțiunile unei alianțe defensive, de apărare colectivă.

¹ Ilie Bădescu, *Tratat de geopolitică*, (București: Mica Valahie, 2004), 25

² Manualul NATO, trad. de Cristian Uniteanu (București: Nemira, ediție revăzută și adăugită, 1997), 22.

Reiterând, putem afirma că prin Tratatul Atlanticului de Nord semnat în aprilie 1949, lua ființă o alianță de țări independente având ca deziderat apărarea păcii și a propriei libertăți, prin unitate politică și un sistem militar de apărare adecvat conceput spre a descuraja și la nevoie, pentru a respinge orice formă de agresiune împotriva lor. Alianța este o asociere de state suverane, unite în hotărârea lor de a-și menține securitatea și prin garanții reciproce și cu alte țări.¹

Tratatul, care luat în sine este „un document foarte simplu se conformează spiritului Cartei Națiunilor Unite și își derivă legitimitatea din această Cartă”. Astfel, în virtutea art. 51 din Carta ONU, țările membre se angajează să-și mențină și să-și dezvolte capacitățile de apărare individual și colectiv oferind baza pentru planificarea apărării colective. Articolul 5 se referă la drepturile de apărare colectivă așa cum este prevăzut în Carta Națiunilor Unite.² Articolul 5 stipulează că un atac armat asupra unuia sau mai multor membre NATO va fi considerat ca fiind un atac împotriva tuturor membrilor.³

Principiile fundamentale de funcționare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord

Principiul fundamentale de funcționare al Alianței este angajamentul comun precum și cooperarea reciprocă între statele suverane, pe baza indivizibilității securității membrilor săi. Unitatea din interiorul Alianței, cea a cărei substanță în anumite domenii: (politic, militar economic etc.), garantează că nici o țară aliată nu va fi nevoită să se bazeze doar pe propriile mijloace pentru a răspunde provocărilor importante în domeniul securității.

Avem viziunea unui nou parteneriat al națiunilor care transcede războiul rece. Un parteneriat bazat pe consultare, cooperare și acțiune colectivă în special, prin intermediul unor organizații internaționale și regionale. Un parteneriat numit prin forța principiului și domnia legii și sprijinit printr-o asumare în comun atât a costurilor, cât și a angajamentelor. Un parteneriat ale cărui obiective sunt sporirea democrației, sporirea prosperității, sporirea păcii și reducerea armamentului.⁴

Căderea Zidului Berlinului în noiembrie 1989, reunificarea Germaniei în octombrie 1990, dezintegrarea Uniunii Sovietice în decembrie 1991, precum și modificările impresionante survenite în Europa Centrală și de Est, au marcat sfârșitul războiului rece. Astfel, după acele momente tensionate s-au schimbat radical și imperativele de securitate ale membrilor Alianței; cu toate acestea, evenimentele care au urmat, au dovedit că pericolele și amenințările la adresa păcii rămân în vigoare. În aceste condiții, NATO a dovedit că este o alianță care s-a angajat ferm să apere în mod colectiv țările sale membre, iar după 1990 a devenit factorul declanșator al extinderii securității și stabilității în Europa.

Pentru a-și atinge obiectivul esențial al securității, Alianța a urmărit și urmărește executarea următoarelor misiuni de securitate: ea furnizează o bază indispensabilă stabilității climatului de securitate în Europa fondat pe dezvoltarea instituțiilor democratice și pe voința de a soluționa diferendele în mod pașnic; servește alianțelor conform dispozițiilor art. 4 al Tratatului Atlanticului de Nord, drept forum transatlantic pentru consultări asupra oricărei chestiuni ce ar afecta interesele lor vitale, mai ales în cazul apariției unor evenimente ce prezintă un risc pentru securitatea lor; Oferă mijloace de descurajare și de apărare împotriva

1 Manualul NATO, 19.

2 <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml> accesat în data de 26.05.2014

3 <http://www.nato.int/terrorism/five.htm> accesat în data de 26.05 2014

4 Henry Kissinger – *Diplomația*, trad. de Mircea Ștefanescu și Radu Paraschivescu, (București: All, 1997), 727.

oricărei forme de agresiune vizând teritoriul unu stat membru al NATO; furnizează un echilibru strategic în Europa.¹

Hans J. Morgenthau, în lucrarea „*Politica între națiuni*”, apreciază securitatea colectivă: ca fiind cea mai importantă încercare făcută în mod oficial pentru a depăși deficiențele unui sistem complet descentralizat de aplicare a dreptului. „În timp ce dreptul internațional tradițional lasă aplicarea legilor sale națiunii vătămate, securitatea colectivă prevede aplicarea regulilor dreptului internațional de către toți membrii comunității de națiuni, indiferent dacă aceștia au de suferit sau nu vătămări în acel caz particular.”²

Reorganizarea forțelor în cadrul structurii comenzii militare integrate a NATO, reflectă rolul crescut al forțelor multinaționale. În sens mai larg, forțele disponibile pentru Alianța Nord-Atlantică fac parte din trei categorii: Forțe de reacție imediată și rapidă, forțe principale de apărare, forțe de întărire.³

Speranțele în realizarea păcii au fost neîntemeiate deoarece, deși au dispărut amenințările militare directe, instabilitatea în anumite părți ale Europei a crescut. În fosta Iugoslavie și fosta Uniune Sovietică au izbucnit conflictele regionale cauzate de tensiuni etnice și religioase.

Alianța Nord Atlantică și-a dorit noi forme de cooperare politică și militară pentru a oferi stabilitate și securitate în Europa. Astfel a fost instituit *Parteneriatul pentru pace*, având ca rezultat crearea încrederii și înțelegerii prin dialog și prin cooperare cu foștii adversari.

Unitatea dintre membrii *Parteneriatului pentru pace* a fost formulată și prin poziția comună luată față de terorism. Condamnând atacurile teroriste împotriva Statelor Unite din 11 septembrie 2001, statele s-au decis având un interes comun, să combată terorismul mondial.

Extinderea NATO către Europa Centrală și de Est

La Summit-ul de la Bruxelles din 1994, experții Alianței în frunte cu ambasadorul american Richard Holbrooke, alături de alți oficiali, afirma următorii pași care trebuiau realizați pentru lărgirea sferei de acțiune a NATO asupra Europei de Est. În acest fel, ei avansau trei modele alternative: primul constituia, cel al Expansiunii evolutive (Evolutionary expansion), care pleca de la premisa că principalele probleme ale zonei est europene nu erau de securitate ci de natură economică și politică; apoi era principiul Promovării stabilității (Promote stability), el pleca de la premise că cele mai importante probleme ale țărilor central europene și estice erau de securitate, de asemenea, recomandă integrarea lor în NATO. În ceea ce privește cel de-al treilea model era cel al “Răspunsului Strategic” (Strategic response), acesta sugera că extinderea NATO să nu aibă loc decât atunci când și dacă Federația Rusă începea să manifeste tendințe autoritariste și expansioniste, amenințând din nou militar statele din centrul și estul continentului european.⁴

Această organizație, își dorește prin politica promovată să acceadă către statele - foste comuniste, în special a ultimelor state care datorită credinței, etniei și religiei nu doreau integrarea în nici un sistem, nici european, nici euro-atlantic

¹ Manualul NATO, 21.

² Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, trad. de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, (Iași: Polirom, 2007) 320-321.

³ Comandor (r) Constantin Alexandru, *NATO, Ce este, ce va fi; Noua Europă și securitatea statelor mici*, Institutul Român de studii internaționale, (București: Monitorul Oficial, 1996), 51.

⁴ Vezi mai multe <http://www.nato.int/docu/update/1994/summarye.htm> accesat în data de 28.05.2014

respectiv Albania și Croația care în sfârșit s-au decis să adere la NATO la 1 aprilie 2009.

Dacă ne referim strict la România post-comunistă, la scurt timp după căderea lui Nicolae Ceaușescu în 1989, guvernul provizoriu cunoscut sub numele de Frontul Salvării Naționale a promis pentru a proteja drepturile minorității maghiare, inclusiv în limba maghiară, educație și autonomie locală.

În ciuda promisiunilor FSN-ului, tensiunile etnice au crescut. Atunci când o nouă constituție a fost adoptată în 1991, România a fost proclamată ca un stat național, suveran și indivizibil și limba română este consfințită ca limbă oficială a țării. Constituția, de asemenea, a interzis partidele politice înființate pe criterii etnice, religioase, sau de limbă și a declarat neconstituțională orice tentative de separare teritorială.

În pofida statutului discutabil și tratamentelor minorității maghiare din România, Budapesta și București au încheiat un tratat bilateral de înțelegere, cooperare și bună vecinătate în septembrie 1996 pentru normalizarea relațiilor dintre cele două țări. Statele au fost de acord să se abțină de la folosirea forței sau amenințarea cu forța pentru a rezolva disputele, să respecte integritatea teritorială unui către celuilalt; să lucreze la dezvoltarea de acorduri comerciale bilaterale, să sprijine o căutare pentru NATO și aderarea la Uniunea Europeană, și să protejeze drepturile minorităților naționale, în conformitate cu Convenția-cadru a Consiliului Europei și alte documente internaționale.¹

În 1997, efectul coarctării este văzut în primul rând în timpul Summit-ului de la Madrid din acel an, în care membrii Alianței Nord-Atlantice au fost de acord să limiteze primul val de extindere al NATO la câteva țări și amâna invitația României și Sloveniei pentru a doua rundă.²

Puterile NATO au convenit asupra extinderii în 1998, deoarece aderarea la NATO ar necesita cheltuieli militare mai mari din partea potențialilor parteneri NATO; toate acestea ar trebui să actualizeze echipamentul militar, organizare, și formare într-un moment în care toate statele se confruntau cu constrângeri bugetare mari. Republica Cehă a mers cel mai departe în modernizarea armatei. În orice caz, o influență militară occidentală avansase spre răsărit într-un mod informal prin intermediul Parteneriatului pentru Pace. Polonia, spre exemplu, efectuase manevre militare comune cu Bundeswehr-ul german. În 1995, au avut loc exerciții comune suplimentare în Bulgaria, România, Ungaria și Cehia.³

Patru ani mai târziu, la Summit-ul NATO de la Praga din noiembrie 2002, șefii de stat și de guverne ai țărilor membre ale NATO au decis invitarea României în Alianța Nord-Atlantică, împreună de alte șase state precum, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, Slovenia și Bulgaria pentru a începe demersurile de aderare la NATO. România a aderat la Alianța Nord-Atlantică la 4 aprilie 2004.

România - stat membru al alianței din 2004, suține activ politica "ușilor deschise" a NATO, de asemenea România sprijină eforturile statelor candidate de pregătire pentru aderare atât prin canalele bilaterale cât și prin intermediul mecanismelor NATO.⁴

Mai multe state europene, foste comuniste au considerat că securitatea lor se poate realiza în mai mare măsură prin aderarea la NATO. În 1999, Alianța Nord-Atlantică a lansat Planul de Acțiune pentru Aderare în scopul sprijinirii

1 Ted G. Carpenter, Barbara Conry, *NATO Enlargement: Illusion and Reality*, (Massachusetts, Cato Institute, 1998) 99-100

2 Ainius Lašas, *European Union and NATO Expansion: Central and Eastern Europe*, (New York: Palgrave Macmillan 2010) 100

3 Peter Duignan, *NATO: its past, present and future*, (Stanford California, Hoover Institution Press, Stanford University, 2000) 61

4 <http://nato.mae.ro/node/344> accesat în data de 27.05.2014

eforturilor de a deveni membri NATO. În același an, Cehia, Polonia și Ungaria au devenit membri NATO. După aderarea la alianță, noii membri trebuie să-și unească eforturile cu celelalte state în vederea realizării apărării colective, asigurării păcii și securității, menținerii eficienței alianței.

Referindu-ne la fostul președinte ucrainean Leonid Kucima, în 1997 a precizat clar în cursul negocierii cu Alianța Nord-Atlantică, că nu toate dorințele Ucrainei au fost luate în considerare. El a concluzionat îndemnând NATO „să rămână deschisă pentru toate țările care ar dori să se alăture alianței și care îndeplinesc criteriile co-respundătoare”. Această ultimă propoziție este demnă de remarcat, deoarece din punct de vedere tehnic, aceasta reprezintă ceea ce NATO a pretins mereu să fie prin politica sa. În realitate, NATO a recurs la o definiție mai restrânsă „pentru toate țările”. O altă confirmare a acestei diferențieri avut loc în 2008, în timpul Summit-ului de la București și reuniuni ulterioare a miniștrilor de externe NATO în decembrie. Chiar dacă Statele Unite au sprijinit extinderea Planul de Acțiune pentru Aderare pentru Georgia și Ucraina, în schimb Germania și Franța au respins ferm această inițiativă.

Acest lucru s-a dovedit a fi o predicție destul precisă, dar încă rămâne întrebarea de ce Statele Unite au sprijinit extinderea Planului de acțiune pentru aceste două țări. Este dificil să explicăm motivele care stau la baza ei, deoarece acest lucru ar fi putut fi folosit mai mult ca o negociere cu Rusia, mai degrabă decât ca o perspectivă realistă pentru aderarea la Alianță a Ucrainei și Georgiei.¹

NATO, Uniunea Europeană vs. Criza din Ucraina 2014

Referindu-ne strict la evenimentele din Ucraina zilelor noastre, NATO împreună cu Statele Unite și Uniunea Europeană au condamnat ferm violențele din Ucraina.

Prin vocea secretarului general Anders Fogh-Rasmussen, la ședința de urgență NATO care a avut loc în luna aprilie afirmând în acea reuniune că a luat măsuri suplimentare având în vedere Criza din Ucraina. NATO, a făcut apel la Rusia, să fie parte a soluției la oprirea destabilizării Ucrainei, să retragă trupele de la granițele și să nu susțină clar acțiunile violente ale milițiilor bine înarmate ale separatiștilor pro-ruși. Secretarul NATO a susținut de asemenea că Alianța va proteja fiecare aliat împotriva oricărei amenințări la adresa securității noastre fundamentale.²

Din păcate, însă NATO nu poate interveni pe un teritoriu care nu face parte din Alianță, respectiv Ucraina, iar NATO ar încălca grav prevederile Tratatului Alianței Nord-Atlantic în care este stipulat faptul că Alianța nu poate interveni decât dacă un stat membru este atacat.

Recentele incursiuni militare ale Rusiei în Ucraina și anexarea Crimeei, au determinat observatorii și factorii de decizie de ambele părți ale Atlanticului, inclusiv membrii Congresului, pentru a reevalua situația securității în Europa și rolul Statelor Unite și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) în susținerea securității europene. Preocupările de securitate ale statelor membre Centrale și de Est ale NATO și statelor membre non-NATO, cum ar fi Republica Moldova și Ucraina sunt de interes special.³

Consiliul Uniunii Europene a dat sancțiuni împreună cu Statele Unite, împotriva Federației Ruse, după anexarea Crimeei prin referendumul ilegal și subminarea integrității teritoriului, suveranității, stabilității, securității și independenței Ucrainei, și care care obstrucționează activitatea organizațiilor internaționale în Ucraina.

¹ Lašas, *European*, 99.

² http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_109231.htm accesat în data de 28.05.2014

³ <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R43478.pdf> accesat în data de 27.05.2014

Deși sancțiunile s-au dovedit a fi modeste cu privire la criza din Ucraina, dar acestea fiind în special de ordin economic, ele nu sunt supuse înghețării activelor, blocării conturilor individuale, interdicțiile asupra eliberării vizei și interdicții de călătorie.¹ Aceste sancțiuni se dovedesc a fi mai mult de ordin simbolic. Mai multe sancțiuni mai drastice împotriva persoanelor și entităților din Rusia ar putea fi posibile în viitor.²

Concluzii

Securitatea și apărarea colectivă presupun sprijinul reciproc al statelor membre ale unei alianțe politico-militare atunci când unul sau mai multe dintre ele, fac obiectul unei agresiuni, potrivit articolului 1. al Cartei ONU. În acest context, fiecare stat își dimensionează participarea la misiuni cu efective militare, cu mijloace de luptă și resurse financiare potrivit puterii sale economice și angajamentelor asumate la primirea calității de membru al Alianței. Prin urmare, apărarea se realizează prin constituirea, cu efortul țărilor implicate, a unor forțe armate comune permanente aflate, aflate sub comanda unui control supranațional, cu misiunea de a le apăra și promova interesele la fel cum ar face-o o armată națională.

BIBLIOGRAFIE

- BĂDESCU, Ilie, *Tratat de geopolitică*, Ed. Mica Valahie, București, 2004
- CARPENTER, Ted Galen; CONRY, Barbara, *NATO Enlargment: Illusion and Reality*, Ed. Cato Institute, Massachusetts, 1998
- Comandor (r) ALEXANDRU, Constantin, *NATO, Ce este, ce va fi; Noua Europă și securitatea statelor mici, Institutul Român de studii internaționale*, Ed. Monitorul Oficial, București, 1996
- DUIGNAN, Peter, *NATO: its past, present and future*, Ed. Hoover Institution Press, Stanford University, Staenford California, 2000
- DUMITRESCU, Cristian Sorin; STOICA, Marcela-Monica, *Sistemul organizațiilor internaționale guvernamentale și al organizațiilor internaționale non-guvernamentale*, Ed. ProUniversitaria, București 2007
- KISSINGER, Harry – *Diplomația*, Ed. All, București, 1997
- LAȘAS, Ainius, *European Union and NATO Expansion: Central and Eastern Europe*, Palgrave Macmillan, New York, 2010
- MORGENTHAU J. Hans , *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Ed. Polirom, Iași, 2007

Surse primare:

Manualul NATO, Ed. Nemira, București, 1997

Resurse Online:

<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>

<http://www.nato.int/terrorism/five.htm>

---

¹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142561.pdf accesat în data de 28.05.2014

² <http://www.cgsh.com/files/News/8dbb8776-6dee-4263-bcba-000cf7efcoao/Presentation/NewsAttachment/fb15d935-8a51-4869-b009-048azbe63d58/Developments%20in%20US%20and%20EU%20Sanctions%20REVISED.pdf> accesat în data de 28.05.2014

<http://www.nato.int/docu/update/1994/summarye.htm>

http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_109231.htm

<http://nato.mae.ro/node/344>

<http://www.fas.org/sgp/crs/row/R43478.pdf>

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/142561.pdf

<http://www.cgsh.com/files/News/8dbb8776-6dee-4263-bcba-00cf7efcoao/Presentation/NewsAttachment/fb15d935-8a51-4869-b009-048a2be63d58/Developments%20in%20US%20and%20EU%20Sanctions%20REVISED.pdf>

A Contrastive Analysis of News Reports on Current Affairs from the CDA Perspective

With Coverage on Diaoyu Islands Issue as an Example

■ JIN-DE HUANG

[Foreign Languages Institute, Minnan Normal University]

■ LI-BING WANG

[Foreign Languages Institute, Minnan Normal University]

Abstract

Critical Discourse Analysis is a kind of analysis which seeks to discover the relationship among power, ideology and discourse. Recently, the growing Sino-Japanese dispute over the Diaoyu Islands, causing widespread concern at home and abroad. This thesis analyzes the two news reports chosen from China Daily and The Washington Post on Sino-Japan dispute over the Diaoyu Islands. The author applies Fairclough's three-dimensional model and Halliday's Systemic Functional Grammar to conduct a critical discourse analysis of the news reports on Sino-Japan dispute over the Diaoyu Islands.

Keywords

critical discourse analysis; Sino-Japan dispute over Diaoyu Islands; China Daily; The Washington Post; ideology

1. Introduction

1.1. Research Background

With the rapid development of information technology, discourse is becoming an important means in shaping various fields of social life. Acting as an access for knowledge and information for the public, it also influences public opinion and ideology because the public tends to easily accept it with no doubt or hesitation.

Newspapers and their affiliated news agencies declare their independence of government influence and their guiding principles of objectivity. Their stands, however, can never escape some preference because these agencies of news reporting are living in a given economic, political and social background. Such a setting called for its research and teaching in England in the late 1970s and early 1980s, aiming at exposing the ideological meanings of the discourses and looking into the social origins of their influence on our society.

Recently, the escalating Sino-Japanese disputes over the Diaoyu Islands, cause widespread concern in the world. In April 2012, a fresh row ensued after outspoken Tokyo Governor Shintaro Ishihara claimed he would use public fund to buy the islands from their

claimed private owner. In August of this year, a group of Chinese sailed to the islands from Hong Kong, with seven landing on one island. All were detained by Japanese coast guards and later sent back. Several days later, at least 10 Japanese nationalist activists also landed on the islands with flags. Tensions continued to rise and in early September, two men were detained in Beijing for ripping the flag off the Japanese ambassador's car in late August, in an apparent protest over the islands. Following that, the Japanese government reached a deal to buy the disputed islands from their claimed private owner. On 11 September, China sent two patrol ships to waters near the island as Japan signed the purchase contract. The news selected for this thesis is on the latest confrontation after Japanese decision to buy the islands.

The thesis selects two news reports on Sino-Japan dispute over Diaoyu Islands from *China Daily* and *The Washington Post* for data analysis, adopting critical discourse analysis and Halliday's systemic-functional linguistics as the main theory and methodology, with a comparative analysis to explore the hidden ideologies in mass media discourses and their influences on readers' cognition. Though the news seems to be objective, through analysis it can be found the hidden ideology in both.

1.2 Significance of the research

We acquire our knowledge about the world by one of the the mass media-newspaper, which is invariably influenced by different forces in our society, so it is naive to think that they provide us with objective representation of the social events around us. We simply have to read between lines.

By conducting a critical discourse analysis of news reports concerning Sino-Japanese dispute over the Diaoyu Islands by *China Daily* and *The Washington Post*, the present study aims to uncover the subtle and underlying relation between language and ideology so that readers of newspaper can develop both a practical linguistic skill and a political awareness. This paper aims to facilitate the readers' to be sensitive and critical in reading public discourses.

2. Literature Review

2.1. The concept and development of CDA

Critical Discourse Analysis, which is also called Critical Linguistics, is a relatively recent school of discourse analysis that concerns itself with relations of power and inequality in language. It explicitly intends to incorporate social-theoretical insights into discourse analysis and advocates social commitment and interventionism in research. It aims to explore hidden power relations between discourse and wider social and cultural formations and to uncover inequality, power relationships, ideologies, injustices, discrimination, bias etc¹. CDA is used to inspect ideology meanings in language structures and uncover the complicated relationships between language, power, and ideology by analyzing language features and their historical background².

The origin of Critical Discourse Analysis can be dated back to the tradition of the literary criticism which focused on the language of literature discourse for research in the 20th century³. It witnessed Britain's Practical Criticism, America's New

---

1 Ji Yuhua, *Critical Discourse Analysis in Inter-cultural Communication and Education*, (Xiamen Xiamen University Press, 2008), 35.

2 Xin, Bin, *Critical Linguistics: Theory and Practice*, (Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, (2005), 179.

3 Yu, Yang, „On the Principles and Approaches of Critical Discourse Analysis“, *Journal of Hubei Broadcasting and Television University*, 32 (2012): 95-96

Criticism and France's Structuralism, giving up past method of simply studying the critics' emotions, intentions aesthetic features and value judgements, but stressed on the pragmatic aspect of the literature: linguistic criticism. Regarding literary texts and non-literary texts as the same way of discourses expanded the view of the linguistic criticism. Then, critical linguistics or critical discourse analysis was ultimately formed in eighties and nineties¹.

The term critical linguistics itself was first used by Fowler in the work titled *Language and Control* published in 1979. However, it is Fairclough who puts forward the conception of critical discourse analysis (CDA) in *Language and Power* in 1989. Two of the most important masterpiece of CDA is *Language and Power* by Fairclough and Wodak's *Language, Power and Ideology*. In 1970s, a group of linguists headed by Roger Fowler in Britain developed a critical linguistics method by integrating methods of text analysis of systemic linguistics of Halliday with the theory of sociology. They typically select those potentially ideological linguistic features involving such categories as transitivity, modality, transformation, classification etc. They analyze language in various situation including news reporting, interviews, rules and regulations and so on². Their work is ground-breaking in that it is them who first correlate and study the relationships between ideologies, power relation and language use.

2.2. Crucial notions in CDA s

In order to help readers understand the theories of CDA well, some key concepts in CDA, such as discourse and ideology will be briefly explained in this part.

2.2.1. Discourse

An important concept that people encounter in critical linguistics is discourse. Different scholars have different understandings of the term discourse. According to Deborah Schiffrin³, discourse analysis is a vast and ambiguous field." Fairclough claims „In using the term „discourse“, I am proposing to regard language use as a form of social practice, rather than a purely individual activity or a reflex of situational variables⁴. In the case of discourses analysis, ideologies are usually brought to discourses not as explicit elements of the text but as the background assumptions which on the one hand lead the text producer to represent the world in a particular way and on the other hand lead the interpreter to interpret the text in a particular way.

2.2.2. Ideology

Once hearing the term of ideology, many people will instinctively relate it to beliefs. However, in critical linguistics, ideology is a more neutralized term which relates to how we say, think and interact with society. From the perspective of CDA, there is no use of language that could be thoroughly objective or ideology-free. Fairclough claims „I shall understand ideologies to be significations/constructions of reality, which are built into various dimensions of the forms/meanings of discursive practices, and which contribute to the production, reproduction or transformation of relations of domination.⁵“ On the one hand, discourse helps to establish or

---

1 Shan, Shengjian, „Critical Discourse Analysis of News Texts“, *Foreign Language Research*, 163(2011), 78-81.

2 Yang, Min, *An Intercultural-Contrastive Analysis of Current Affairs Discourse*, (Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2011), 43.

3 Deborah Schiffrin, *Discourse Markers* (London: Cambridge University Press, 2007), 1

4 Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, (London: Cambridge University Press, 1992), 63,73,87

5 Fairclough, *Discourse*, 63,73,87

maintain power relations or group interests; On the other hand, ideologies influence the linguistic features in our discourses, which enables the necessity of critical discourse analysis.

2.3. Fairclough's three-dimensional model of CDA

Actually, CDA does not have a fixed theoretical framework, for it is based on many other well-established approaches. Though each of the approaches has its own merits and demerits, Fairclough's three-dimensional framework is widely acknowledged and adopted. Norman Fairclough illustrates a three-dimensional framework for discourse studies in *Discourse and social change*, the three-dimensional conception of discourse is to map three separate forms of analysis onto one another: namely, analysis of (spoken or written) language texts, analysis of discursive practice (processes of text production, distribution and consumption) and analysis of social practice¹. Correspondingly, while doing CDA, the researchers should include textual analysis, discursive practices and social practices.

3. Theories applied in Critical Discourse Analysis

3.1. Three functions in Halliday's systemic-functional grammar

Being regarded as one of the most extensively employed methodology for critical discourse studies, Fairclough's three-dimensional model has its roots in Halliday's systemic-functional grammar. Systemic-functional plays a crucial role in the critical studies of discourse and it is considered as the most important theoretical source of CDA. The methodologies and the analytical framework of CDA are all developed from Systemic-Functional Grammar. In Systemic-Functional, according to Halliday² he summarizes three metafunctions of language: the ideational function, interpersonal function and textual function. The grammar-that is, the description of the specific matches of function and wording-reflects this three-strand approach, in that it consists of three components, each corresponding to one of the metafunctions³.

3.1.1. Ideational function

People can use language to communicate with people and language can also be used to talk about the world---all the things in the world, such as the objects, thoughts, etc. This is referred as the first metafunctions--- the ideational function. Ideation focuses on the „content“ of a discourse: what kinds of activities are undertaken, and how participants in these activities are described, how they are classified and what they are composed of. J. R.⁴ The ideational function means language serves for the expression of content, that is to say, of the speaker's experience of the real world, including inner world of his own consciousness.

In Halliday's systemic-functional grammar, transitivity and lexical classification are major determinants of ideational structure. Transitivity is a semantic system of ideational function. The meaning of Halliday's 'transitivity' differs from the sense of the meaning in traditional grammar. It doesn't depend on whether they take an object or not. Here, transitivity refers to how meaning is represented in clause and

---

1 Fairclough, *Discourse*, 63,73,87.

2 Halliday, M.A.K., *Linguistic Studies of Text and Discourse*, (Beijing: Peking University Press, 2007)

3 Thompson, G. *Introducing Functional Grammar* (Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2008), 30

4 J. R. Martin & David Rose, eds., *Working with Discourse*, (Beijing: Peking University Press, 2007), 66

it demonstrates how language users encode their mental pictures of reality, and how account for their experience of what goes on around them and inside them. According to Halliday, people can divide their experience into six different processes through transitivity: (1) material process; (2) mental process; (3) relational process; (4) behavioral process; (5) verbal process; (6) existential process¹. Material process is the process of doing. Mental process is a process of sensing. Relational process is the process of being. Behavioral process is the process of physiological and psychological behavior, like breathing, dreaming, smiling, coughing Halliday². Verbal process is the process of saying, as in what did you say. I said it's noisy in here. But 'saying' has to be interpreted in a rather broad sense; it covers any kind of symbolic exchange of meaning. Existential process represents that something exists or happens, as in there was a little guinea-pig, there seems to be a problem, has there been a phone call³. In a word, transitivity is the bridge between language and world.

Writers or speakers have their choice of different words to express themselves and their wording reflect their different ideologies. Therefore a useful approach to avoid being misled in political news reports is examining the classification of a discourse.

3.1.2. Interpersonal function

In the interpersonal function, language is used to communicate with other people and then to establish appropriate social relationships with them and maintain it. During this process, language may influence other people's beliefs or view of the world.

There are two main representations of the interpersonal function. One is mood, and the other one is modality. Mood expresses the roles that the addresser assigns to oneself and the addressees respectively in the speech situation. Modality refers to a speaker's or writer's a comment about or attitude towards the truth of a proposition expressed by a sentence. The only kind of modality recognized in traditional modal logic is that which has to do with the notions of necessity and propositions: alethic, or alethic, modality⁴. Modal auxiliary and many other linguistic features such as modal adjuncts, modal adverbs play the role of realizing modality.

3.1.3. Textual function

The textual function means that language needs to offer links with itself and with characteristics of the wider situation in which it is used. That is to say, the textual function is concerned with the appropriate organization of the messages. Theme is one of the most important notions in the textual aspect, which is the initial part of the clause, and the rest of it being referred to as Rheme. The theme is the element which serves as the point of departure of the message; it is that which locates and orients the clause with its contexts. The remainder of the message, the part in which the theme is developed, is called in Prague school terminology the Rheme⁵. The textual function is mainly realized through thematic choice.

The first two metafunctions of language depend on the textual function, which makes the other two be realized, and guarantees that the language used is relevant. These functions are realized in language use by transitivity structure,

---

1 Halliday, M.A.K., *An Introduction to Functional Grammar*, (Beijing: Foreign Language and Research Press, 2008), 64, 302.

2 Halliday, M.A.K., *An Introduction to Functional Grammar*, (London: Edward Arnold, 1985), 102.

3 Halliday, *An Introduction*, 102.

4 Lyons, John, *Linguistic Semantics: An Introduction*. (London: Cambridge University Press 2000), 328

5 Halliday, *An Introduction*, 64, 302

mood and modality structure, theme structure respectively. This thesis will adopt transitivity system, lexical classification and modality as the linguistic analytic tools for CDA.

3.2. CDA and Halliday's Systemic-Functional Grammar

CDA is closely related to Halliday's Systemic-Functional Grammar in the following three aspects: Firstly, both of them deem language to be a social practice and social intervening force; Secondly, they both regard language to be multi-functional and they examine relations between language and ideologies from different perspectives; Thirdly, they both think language to be a semantically interlocking optional system or network. Because of these similarity, they are commonly used in critical linguistics.

4. Data collection and analysis

4.1. Data collection

The data of the thesis is chosen from *China Daily* and *The Washington Post*, with each news reports respectively selected from each newspaper. Five reasons account for our choice of these two papers for our comparative analysis. First, both of them are highly prestigious and a wide circulation and hence its influence; Secondly, on their official websites are ready and accessible data; Thirdly, both of them have a wide coverage of social events; Fourthly, readers of them are mainly elite with sound education and discernment; and lastly, China and the U.S are the two powers which are directly or indirectly related to the event.

4.2. Analysis of selected news reports on Diaoyu Islands

4.2.1. The background of Diaoyu Islands Issue

The eight uninhabited islands and rocks in question are lying in the East China Sea. They have a total area of about seven square kilometers and lie northeast of Taiwan, east of the Chinese mainland and southwest of Okinawa. The islands and Taiwan itself were ceded to Japan by the Manchu emperor in 1895. After Japan's defeat in World War II, Taiwan was returned to the Kuomintang government, but the islands were not returned. In 1996, a Japanese group established a lighthouse on one of the islands. Chinese activists then sailed repeatedly to the islands and in one incident, Hong Kong activist David Chan jumped into the sea and drowned. Since then, there have been periodic attempts by Chinese and Taiwanese activists to sail to the islands.

In 2004, Japan arrested seven Chinese activists who landed on the main island. There have also been face-offs between Japanese patrol boats and Chinese or Taiwanese fishing vessels. In 2005, 50 Taiwanese fishing boats staged a protest in the area, complaining of harassment by Japanese patrols. In September 2010, Japan seized a Chinese trawler that collided with two coast guard vessels near to the islands, sparking a serious diplomatic row. Small anti-Japanese protests were held in several cities in China. A visit by 1,000 Japanese students to the Shanghai Expo and a concert by a top Japanese band were also canceled. In the end, Japan released the entire crew of the trawler - first the 14-member crew and then the captain, several days later. In April 2012, a fresh row ensued after outspoken Tokyo Governor Shintaro Ishihara claimed he would use public fund to buy the islands from the current private owner. In August of this year, a group of Chinese sailed to the islands from Hong Kong, with seven landing on one island. All were detained by Japanese coast guards and later sent back. Several days later, at least 10 Japanese nationalist activists also landed on the islands with flags.

Tensions continued to rise and in early September, two men were detained in Beijing for ripping the flag off the Japanese ambassador's car in late August, in an apparent protest over the islands. Following that, the Japanese government reached a deal to buy the disputed islands from their claimed private owner. On 11 September, China sent two patrol ships to waters near the island as Japan signed the purchase contract. The selected news is on the latest confrontation after Japanese decision to buy the islands.

4.2.2. Transitivity

Transitivity is a semantic system, which divides what people see and hear in real life into several processes¹. The author analyzes this news report on China-Japan conflict by virtue of the functional model of CDA. The analysis of this news report reveals the standpoint of American press towards China, Japan and the conflict between the two countries. Following figures are about the distribution of the process types appearing in this news report.

Table 1 percentage of each process type in the samples

Process type	Material	Mental	Relational	Verbal	Behavioral	Existential
Number	43	0	7	27	0	0
Percentage(%)	55.84	0	9.1	35.06	0	0
Total	77					

CDA Perspective on News Reports – 9

Table 1 shows the frequency of each process type. The dominant process type is material process, accounting for 55.84%, which is accordance with the news that provides the latest account of the events in the world. Verbal process takes a big proportion too, 35.06%. Relational process ranks as the third, 9.1%. Mental process, existential process and behavioral process is not used in the samples.

Since material process and verbal process take up the great majority, the two will be analyzed in turn.

(i) Material Process

Halliday defines material process is the process of doing². In other word, the material processes present what happens, who does what kind of things to something or somebody else. To be specific, the material processes present what happens, what changes, who does what kind of things to something or somebody else. Material processes often have the highest frequency in news reports because they function to represent the happenings in people's surroundings. Material processes are predominantly used in the samples, taking up 55.84%. In the samples, many detailed events on the islands are recorded. Let's first look at some examples of material process:

(1) More than 40 Taiwanese fishing boats traded water cannon fire with Japanese coast guard ships Tuesday after Taiwan for the first time ventured into the disputed waters.

¹ Hu, Zhuangling et.al., eds. *An Introduction to Functional Grammar*. (Beijing: Beijing University Press, 2005), 75

² Halliday, *An Introduction*, 102

- (2) China entered its first aircraft carrier into service Tuesday, and although the ship won't be ready for combat anytime soon, the move was in part meant as a show of national strength.
- (3) Bookstores in Beijing are removing books by Japanese authors.
- (4) The popular Wangfujing bookstore has pulled Chinese versions of Haruki Murakami's bestseller *1Q84*, as well as other Japanese authors' titles
- (5) Mass protests and riots this month caused the closure of Japanese manufacturing plants in China, with Chinese demonstrators trashing Hondas and other Japanese-made cars.
- (6) But now, Chinese citizens are also taking their fury all the way to Cupertino, Calif.
- (7) After maps on the newly released iPhone5 listed the islands as part of Japan's Okinawa Prefecture, hundreds of thousands of outraged users on China's microblogging network Weibo called for iPhone boycotts.
- (8) Japanese airline JAL plans to cut six flights a day between China and Japan in October after 15,000 people have canceled their flights.
- (9) Some China-based travel agencies are canceling group tours to Japan.
- (10) Cultural events in both countries designed to mark the 40th anniversary of China-Japan diplomatic ties have been called off.

In example (1) (2), China declares its ownership of the Diaoyu islands by bringing first aircraft carrier into service, as a show of national strength. It also concurs with the American's „The China Threat“ theory. China's water cannon fire with Japanese coast guard ships indicates that it is China who escalates the Sino-Japan dispute. Also, Taiwan's venture into the disputed waters suggests that the islands belong to Japan. According to example (1) (2), it seems to say China should be accused of interfering in the domestic affairs of Japanese sovereign.

In example (3) (4), China removes and pulls books by Japanese authors. It implies China is guilty and has a prejudice against Japan. In example (5), (6), (7), Chinese protests and riots caused the closure of Japanese manufacturing plants and trashed Japanese-made cars. Chinese citizens are also taking their fury all the way to Cupertino, Calif and boycotting iPhone5. In example (8)(9)(10), the flight cancelled because of Chinese. From the examples, it can be seen that the reporters focuses on Chinese reactions and listed anti-Japanese behaviors, while few efforts are made to describe the Japan attitude and reactions. By doing so, the reporters indicate that China should be responsible for the unrest in East Asia.

(ii) Verbal Process

We can see from the table that verbal processes take up the second highest percentage in the samples (35.06%). Verbal processes play a more important part in CDA because quotations are usually prevailing in media discourse. Verbal processes are attitudes and opinions. Analyzing the participants and processes in verbal processes can also help reveal the ideology embedded in the news reports. Here it should be pointed out that most verbal processes are speech reporting in news reports which is taken as discursive practice. When constructing discourse, speakers or writers will quote or report opinions to mark it objective or to support their viewpoints. Therefore, whose is quoted, or which part of the particular speech is quoted, is of significance. Therefore, in this section the focus is on process analysis.

Table 2 Verbal processes in the samples

Classification	sayer	process
China	China's assistant foreign minister	warning
		urge
	China's microblogging network Weibo	called for
	Le Yucheng	made the comment
		expressed
		urged
		said
		called on
		added
the assistant foreign minister	warning	
	see	
	said	
outraged users	called on	
Pan Xinyi 's Weibo	wrote	
America	the Atlantic	reported
		wrote
	the AP	reports
		wrote
<i>The Washington Post's</i> Chico Harlan	reported	
Japan	the Japan Times	said
Britain	Guardian	reports
		writes

As is displayed in table 2, the main sayers are from China and America. „said“ and „reported“ are frequently adopted to achieve a sense of neutrality and objectivity. However, if we take a close look at some verbal processes, a different picture is revealed. Let's look at some examples.

- (1) China's assistant foreign minister on Friday urged Japan to seriously self-reflect to ensure bilateral ties get back on track, warning that continuous erroneous practices by Japan will see the relationship between it and China sink like the Titanic.
- (2) Le Yucheng made the comment at a seminar organized by the Chinese People's Institute of Foreign Affairs and the China Institute of International Studies to mark the 40th anniversary of the normalization of China-Japan relations.
- (3) Stressing the auspicious occasion, Le expressed regret.
- (4) China hopes the Japanese government will respect history, be responsible for bilateral ties and the peace and stability of East Asia, understand the situation clearly and conduct deep self-reflection, Le urged.
- (5) China has previously sent patrol ships to the island chain, which is called the Senkaku in Japan and the Diaoyu in China, saying they wanted to deal a blow to Japan's „swagger.“
- (6) „The popular Wangfujing bookstore has pulled Chinese versions of Haruki Murakami's bestseller 1Q84, as well as other Japanese authors' titles, said the Japan Times.
- (7) „We don't sell Japanese books,“ said a shop clerk, adding, „I don't know much about the reason, but perhaps it is because China-Japan relations are not good,“ the Guardian writes.

(8) After maps on the newly released iPhone5 listed the islands as part of Japan's Okinawa Prefecture, hundreds of thousands of outraged users on China's microblogging network Weibo called for iPhone boycotts, the Atlantic reported.

„Urge“, „Warn“, „call for“ in the examples shows the strong attitudes of the Chinese. It only quoted one report from Japan media. The reporters as bystanders comment this situation with ironic and indifferent air. It's not difficult to find the western countries' purpose. The readers are influenced to form the opinion that China and Japan both should be criticized for the unrest in Southeast Asia and Asians are not peace-loving people. There is a word in Chinese, „For the fight between shell and snipe, the fisherman takes the advantage“. Here the western countries play the role of fishermen.

4.2.3. Lexical classification

Lexical classification is an indispensable tool for critical analysis. And the choice of vocabulary is the main approach to realize classification. Let's first look at the words referring to the islands in the two selected news reports:

(1) China has previously sent patrol ships to the island chain, which is called the Senkaku in Japan and the Diayu in China.

(2) Ever since the Japanese government bought an uninhabited, disputed chain of islands in the East China Sea, the tension between Japan and China over the islands has played out in ever more bizarre ways.

(3) More than 40 Taiwanese fishing boats traded water cannon fire with Japanese coast guard ships Tuesday after Taiwan for the first time ventured into the disputed waters.

Take notice of the appearance subsequence of these two words: Senkaku islands and Diaoyu islands. Senkaku always appears before Diaoyu. Example (3) obviously demonstrates that Chinese's venture into the disputed waters is illegal. The reporter is apparently influencing readers by arranging the words' appearance subsequence. Readers can be affected by the first sight of the words. Undoubtedly, the reporter achieves his or her purpose through this usage.

Then there are the title and the sub-headlines of the report:

(1) Weird examples of tensions over the Japanese/Chinese islands

(2) A giant water-gun fight

(3) Fewer Japanese books

(4) A new aircraft carrier

(5) Boycotting iPhones

(6) Cancelled vacations

The word „weiry“ in sub-headline (1) is used to blame Japanese and Chinese. While other sub-headlines refer to what is happening in China, such as cancelling vacation, boycotting iPhones, eliminating Japanese books. Even the boycotting of iPhones is also regarded as China's misdeed. From these titles, it can be assumed that it is China who should take the responsibility of Sino-Japan tension.

4.2.4. Modality

Modality is important in reflecting speakers' attitude towards, or opinion about the propositional truth of sentence. The system of modality, which can be realized by such different devices as modal auxiliaries, modal adjectives and adverbs, accounts for the interpersonal aspects of view.

(1) Continuous erroneous practices by Japan will see the relationship between it and China sink like the Titanic.

(2) Japan should abandon the idea that it can occupy the Diaoyu Islands and that sending a few envoys to China to explain the issue will be the end of it.

(3) China hopes the Japanese government will respect history.

(4) Japan should have the political courage to take effective measures to defuse the Diaoyu Islands issue and stop any acts that undermine China's territorial sovereignty so that the bilateral ties can return to healthy development.

(5) The key is that Japan should follow the path of peaceful development and prevent right-wing forces from misleading the country, and accept rather than contain China's development

(6) China has previously sent patrol ships to the island chain, which is called the Senkaku in Japan and the Diaoyu in China, saying they wanted to deal a blow to Japan's „swagger.“

(7) China entered its first aircraft carrier into service Tuesday, and although the ship won't be ready for combat anytime soon, the move was in part meant as a show of national strength.

(8) Writing in the China Daily newspaper, retired rear admiral Yang Yi hinted that the new vessel might make certain „forces“ think twice about messing with China.

(9) When China has a more balanced and powerful navy, the regional situation will be more stable as various forces that threaten regional peace will no longer dare to act rashly.

In example(1), (2), (3),(4),(5), modal auxiliary verbs, such as will, should, might are adopted to express the Chinese own degree of affinity with a proposition. In example (7), (8),(9), the reporters quoted the words from Chinese to penetrate his own ideas that china use military force to seize the island, which coincides with the „China threat“ theory. By adopting such an ironic way to describe China, the reporter contributes faults to China.

To sum up, modality is a major dimension of discourse and more pervasive than it has traditionally been taken to be. It reflects the speaker's attitudes and gives us clue to the main idea of the text.

5. Conclusion

Thanks to the previous studies, by virtue of Halliday's systemic-functional grammar and Fairclough's three-dimensional model of discourse analysis, the critical analysis of five political news reports has been carried out. It comes to the conclusion that political news reports can never be viewed as neutral, value-free. The author exposes the underlying ideology concealed in the news reports: linguistic expressions have their theoretical and practical implications.

Theoretically, the present study proves CDA an effective and feasible approach to revealing the embedded ideology in a language; practically, it is meaningful for pedagogy: to cultivate critical language awareness among English learners, to become discerning readers of western media, and to allow teachers to launch an educational project in critical reading. This thesis, however, has its the following three limitations: first, the validity and significance are reduced to some degree because of its limited analyzed materials: China Daily and The Washington Post; Concentrations on only some linguistic features inevitably leads to a study far from comprehensive; The fact that everyone, including the authors, is confined to his / her own social-cultural context cannot ensure that this study is absolutely objective and impartial.

In spite of all these dis-merits, this paper shed some light on the ideological differences on the news report of boat collision reported respectively by China Daily and The Washington Post, though a fuller and clearer picture of the differences is likely to be achieved by focusing on two other aspects: Interpersonal and textual meaning, which might be an expected more critical analysis in the days to come.

REFERENCES

- Deborah Schiffrin, *Discourse Markers*, (London: Cambridge University Press, 2007).
- Halliday, M.A.K. *An Introduction to Functional Grammar*. (London: Edward Arnold, 1985).
- Halliday, M.A.K. *Linguistic Studies of Text and Discourse*. (Beijing: Peking University Press, 2007).
- Halliday, M.A.K. *An Introduction to Functional Grammar*. (Beijing: Foreign Language and Research Press, 2008).
- J. R. Martin & David Rose, eds., *Working with Discourse*, (Beijing: Peking University Press, 2007).
- Lyons, John, *Linguistic Semantics: An Introduction*, (London: Cambridge University Press, 2000).
- Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, (London: Cambridge University Press, 1992).
- Thompson, G. *Introducing Functional Grammar*, (Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2008).
- Hu, Zhuangling et al., eds. *An Introduction to Functional Grammar*. (Beijing: Beijing University Press, 2005).
- Ji, Yuhua, *Critical Discourse Analysis in Inter-cultural Communication and Education*, (Xiamen: Xiamen University Press, 2008).
- Shan, Shengjiang, „Critical Discourse Analysis of News Texts“. *Foreign Language Research*, 163 (2011).
- Xin, Bin, *Critical Linguistics: Theory and Practice*, (Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2005).
- Yang, Min, *An Intercultural-Contrastive Analysis of Current Affairs Discourse*, (Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2011).
- Yu, Yang, „On the Principles and Approaches of Critical Discourse Analysis“, *Journal of Hubei Broadcasting and Television University*, 32 (2012)

Procedura de legiferare și Comisiile parlamentare în România

■ DANIEL IONICĂ
[University of Bucharest]

Abstract

The legislative process is comprised by all the operations that are to be performed by an entity that wants a law to be adopted. As in most democracies, in Romania laws are generally initiated by Parliament, the ministries or other authorities concerned. After being written, the draft legislative initiative goes through several stages of approval and consultation with the public opinion and then enters the debate in the Parliament. This paper aims to examine two of the most important aspects of the legislative power in a state. The case studied here is the Romanian one, emphasizing on how these elements operate under the 1991 Constitution, revised in 2003. During the first part we will analyze the path that a legislative proposal has to undertake until it becomes law, and in the second will analyze the organization and functioning of parliamentary committees.

Keywords

Lawmaking; Romania; Parliamentary Committee; Law enactment

Introducere

Lucrarea de față își propune să analizeze două dintre cele mai importante aspecte ce țin de puterea legislativă a unui stat. Bineînțeles, cazul pe care-l vom studia este cel românesc, modul cum aceste elemente funcționează în virtutea Constituției din 1991, revizuită în 2003. În prima parte vom analiza drumul parcurs de un proiect legislativ până la momentul când devine lege, iar în cea de-a doua vom înfățișa organizarea și modul de funcționare a Comisiilor parlamentare. În fapt, se poate spune că este vorba de unul și același proces, deoarece Comisiile parlamentare reprezintă unul pașii pe care o inițiativă legislativă trebuie să-i parcurgă până la promulgare. Oricum, analiza preliminară a proiectelor de legi este funcția principală a acestor comisii, abia apoi venind și celelalte funcții pe care le vom analiza mai târziu în corpul lucrării.

1. Procedura de legiferare

Cea mai importantă funcție a Parlamentului este cea legislativă. Prin aceasta se înțelege aptitudinea și împuțernicirea acordată acestuia de a dezbată și adopta legi. De altfel, primul articol din Constituția României dedicat autorităților publice (art. 58) exprimă foarte clar acest lucru: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului roman și unica autoritate legiuitoare

a tarii”.¹ Aici găsim temeiul constituțional al funcției legislative a Parlamentului în baza faptului că acesta este organul reprezentativ suprem al poporului român.

Trebuie spus că prin procedura de legiferare înțelegem numai adoptarea legilor. Această precizare este necesară deoarece Parlamentul nu adoptă numai legi, ci și moțiuni, hotărâri sau diferite alte acte politice, astfel încât funcția legislativă se circumscrie exclusiv votării legilor, celelalte acte făcând obiectul altor funcții.²

Nu trebuie uitat faptul că, deși Constituția îi conferă Parlamentului acest drept exclusiv, există o serie de proceduri tehnice care ne arată că reprezentanța națională colaborează cu puterea executivă și chiar cu cetățenii în exercitarea funcției legiuitoare. Modalitățile concrete de colaborare variază. Astfel, în cazul guvernului, avem dreptul acestuia de a depune inițiative legislative, inclusiv de revizuire a Constituției, sau de a prezenta amendamente la proiectele de lege discutate în Parlament. De asemenea, în cazurile expres prevăzute de Constituție, Parlamentul poate abilita Guvernul să emită ordonanțe care cuprind norme cu putere de lege ordinară. În ce-l privește pe Președinte, acesta dispune atât de un drept de veto asupra legilor cât și de cuvântul final în privința acestora datorită prerogativei promulgării (Ex.: *Legea statutului parlamentarului*). Singurele modalități prin care cetățeanul poate interveni în procesul legislativ sunt inițiativa, condiționată însă de cele 100.000 de semnături, și referendumul, extrem de rare însă.³

Înainte de a enumera și descrie etapele adoptării legilor este necesară stabilirea și delimitarea ariei până unde se poate întinde această prerogativă a Parlamentului, adică a domeniului de legiferare. Normativ în această privință este articolul 72 din Constituție care enumeră, în funcție de importanța lor, cele trei categorii de legi care pot fi adoptate de Parlament: legi constituționale, legi organice și legi ordinare.⁴ De altfel, este și singura precizare constituțională referitoare la sfera de cuprindere a legii. Criteriile în baza cărora este realizată distincția sunt de ordin material, respectiv conținutul (precizat de Constituție), și procedural, adică modalitatea prin intermediul căreia este posibilă votarea fiecărui tip de lege în cele două camere.⁵

Prima categorie de legi, cea mai importantă, este definită prin relația directă pe care o are cu Constituția. Aceasta deoarece prin intermediul lor se amendează actul fundamental, legile constituționale fiind singurele instrumente prin care se poate modifica Constituția. Urmează cea de-a doua categorie, legile organice, situată imediat în prelungirea primei pentru că reglementează domenii a căror importanță rezidă în semnificația pe care o au în organizarea puterilor statului și în reglementarea vieții sociale în ansamblu.⁶ Aliniatul 3 al articolului 72 din Constituție realizează o enumerare amplă a acestor domenii, din care amintim numai câteva: sistemul electoral, organizarea partidelor politice, organizarea autorităților statului, referendumul, regimul stării de asediu și al celei de urgență, infracțiunile și pedepsele, regimul proprietății, raporturile de muncă, statutul minorităților, regimul cultelor etc. Ultima categorie, a legilor ordinare, este obținută prin eliminarea domeniilor incluse în primele două categorii.

Cât privește criteriul procedural, acesta va face obiectul analizei ulterior, în partea dedicată adoptării legilor.

---

1 Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României. Explicații și comentarii*, (București: Rosetti, 2003), 47.

2 Cristian Ionescu, *Instituții politice și drept constituțional*, (București: Fundației „România de Mâine”, 1999), 275.

3 Ionescu, *Instituții*, 275-276.

4 Constantinescu, Muraru, Iorgovan, *Revizuirea*, 60.

5 Ioan Stanomir, *Constituționalism și postcomunism: un comentariu al Constituției României*, (București: Editura Universității din București, 2005), 99.

6 Stanomir, *Constituționalism*, 99

Înainte de a începe analiza etapelor procedurii legislative menționăm faptul, în prezentarea noastră, acestea corespund celor din Constituție.

1.a. Inițiativa legislativă

Începutul procedurii legislative este reglementat prin articolul 74 din Constituție. Potrivit acestuia, inițiativa legislativă are loc prin sesizarea Parlamentului fie cu proiecte de legi, fie cu propuneri legislative, deși distincția operează aproape numai la nivel formal. Astfel, atunci când inițiativa vine din partea Guvernului, ea se realizează prin depunerea unor proiecte de lege. În schimb, când vine din partea unor membri ai Parlamentului sau a unui număr de cetățeni ia forma propunerilor legislative.¹ După cum se observă, între cele două nu există nici o deosebire, formulările servind pentru identificarea inițiatorului.

În chiar primul titlu al articolului 74 sunt prezentați subiecții care au drept de inițiativă: Guvernul, deputații, senatorii și un număr de cel puțin 100.000 de cetățeni, împărțiți uniform, adică minim 5.000 în cel puțin un sfert din județele țării (inițiativa populară). Observăm că această amenajare urmărește extinderea sferei actorilor abilitați să provoace discutarea unei propuneri legislative, o soluție ce arată preocuparea și încercarea de aplicare a principiilor democrației semi-directe. Răzbate în schimb controlul, prin limitarea inițiativei cetățenești atât în ce privește numărul, cât și în ce privește spațiul. La fel, este limitat și domeniul de acțiune al acesteia, neputând face obiectul său problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea. Se poate observa și absența unei prevederi care ar fi completat inițiativa populară, și anume referendumul abrogativ. Prin acesta era oferită cetățenilor șansa de se opune, prin veto popular, unei legi deja votate în Parlament.² Această reglementare restrictivă a dreptului de inițiativă legislativă își găsește explicația în preocuparea de a se evita încărcarea timpului Parlamentului cu dezbaterile unor proiecte de legi insuficient studiate, străine de nevoile reale ale societății ori inspirate de interese personale.

Tot acestui scop îi servește și necesitatea ca orice propunere să aibă avizul Consiliului legislativ, ca o condiție obligatorie pentru intrarea în dezbaterile Parlamentului. Având prin Constituție rolul de a ține evidența oficială a legislației României, Consiliul este o componentă centrală a procesului legislativ românesc. Propunerile legislative trebuie însoțite de o expunere de motive și redactate neapărat în forma cerută prin lege.

Constituția revizuită stabilește că proiectele de legi inițiate de deputați sau senatori, precum și cele depuse din inițiativă populară, se supun dezbaterii mai întâi Camerei competente să le adopte ca primă Cameră sesizată. O asemenea prevedere îi transformă pe deputați și senatori în membri ai ambelor Camere ale Parlamentului ceea ce echivalează cu instaurarea unicameralismului cel puțin în planul exercitării inițiativei legislative parlamentare. Aceștia pot sesiza camera în mod individual, sau colectiv, de unde și dreptul de inițiativă al comisiilor parlamentare.³ Nu trebuie omis faptul că, în practica legislativă, inițiativa guvernamentală prevalează deoarece se consideră că Guvernul are o legătură mai strânsă cu realitățile sociale putându-le astfel transpune mai bine în legi.

1.b. Sesizarea Camerelor

Prin revizuirea din octombrie 2003 s-a încercat o anumită diferențiere între cele două camere, pentru a rezolva problema atribuțiilor identice și pentru a se

¹ Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, (București: Lumina Lex, 1998), 109.

² Stanomir, *Constituționalism*, 100-101.

³ Tudor Drăganu, „Câteva considerații critice asupra sistemului bicameral instituit de Legea de revizuire a Constituției adoptată de Camera Deputaților și Senat”, *Revista de drept public*, 4 (2003): 57.

eficientiza activitatea Parlamentului. Problema care iese în evidență aici este legată de criteriul ce stă la baza acestei diferențierii. Pentru că distincția ce operează în Constituție ține de tipul proiectelor ce vor fi supuse, într-o primă lectură, Camerei Inferioare sau celei Superioare. Cu alte cuvinte, în funcție de tipul proiectului, acesta este supus reflecției unei camere și deciziei celeilalte. Astfel, cele două camere sunt asociate diferit în procesul legislativ, evitându-se conflictele din trecut când nu se știa cine are ultimul cuvânt asupra legilor. Biroul Permanent este cel care decide cărei Camere îi este trimis mai întâi proiectul de lege, celeilalte rămânându-i decizia finală.¹

Din alineatul 1 al articolului 75 din Constituție observăm că Senatul are ultima decizie în ce privește proiectele de legi care vizează relațiile internaționale și apărarea națională, precum și în ce privește implicarea camerei superioare în organizarea unor instituții fundamentale ale statului (puterea judecătorească și administrația locală). De cealaltă parte, Camera Deputaților are ultimul cuvânt la tipuri de proiecte mult mai variate, pornind de la organizarea teritoriului și simbolurile naționale și mergând până la proprietate sau statutul minorităților.

Tot în logica eficientizării activității Parlamentului se înscrie și limitarea perioadei de timp în care prima cameră sesizată este obligată să se pronunțe vizavi de proiectul de lege. Aceasta este de 45 de zile pentru majoritatea proiectelor, cu excepția codurilor de legi sau a altor inițiative complexe, la care durata crește la 60 de zile. În cazul depășirii termenului, proiectele se consideră adoptate.²

Odată sesizată una din camere, proiectul de lege este trimis de către Biroul Permanent spre dezbateri și avizare comisiilor permanente competente, unde este examinat în detaliu. Aici este alcătuit un raport ce va fi retransmis Biroului Permanent pentru a fi difuzat Guvernului și parlamentarilor pentru luarea la cunoștință. Apoi, proiectul este înscris pe ordinea de zi, moment din care inițiatorul nu-l mai poate retrage. Cei care doresc, pot depune amendamente motivate în scris care trebuiesc transmise înainte de începerea dezbaterii în plen.³

1.c. Adoptarea legilor

Momentul cel mai important al procedurii legislative este reglementat prin articolul 76 din Constituție, dar și prin regulamentele celor două camere. În fapt, actul fundamental oferă puține referințe la această etapă, majoritatea găsindu-se în regulamente.

Aici vom adăuga și criteriul procedural care definitivează categoria în care este inclusă o lege. Astfel, Constituția specifică faptul că „legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere”, în timp ce „legile ordinare și hotărârile se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră”⁴ Tot la articolul 76 este prevăzută și procedura de urgență, care poate fi declanșată la cererea Guvernului sau din proprie inițiativă, bineînțeles acest regim special având nevoie de acordul plenului.

Dezbaterea proiectului de lege este precedată de prezentarea motivației inițiatorului și de citirea raportului comisiei permanente. Abia apoi începe discuția propriu-zisă care cuprinde trei etape: dezbateri generală, foarte scurtă, care urmărește să facă cunoscute ideile de bază ale proiectului, ca și observațiile ce i se pot aduce, apoi dezbateri și votarea pe articole, iar la sfârșit votarea în ansamblu. Discuțarea pe articole începe cu amendamentele, care trebuie să se refere la conținutul unui singur articol.⁵

1 Stanomir, *Constituționalism*, 102.

2 *Constituția României*, (2003), 44.

3 Ionescu, *Instituții* 278.

4 *Constituția României*, (2003), 45.

5 Drăganu, „Câteva considerații”, 117.

Camera deputaților și Senatul își desfășoară lucrările în ședințe separate. La dezbaterile generale, fiecare grup parlamentar își poate desemna un singur reprezentant, aceștia luând cuvântul în ordinea înscrierii. La discuția pe articole în schimb, orice deputat sau senator poate lua cuvântul pentru a-și exprima punctul de vedere. De asemenea, poate lua cuvântul și un reprezentant al inițiatorului. Fiecare amendament sau articol este supus separat votului în plen, în afară de cazul în care adoptarea unui exclude acceptarea altuia. Se poate întâmpla ca un proiect de lege să nu fie adoptat la votul final, situație în care este retrimis spre analiză camerei în primă lectură. O nouă respingere la votul final este decisivă.

Adoptarea unui proiect de lege se face prin vot. Acesta este personal și poate fi deschis sau secret. În funcție de aceste două criterii se întâlnesc mai multe tipuri de vot: cel deschis se poate exprima prin ridicarea mâinii, prin ridicarea în picioare, prin apel nominal sau prin mijloace electronice, iar cel secret prin buletine de vot, prin bile sau prin mijloace electronice.¹

Pe lângă modalitățile enumerate mai sus, există și o serie de situații care fac necesară aplicarea unor reguli de adoptare diferite. Este în primul rând cazul legilor de revizuire a Constituției care trebuie să parcurgă o procedură mult mai complexă decât celelalte tipuri de legi, iar pentru a fi votate este necesară o majoritate calificată, adică de acordul a două treimi din membrii camerelor. La fel, o procedură specială se consideră și atunci când unele proiecte sunt votate în ședință comună. Este vorba aici și de situația angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului pentru un proiect de lege, acest lucru putându-se realiza în ședință comună. Pot fi în această situație și proiectele cărora Parlamentul le stabilește prin vot un asemenea regim.²

Noile reglementări asupra procedurii de legiferare introduse în octombrie 2003 marchează o nouă raționalitate a dezbaterii și adoptării proiectelor de lege, mult diferită de cea din 1991, ținta fiind creșterea ritmului de lucru al Parlamentului. Poate cea mai importantă consecință este eliminarea unui pas legislativ, medierea, care îngreuna procesul de legiferare. Pe scurt, modificările aduse sunt următoarele: sesizarea se face după principiul competenței, prima Cameră sesizată are limita de timp pentru adoptarea proiectului și Camera competentă are decizia finală.³

1.d. Promulgarea legilor

Reprezintă actul prin care Președintele României autentifică și investeste legea adoptată de Parlament cu formulă executorie, făcând-o obligatorie pentru toți cetățenii și pentru toate autoritățile țării. Este penultimul pas pe care un proiect de lege trebuie să-l parcurgă înainte de a fi investit cu putere de lege, fiind reglementat prin articolul 77 din Constituție. Această etapă îl introduce pe Președintele țării ca parte a procesului legislativ și reprezintă ultima posibilitate ca un proiect de lege să fie blocat.

Odată ajunsă pe masa de lucru a Președintelui, acesta are obligația de a se pronunța asupra legii în termen de 20 de zile, în caz contrar legea considerându-se adoptată. Exercitându-și rolul în procesul de legiferare, șeful statului are dreptul de a cere Parlamentului reexaminarea legii, dar numai o singură dată poate invoca această măsură în cazul fiecărei legi. Legea trimisă Președintelui după reexaminare trebuie promulgată în cel mult 10 zile.⁴

De asemenea, Președintele mai dispune și de opțiunea sesizării Curții Constituționale, imaginată ca o măsură suplimentară și preventivă de control. Decizia

1 Ionescu, *Instituții*, 280.

2 Drăganu, „Câteva considerații”, 120.

3 Mihaela Ciochină, „Elemente de noutate în procedura de legiferare, urmare a revizuirii Constituției și regulamentelor parlamentare”, *Revista de drept public*, 4(2003): 67.

4 *Constituția României*, (2003), 46.

Curtții obligă adunările să pună legea în acord cu obiecțiile acesteia. În cazul confirmării constituționalității legii, Președintele este obligat să promulge la termen legea.¹

1.e. Intrarea în vigoare a legii

Ultimul pas înainte de intrarea în vigoare a legii este publicarea acesteia în Monitorul Oficial. Odată ce legea este promulgată de Președinte, acesta dispune publicarea ei în catalogul oficial de evidență al statului român. Articolul 78 din Constituție arată că legea intră în vigoare la 3 zile de la publicarea ei în Monitorul Oficial sau, în mod excepțional, la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.

2. Comisiile parlamentare

Importanța instituției Comisiilor Parlamentare este dată mai ales de faptul că beneficiază de reglementare constituțională. Acest lucru se realizează prin alineatele 4 și 5 ale articolului 64 din Constituția revizuită, dedicat organizării interne a Parlamentului. Aici se arată că „fiecare Cameră își constituie comisii permanente și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constitui comisii comune”.² Tot Constituția introduce referitor la aceste comisii și o precizare de ordin politic, statuând obligativitatea constituirii lor în concordanță cu raportul reprezentării politice din cele două Camere.

Aceste comisii sunt subdiviziuni interne ale Parlamentului care au drept scop principal analizarea proiectelor de lege înainte dezbaterii lor în plen. Astfel, cu privire la textele studiate, ele pot avea inițiative proprii care merg de la posibilitatea de a propune amendamente, până la dreptul de a modifica în totalitate proiectul.³

Reprezentând cea mai specializată formă de control parlamentar, Comisiile au darul de a ușura munca legislativului deoarece Camerele nu pot asigura în plen o analiză aprofundată a proiectelor de lege. De asemenea, ele exercită un control parlamentar specializat asupra diferitelor autorități publice și activități socio-economice, pe care Parlamentul, în ansamblul său, nu-l poate realiza.

În practica parlamentară românească există mai multe variante de comisii. Deși Constituția nu oferă nimic explicit în această privință, pot fi identificate două tipuri de comisii parlamentare, împărțite pe criteriul duratei mandatului lor.

2.a. Comisiile permanente

Reprezintă regula în materie de comisii parlamentare pentru că, spre deosebire de celelalte comisii, atât Camera Deputaților cât și Senatul sunt obligate să formeze astfel de organisme interne. Chiar Constituția realizează o diferențiere din acest punct de vedere pentru că folosește termenul *constituire* în privința acestora, termen ce sugerează ideea de permanență.⁴ De altfel, durata acestora este aceeași ca și durata mandatului parlamentar. Pornind de la ideea specializării, se consideră că aceste comisii grupează parlamentari cu orientări profesionale asemănătoare ce pot asigura un nivel de expertiză ridicat în domeniile în care le este cerut să se pronunțe. În consecință, ele se constituie pe domenii de activitate care corespund, în mare, împărțirii ministeriale. Astfel că, dezbaterile de specialitate în cadrul acestora au darul de a ajuta plenul prin elaborarea de rapoarte și avize înlesnesc munca de cercetare în plen.

¹ Stanomir, *Constituționalism*, 105.

² *Constituția României*, (2003), 37.

³ Dan Claudiu Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice*, (București: Științifică, 1997), 293-294

⁴ Ionescu, *Instituții*, 265-266.

O primă problemă care apare este găsirea numărului optim de comisii permanente. Aici apar două tendințe. Pe de o parte încercarea de diversificare a comisiilor, cu o specializare ridicată în vederea unui control cât mai eficient asupra administrației. Inconveniențele acestui aranjament sunt pierderea din vedere a interesului general și posibilitatea ca un parlamentar să fie parte a mai multor comisii, afectându-i astfel calitatea muncii depuse. De cealaltă parte, numărul scăzut de comisii aduce riscul lărgirii competențelor și efectivului acestora, făcând dificil lucrul în cadrul lor.¹

Camera Deputaților generează comisii permanente formate din 13 până la 30 de deputați, număr stabilit prin vot pentru fiecare comisie în parte. Un deputat are voie să facă parte dintr-o singură comisie, cu excepția membrilor Biroului Permanent. La Senat, numărul, denumirea și competența fiecărei comisii permanente se hotărăște în plen, la propunerea Biroului Permanent. Aici, fiecare senator este obligat să facă parte dintr-o comisie, putând fi membru și al unei a doua. Pe durata mandatului, orice deputat sau senator își poate modifica opțiunea în favoarea altei comisii. Încetarea calității de membru al unei astfel de comisii se poate face la propunerea grupului din care face parte parlamentarul.²

Ca modalitate de lucru, Comisiile permanente nu se pot autosesiza sau acționa din oficiu, regulamentele Camerelor stabilind în atribuția Biroului Permanent trimiterea proiectelor de legi către comisii.

2.b. Comisiile cu activitate temporară

Tot prin Constituție este atribuită Parlamentului posibilitatea de a alcătui comisii temporare al căror unic obiectiv este analiza unor aspecte punctuale ce apar pe parcursul unui mandat parlamentar și care privesc aspecte dintre cele mai diverse în societate. Poate fi vorba de avizarea unor proiecte legislative mai complexe și mai importante (ex.: o comisie constituțională) sau de alte probleme indicate în hotărârea de înființare a comisiilor. Chiar prin formularea din actul fundamental, unde este folosit termenul *instituire*, se poate deduce caracterul temporal al acestora.

Practica parlamentară identifică două tipuri de comisii cu activitate temporară. Mai întâi sunt *comisiile speciale* a căror formare este legată de analiza unor proiecte legislative cu caracter special. De vreme ce se formează o comisie pentru analiza proiectului respectiv, acesta nu mai e supus și analizei altor comisii parlamentare. Hotărârea care stabilește formarea comisiei desemnează și pe membrii acesteia, care sunt stabiliți la propunerea Biroului Permanent, dar și durata de funcționare a acesteia. Membrii acestei comisii au același statut ca și cei ai comisiilor permanente, păstrându-și și calitatea de membri ai acestora.

Există apoi *comisiile de anchetă*, ca mijloc de realizare a controlului parlamentar, prin care Parlamentul se poate implica în cercetarea unor aspecte neclare din activitatea diferitelor instituții ale statului, fie că este vorba de aspecte economice sau politice. Acestea pot fi instituite la cererea unei treimi din membrii Adunării Deputaților sau ai Senatului, iar condițiile de funcționare sunt cele aplicabile și în cazul comisiilor permanente. Prin intermediul lor se poate realiza audierea unor persoane care au calitate oficială și se emit rapoarte ajutătoare pentru organele abilitate ale statului. Nu trebuie uitat faptul că aceste comisii nu pot substitui competența instanțelor judecătorești.³

¹ Dănișor, *Drept constituțional*, 294.

² Ionescu, *Instituții*, 266

³ Radu Carp, *Responsabilitatea ministerială*, (Editura All Beck, București, 2003), 313-314.

BIBLIOGRAFIE:

Surse primare:

Constituția României din 1991 publicată în Monitorul Oficial nr. 233/1991 disponibilă și online la http://www.cdep.ro/pls/dic/act_show?ida=1&idl=1

Revizuirea constituțională din 2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 767/2003 disponibilă online la <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> *Constituția României*, 2003

Surse secundare:

CIOCHINĂ, Mihaela, „Elemente de noutate în procedura de legiferare, urmare a revizuirii Constituției și regulamentelor parlamentare”, *Revista de drept public*, 4(2003): 62-71.

CARP, Radu, *Responsabilitatea ministerială*, București: All Beck, 2003 CONSTANTINESCU, Mihai, MURARU, Ioan, IORGOVAN, Antonie, *Revizuirea Constituției României. Explicații și comentarii*, București: Rosetti, 2003.

CONSTANTINESCU, Mihai, MURARU, Ioan, IORGOVAN, Antonie, TĂNĂSESCU Elena Simina, *Constituția României revizuită*, București: All Beck, 2004

DĂNIȘOR, Dan Claudiu, *Drept constituțional și instituții politice*, București: Științifică, 1997.

DRĂGANU, Tudor, „Câteva considerații critice asupra sistemului bicameral instituit de Legea de revizuire a Constituției adoptată de Camera Deputaților și Senat”, *Revista de drept public*, 4(2003): 52-64

DRĂGANU, Tudor, *Drept constituțional și instituții politice*, București: Lumina Lex, 1998.

IONESCU, Cristian, *Instituții politice și drept constituțional*, București: Fundației „România de Măine”, 1999.

STANOMIR, Ioan, *Constituționalism și postcomunism: un comentariu al Constituției României*, București: Universității din București, 2005.

Reprezentarea intereselor de gen: între ‘politica ideilor’ și ‘politica prezenței’

■ OANA BĂLUȚĂ
[University of Bucharest]

Abstract

In this article I address women’s political representation, predominantly as reflected in feminist political theories. I introduce several conceptual clarifications, between „gender interests” and „women’s political interests” and further explain their complex and complicated intersection with descriptive and substantive representation, especially in a country that lacked women’s/ feminist mobilization from the 60s and 70s. I argue for both a better understanding and research of political factors supporting or impeding women’s political representation and give examples from national and European elections to clarify the explanatory power that political factors have. The article represents also an argument for more reflexivity in regards to political representation and for a better correlation between logos and episteme.

Keywords

descriptive political representation;
substantive political representation;
politics of presence; politics of ideas;
gender interests; women’s political interests

1. Introducere

Alegerile europene au potențialul să provoace deficitul democratic în reprezentarea politică a femeilor. În zona cunoașterii din sfera participării și reprezentării politice, a devenit, aș îndrăzni să afirm, aproape o constatare standard/ anodină să observi că există dezechilibre majore între numărul femeilor și cel al bărbaților aflați într-o structură de decizie precum Parlamentul, Guvernul, consiliile locale, consilii județene, primării, etc.

Tematica reprezentării politice a femeilor este extrem de complexă. Și în termenii teoretizării, dar și în cei ai politicii practice. În articolul pe care vi-l propun, mă voi rezuma la identificarea unor aspecte complexe din teoretizarea acesteia, nu doar din considerente de îmbogățire a cunoașterii din zona teoriei politice feministe (cu mai multă aplecare asupra României), ci și pentru că, în subsidiar, doresc să subliniez că discuțiile publice au mai curând un caracter gregar atunci când abordează subiectul prezenței femeilor în politică, al reprezentării intereselor acestora. Dacă dezechilibrul de reprezentare este observat, acesta trebuie însoțit de înțelegerea acestuia pentru a identifica posibile intervenții în vederea corijării și a unei mai mari includeri a femeilor în așa fel încât să sporească reprezentativitatea unor instituții. Autoritatea epistemică a persoanelor pare să fie defavorizată de

autoritatea deontică atunci când reprezentarea politică a femeilor este adusă în discuție pe agenda publică ori politică. Pentru exemplificare, amintesc de o inițiativă a deputatei PDL Sulfina Barbu din 2011, Proiect de Lege privind introducerea cotei obligatorii de reprezentare politică a femeilor în Parlamentul României și a unui segment din dezbaterile asociată acesteia. La masa rotundă, „Cu bărbații despre cota pentru femei”, organizată în data de 31 martie 2011 la Palatul Parlamentului pentru a discuta proiectul care propunea o cotă de reprezentare pentru femei, au participat exclusiv bărbați, aceasta fiind solicitarea explicită a deputatei¹. Fără să sugerez că genul participanților poate fi corelat cunoașterii complexității reprezentării politice, doresc să redau câteva din observațiile celor care au participat la dezbateri² pentru a sublinia de această dată decalajul dintre evoluția literaturii de specialitate și discursurile publice:

„Prăpastia statistică dintre reprezentarea femeilor și a bărbaților nu este rezultatul unei discriminări, ci este perfect explicabilă. Domnia sa constată că femeile nu sunt atrase de politică, în același mod în care bărbații nu doresc să folosească rujul și băieții lituanieni nu doresc să practice alt sport în afara baschetului. (Cătălin Avramescu, consilier prezidențial)

„În ceea ce privește procentele, acestea trebuie să fie mai rezonabile deoarece nu există bază de selecție pentru femei”. (Marian Preda *președintele Comisiei prezidențiale pentru analiza riscurilor sociale și demografice, decanul Facultății de Sociologie de la Universitatea București*)

„Recunoaște că nu este foarte bine pregătit în legătura cu subiectul reprezentării femeilor în politică, dar din ce se documentase în ultimele zile nu găsisese un studiu care să-i explice de ce nu sunt reprezentate femeile în politica românească.” (Cristian Pârvan – Asociația Oamenilor de Afaceri)

„Aduce în discuție constatarea Mihaelei Miroiu conform căreia, femeile au votat pentru prima oară în România într-un mod democratic abia în 1990. Iar de la acest fapt trage concluzia că femeile trebuie învățate să voteze femei, rezolvând astfel (se pare) problema reprezentării femeilor.” (Thomas Kleininger – director Institutul pentru Politici Populare)

După cum se poate observa, abordarea cantitativă tip „numărătoare” este cea care prevalează, urmată de intervenții privind cultura politică și educarea femeilor cetățene în a vota femei pornind de la premisa (criticată, după cum vom vedea) că femeile care candidează nu sunt votate de alegătoare.

Dacă alegerile europene au potențialul să provoace deficitul democratic în reprezentarea politică a femeilor așa cum menționam încă de la început, acest

---

1 Potrivit invitației trimisă de deputată diferiților actori ai vieții publice și politice, argumentele pe care și-a bazat inițiativa au fost în număr de trei, astfel: 1. „puterea de decizie în ce privește adoptarea cotei obligatorii pentru desemnarea femeilor drept candidați în alegerile parlamentare, aparține parlamentarilor bărbați”, 2. „dezbaterile despre reprezentarea politică a femeilor sunt în general inițiate de către femei iar participanții sunt aproape exclusiv femei”, 3. „problema reprezentării politice a femeilor a fost automat „atribuită unui grup restrâns de militante pentru promovarea femeilor. Ceea ce atrage reticența manifestării în spațiul public al bărbaților. Iar reticența acestora, atrage la rândul său reticența majorității femeilor”. Proiectul inițiat de deputata Sulfina Barbu, precum și strategiile pe care le-a utilizat pentru a vizibiliza inițiativa și a atrage susținători ar putea reprezenta un studiu de caz în sine, în condițiile în care tot literatura de specialitate identifică abordări și factori care pot veni în sprijinul unui astfel de proiect care dincolo de șansele de succes poate introduce pe agenda publică tematica reprezentării politice. Pentru urmărirea traseului legislativ, accesați: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=12039

2 Citatele din acest articol sunt extrase din Fișa de observație (document intern) realizată de Dragoș Iancu, mandatat de Asociația Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA să participe la masa rotundă.

articol are un potențial să provoace gândirea critică și, mai ales, să atragă atenția asupra complexității subiectului în discuție cu atât mai mult cu cât pe 25 mai 2014 vom avea alegeri pentru Parlamentul European în baza unui sistem de reguli diferit în raport cu cele pentru Parlamentul național în urma modificării sistemului electoral din 2008. Dezvrăjirea intelectuală presupune identificarea unor constrângeri ori factori care împiedică ori sprijină reprezentarea politică a femeilor și sugerarea unor direcții de cercetare care să îmbogățească informațiile disponibile cu privire la tematica în cauză în România.

2. Fundamentare teoretică

Această secțiune se bazează și pe dezvoltări teoretice publicate anterior fie sub forma studiilor individuale, fie în carte de autor, însă acestea sunt aduse acum laolaltă sub umbrela reprezentării politice a intereselor de gen, a intereselor politice ale femeilor. Ce face această secțiune este să definească noțiuni cheie asociate reprezentării politice pentru o mai bună orientare teoretică, metodologică și empirică pentru toți cei care sunt provocați de tema în cauză. Având în vedere bogăția literaturii despre participarea și reprezentarea politică a femeilor, sunt necesare **delimitări conceptuale** mai ales în contextul dezvoltării și evoluției politicii în Europa de Est.

2.1 A se situa între/ printre

Acest articol își are rădăcinile în teoretizarea intereselor politice de gen/sex propusă în 1998 de Anna Jónasdóttir care pornind de la o diferențiere importantă între conceptele de „nevoi” și „interese” introduce o delimitare între perspectiva formală a intereselor și o alta axată asupra conținutului acestora. Anna Jónasdóttir (1988) se întoarce pe filieră etimologică la termenul latinesc din care provine cuvântul „interese” și la semnificația acestuia, propunând o abordare atrăgătoare în dezbateră privind interesele politice de gen/sex, cu implicații asupra reprezentării politice¹. *A se situa între/ printre*² este important pentru această teoreticiană³, prin urmare Jónasdóttir identifică două semnificații ale conceptului de interese, una *formală* care este legată de participare și de ceea ce ea consideră a fi important, respectiv „a se situa între/ printre” și o alta care trimite la *conținut*, și anume către nevoile, dorințele și preferințele indivizilor. Se întâmplă ca în cadrul dezbaterilor privind interesele politice, aspectul formal să mai dispară, însă acesta este extrem de important în condițiile în care **nicăieri în lume femeile nu se află în postura de a ,externaliza’ perspectiva lui a se situa între/ printre reprezentanți.**

2.2 Interese de gen, interese ale femeilor

În 2007, în studiul *Gen și interese politice. La intersecția dintre teorie, cercetare și viața cotidiană*⁴ și ulterior în volumul *Feminism modern reflexiv* (2013)⁵ am

1 Jónasdóttir utilizează această sintagmă: „interese de gen/sex”, însă acolo unde discută în mod explicit despre femei și bărbați și despre interesele lor, utilizează noțiunile: „interese ale femeilor”, „interese ale bărbaților”.

2 Semnificația latinescului „inter esse”.

3 Termenul „interest” folosit în engleza britanică și americană, este o alterare a termenului fr.-engl. „interese” care provine din latina medievală, lat. „inter” (printre, în mijlocul) + lat. „esse” (forma de infinitiv a verbului a fi, a exista). <http://www.etymonline.com/index.php?search=interest&searchmode=none>

4 Oana Băluță, „Gen și interese politice. La intersecția dintre teorie, cercetare și viața cotidiană”, în Oana Băluță, Alina Dragolea, Alice Iancu, *Gen și interese politice* (Editura Polirom, Iași, 2013).

5 Oana Băluță, *Feminism modern reflexiv* (Editura Tritonic, București, 2013).

discutat pe larg despre abordările teoretico-metodologice ale intereselor politice de gen și ale intereselor politice ale femeilor din spațiul anglo-saxon¹ și cel românesc² deopotrivă. Această mențiune are menirea să mai atragă o dată atenția asupra ramificațiilor multiple pe care le îmbracă reprezentarea politică a intereselor politice de gen și a intereselor politice ale femeilor. Totodată, clarificarea noțiunilor de ‚interese de gen’ și ‚interese ale femeilor’ este necesară deoarece acestea se intersectează cu două forme pe care le îmbracă reprezentarea politică: descriptivă, respectiv substanțială.

În 2013, am definit interesele politice de gen drept preferințe³ exprimate de femei sau bărbați care le afectează sau sunt importante pentru proiectele lor de viață⁴. Tot atunci am explicat faptul că termenul „gen”, nu este un sinonim pentru „femei” și că există o confuzie conceptuală între cele două care par a fi într-o relație de sinonimie. Utilizarea noțiunii de „gen” în locul celui de „femei” poate fi explicată și prin aceea că ar permite evitarea acuzațiilor de esențializare în virtutea faptului că femeile sunt diferite (ca și bărbații, de altfel), că ar aduce un grad mai mare de *legitimitate*, de *seriozitate academică*, pentru că ‚genul’ pare mai neutru și mai obiectiv decât ‚femei’ și „pare să se încadreze mai bine în terminologia științelor sociale”⁵. Definesc genul⁶ drept *produsul anumitor schimbări sociale și individuale care sunt urmarea experiențelor cotidiene trăite, a interacțiunii dintre femei și bărbați*⁷.

Revenind la diferențele dintre femei, pornind de la importanța etniei, a clasei, a orientării sexuale etc., Maxine Molyneux a propus utilizarea noțiunii de ‚interese de gen’, în locul celei de ‚interese ale femeilor’ pentru a se înlătura omogenizarea acestora. Deși împărtășesc acele critici aduse esențializării și falsei omogenizării a femeilor, spre deosebire de Molyneux, am ales să redefinesc însă conceptul de „interese ale femeilor” pornind de la tipologia experiențelor femeilor propusă de Mihaela Miroiu în 1996 (reluată în 2004). Am derivat în 2007 ‚interesele femeilor din experiențele femeiești deoarece nu am considerat că interesele care rezultă din experiența avortului, a nașterii, a lăuziei etc. pot fi cuprinse în sintagma „interese

---

1 Irene Diamond; Nancy, Hartsock, „Beyond Interests in Politics, A Comment on Virginia Sapiro’s ‘When are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women’ in Anne Phillips (ed.), *Feminism and Politics* (Oxford University Press, Oxford, 1998); Virginia Sapiro, *When are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women* in Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics* (Oxford University Press, Oxford, 1998); Maxine Molyneux, „Mobilization without Emancipation? Women’s Interests, The State and Revolution in Nicaragua” în McCann & Kim, *Feminist theory reader. Local and global perspectives* (Routledge, New York, 2003); Rosemary Pringle; Sophie Watson, „Women’s Interests’ and the Post-structuralist State” în Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics* (Oxford University Press, Oxford, 1998); Anna G. Jónasdóttir, „On the Concept of Interest, Women’s Interest, and the Limitations of Interest Theory” în Kathleen B. Jones; Anna Jónasdóttir, *The Political Interests of Gender* (Sage Publications, 1990 (1988)).

2 Enikő Magyar Vincze, *Diferența care contează* (Editura Fundației DESIRE, Cluj-Napoca, 2002); Vladimir, Pasti, *Ultima inegalitate. Relațiile de gen din România* (Editura Polirom, Iași, 2003); Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie* (Editura Polirom, Iași, 2004).

3 Preferințele exprimate de femei și de bărbați sunt afectate și de către percepția rolurilor de gen.

4 Pentru analiza extinsă, vezi capitolul I din volumul Oana Băluță, *Feminism modern reflexiv* (Editura Polirom, 2013), 25-38.

5 Joan Wallach Scott, *Gender and the Politics of History* –revised edition (Columbia University Press, New York, 1999), 31.

6 În articol voi utiliza cele două dimensiuni binare ale genului, respectiv feminitate și masculinitate, nu mă voi referi la multiplele înțelesuri ale acestuia. Pentru o amplă trecere în revistă a semnificațiilor conceptului „gen” vezi Laura Grünberg, *(Re)voluții în sociologia feministă* (Editura Polirom, Iași, 2003).

7 Sau dintre persoane de același sex.

de gen”, fie ele „interese de gen ale femeilor”. Formularea „interesele femeilor” nu exclude diferențele între femei, diversitatea femeilor.

Având în vedere că am clarificat diferența dintre noțiunile de ‚interese de gen’ și ‚interese ale femeilor’, pot defini în continuare reprezentarea politică substanțială și pe cea descriptivă pentru a explica pe parcursul acestui articol și rolul pe care îl poate avea ponderea femeilor într-o structură de luare a deciziilor.

2.3 Reprezentare descriptivă și reprezentare substanțială

Mă aflu acum în acea etapă a argumentării în care mai introduc o nouă distincție conceptuală cunoscută în literatura de specialitate, între **reprezentare descriptivă și reprezentare substanțială** care nuanțează teoretic prezența femeilor în structuri de luare a deciziilor.

Hanna Pitkin subliniază în *The Concept of Representation* (1967) că deși reprezentarea politică apare recurent în diverse scrieri despre politică de prea puține ori gânditorii politici au întreprins și analize conceptuale, poate pentru că semnificația termenului nu ridică probleme ori pentru că această analiză are, în fapt, implicații complexe care au descurajat demersurile teoretice. Textul este o dezvoltare teoretică de bază pentru analizele feministe ulterioare ale noțiunii de reprezentare politică. Pitkin propune o tipologie a reprezentării politice în care regăsim și abordările substanțial și descriptiv. În raport cu cea din urmă, teoreticiana are mai curând o rezervă critică pentru că atrage atenția că reprezentarea descriptivă va suscita mai curând atenția față de componența legislativului, mai puțin asupra activității. Însă concluzia lui Pitkin potrivit căreia nu poți corela lesne caracteristicile reprezentanților cu acțiunile lor este provocarea semnificativă asociată acestui tip de reprezentare.

În acest context, o contribuție importantă a teoriei politice feministe este că a respins demarcarea rigidă între cele două dimensiuni ale reprezentării: descriptivă și substanțială, respectiv între *cine* și *ce* reprezintă. Reprezentarea descriptivă și cea substanțială sunt interconectate, prima fiind o precondiție a celei din urmă. Anne Phillips¹, o reputată teoreticiană în domeniu, dezvoltă mai multe argumente care să sprijine prezența femeilor în calitate de reprezentanți politici. Politica prezenței este necesară pentru că femeile au și interese particulare, pe care le corelez în baza celor prezentate anterior cu poziționarea lor într-un regim de gen sau cu anumite experiențe femeiești împărtășite de acestea. De pildă, investițiile în creșe și grădinițe sunt mai curând interese de gen ale femeilor având în vedere implicarea diferită a femeilor și a bărbaților în munci de îngrijire. Aceste interese nu pot fi disociate de purtătoarele lor, spun mai departe teoreticienele.

Pe de altă parte, legătura dintre reprezentarea descriptivă și cea substanțială este extrem de criticată în teoria politică feministă, însă ce se poate afirma este că prezența femeilor în politică în calitate de reprezentanți crește probabilitatea reprezentării intereselor de gen și a intereselor femeilor². În al doilea rând, politica prezenței trebuie asociată cu dreptatea socială și cu crearea unor alte modele de rol pentru femei. Nu în ultimul rând, prezența femeilor în politică ar putea aduce o schimbare a setului de valori, norme și practici asociate acestui spațiu. În 2010,

1 Anne Phillips, „The Representation of Women” in *The Polity Reader in Gender Studies* (Polity Press, Cambridge, 1995); Anne Phillips, *The Politics of Presence* (Oxford University Press, New York, 1995).

2 Vezi și Jane Mansbridge, „Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent Yes” in Mona Lena Krook; Childs, Sarah, *Women, Gender and Politics. A Reader* (Oxford University Press, New York, 2010). Sarah Childs, *Women and British Party Politics. Descriptive, Substantive and Symbolic Representation* (Routledge, New York, 2008); Sarah Childs, *New Labour's Women MPs: Women representing Women* (Routledge, New York, 2004).

Suzanne Dovi propune noțiunea de ‚recunoaștere reciprocă’ (*mutual recognition*), respectiv o relație interactivă între reprezentanții politici și cetățeni. În opinia mea, ‚recunoașterea reciprocă’ poate fi cheia raportului dintre reprezentarea politică descriptivă și cea substanțială și un răspuns la întrebarea „în ce măsură cea din urmă se poate sprijini pe prima?”. O relație reciprocă de recunoaștere presupune ca „un grup dezavantajat istoric să își recunoască reprezentanții descriptivi într-mod distinct, iar aceștia să îi recunoască în aceeași manieră pe membrii grupului”¹.

Într-o democrație reprezentativă accentul este deplasat mai degrabă pe ce reprezintă politicienii (politici, preferințe, idei), însă pentru că anumite politici, preferințe, idei au lipsit de pe agenda politică, prezența femeilor ca reprezentanți este importantă. În același timp, un dezechilibru major între genul actorilor și anumite spații, ar putea cel puțin să ne determine să ne raportăm critic în calitatea noastră de cetățeni. Astfel, în 1994 Judith Lorber spunea că „metaregula într-o ordine socială care să se bazeze pe egalitate este ca nici un individ dintr-un grup și nici un grup din societate să nu monopolizeze resursele economice, educaționale, culturale și pozițiile de putere”.² Însă, „dacă anumiți oameni sau grupuri, continuă să fie în mod disproporționat cei care au grijă de dependenți, iar munca productivă continuă să fie considerată superioară celei reproductive, inegalitatea va persista”³.

Ipoteza cu care pornesc la drum este că fundamentele argumentației specifice teoriei politice feministe occidentale suferă de pericolul unei ‚subrezenii’ epistemologice care își are rădăcinile în parcursul diferit al feminismului în spațiul Europei Centrale și de Est. Reformulând, linia de argumentare care susține că femeile reprezintă politic interesele femeilor și interesele de gen ale femeilor trebuie interogată în condițiile în care în România nu s-a putut dezvolta feminismul valului II din anii ‘60, ‘70, așadar nu s-a dezvoltat conștientizarea unei legături indisolubile între ‚reprezentante’ și ‚reprezentate’. „Politica prezenței” trebuie așezată într-un context politic diferit de cel vestic pentru a identifica dacă „politica ideilor”, retușată ori corijată de sensibilitate la gen a reprezentanților și participare civică activă a cetățenilor/cetățenelor, nu reprezintă un răspuns pentru o mai bună reprezentare a intereselor de gen ale femeilor⁴.

3. Starea de fapt: politica prezenței

Dacă am identificat anterior conceptele care ne ajută să nuanțăm analizele și dezbaterile privind ponderea femeilor în calitate de reprezentanți politici, vă propun în continuare o imagine fotografică a modului în care se configurează această politică a prezenței în România, la nivel național și european. Aceste date vor sprijini secțiunea următoare a articolului care se va opri la factorii care influențează politica prezenței și reprezintă totodată și o invitație înspre mai multă reflexivitate asupra reprezentării politice teoretică și empirică deopotrivă. Prezentarea nu va fi exhaustivă și va include acele date necesare dezvoltării argumentării următoare cu scopul de a evidenția/a reveni la nuanțele și complexitatea reprezentării politice.

---

1 Suzanne Dovi, „Preferable Descriptive Representatives” în Mona Lena Krook; Childs, Sarah, *Women, Gender and Politics. A Reader* (Oxford University Press, New York), 217-218.

2 Judith Lorber, *Paradoxes of Gender* (Yale University Press, 1994), 294.

3 Lorber, *Paradoxes*, 295.

4 Richard E. Matland și Kathleen A. Montgomery care nuanțează matricea de recrutare a femeilor în spațiile postcomuniste, vezi Richard E. Matland; Kathleen A. Montgomery, „Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Postcommunist Democracies” în Richard E. Matland ; Kathleen A. Montgomery (eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe* (Oxford University Press, Oxford, 2004).

Tabel 1. Reprezentarea femeilor și a bărbaților în Parlamentul național

Anul	Camera Deputaților				Senat			
	Număr		%		Number		%	
	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați
1990	22	375	5,5	94,5	1	118	0,8	99,2
1992	13	326	4	96	3	140	2	98
1996	25	315	7	93	2	141	1	99
2000	38	307	11	89	12	128	8,5	91,5
2004	37	295	11,1	88,9	13	124	9,5	90,5
2008	38	296	11,38	88,62	8	129	5,84	94,16
2012	53	359	12,86	87,14	14	162	8	92

Tabel 2. Ponderea femeilor pe listele de candidați și mandatele obținute de acestea în Parlamentul European (2007)

Partid	Total femei pe lista (45 candidați)	Pozitie pe lista	Mandate Obținute de Partid	Femei MPE
PD	11	2, 4, 6, 10, 26, 27, 28, 34, 37, 41, 42	13//	4
PSD	16	3, 6, 8, 9, 11, 19, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 38, 42, 43	10	5
PNL	12	1, 3, 5, 11, 17, 18, 25, 33, 38, 39, 43, 44	6	3
PLD	4	14, 20, 22, 27	3	0
UDMR	-	-	2	0

Tabel 3. Ponderea femeilor pe listele de candidați și mandatele obținute de acestea în Parlamentul European (2009)

Partid	Total femei pe lista (43 candidați)	Pozitie pe lista	Mandate Obținute de Partid	Femei MPE
PDL	10	2, 10, 13, 20, 21, 22, 25, 31, 40, 41	10	2
PNL	10	1, 2, 3, 4, 16, 24, 35, 39, 42, 43	5	4
PSD + PC	16	2, 4, 5, 6, 11, 12, 18, 22, 24, 25, 26, 29, 36, 39, 40, 43	11	5
PRM	10	5, 9, 11, 18, 20, 26, 28, 29, 34, 39	3	0
Forta Civica	7 (din 29 de candidați)	8, 16, 17, 21, 24, 27, 28	0	0

Observăm din datele prezentate anterior că ponderea femeilor este mai mare în Parlamentul european, în anul 2007 acestea reprezentau 34,29%, iar în 2009 au atins un prag de 36,36%, ceea ce depășește cu mult prezența acestora în Parlamentul național.

Literatura de specialitate oferă mai multe tipuri de explicații mai ales pentru variațiile de reprezentare de la nivel național, identificând factori politici, socio-economici și culturali care influențează prezența femeilor. În categoria factorilor politici,

legile electorale și caracteristicile partidului au rolul cel mai important și au cea mai mare putere explicativă, după cum precizează și Kathleen Montgomery (2004) într-o analiză a reprezentării politice în statele post-comuniste¹. Pornind de la afirmația lui Montgomery potrivit căreia accentuarea acestor factori „depinde în mare măsură dacă cercetătorul/cercetătoarea vede inegalitatea politică drept produsul anumitor cerințe sociale și culturale ori ca o consecință a stimulentele create de alegerile instituționale și politice²” și ținând cont de evoluția cercetărilor la nivel național este nevoie de o reorientare teoretică și empirică înspre constrângerile de tip politic. Este drept că factorii interacționează între ei și că, în fapt, cei politici funcționează într-un context socio-cultural. Pe de altă parte și eu împărtășesc opinia lui Montgomery și susțin că analizele efectuate în statele care au avut regim comunist au evidențiat mai degrabă aspectele socio- economice și culturale. Iar, pentru a înțelege poziționarea femeilor în politica națională și în cea europeană factorii politici trebuie analizați și, cu părere de rău, precizez că aceste cercetări sistematice lipsesc. Voi menționa aceste direcții de analiză în partea finală a textului dedicată concluziilor.

Analizele privind prezența femeilor din statele Europei Centrale și de Est în Parlamentul European nu sunt numeroase. În 2010, Cristina Chiva a urmărit factorii care influențează prezența femeilor în delegațiile statelor post-comuniste din Parlamentul European (Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Polonia, România și Slovacia) și a descoperit că poziționarea partidelor față de integrarea în Uniunea Europeană conturează diferențe. Astfel concluzionează Cristina Chiva, euroscepticii au fost mai rezervați în a nominaliza femei. Aceste analize comparative sunt utile mai ales că în cazul României și am văzut anterior că diferența de reprezentare la nivel național și european este semnificativă. Însă, pornind de la euroscepticismul identificat de Chiva, dacă ne uităm cu atenție la partidele care au obținut mandate în Parlamentul European, vom observa că acestea sunt extrem de diferite: PLD, UDMR și PRM nu au avut nicio femeie în delegație. Dacă PRM a fost eurosceptic, nu aceeași observație este valabilă pentru PLD și UDMR. Aș reintroduce aici ca explicație rolul ideologiei politice în condițiile în care partidele de stânga³ par a fi mai înclinată să nominalizeze femei. Însă, aș corela acest factor cu o trăsătură mai veche a celor două partide politice, UDMR și PRM, pe care o cunoaștem de la alegerile naționale: comportamentul „blatistului” politic. Partidele au nominalizat candidate pentru alegerile europene, însă pozițiile de pe liste s-au dovedit a fi neeligibile așa cum vedem în Tabelul 2 și Tabelul 3. În fapt, toate partidele incluse în tabel au nominalizat femei, ceea ce ne-ar putea convinge să afirmăm că au o sensibilitate față de egalitatea de gen. Însă, la o privire mai atentă, ne luăm rezerve critice pentru că poziția pe lista electorală este importantă, nu doar nominalizarea. Acest caracter blatist s-a evidențiat și în alegerile din 2004 la nivel național, de pildă pe lista electorală pentru Senat, PRM a inclus pe primul loc o femeie în Județul Covasna, iar UDMR a așezat pe locul 2 o femeie în Vrancea. Rezultatul fiind UDMR nu a avut nicio femeie membră în Parlament, PRM a avut 3, dar nu pe cea desemnată să candideze în Covasna unde UDMR are masă de alegători. Și exemplul acesta ne spune că

---

1 Kathleen Montgomery, „Introduction”, în Richard E. Matland; Kathleen Montgomery, *Women's access to political power in post-communist Europe* (Oxford University Press, Oxford, 2004), 5.

2 Montgomery, *Women's*, 6.

3 Relevanța ideologiei politice trebuie privită și cu rezerve în condițiile în care, de pildă, liderii ai partidelor de stânga provind din mișcarea sindicală care nu a avut o deschidere mare înspre egalitatea de gen și au sprijinit rolurile tradiționale ale femeilor. Mai degrabă noua stângă politică în care regăsim partide care îmbrățișează valori postmaterialiste este mai deschisă înspre sprijinirea reprezentării politice a femeilor. Vezi și Richard E. Matland; Kathleen A. Montgomery, „Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Postcommunist Democracies în Richard E. Matland ; Kathleen A. Montgomery (eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe* (Oxford University Press, Oxford, 2004).

nominalizarea nu este suficientă, iar alături de poziția pe listă, circumscripția își are propriul rol. În lipsa unor reguli clare, așa cum am observat, partidele politice vor adopta adesea comportamentul blatistului politic.

Pentru alegerile europene din mai 2014, nominalizarea candidaților și locul femeilor pe liste sunt doi indicatori care trebuie urmăriți și în virtutea celor două experiențe anterioare din 2007 și 2009 pentru a identifica și în ce măsură se poate identifica un „efect de contagiune” europeană privind egalitatea de gen la partidele care au avut membri în Parlamentul European¹. Ponderea femeilor în Parlamentul European nu trebuie minimalizată în condițiile în care identitatea politică a acestei instituții s-a conturat din ce în ce mai bine. Pentru că am corelat anterior reprezentarea descriptivă (respectiv prezența femeilor) cu reprezentarea substanțială (a intereselor de gen, a intereselor femeilor), Parlamentul European a avut, de pildă o mai mare deschidere decât Comisia Europeană în anii '80 (dar într-un moment în care puterile acestuia erau mai reduse) față de tematica prevenirii și combaterii violenței asupra femeilor², iar pe fondul consolidării sale reprezentarea femeilor trebuie monitorizată.

4. Concluzii înspre o mai mare reflexivitate asupra reprezentării politice a femeilor

Nuanțările din sfera cunoașterii științifice, mai puțin din cea a cunoașterii comune, ne-au arătat că reprezentarea politică a femeilor implică nuanțe și o serie de fundamentări teoretice și exemple din experiența altor state care nu se pot reduce la a organiza o masă rotundă „cu bărbații despre cote pentru femei” în care majoritatea intervențiilor să trimită înspre femei care nu votează femei, absența studiilor relevante ori neatractivitatea politicii pentru femei.

Sunt zone asociate factorilor politici despre care aminteam anterior în care informațiile privind reprezentarea politică a femeilor în România nu abundă. Sunt întrebări multiple care trebuie să își găsească răspunsul în acest context socio-cultural, economic și politic. Care este rolul sistemelor electorale aici? De ce în statele cu sisteme proporționale ponderea femeilor este mai mare? Lista închisă sau cea cu vot preferențial este mai degrabă prietenoasă față de reprezentarea femeilor? Ce caracteristici ale partidelor politice sprijină recrutarea unui număr mai mare de femei? Oare alegătorii nu votează femei ori altele sunt cauzele prezenței reduse a femeilor în calitate de reprezentanți politici? Care este rolul ambiției politice? Cum definim și înțelegem ambiția politică a femeilor și a bărbaților? Care este rolul organizațiilor de femei din partidele politice? Care este rolul organizațiilor de femei, al organizațiilor feministe?

Etapel procesului de recrutare reprezintă un ghid extrem de util pentru a înțelege obstacolele cu care se confruntă femeile în fiecare etapă și rolul partidelor, al alegătorilor, precum și diferența dintre profunzimea analizelor și instrumentelor „de tatonare” a reprezentării și cunoașterea de tip comun (mai degrabă- comunicată în spațiul public și cel politic). Voi oferi un exemplu deoarece spațiul nu îmi permite o dezvoltare de tip exhaustiv. Procesul de recrutare include 4 etape în care acționează diferite stimulente astfel:

1. Persoane eligibile – 2. Aspiranți – 3. Candidați – 4. Parlamentare/Parlamentari

Între etapa 1 și 2 intervin, de pildă ambiția politică și resurse (de timp, de exemplu), în trecerea de la aspiranți la candidați, intervine rolul partidelor politice, iar

---

¹ Cu atât mai mult cu cât egalitatea de gen este asociată la nivel politic cu integrarea României în Uniunea Europeană.

² Celeste Montoya, *From Global și Grassroots: The European Union, Transnational Advocacy, and Combating Violence against Women* (Oxford University Press, Oxford, 2013).

cetățenii prin votul lor au un rol fundamental între etapele 3 și 4. O analiză aplicată și un astfel de model care să urmărească procesul legislativ dezvrăjește considerabil credințele potrivit cărora dezechilibrul de reprezentare este legat de cetățeni care nu votează femei ori de lipsa de pregătire politică a acestora.¹ Explicațiile sunt mai complexe și indică multicauzalitate.

Însă, tot literatura de specialitate ne ajută să construim o schemă care să includă acele elemente cheie care au jucat un rol important în reprezentarea politică a femeilor din state democratice. Le redau sintetic și selectiv în tabelul de mai jos pentru mai multă claritate.

Tabel 4. Factori care influențează ponderea femeilor în politică

factori	ce tip de cunoștere avem asupra acestor factori?
sistem electoral	?
cote legislative de gen	?
cote la nivelul partidelor	?
caracteristici ale partidelor politice (instituționalizare, centralizare/descentralizare)	
organizații de femei în partide politice	?
context socio-economic și cultural favorabil egalității de gen	?
instituții care să sprijine egalitatea de gen	?
context politic favorabil egalității de gen	?
legislație internațională	?
ONG-uri de femei/feministe	?
network-uri care să sprijine creșterea numărului de femei în politică	?
date despre votanți	?
date despre candidați	?
obstacole socio-economice	?
educație civică	?
mass-media	?
etc.	?

Acest articol reprezintă și un început al unei pledoarii pentru o mai bună cunoaștere a reprezentării politice, o pledoarie adresată deopotrivă practicantilor în ale politicii, respectiv politicienilor și celor care își desfășoară activitatea în sfera lui „episteme”. Logosul trebuie sprijinit, așadar, de episteme.

¹ Kathleen Montgomery și Richard E. Matland descriu pe larg constrângerile acestor etape, Richard E. Matland; Kathleen Montgomery, „Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Post-Communist Democracies” în Richard E. Matland; Kathleen Montgomery, *Women's access to political power in post-communist Europe* (Oxford University Press, Oxford). Vezi și Richard Matland, „Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems” în Julie Balington, Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers* (Trydells Tryckery AB, 2005); Nadezhda Shvedova, *Obstacles to Women's Participation in Parliament*, Julie Balington, Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers* (Trydells Tryckery AB, 2005).

BIBLIOGRAFIE

- Băluță, Oana, *Feminism modern reflexiv*, Editura Tritonic, București, 2013.
- Băluță, Oana, *Gen și interese politice. La intersecția dintre teorie, cercetare și viața cotidiană*, în Băluță, Oana; Dragolea, Alina; Alice, Iancu, *Gen și interese politice*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Băluță, Oana (ed.), *Gen și putere. Partea leului în politica românească*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Childs, Sarah, *Women and British Party Politics. Descriptive, Substantive and Symbolic Representation*, Routledge, New York, 2008.
- Childs, Sarah, *New Labour's Women MPs: Women representing Women*, Routledge, New York, 2004.
- Chiva, Cristina, *Women in the European Parliament: The Case of the Post-Communist Member States*, CRCEES Working Papers, WP2012/02.
- Diamond, Irene; Hartsock, Nancy, *Beyond Interests in Politics, A Comment on Virginia Sapiro's 'When are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women'*, în Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
- Grünberg, Laura, *(Re)voluții în sociologia feministă*, Editura Polirom, Iași, 2003).
- Dovi, Suzanne, *Preferable Descriptive Representatives* în Mona Lena Krook; Childs, Sarah, *Women, Gender and Politics. A Reader*, Oxford University Press, New York, 2010.
- Jónasdóttir, G. Anna, *On the Concept of Interest, Women's Interest, and the Limitations of Interest Theory* în Jones, Kathleen B., Jónasdóttir, Anna, 1990 (1988).
- Lorber, Judith *Paradoxes of Gender*, Yale University Press, 1994.
- Mansbridge, Jane, *Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent Yes* în Mona Lena Krook; Childs, Sarah, *Women, Gender and Politics. A Reader* (Oxford University Press, New York, 2010.
- Matland Richard E.; Montgomery, Kathleen A., *Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Postcommunist Democracies* în Matland; Richard E.; Montgomery, Kathleen A. (eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, Oxford Univesity, Press, Oxford, 2004.
- Matland, Richard, *Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems* în Julie Balington, Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers*, Trydells Tryckery AB, 2005,
- Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- Molyneux, Maxine, *Mobilization without Emancipation? Women's Interests, The State and Revolution in Nicaragua*, în McCann & Kim, *Feminist theory reader. Local and global perspectives*, Routledge, New York, 2003.
- Montgomery, Kathleen, *Introduction* în Richard E. Matland; Kathleen Montgomery, *Women's access to political power in post-communist Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- Montoya, Celeste, *From Global to Grassroots: The European Union, Transnational Advocacy, and Combating Violence against Women*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Pasti, Vladimir, *Ultima inegalitate. Relațiile de gen din România*, Editura Polirom, Iași, 2003.
- Pitkin, Hannah, *The Concept of Representation*, University of California Press, 1967.
- Phillips, Anne, *Democracy and Representation: Or, Why Should it Matter Who our Representatives Are*, în Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
- Phillips Anne, *The Representation of Women* în *The Polity Reader in Gender Studies* (Polity Press, Cambridge, 1995);
- Phillips, Anne, *The Politics of Presence*, Oxford University Press, New York, 1995.
- Pringle, Rosemary, Sophie Watson, *Women's Interests' and the Post-structuralist State, în*

Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
Sapiro, Virginia, *When are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women* în Phillips, Anne (ed.), *Feminism and Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
Scott, Joan Wallach, *Gender and the Politics of History* (revised edition) Columbia University Press, New York, 1999.
Shvedova, Nadezhda, *Obstacles to Women's Participation in Parliament*, Julie Balington, Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers*, Trydells Tryckery AB, 2005.
Slavova, Kornelia, *Looking at Western Feminism through the Double Lens of Eastern Europe and the Third World* în Lukič, Jasmina; Regulska Joanna; Završek, Darja, *Women and Citizenship in Central and Eastern Europe*, Eshgate Publishing House, 2006.
Vincze, Enikő Magyari, 2002, *Diferența care contează*, Editura Fundației DESIRE, Cluj-Napoca.

Surse online

<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

<http://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS>

<http://www.beczoo9pe.ro/>

www.cdep.ro

http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=12039

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/00082fcd21/Results-by-country-%282009%29.html?tab=22#result_menwomen

www.roaep.ro

Republicanism *versus* monarhie în filosofia politică românească

■ ENACHE TUȘA

[„Ovidius” University, Constanța]

Abstract

The present Romanian political system has resulted from a quest for the model on which Romania’s social and political modernization had to be engineered. Such modernization was to be forged in relation to a Western democratic model, but had to be implemented in a state with a strong Oriental and pre-modern legacy. This is the context where we endeavour to analyse the undelying philosophy of the Romanian government model, which vacillated between monarchy as a successful model in Europe and republican influences.

Keywords

republicanism; monarchy;
modernization; political model;
constitution; government

Introducere

Sistemul politic republican datează încă din antichitatea clasică și a evoluat în cele două milenii în care umanitatea a experimentat diverse forme de conducere politică. De la Roma republicană la Republica americană și Franța de după revoluția din 1789, care adoptă un regim republican, această formă de guvernare dobândește o însemnătate deosebită. Spațiul politic românesc nu a fost scutit de aceste experiențe. Primele influențe liberal-republicane au pătruns în spațiul public abia spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea sub impactul multiplicării contactelor cu Occidentul.

Apariția acestor idei în lumea românească se datorează în primul rând Revoluției Franceze din 1789, al cărei succes a dus la propagarea ideilor revoluționare în întreg spațiul european. La început, influența revoluției în Principate, se va manifesta la Iași, unde consulul francez stabilea legături cu boierii de aici și susținea o activitate de propagare a ideilor republicane. Evenimentul nu a fost însă lipsit de critici, unul dintre cei mai proeminenți și mai timpurii fiind gânditorul politic englez Edmund Burke¹, care a considerat revoluția o rebeliune

¹ Edmund Burke, *Reflecții asupra Revoluției din Franța* (1790), traducere, studiu introductiv și note de Mihaela Czobor-Lupp, (București: Editura Nemira, 2000), 65.

violentă împotriva autorității tradiționale: „mai degrabă o luptă pentru puterea absolută decât pentru libertate”¹, pentru instituirea unei democrații reprezentative și constituționale. Această perspectivă critică asupra revoluției ca formă a schimbării sociale va fi împărtășită și la noi, între alții de P.P. Carp, fiind exprimată în mod elocvent în cunoscutele sale „Discursuri parlamentare”², revolta populară violentă fiind incriminată de omul politic conservator atât sub raportul mijloacelor, cât și, mai ales, al finalităților sale.

Modernizarea sistemului politic românesc s-a realizat încă de la început sub semnul lumii occidentale, al Europei civilizate, de aceea putem spune că modernizarea spațiului românesc începută la momentul 1848 urmează să se finalizeze în perioada contemporană când România a devenit membră a Uniunii Europene. Sistemul politic românesc actual este rezultatul acestei căutări a unei modernități care se raporta la un model democratic occidental, dar care trebuia realizat într-un stat ce păstra puternice reminiscențe orientale și pre-moderne. Trebuie avută în vedere toată această evoluție în complexitatea sa pentru a înțelege mai bine greutățile pe care le-a experimentat societatea românească la momentul consolidării democratice de după Revoluția din 1989. În 1794, Ienăchiță Văcărescu scria: „*Dascălii Europei sunt oameni vrednici de laudă*”. În „Însemnare a călătoriilor mele”, Dinicu Golescu menționa atuurile civilizației occidentale: „*înlesnire, civilizație, cultură, ordine, progres, dreptate, confort*”. Reprezentanții Școlii Ardelene vorbesc despre o „Europă luminată”. La începutul secolului al XIX-lea între 1802 și 1824 au fost prezentate o serie de memorii destinate Curților Imperiale de la Constantinopol, Sankt-Petersburg sau de la Paris care revendicau anumite „rânduieli” indispensabile unei societăți care dorea să se modernizeze³. Un astfel de memoriu definea un proiect de „*obăduire republicească aristo-democraticească*” conceput de logofătul Dimitrie Sturdza pe care unii cercetători îl plasează la sfârșitul secolului al XVIII-lea ca un important proiect republican care se vehiculase în filosofia românească⁴.

Dacă până în secolul al XIX-lea, influența civilizației europene s-a manifestat în special în domeniul cultural, începând cu 1848, se resimte o tot mai pregnantă raportare la experiența politică a Europei. Așadar, *Europa* prezentă în spațiul românesc în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea, are puternice rezonanțe ideologice și politice în ceea ce înseamnă evoluția și dezvoltarea politică și economică a Principatelor Române. Această dezvoltare economică din deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea a permis în același timp o dezvoltare a societății și apariția unei mici burghezii care va susține dezvoltarea ideilor reformatoare republicane în spațiul românesc.

Primele influențe ale curentului republican în spațiul românesc

Creșterea influenței liberal-republicane franceze în spațiul românesc s-a petrecut în timpul domniei lui Napoleon I, reformele sale moderne atrăgând atenția elitei boierești autohtone. Astfel, în anul 1807 primii germeni ai liberalismului se concretizează sub forma unui proiect de *republică democraticească*. Acest proiect constituțional propunea un regim politic hibrid, condus de *boieri luminați*, instruiți

1 Robert Nisbet, *Conservatorismul*, traducere din engleză și introducere de Sorin Cucera, (București: Editura Du Style, 1998), 34.

2 P.P. Carp, *Discursuri parlamentare*, ediție îngrijită de Marcel Duța, studiu introductiv de Ion Bulei, (București: Editura Grai și Suflet – Cultura națională, 2000), 38.

3 Radu Carp, Ioan Stanomir, Laurențiu Vlad, *De la pravilă la constituție*, (București: Editura Nemira, 2002), 16-18.

4 Iuliu Ciubotaru, Nicolae Ursu, „Un proiect românesc de republică din secolul al XVIII-lea”, *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol*, Iași, (1987), 181-186.

în Apus. Un alt factor important care a permis dezvoltarea liberalismului în spațiul românesc, dar și a ideilor republicane l-a reprezentat dezvoltarea economiei, facilitată și de o organizare mai coerentă a statului în urma adoptării Regulamentelor Organice. Această dezvoltare economică din deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea a permis în același timp o dezvoltare a societății și apariția unei mici burghezii care va susține dezvoltarea ideilor liberale precum și a celor republicane.

În 1812, un alt grup de boieri din Moldova prezenta Porții Otomane un *Memoriu*, cerând „respectarea drepturilor obștești pentru toți deopotrivă, fără nici o deosebire”¹, solicitare care exprima clar ideea de egalitate a drepturilor politice.

Dezvoltarea acestor idei în Principate a luat amploare în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sub impactul noilor modele politice care încercau să reconfigureze Europa sub forma statelor-republici. Franța instaura a II-a Republică în 1848-1852, Italia adopta regimul republican după fuga lui Papei Pius al IX-lea în 1849, la care putem adăuga modelul republican american de mare succes în secolul al XIX-lea. Dacă la începutul secolului al XIX-lea grupul tinerilor plecați la studii era restrâns spre sfârșitul secolului numărul lor crescuse considerabil. În plus, în afară de acești tineri plecați la studii spre sfârșitul celui de-al doilea și începutul celui de-al treilea deceniu, încep să apară în cele două Principate românești școli în care tinerii aveau acces la ideile liberal-republicane moderne. Pe această filieră, indivizi cu identitate românească, erau educați în universitățile europene unde își însușeau cultura modernității instituționale după care penetrau instituțiile tânărului stat român încercând să deruleze procesul de modernizare prin intermediul acestora. Problema identității sociale a spațiului românesc care se contura în acea epocă a favorizat elitele care au apărut odată cu dezvoltarea instituțiilor statului și au acaparat aparatul instituțional. Aceste grupuri politice nu ar fi putut să existe fără un model politic și instituțional.

Europa se constituia într-un model cultural și politic în secolul XIX pe fondul creării unui curent general favorabil civilizației europene în secolele anterioare. Acest curent proeuropean a rezultat în urma contactelor directe sau indirecte (călătorii, traduceri, lecturi) cu elemente ale spațiului cultural și politic occidental. A existat și o intenție de reglementare a prevederilor constituționale „naționale” care vizau spațiul identitar începând cu documentele programatice de la 1848 și până la Primul Război Mondial.² Perioada cea mai intensă de dezvoltare a liberalismului de tip republican este reprezentată de anii deceniului al patrulea, perioadă în care apar o serie de reviste și publicații în spațiul românesc (*Dacia Literară* în 1840 sau *Propășirea* în 1844) care susțineau intens o activitate de promovare a ideilor liberale. Punctul culminant al acestei perioade este Revoluția de la 1848, care a marcat debutul unei noi epoci și acțiunea politică a celor care până atunci se limitaseră să promoveze ideile liberale, iar după revoluție încercau să le pună în aplicare. Astfel, în acest context sunt prefigurate idei despre o republică democratică în spațiul politic românesc.

Plecând de la aceste considerente procesul de construcție statală începe în anul 1859³ și este caracterizat de ideea statului-națiune care se fundamenta pe baze

1 Ionică Tăutu, *Scrieri social-politice*, cuvânt înainte, studiu introductiv și note de Emil Vărtosu, (București: Editura Enciclopedică, 1974), 261-264.

2 Florin Abraham, „Celălalt” în constituționalismul românesc. *Studiu asupra relațiilor dintre majoritate și minorități*, în Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. III, (Sibiu: Editura Tehno-Media, 2008), 34.

3 Volumul al doilea al lucrării lui Michael Mann, *The sources of social power*, teoretizează apariția statului națiune între 1760 și 1914. Mann distinge cinci tipuri de teorii care abordează chestiunea definirii statului modern: *teoria marxistă*, *teoria pluralistă*, *teoria elitistă* (statist instituțională sau „elitismul pur”), și *teoria „bricolajului”*. Michael Mann, „A Theory of the Modern State”, *The Sources of Social Power*, vol. II, Cambridge University Press, Cambridge & New York, (1993), 44.

moderne, republicane. Însuși Alexandru Ioan Cuza a ales să preia un model politic francez pe care l-a aplicat în cele două Principate Unite deși modelul nu se identifică public cu un sistem republican. Modelul importat de Cuza este, cu anumite excepții emanația tipului de republică înstaurat în Franța revoluționară după 1789. Fără a avea în componență o constituție care să specifice forma de guvernare, regimul instituit la 1859 lăsa vag impresia unui regim politic care conținea elemente de republicanism. După abdicarea lui Al. I. Cuza noul regim instituie Legea fundamentală de la 1866 care încerca o tranziție de la un sistem feudal, anacronic la o democrație de tip burghez (modelul francez) menit să creeze premisele construcției *spațiului politic identitar* fără a crea confuzii de interpretare¹. Principalul punct de reper pentru constituirea unei culturi politice românești a fost, pe tot parcursul secolului al XIX-lea, *civilizația occidentală*.

Al. I. Cuza a folosit acest reper politic extrem de important pentru a fundamenta construcția politică românească demarată în 1859. Decalajul de cultură politică față de Vest a determinat declanșarea unui fenomen de preluare și importare masivă a numeroase modele culturale, politice sau instituționale existente în Occident. În cadrul procesului de modernizare, „formele” erau importate, însă, după cum vor reclama conservatorii, nu exista un „fond” specific ce ar fi putut face funcțională implementarea lor. Modernizarea era considerată de conservatori necesară, însă ritmul reformelor nu trebuia să fie unul alert și nu trebuia negat trecutul. Pentru a înțelege acest demers trebuie să definim cum au fost înțelese conceptele de *modernizare* și *modernitate* în spațiul românesc.

Modernitatea și modernizarea sunt două concepte care încep să fie utilizate cu precădere de cercetători începând din a doua jumătate a secolului trecut – „în teoria recentă a științei sociale *modernizarea* desemnează un model al schimbării sociale și economice inițiată acum aproximativ 200 de ani în țările Europei Vestice și de atunci extinse în multe alte părți ale lumii; caracteristicile sale includ secularizarea, raționalizarea în viața politică și economică, industrializarea, urbanizarea accelerată, diferențierea structurilor sociale, și o creștere a nivelului de implicare a populației (directă sau indirectă) în treburile publice. *Modernitatea* este rezultatul final al procesului de modernizare.”² Teoreticienii modernizării, dintre care îl vom cita pe C.E. Black, identifică patru faze specifice acestuia: “a) provocarea modernității, b) consolidarea puterii modernizatoare, c) transformarea economică și socială, d) integrarea societății.”³

În Țările Române procesul de modernizare începe în deceniile 3-4 ale secolului XIX, când diferența de dezvoltare între Occident și Europa răsăriteană este clar percepută, în principal la nivelul elitelor.⁴ Este ceea ce Black denuțește – *provocarea modernității*. Ca urmare a acestei percepții elita locală se scindează; iau naștere două direcții în cultura și politica românească care au dus, printre altele, la formarea României Mari în 1918 și care au avut drept suport discursiv un proces modernizator: *bovarismul geocultural al occidentalismului și izolaționismul autohtonismului*⁵. Această ambivalență politică, socială, economică și culturală pune în mișcare o serie de dispute între 1840-1947 (anul preluării puterii de către PCR), între cei care se gândeau la modernizarea lumii românești în termenii occidentalizatorilor pragmatici

1 Victor Neumann, *Neam, popor sau națiune? Despre identitățile politice europene*, (București: Editura Curtea Veche, 2003), 112-115.

2 Harry Ritter, *Dictionary of concepts in history*, (London, New York, Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1986), 273.

3 C.E. Black, *The Dynamics of Modernization. A study in comparative history*, (Harper & Row Publishers, New York, Evanston and London, 1966), 26.

4 Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej*, (București: Editura Humanitas, 1998), 7.

5 Sorin Antohi, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, (București: Editura Nemira 1997).

și cei care se grăbeau să protejeze identitatea națională pe care o considerau amenințată. Disputele în epocă erau aprige însă miza era aceeași – *Occidentul*, la care visau atât liberalii cât și conservatorii. Pârghia cea mai importantă în economia *establishment*-ului autohton, și anume pârghia politică, va fi însă treptat monopolizată de elita liberală, de occidentalști.

Debutază astfel o nouă fază, respectând schema lui Black, cea a *consolidării elitei modernizatoare*. Această elită își va propune, dispunând de puterea politică, *transformarea economică și socială a societății românești*, o transformare dublată progresiv de o încercare de *integrare a societății*. Aceste ultime etape „deși abordate, au fost împlinite numai parțial. Este important pentru analiza noastră să subliniem că puterea politică în stat a fost dominată de elita liberală, grupată în jurul Partidului Național Liberal (P.N.L.); consolidarea acestei elite burghezo-liberală are loc treptat între 1859-1918. Bilanțul acestei perioade cuprinde: Unirea Principatelor Moldova și Valahia (1859), crearea regimului monarhic constituțional (1866), independența României (1877), proclamarea regatului (1881), crearea României Mari, confirmată de tratatele de pace de la Versailles și Trianon, (1918) la sfârșitul acestui interval. Ar fi o greșeală însă să observăm în procesul de modernizare a societății românești doar eroismul și victoriile unei elite liberale care s-a dăruit necondiționat încercării de a „duce România în Europa”. Elita liberală care monopolizase, din cauze practice mai degrabă, forul decizional al *establishment*-ului românesc avea destui dușmani. Modernizarea României dă naștere unui asemenea spirit în rândul maselor, atașate unei orânduiri tradiționale, dar și în rândul elitelor conservatoare care denunțau drept abuzivă politica oligarhiei liberale.

Modelul republican și dezbaterea publică asupra formei de guvernare

Nu știm dacă domina ideea republicii sau a monarhiei deoarece acest fapt se datorează unei oferte limitate a modelului ce urma să fie preluat și implantat spațiului politic românesc. Eșecul revoluției de la 1848 nu a însemnat însă și eșecul modelelor politice de import care au continuat să se impună și în anii următori în spațiul românesc. În deceniul cinci al secolului al XIX-lea pe fondul propagării ideilor progresiste în societatea românească dar și a unui context extern favorabil (războiul Crimeii 1853-1854), M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza și alți membri ai *partidei unioniste* vor intensifica acțiunile politice. Acestor personalități li se vor adăuga mai mulți liberali din Muntenia printre care C. A. Rosetti și Ion C. Brătianu ce vor declanșa lupta pentru Unire și pentru crearea unui stat român care să fie fundamentat pe principii democratice.

Conservatorii autohtoni al căror exponent marcant va fi Lascăr Catargiu puneau accent pe experiență și tradiție ca măsură de precauție în ceea ce privește cadrul etatic, nevrând să încredințeze pârghiile puterii politice unor *neinițiați*. Aceștia se temeau că neinițiații, lipsiți de experiență, puteau face abuz de putere și puteau rata viitorul statului cheltuindu-i resursele sau distrugându-i rădăcinile. Această clasificare bipolară era o generalizare forțată dar necesară pentru înțelegerea felului în care construcția „României moderne” s-a desfășurat în cadrele influenței republicane¹.

¹ Pentru România cea mai potrivită teorie, care ne va ajuta la explicarea procesului de construcție statală și națională, este teoria elitistă într-o formă mixtă. Această teorie susține că „o minoritate, centralizată și organizată controlează masele dezorganizate” (cazul elitismului pur) sau că puterea statală este influențată de evoluția instituțională și că instituțiile modelează modul în care actorii se comportă, de asemenea, această abordare susține că statele sunt un instrument de a instituționaliza relațiile politice și sociale, Victor JUPP (coord.) *Dicționar al metodelor de cercetare socială*, (Iași: Editura Polirom, 2010), 236-238.

Se punea accent prin susținerea acestor puncte de vedere pe un anumit contextualism, pe tradiție ca un filon constitutiv destinat unui cadru etatic menit să reziste oricăror încercări temporale¹. În tabăra adversă se aflau exponenții modernizării politice, liberalii care gravitau între monarhie și republică, însă trebuiau să „convingă” clasa politică din acea epocă de necesitatea reformelor radicale necesare modernizării statului și instituțiilor politice. Ulterior, definirea identității politice românești se va face și în raport de necesitățile constituționale care erau menite să creeze imaginarul politic ca sursă de configurare a spațiului identitar și a construcției politico-instituționale ce avea să urmeze².

Acele fundamentale pe care le-a cunoscut statul român după 1866 ca ordine instituțională au creat un nou raport de forțe și a unor realități concrete la imperative care trebuiau realizate în funcție de necesitățile politice ale acelei epoci³.

Constituțiile din 1923 și 1938 au avut motivația creării unor noi regimuri politice în cadrul cărora urma să se definească raportul dintre identitate politică și aliteritate, însă nu în cadrul formei republicane, ci în cadrul ideii de monarhie⁴. Dacă pentru liberali principalul model era cel revoluționar francez, conservatorii propuneau modelul englez și prudența față de importurile constituționale neadecvate stadiului românesc de dezvoltare politică. Conservatorismul românesc se definea din punct de vedere doctrinar prin principiile ce susțineau antirevoluționarismul, reformarea prudentă a instituțiilor, evoluția organică, respectarea ordinii și legalității, a tradiției libertății, proprietății, religiei. Toate aceste imperative prezente în imaginarul politic al unei părți a elitei din Principatele Române din anii 20-50 ai secolului XIX erau susținute de personalități precum Apostol Arsache, Constantin N. Brăiloiu, Barbu Catargiu, prima generație de conservatori în adevăratul înțeles al cuvântului⁵.

Dezbaterile antirepublicane în spațiul public românesc

Acest proces a fost fragmentat, însă, de anumite idei și curente de gândire cu privire la forma de guvernare a statului român. Un astfel de curent este reprezentat de ideologia junimistă care în epocă a exprimat anumite elemente de antirepublicanism în cadrul reformelor politice. Ideile curentului junimist au supraviețuit mult timp, până în perioada interbelică, în scrieri literare, polemici politice și sociale, „revărsându-se ca un potop ce nu mai putea fi controlat”⁶. Deși inițial intransigent în ceea ce privește transformările și renunțarea la valorile naționale, junimismul ajunge să diminueze din virulența critică și să se adapteze la noile reforme.

Din această cauză, la sfârșitul secolului al XIX-lea era des folosită asemănarea junimismului cu un liberalism de tip prusac, coordonat de interesele novatoare din cadrul Vechiului Regim⁷. Consecința acestui criticism reprezintă nucleul ideologiei

1 Sorin Adam Matei, *Boierii minții-Intelctualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, (București: Editura Compania, 2004), 81.

2 Daniel Barbu, *O arheologie constituțională românească- studii și documente*, (București: Editura Universității din București, 2000).

3 Andrew C. Janos, *Gentry in the modern world. The Romanian boyars and Hungarian nobles in the rising national state* - în Sorin Adam Matei, *Boierii minții - Intelctualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, (București: Editura Compania, 2004), 83.

4 Angela Banciu, *Istoria constituțională a României: deziderate naționale și realități sociale*, (București: Lumina Lex, 2001), 105.

5 Vlad, Laurențiu, *Conservatorismul românesc. Concepte, idei, programe*, (București: Editura Nemira, 2006), 12.

6 Marin Nedelea, *Prim-miniștrii României 1859-1918. Ideile politice*, (București: Editura Adevărul, 1994), 88.

7 Radu Manoliu, „*Ideologia Junimii*”, în Constantin Meissner și Rudolf Șuțu (coord.), *Comemorarea “Junimii” la Iași - mai 1936*, (Iași: Tipografia Concesionară Alexandru A. Țerek, 1937), 185-187.

junimiste, și anume „teoria formelor fără fond”, lansată în lucrarea publicată de Titu Maiorescu în 1868, cu titlul: *În contra direcției de astăzi în cultura română*, considerată a fi fiind teza fundamentală a ideologiei junimiste teză care conține și elemente de antirepublicanism. Acest concept s-a disipat prin intermediul junimiștilor, la toate segmentele de dezvoltare ale societății și a reprezentat marca fundamentală a ideologiei junimiste. Pentru a putea surprinde elementele gândirii junimiste trebuie să aruncăm o privire asupra „teoriei formelor fără fond”, care conține elemente de mobilism politic și instituțional. Regăsim criterii de analiză care se circumscriu în jurul ideii de guvernare republicană precum îmbunătățirea situației claselor sociale, reforme fundamentale în cadrul instituțiilor sistemului politic și desființarea unor privilegii de care se bucurau anumite grupuri de influență ale societății.

Astfel trebuie să facem o introspecție în lucrările lui Theodor Rosetti, în care este operată o delimitare analitică a celor doi termeni: *forma și fondul* cuprinse în celebra formulă junimistă. Din *punct de vedere sociologic și structural, fondul reprezintă fundamentul*, cultura interioară, suportul pentru fixarea *forme*, definită ca suprastructura ideologică, instituțională, culturală, importată conform modelului francez. Analiza acestui concept era analizată detaliat în cadrul viziunii despre modernizare, un loc aparte avându-l aceste studii aparținând lui Theodor Rosetti. Deși, problematica lipsei de adeziune dintre cele două elemente a fost observată de predecesorii junimiștilor, mișcarea de la Iași a fost prima care a numit acest fenomen și l-a detaliat, dându-i amploarea și importanța pe care a avut-o în studiile epocii.

Sorin Adam Matei în lucrarea sa intitulată *Boierii minții – Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, susține teza conform căreia „Junimismul este teoria politică a unui clasic grup de status – ca să folosim termenul lui Weber – care reclamă legitimitatea politică în numele educației și al culturii, iar nu al averii sau al accesului privilegiat la puterea politică”¹. Astfel, există studii care demonstrează că la sfârșitul secolului al XIX lea, marii boieri aveau șanse egale să participe la activitatea politică a Partidului Liberal cât și la cea a Partidului Conservator. Principala consecință a curentului evoluționist era atitudinea anticontractualistă a junimiștilor. Aceștia se opuneau teoriei contractului social, teza politică și socială a statului ca organism natural. În viziunea membrilor Junimii, statul nu era o deducție rațională, realizată pe baza unei înțelegeri între indivizi, ci rezultatul unei evoluții naturale. Raportul dintre conceptele de cultură și civilizație reprezenta axa care fundamenta ideologia junimistă. Generația politică românească a sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX gravitează între forme și idei de guvernare care erau menite să găsească formule viabile de evoluție a sistemului politic.

Monarhie versus republică

Câteva trăsături ale teoriei modernizării sociale și politice subliniate de autori din spațiul anglo-saxon² ar susține că „modernizarea social-politică este o teorie a difuzării inovațiilor dinspre un centru evoluat care le produce pentru o zonă

¹ Matei, Sorin Adam, *Boierii minții*, 81.

² Immanuel Wallerstein, *The Modern World System: Capitalist and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, New Academic Press, 1974; Robert Brenner, *Înapoierea economică în Europa de Est în lumina dezvoltării occidentale*, în, Daniel Chirot (coord) *Originile înapoierei în Europa de Est: economie și politică din Evul Mediu până în secolul XX*, traducere de Victor Rizescu, (București: Editura Corint, 2004), 27-67; Peter Gunst, *Sistemele agrare ale Europei Centrale și de Est*, în Daniel Chirot, *Originile*, 73-105, unde Gunst explică modul în care s-a format zona economică și socială central europeană precum și raportul acestei zone cu spațiul pieței mondiale moderne.

periferică¹ ce necesită evoluție și progres instituțional. Ea valorizează noutatea și orientarea privirii spre viitor și definește ca non-valoare orientarea spre trecut, spre tradiție. În cadrul proiectelor politice din spațiul românesc aspectul modernizării politice a fost îndelung discutat.² Intelectualii români erau de acord, deja pe la mijlocul secolului XIX, că dezvoltarea societății românești presupunea cu necesitate modernizarea tuturor structurilor ei inclusiv a sistemului politic. Problema care se pune era modelul după care să se realizeze modernizarea instituțiilor și a structurilor sociale românești. Elitele care conduceau acest proces de modernizare au încercat importul a mai multe opțiuni printre care se identifică și cea republicană conform modelului francez importat de Cuza. Necesitatea modernizării societății românești va construi un tip de identitate politică aparte care va avea un parcurs conceptual și definitoriu de la jumătatea secolului XIX și până la jumătatea secolului XX fără a viza în mod expres regimul republican. Problematizarea pe marginea acestui subiect se leagă înainte de toate de discrepanța profundă pe care o regăsim între realitatea politică a lumii europene, pe de o parte, și componența acestei lumi din punct de vedere *etnopolitic*, în cadrul statului modern. Avem o clară definire a principalelor teze constituționale exprimate încă de la 1866 motivate ca un model de includere politică a tuturor elementelor cuprinse în alcătuirea constituțională. Totuși sunt identificate mai multe ambiguități în ceea ce privește delimitarea contextuală a modelului politic dar și tipul de regim politic ce urma să constituie o alcătuire: republicană sau monarhică. Avem imperatiivele politice aflate în granițele spațiului etnic, foarte extins în filosofia constituțională a Statului Român modern care se suprapun ideilor despre republică.³ De-a lungul istoriei, diferitele tipuri de comunități etnoculturale s-au încadrat în comunitățile politice și în cadrele statale existente la un moment istoric concret.⁴

În acest context, pentru lumea medievală, conceptul de *etnic* desemnează o comunitate umană ce precede națiunea modernă, ai cărei membri asumă o origine comună, folosesc aceeași limbă, locuiesc pe un teritoriu relativ compact, împărtășesc o spiritualitate comună, au aceleași interese și aspirații și dovedesc o „*conștiință etnică*” ce-i unește.⁵ O apreciere care reține atenția este și aceea a lui Andrei Cornea, care pune în discuție accepțiunea terminologică, însușită de istoriografia română, care a practicat o interpretare subiectivă a conceptului de *națiune* și de *republică*. Astfel, după cum nota Andrei Cornea, înrudirea termenilor de *Popor*, *Neam*, *Etnie*

---

1 Pentru acest aspect al periferiei sistemelor politice și sociale a se consulta Daniel Chirot, *Schimbarea într-o societate periferică*, traducere de Victor Rizescu, (București: Editura Corint, 2002), 15-32, unde autorul compară elemente de evoluție instituțională din spațiul occidental în opoziție cu estul înapoiat de la începutul secolului XX; Dudley Seers, *The Stages of Economic Growth of a Primary Producer in the Middle of Twentieth Century*, în *Imperialism and Underdevelopment*, ediție îngrijită de Robert Rhodes, (New York: Monthly Review Press, 1970); a se vedea și John R. Lampe, *Frontieră Imperială sau periferie capitalistă? Despre cum trebuie definită înapoierea balcanică între 1520 și 1914*, în Daniel Chirot, *Originile*, 219-253, aici autorul descrie comerțul balcanic și sud-est european între 1500 și 1800 și transformările economiei agrare în acest spațiu. Tot în acest capitol autorul analizează și statele independente din spațiul balcanic.

2 Nicolae Bălcescu, *Question économique des principautés danubiennes*, (Paris: 1850); a se consulta pentru acest aspect și Keith Hitchins, *The Rumanian National Movement in Transylvania 1780-1848*, (Cambridge, 1969).

3 Victor Rizescu, „Some Distinctions within Classical Distinction. On the Civic and Ethnic Conceptions of the Nation”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. I, nr. 4, (2001), 1091-1097.

4 Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, (London: 1991), 88.

5 Ioan-Aurel Pop, *Sensibilități etnice și confesionale în Transilvania în timpul lui Nicolaus Olahus*, AIC, XXXIII, 1994.

a favorizat, pe fondul dezvoltării târzii a conștiinței naționale, o înțelegere restrictivă a colectivității proprii.¹

Astfel liberalismul, care în secolul al XIX-lea a însemnat forța ce a generat schimbarea societăților occidentale și care a ghidat procesul de industrializare în Europa, și-a pierdut spre sfârșitul secolului capacitatea de a atrage voturi și poziția de curent intelectual care dorea să schimbe un anumit sistem, oferind o alternativă mai bună. Tocmai acest liberalism a încercat să creeze un anumit nivel de cultură politică în sistemul politic românesc care fusese implantat din Franța pe filiera proiectului modernizator a lui Alexandru Ioan Cuza.

Punctul de pornire va fi scena politică internă după adoptarea Constituției din 1866, întrucât după cum nota și Keith Hitchens: „anul 1866 reprezintă un moment semnificativ în dezvoltarea politică a României moderne, pentru că, la acea dată, se creaseră în linii mari, cadrul instituțional și climatul intelectual caracteristice acestei perioade. Nu cu mult timp înainte se realizase Unirea Moldovei cu Țara Românească și se asigurase independența Principatelor Unite, dacă nu încă de jure, cel puțin de facto”². Importanța perioadei ulterioare adoptării Constituției este determinată, în optica istoricului Keith Hitchens de câteva elemente stabilizatoare: Constituția din 1866, existența celor două ideologii ale statului modern – *conservatorismul* și *liberalismul*, venirea la putere a ramurii Sigmaringen a familiei Hohenzollern, stabilirea principiilor guvernamentale - un executiv puternic și o administrație centralizată, precum și implicarea elitei intelectuale în modernizarea țării au pus pe un plan secund ideea de organizare republicană a statului. Acest ultim aspect este relevant pentru tema studiului de față, având în vedere că reprezentanții celor două ideologii politice cristalizate aveau perspective diferite asupra recuperării decalajului față de Occident. În această competiție au intrat două viziuni: cea republicană și cea monarhică provenite din raportarea diferită la modelele occidentale. În modelul politic de după 1866 ambele tabere au convenit asupra modelului monarhic care asigura evoluția spațiului românesc în raport cu Europa.

La începutul secolului XX se încheia o epocă de peste o jumătate de secol în care lumea politică românească a fost dominată de influențele republicane care nu au reușit, însă, să se impună în fața modelului monarhic ce fusese alegerea românilor în raport cu tradițiile europene. Consecințele Primului Război Mondial, în urma căruia Regatul României a obținut vechile teritorii românești – Basarabia, Bucovina și Transilvania, au ridicat noi provocări în evoluția elitei burghezo-liberale modernizatoare. Noua realitate a dus la o și mai mare concentrare a puterii politice în cadrul unor grupuri extrem de influente în spațiul public. Această atitudine era dublată de o politică agresivă cu puternice accente naționaliste, centrate pe problema identității și implicit a patriotismului, ce avea drept scop integrarea efectivă, nu doar formală, a noilor provincii.³

Atât societatea românească cât și clasa politică a întâmpinat cu însemnate dificultăți această reconfigurare a frontierelor în urma căreia rezulta un teritoriu mai mare, dar și o situație demografică inedită. Michael Shafir definește această societate ca „un corp social extins format de cetățeni de altă etnie, cu o altă cultură politică și cu alte tradiții de viață, de muncă sau de organizare socială.”⁴

Societatea românească era după Primul Război Mondial depozitara unei culturi politice ce avea de suferit de pe urma procesului modernizator demarat în urmă cu aproape un secol. Cultura politică națională era încă dominată de tensiunea

1 Andrei Cornea, *Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan*, ediția a II-a revăzută și adăugită, (Iași: Editura Polirom, 2003), 149.

2 Keith Hitchens, *Istoria Românilor 1866-1947*, (București: Editura Humanitas, 2012), 311.

3 Michael Shafir, *Romania. Politics, Economics and Society. Political stagnation and Simulated Change*, (Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc., 1985), 2.

4 Shafir, *Romania.*, 14.

dintre instituțiile formale, inclusiv aranjamentele constituționale modelate după sistemul occidental, și formele tradiționale de comunicare politică. România Mare era un stat care își atinsese obiectivul politic prin unirea tuturor provinciilor dar care se confrunta cu obstacolele ridicate în calea integrării propriu-zise a acestor provincii. Din acest motiv cultura politică a României Mari reflectă nu numai șocurile modernizării rapide a societății românești dar și dificultățile integrării unor noi mase și categorii sociale, care se adaugă celor neintegrate ale Vechiului Regat. Vorbim despre o cultură politică ce reflectă mai puțin principiile democratice ale unei guvernări reprezentative; o cultură politică ce descrie mai degrabă vanitățile și abuzurile unei clase politice contradictorii interesată atât de binele personal ori propria supraviețuire, cât și de soarta norodului, pe care îl disprețuia de altfel, pentru că nu avea o conștiință europeană. Clasa politică era dedicată modernizării dar era lipsită de organicitate și de o rațiune politică consistentă, era sfâșiată de luptele personale și de clan pentru putere în care acuzele erau reciproce. Naționalismul, cultivat încă din secolul al XIX-lea de elita modernizatoare dobândește caracteristici noi după momentul Marii Uniri. Noul naționalism avea componente eclesiastice, intelectuale și populiste conform unei opinii emise de James Niessen¹

Irina Livezeanu observă în plan politic, referindu-se la perioada 1918-1930, peisajul instabil, demonstrat de frecvențele schimbări de guvern, fracționalismul partidelor și migrația oamenilor politici de la un partid la altul.² În această perioadă de un sfert de veac (1918-1945) regimul monarhic a fost erodat și a suferit puternice crize de imagine datorită marasmului politic în care se zbătea România dar și ineficiența deciziilor politice luate de către guvernele din perioada interbelică. Monarhia românească va avea o existență de peste opt decenii până la 30 decembrie 1947 când un nou regim, sub forma organizării republicane, a fost impus românilor de către Uniunea Sovietică. Se deschidea o nouă etapă în istoria politică a României asupra căreia vor gravita alte principii de filosofie politică care merită o analiză aparte. Forma de organizare republicană era impusă pas cu pas de către grupul de comuniști care acționau în spațiul românesc încă din anii '20. În România comunismul nu a avut mai mult succes înainte de 23 august 1944 decât stânga social-democrată care a fost întotdeauna relativ marginală și puțin dezvoltată, în primul rând din cauza modernizării lente a țării și a dezvoltării târzii a unui proletariat industrial urban și activ din punct de vedere politic.

Comunismul românesc, la început mai degrabă o ideologie, atinge un prag al maturității politice în care latura sa represivă, instituțională, în cadrul republican, se va impune major după 1950. Această trecere în revistă a principalelor modele de guvernare a experimentului politic românesc a avut intenția identificării motivațiilor de ordin filosofic a formei republicane ce sfârșește prin a fi confiscată de ideologia comunistă instaurată în România. Discuția asupra principalelor contribuții aduse până acum în înțelegerea comunismului nu a ținut așadar numai de o rațiune directă, strictă, reprezentată de cazul românesc, ci și de una mai amplă, care analizează experimentul comunist în ansamblu. Analizând filosofia republicană de esență comunistă ne putem întreba cum rămâne cu realizările elitei politice românești care, printre altele, își trec în cont Marea Unire din 1918. Partidul Comunist este adversarul acestei elite burghezo-liberale care și-a propus în primele decenii ale secolului al XIX-lea să convingă societatea românească a acelei epoci de necesitatea reformelor politico-sociale și a demara un proces de modernizare. Acest proces reprezentat, în viziunea acestor elite, trenul care avea „să ducă România în Europa“; reușita

1 James P. Niessen, *Naționalismul românesc: o ideologie a integrării și a mobilizării*, în Peter F. Sugar, *Naționalismul Est-European în secolul al XX-lea*, (București: Editura Curtea Veche, 2002), 237.

2 Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, (București: Editura Humanitas, 1998), 33.

acestui proiect ambițios urma să asigure însăși supraviețuirea a ceea ce avea să se numească mai târziu România. Pentru bolșevici această elită era însă antisemită, șovină și exploatoare. Procesul modernizator controlat de elita burghezo-liberală a dat naștere acestui tip de discurs anti-sistem, revoluționar, legitimat totodată de reușita comuniștilor ruși care câștigă puterea la Petrograd în octombrie 1917. În cei o sută de ani (1848-1947) care premerg epoca discursului revoluționar și apoi a instaurării comunismului, procesul modernizării României instituie noi practici politice, o nouă așezarea a elitelor, o reconfigurare a relațiilor dintre stat și societate.

Concluzii

Toate acestea au drept rezultat, dincolo de transformările instituționale care fac din România un stat modern, nașterea unei culturi și a unei practici politice specifice cu o filosofie despre guvernare din care nu au lipsit elemente de republicanism. Comunismul românesc, așa cum arătam anterior, reprezintă un segment al acestei culturi politice societale.

Este important de aceea, pentru a surprinde și analiza temeiurile discursului republican, să vedem ce a însemnat modernizarea pentru lumea românească în epoca ce a precedat „războiul civil european” al secolului trecut, pentru a relua o teorie a istoricului german Ernst Nolte¹.

Adversitățile secolului XX au origini în procesul modernizator inițiat la jumătatea secolului al XIX-lea. Modernizarea, așa cum remarcă S.P. Huntington reprezintă un proces deosebit de complex care antrenează o serie de variabile, *cu multe fațete implicând schimbări în toate domeniile gândirii și activității umane*.²

Efectele secundare ale modernizării, decisive, credem noi, pentru destinul României în secolul XX, pot fi surprinse în afirmația lui C.E. Black: „cel mai necruțător jaf și cel mai mare exces de violență și vărsare de sânge la care țările în curs de dezvoltare au fost supuse au rezultat din eforturile propriilor lideri modernizatori, după obținerea independenței, de a le transforma din țări agrare în țări industriale.”³

Pe cale de consecință, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, și începutul secolului XX organizarea socială și politică a României poate fi comparată, după cum remarcă K. Jowitt cu situația unei țări din lumea a treia în care putem identifica trei caracteristici au dominat realitatea politică și socială:

- 1) prăpastia dintre elita socială și țărănime;
- 2) transferul mecanic al instituțiilor liberale din Europa Occidentală ce a fost acompaniat de o perspectivă cvasimagică asupra puterii și a caracterului acestor instituții;
- 3) în timpul acestei perioade România este văzută de intelectuali și liderii politici ca suferind de pe urma dependenței multiple față de modelele occidentale.”⁴

Elitele liberale românești se văd obligate, în acest mod, să adopte modelul occidental cu riscul de a fi acuzate de importarea unor *forme fără fond*. Într-o primă etapă dependența de modelul instituțional occidental este semnificativă, iar procesul dificil, cei care dispun de slabe oportunități de a face față schimbării, în special țărănimea și elita tradițională care își vede interesele amenințate, se vor simți tot mai nedreptățiți de noua politică. La momentul în care ne aflăm astăzi putem

1 Ernst Nolte, *Războiul civil european 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, (București: Editura Runa – Grupul Editorial Corint, 2005), 27.

2 Samuel P. Huntington, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, (Iași: Editura Polirom, 1999), 37.

3 C.E. Black, *The Dynamics*, 125.

4 Kenneth Jowitt (editor), *Social Change in Romania, 1860-1940. A debate on development in a European Nation*, (Berkeley: Institute of International Studies, University of California, 1978), 1-2.

afirma că lumea politică românească a gravitat între republicanism și monarhie fără a putea stabili concret ce tip de regim politic era potrivit pentru români. La capătul celor 150 de ani de experimente politice spațiul public românesc nu poate (sau nu dorește) să dezbata transparent forma de guvernare care se pretează României. Încercările postdecembriste de restaurare a monarhiei în spațiul românesc nu au avut ecoul dorit de inițiatori deoarece românii sunt mai preocupați de interesul propriu decât de evoluția sistemului politic ori a spațiului public, societal de manifestare a politicului. Acest tip de inconsecvență poate fi pus pe baza deziluziilor pe care românii le-au păstrat în mentalul colectiv raportat la evenimentele ultimului secol ori pe lipsa de cultură politică a unei importante părți a societății. Lecția acestui secol, pentru a parafraza titlul unui excelent eseu politic al lui Karl Popper, ne demonstrează că dincolo de stereotipuri și preluări ale unor modele rămâne în urmă rezultatul unor încercări pe care grupurile reformatoare românești din anumite perioade le-au întreprins. Există un paradox în cazul parcursului politic românesc deoarece marile realizări politice au avut loc sub patronajul monarhiei și pe durata istorică a acesteia. Republicanismul, pe care românii îl clamează astăzi, a avut un rol infinit mai redus în ceea ce a însemnat construcția și articularea sistemului politic, a elitelor politice dar și a unei societăți politice mature și educate social. Probabil că va veni timpul unor dezbateri publice în care să se discute ce rol au avut cele două filosofii în crearea statului modern român, iar în cadrul acestuia, a unei societăți ce se consideră europeană. Dar această temă poate constitui subiectul unei alte analize.

BIBLIOGRAFIE

- ABRAHAM, Florin „Celălalt” în constituționalismul românesc. *Studiu asupra relațiilor dintre majoritate și minorități*, în, Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. III, Sibiu, Editura Tehno-Media, 2008.
- ANDERSON, Benedict, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, 1991.
- ANTOHI, Sorin, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, București, Ed. Nemira, 1997.
- BANCIU, Angela, *Istoria constituțională a României: deziderate naționale și realități sociale*, București, Editura Lumina Lex, 2001.
- BARBU, Daniel *O arheologie constituțională românească- studii și documente*, Editura Universității din București, 2000.
- BĂLCESCU, Nicolae *Question économique des principautés danubiennes*, Paris, 1850.
- BLACK, C.E. *The Dynamics of Modernization. A study in comparative history*, Harper & Row Publishers, New York, Evanston and London, 1966.
- BRENNER, Robert, *Înapoierea economică în Europa de Est în lumina dezvoltării occidentale*, în, Daniel Chirot (coord) *Originile înapoierii în Europa de Est: economie și politică din Evul Mediu până în secolul XX*, traducere de Victor Rizescu, București, Editura Corint, 2004, capitolul II.
- BURKE, Edmund, *Reflecții asupra Revoluției din Franța (1790)*, traducere, studiu introductiv și note de Mihaela Czobor-Lupp, București, Editura Nemira, 2000.
- CARP, P. Petre, *Discursuri parlamentare*, ediție îngrijită de Marcel Duța, studiu introductiv de Ion Bulei, București, Editura Grai și Suflet – Cultura națională, 2000.
- CARP, Radu, STANOMIR, Ioan, VLAD, Laurențiu, *De la prăvălie la constituție*, București, Editura Nemira, 2002.
- CIUBOTARU, Iuliu, URSU, Nicolae, *Un proiect românesc de republică din secolul al XVIII-lea*, în, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol, Iași, 1987.

- CHIROT, Daniel *Schimbarea într-o societate periferică*, traducere de Victor Rizescu, București, Editura Corint, 2002.
- CORNEA, Andrei, *Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2003.
- GUNST, Peter, *Sistemele agrare ale Europei Centrale și de Est*, în Daniel Chirot, capitolul III.
- HITCHINS, Keith, *Istoria Românilor 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 2012.
- HUNTINGTON, Samuel P., *Ordinea politică a societăților în schimbare*, Ed. Polirom, Iași, 1999.
- JANOS, C. Andrew, *Gentry in the modern world. The Romanian boyars and Hungarian nobles in the rising national state* - citat în Sorin Adam Matei, *Boierii minții – Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, București, Editura Compania, 2004.
- JOWITT, Kenneth, (editor), *Social Change in Romania, 1860-1940. A debate on development in a European Nation*, Institute of International Studies, Univesity of California, Berkley, 1978.
- JUPP, Victor (coord.) *Dicționar al metodelor de cercetare socială*, Iași, Editura Polirom, 2010.
- LAMPE, John R., *Frontieră Imperială sau periferie capitalistă ? Despre cum trebuie definită înapoierea balcanică între 1520 și 1914*, în, Daniel Chirot, capitolul VI.
- LIVEZEANU Irina , *Cultură și nationalism în România Mare 1918-1930*, București, Editura Humanitas, 1998.
- MANN, Michael, *A Theory of the Modern State*, în, *The Sources of Social Power* vol. II, Cambridge & New York, Cambridge University Press, 1993.
- MANOLIU, Radu , „*Ideologia Junimii*”, în Constantin MEISSNER și Rudolf ȘUȚU (coord.), *Comemorarea “Junimii” la Iași - mai 1936*, Iași, Tipografia Concesionară Alexandru A. Țerek, 1937.
- MATEI, Sorin-Adam, *Boierii minții-Intelectualii români între grupurile de prestigiu și piața liberă a ideilor*, București, Editura Compania, 2004.
- NEDELEA, Marin, *Prim-miniștrii României 1859-1918. Ideile politice*, București, Edit. Adevărul, 1994.
- NEUMANN, Victor, *Neam, popor sau națiune ? Despre identitățile politice europene*, București, Editura Curtea Veche, 2003.
- NIESSEN, James P., *Naționalismul românesc: o ideologie a integrării și a mobilizării*, în Peter F. Sugar, *Naționalismul Est-European în secolul al XX-lea*, București, Editura Curtea Veche, 2002.
- NISBET, Robert, *Conservatorismul*, traducere din engleză și introducere de Sorin Cucera, București, Editura Du Style, 1998.
- NOLTE, Ernst, *Războiul civil european 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Ed. Runa – Grupul Editorial Corint, 2005.
- POP, Ioan-Aurel, *Sensibilități etnice și profesionale în Transilvania în timpul lui Nicolaus Olahus*, în AIIC, XXXIII, 1994.
- RITTER, Harry, *Dictionary of concepts in history*, Greenwood Press, New York, Westport, Connecticut, London, 1986.
- RIZESCU, Victor, *Some Distinctions within Classical Distinction. On the Civic and Ethnic Conceptions of the Nation*, în, *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol.I, 2001, nr.4.
- SHAFIR, Michael , *Romania. Politics, Economics and Society. Political stagnation and Simulated Change*, Lynne Rienner Publishers, Inc., Boulder, 1985.
- SEERS, Dudley, *The Stages of Economic Growth of a Primary Producer in the Middle of Twentieth Century*, în , *Imperialism and Underdevelopment*, ediție îngrijită de Robert Rhodes, New York, Monthly Review Press, 1970.
- TĂNASE, Stelian, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej*, București, Ed. Humanitas, 1998.

TĂUTU, Ionică *Scrieri social-politice*, cuvânt înainte, studiu introductiv și note de Emil Vârtoșu, București, Editura Enciclopedică, 1974.

VLAD, Laurențiu, *Conservatorismul românesc. Concepte, idei, programe*, Editura Nemira, București, 2006.

WALLERSTEIN, Immanuel, *The Modern World -Sistem: Capitalist and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, New Academic Press, 1974.

Martie 1989: șase veterani comuniști au protestat față de dictatura lui Ceaușescu

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

In the 11th of March 1989, BBC and Radio Free Europe simultaneously broadcasted a letter signed by the six seniors of the Communist Party in which they were strongly criticizing the Ceaușescu's politics. They blamed him for his dictatorial tendency in exerting the presidential power and for the international isolation of Romania. The leader of the Romanian Communist Party ignored the dissidents' warnings, considering them nothing more than a group of „rats” which obeyed to the orders of foreign secret services.

Keywords

The letter of the six communist veterans; Opposition against Nicolae Ceaușescu; Systematization in Romania; Economic collapse of Communist Romania; Fall of Communism in Romania

Pe 11 martie 1989, la posturile de radio „Europa Liberă” și „BBC” a fost citit un document spectaculos, care avea să destabilizeze și mai mult poziția lui Nicolae Ceaușescu pe plan internațional. Șase veterani ai partidului i se adresau public președintelui printr-o scrisoare deschisă extrem de critică: „În momentul în care însăși ideea de socialism, pentru care noi am luptat, este discreditată de politica dumneavoastră și când țara noastră este izolată în Europa, noi ne-am hotărât să luăm poziție. Ne dăm perfect seama că făcând aceasta ne riscăm libertatea și poate chiar viețile noastre. Dar simțim că e datoria noastră să apelăm la Dvs. pentru a schimba cursul actual înainte de a fi prea târziu”. Misiva era semnată de Gheorghe Apostol (fost membru al Biroului Politic și președinte al sindicatelor), Alexandru Bârlădeanu (fost membru al Biroului Politic și președinte al Comitetului de Stat al Planificării), Corneliu Mănescu (fost ministru al Afacerilor Externe și președinte al Adunării Generale a ONU), Constantin Pârvulescu (membru fondator al PCR), Grigore Răceanu (veteran al PCR), Silviu Brucan (fost redactor-șef adjunct al „Scânteii”).

Ceaușescu primea cinci reproșuri legate de situația internă și internațională a României. În primul rând, semnatarii scrisorii deplâneau izolarea externă a României, cauzată de încălcarea „Actului final de la Helsinki”. Aduceau

În discuție planul de sistematizare a satelor, decretul care interzicea cetățenilor să aibă contacte cu străinii, distrugerea patrimoniului urban al Bucureștiului prin construcția noului Centru Civic, violarea corespondenței și a convorbirilor telefonice etc. În al doilea rând, cei șase considerau că Ceaușescu adusese economia în colaps datorită investițiilor nesăbuite, care făcuseră ca planificarea să nu mai funcționeze. De asemenea, acuzau politica agricolă a regimului, care era „în derută”. În al patrulea rând, veteranii partidului erau de părere că Ceaușescu dusesse în ultimii ani o politică națională discriminatorie, care ar fi provocat emigrarea cetățenilor germani, maghiari și evrei. Ultimul punct al scrisorii se referea la degradarea poziției internaționale a României și a prestigiul ei.

Nicolae Ceaușescu n-a fost sensibilizat de poziția critică a veteranilor partidului. Îi considera „borfași” din punct de vedere moral și „derbedei” din punct de vedere politic. Reacția lui este consemnată în *Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 13 martie 1989*, din care vă prezentăm extrasul conversației despre „Scrisoarea celor șase”:

Tov. Nicolae Ceaușescu: Tovarăși, o să vă prezint foarte pe scurt, pentru că vreau să fie cunoscută și de membrii Comitetului Politic Executiv, problemă care se referă la câțiva vechi clienți, ca să zic așa, derbedei politici, declassați și moral și politic, față de care partidul a luat o serie de măsuri.

În primul rând este vorba de Brucan, este exclus mai de mult din partid și care este agent al serviciilor străine.

Tov. Elena Ceaușescu: Este recrutat de mult de americani.

Tov. Nicolae Ceaușescu: S-a înhăitat cu Apostol, față de care am manifestat prea multă înțelegere, Aici vinovatul principal sunt eu care am crezut că, poate nu că o să se îndrepte, dar că o să-și vadă de treabă. Până la urmă se vede că nu merită nici un fel de încredere și îngăduință.

Un altul este Bărlădeanu, care în ultimi ani se transformase în vânzător a tot felul de lucruri. Lucra cu un grup de borfași, și de mai mult timp se află în anchetă pe problema aceasta.

A apărut și Corneliu Mănescu pe care, de asemenea, îl cunoașteți.

Tov. Elena Ceaușescu: Este vulnerabil la orice.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Și au mers și la Pârvulescu.

Aceștia au convenit ca împreună să se adreseze cu o scrisoare Președintelui României, dar trimisă Statelor Unite ale Americii, Angliei și Franței – sigur, folosind legăturile lui Brucan cu serviciile respective.

Cu unii dintre ei s-a stat de vorbă la partid, cu alții la Ministerul de Interne, și, până la urmă, au recunoscut. Sigur că acțiunea ca atare...

Tov. Elena Ceaușescu: Este trădare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nici nu merită să se mai stea de vorbă pentru că, acțiunea ca atare este identică cu o acțiune de trădare.

Dar va trebui să clarificăm mai bine pe linie de partid. Sigur, că cei care sunt membri de partid, nu vor mai putea rămâne în partid. Dar vom vedea și în raport de

poziția lor, va trebuie să vedem ce prevede Constituția, ce prevede Legea, pentru că trădarea este trădare.

Tov. Elena Ceaușescu: Indiferent cine trădează, trădarea este trădare.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Aceștia s-au legat de tot ceea ce doresc agențiile străine, începând cu faptul că se cheltuiește mult pentru investiții și că nu ar trebui să se mai investească. Practic, toți aceștia sunt o adunătură de declasați și politic și social și moral și te întrebi cum au putut aceștia ca, la un moment dat, să ocupe niște funcții.

Tov. Elena Ceaușescu: Și au putut să ajungă la așa decădere!

Tov. Nicolae Ceaușescu: Vom vedea după aceea la ce concluzii ajungem. Ei au mai căutat să mai stea de vorbă ba cu unul, ba cu altul, este adevărat, tot în asemenea cercuri, adică tot cu unii de teapa lor. Vor să aibă dreptul să aibă legături cu ambasadele străine.

Tov. Constantin Dăscălescu: Cu care?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Își aleg stăpâni pe cei care îi plătesc mai mult! Nu se duc la bulgari, ci la cei care îi plătesc bine! Nu se duc nici la coreeni, nici la cubanezi. Probabil că ei sunt încurajați de agenturile străine însă se pare că au prins mult curaj după cele ce se întâmplă în Uniunea Sovietică.

Ați văzut ce scrie un cetățean în „Izvestia”? Că ar trebui să nu se bucure că îi laudă reacțiunea.

Ar trebui să trimitem aceasta și la județe și s-o facem mai pe larg.

Tov. Elena Ceaușescu: Însă trebuie trase niște concluzii despre cum trebuie să păstrăm secretul de partid și de stat.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De aceea am și vrut să atrag atenția asupra acestor probleme și să tragem și niște concluzii, adică să avem și să luăm o atitudine mai fermă față de diferiți palavragii, față de diferite elemente care ascultă tot felul de posturi străine. Trebuie să luăm o atitudine fermă, pentru că nu trebuie să lăsăm pe nimeni să desfășoare activitatea împotriva intereselor socialismului și poporului. A da dovadă de îngăduință înseamnă a face jocul cercurilor reacționare străine, în detrimentul poporului român și construcției socialiste – și nu putem face aceasta!

Din aceste cazuri trebuie trasă concluzia aceasta și de a avea o poziție fermă, de demascare și de combatere a lor în toate domeniile. Trebuie să fim mai activi și în partid!

Eu am informat acum Comitetul Politic Executiv dar, aceasta fiind încă o problemă internă, nu trebuie să se discute asupra ei.

Cu aceasta, tovarăși, ridicăm ședința.

Reacția politică a lui Nicolae Ceaușescu a fost dublată de măsuri administrative din partea Securității. Semnatarii scrisorii au fost evacuați din locuințele selecte din cartierul Primăverii, au suferit diferite șicane din partea autorităților și au intrat în colimatorul Securității, care le-a deschis dosare de urmărire. Dintre cei șase veterani care l-au înfruntat public pe Ceaușescu, doar Gheorghe Apostol a încercat să obțină clemență. În Arhiva CC al PCR se găsește o scrisoare dactilografiată care provine aparent de la Apostol, deși nu prezintă semnătura lui olografă. Fostul ilegalist a încercat să justifice apariția numelui său pe documentul citit la posturile de radio occidentale.

Către

Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România

Subsemnatul Gheorghe Apostol, vă rog să-mi permiteți a vă supune atenției următoarele:

Este de datoria mea să arăt cu toată sinceritatea că îmi revine o mare răspundere în legătură cu scrisoarea trimisă în occident de către Silviu Brucan și citită în luna martie 1989 la posturile de radio străine, întrucât eu am organizat și atras și pe alții la această acțiune.

Deși eram conștient că prin ceea ce am inițiat voi susține propaganda externă contra țării noastre și am să determin unele acțiuni de calomniere și denigrare a partidului și statului, nu am ezitat să-mi materializez intențiile, fiind dominat de ambiții personale și interese egoiste.

Prin ceea ce am făcut, am pus la dispoziția unor cercuri străine și oficine de propagandă reacționară materiale care, deși nu aveau o bază reală, au susținut acțiunile lor dușmănoase.

Sunt conștient că prin faptele mele am nesocotit obligațiile de cetățean român și legile țării, regret profund tot ce am făcut și rog conducerea partidului și Consiliului de Stat să-mi acorde clemență.

Acum îmi dau pe deplin seama că am încălcat grav prevederile Statutului Partidului Comunist Român, contravenind îndatoririlor de a apăra unitatea partidului, de a milita pentru înfăptuirea liniei sale politice și a manifesta intransigență față de acțiunile ostile orânduiri noastre socialiste și față de cei care uneltesc împotriva intereselor poporului.

Analizând lucid și cu responsabilitate atitudinea ce am avut-o și faptele ce le-am săvârșit, am ajuns la concluzia că trăsăturile negative de caracter, ambițiile carieriste și orgoliul m-au adus în situația gravă de a mă fi pus în slujba celor împotriva cărora am luptat cândva.

Conștient fiind că poziția și acțiunile mele au fost exploatate pentru a se încerca discreditarea politicii partidului și statului, a regimului socialist din țara noastră, regret profund și în totalitate actele săvârșite.

Îmi dau seama că prin ceea ce am făcut am adus o grea rușine și asupra propriului trecut, renegând idealurile cărora le-am dedicat anii tinereții mele. Așa cum am mai arătat, am pus mai presus de interesele statului și partidului propriile interese, iar pentru realizarea unor scopuri personale înguste nu am pregetat să colaborez cu elemente aflate în slujba dușmanilor țării.

Acțiunile mele au fost urmarea unor concepții și orientări greșite, precum și a unor mentalități străine de profilul politic și moral ce trebuia să mă caracterizeze ca membru al partidului.

De asemenea, fără a încerca să mă disculp în vreun mod, recunosc că în perioada îndelungată de timp cât am fost departe de țară, cu o ușurință condamnabilă m-am lăsat influențat de propaganda reacționară din exterior, abdicând în acest fel de la principiile și normele vieții și muncii comuniștilor.

Acum îmi este rușine că la vârsta pe care o am nu mai pot ține fruntea sus în fața fiștilor tovarăși de luptă, a cetățenilor țării.

În aceste clipe, fiindu-mi propriul judecător, mă angajez ca în tot restul vieții mele să dovedesc devotament desăvârșit partidului și țării.

Rog Comitetul Central al Partidului Comunist Român și Consiliul de Stat să-mi dea posibilitatea de a mă reabilita moral și să demonstrez că pe viitor conduita mea nu va contraveni, sub nici o formă, intereselor partidului și țării.

Mă angajez că nu voi mai întreprinde nimic ce ar putea să dăuneze politicii partidului și statului nostru, că nu voi mai întreține nici un fel de relații cu persoane care denigrează țara, devenind un cetățean loial și luând poziție hotărâtă față de orice încercare de nesocotire sau încălcare a legilor Republicii Socialiste România.

Asigur Comitetul Central al partidului că mă dezic în totalitate de acțiunile întreprinse, iar pentru faptele mele cer scuza partidului, poporului român, conducerii partidului și statului. Totodată, rog ca, avându-se în vedere și vârsta înaintată ce o am, să mi se acorde clemență.

Cu deosebit respect,
Gheorghe Apostol

31.05.1989

Nicolae Ceaușescu a reacționat față de tentativa lui Apostol de a tempera consecințele „Scrisorii celor șase”. Cu ocazia *Ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 18 august 1989*, liderul partidului a readus în discuție incidentul din primăvară, menținându-și acuzațiile la adresa celor care „trădaseră” cauza partidului și a României socialiste.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Tovarăși, ar mai fi o problemă. Gheorghe Apostol a trimis o scrisoare recent la Comitetul Central al partidului, prin care recunoaște activitatea sa de spionaj și acum cere clemență. Am stabilit ca un grup de tovarăși să stea de vorbă cu el.

Poate ar fi bine ca tovarășii Constantin Nicolae și Ion Coman, care împreună cu un grup de ilegaliști, au stat de vorbă cu el, să informeze Comitetul Politic Executiv.

Tov. Ion Coman: Să informeze tovarășul Constantin, pentru că materialul l-am întocmit împreună și sunt de acord cu el.

(Tov. Constantin Nicolae dă citire materialului referitor la discuțiile avute cu Gheorghe Apostol).

Tov. Nicolae Ceaușescu: Scrisoarea adresată de el Comitetului Central trebuie citită, nu acest material. Dă-mi, te rog, mie scrisoarea.

Tov. Elena Ceaușescu: Scrisoarea, că în rest nu are nici o importanță.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Printre altele, în scrisoare spune că și-a nesocotit obligațiile de cetățean român și față de legile țării, că regretă profund și roagă conducerea partidului și Consiliului de Stat să-i acorde clemență. Spune că își dă seama că a încălcat prevederile statutului, că a ajuns în situația gravă de a se fi pus în slujba acelora împotriva cărora a luptat cândva.

El însuși recunoaște că a intrat în legătură cu serviciile de spionaj străine și, puși de acestea, a redactat diferite scrisori.

Tov. Elena Ceaușescu: Asta este esențialul.

Tov. Nicolae Ceaușescu: A intrat în slujba spionajului imperialist și sovietic. Asta este realitatea. Lucrul este recunoscut de el și la cererea cărora a redactat, ca orice trădător, tot felul de materiale. Acesta este esențialul.

Și acum, după ce se angajează că nu mai face, în fața tovarășilor ieri a spus că își dă seama ce merită: „pedeapsa capitală”. Acesta este esențialul în ce a pus în scrisoarea lui.

Oricine poate să vină să spună dacă are o părere sau alta, dar el este vinovatul principal. Se știe, Silviu Brucan este un agent vechi. S-au pus în slujba spionajului străin și a organizat tot felul de acțiuni.

Sigur, declară acum că se căiește și cere iertare.

Tov. Elena Ceaușescu: Asta trebuia să spună.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De aceea am spus să meargă să stea de vorbă cu el câțiva tovarăși care cunosc bine aceste lucruri. Asta este problema.

Sigur, până la urmă va trebui să informăm – într-o formă sau alta – partidului despre această trădare și să vedem cum trebuie acționat. Trădarea este trădare, punerea în slujba și în serviciul spionajului străin este inadmisibilă cu calitatea de membru de partid. Problema cu calitatea de membru de partid s-a rezolvat de

mult, dar vom vedea care vor fi măsurile ce trebuiesc luate, ca undeva, totuși, să nu se considere că cineva poate să trădeze țara, poporul, fără a fi tras la răspundere.

Aici autocritica nu mai are nici o valoare. Problemele de trădare nu se rezolvă prin autocritică, trădarea țării nu se poate s-o rezolvi prin autocritică.

Tov. Elena Ceaușescu: Cine trădează, răspunde.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Am vrut să informăm Comitetul Politic Executiv cu această problemă. Se va continua să clarificăm lucrurile până la capăt, pe baza recunoașterii, pentru că ei s-au adresat cu scrisori.

Foarte bine am făcut că au stat de vorbă tovarășii din ilegalitate, care cunosc bine cum s-a muncit înainte și au poziție corectă față de partid.

Tov. Coman Ion: Este cu atât mai grav la Apostol, cu cât înainte de redactare a fost prevenit să nu ia legătura cu Silviu Brucan, care este spion în slujba imperialismului american. I-am atras atenția că este pasibil de rigorile legii.

Tov. Nicolae Ceaușescu: El a venit din străinătate, a fost recrutat încă din străinătate și aici a executat ce i s-a spus.

Tov. Elena Ceaușescu: Încă de mult timp a fost recrutat, în străinătate.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Acolo a devenit agent al spionajului străin.

Tov. Elena Ceaușescu: Iar aici și-a continuat activitatea.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De altfel, el când a venit în țară s-a oprit în Anglia, în RFG.

Tov. Constantin Nicolae: În Anglia a dat un interviu la rețeaua BBC, cu condiția să fie difuzat după moartea lui.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Acolo, de fapt, s-a oprit să fie instruit cum să-și ducă activitatea.

Asta este problema și înseamnă că, realmente, trebuie să luăm o poziție fermă față de tot și de toți cei care nesocotesc legile țării. Ați văzut cum au procedat în Cuba, inclusiv în China față de trădători, că altfel nu putem să le spunem.

Nu este vorba acum să ne grăbim. Trebuie totuși o poziție clară și trebuie trase concluzii și luate măsuri ferme.

Tov. Elena Ceaușescu: Trebuie să informăm partidul.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De aceea am vrut să informăm Comitetul Politic Executiv și să vedem, după 23 August, să informăm întregul partid.

Cu aceasta tovarăși aș putea să închidem ședința, să ne facem datoria și să întâmpinăm 23 August cu rezultatele cele mai bune. Mai sunt doar câteva zile.

Bine, cu aceasta ridicăm ședința.

Banca Națională a României și Ministerul de Finanțe în perioada Holocaustului din România

■ ALEXANDRU FLORIAN

[National Institute for Romanian Holocaust Studies „Elie Wiesel”]

Keywords

Holocaust; Romania; Jews; expropriation; Romanian National Bank; Ministry of Finance

Ion Antonescu a inspirat, coordonat și organizat tragedia evreilor din România, Basarabia, Bucovina și Transnistria în anii 40 ai secolului XX. Dar el nu a fost singur. A avut o întreagă echipă și un sistem instituțional care au lucrat pentru ca antisemitismul criminal să devină politică și practică de stat. Declanșarea celui de al Doilea Război Mondial înspre Răsărit a însemnat, pentru evrei, accelerarea fazei distructive a destinului lor. În ședința Consiliului de Miniștri din 6 septembrie 1941, Ion Antonescu afirma cu precizie atât rostul războiului împotriva URSS cât și măsuri drastice împotriva populației evreiești:

„...Lăsând la o parte faptul că din punct de vedere și al onoarei, și chiar militar, era exclus să lăsăm pe germani singuri, dar dv nu trebuie să uitați că această nenorocită țară are multe revendicări de făcut de la ruși și în special tezaurul de la Moscova... așa cum lupt eu acum ca să curăț de jidani și de slavi Basarabia și Bucovina. În felul acesta, se va trage o linie de despărțire de la Marea Baltică la Marea Neagră între noi și masa slavă. Prin urmare, eu merg înainte, în primul rând, pentru rezolvarea problemei slave și, în al doilea rând, pentru ca să primim o despăgubire pentru pierderea tezaurului de la Moscova, care reprezintă astăzi 470 miliarde lei. În sfârșit, eu merg înainte, în al treilea rând, ca să am un gaj pentru rezolvarea problemei în Vest, unde vreau să refac granița”, iar în ceea ce privește strategia pentru monedă și regimul acesteia în Transnistria precum și rata de schimb pentru a se retrage rublele de pe piața regiunii ucrainiene, mareșalul o concepea în conexiune cu problema evreiască. În dezavantajul evreilor, desigur:

„În ceea ce privește moneda din Transnistria, o vom lua gratis... Dacă nu mi se dă monedă de aceasta, atunci am să viu cu moneda noastră, care va avea aceeași valoare... prin urmare, problema monedei este clară... Am fixat cursul de un leu pentru o rublă ca să nu vină jidanii încoace și să facă contrabandă de ruble. Rublele pe care le avem le vom da jidanilor care vor trece în Ucraina la cursul de 8 lei o rublă... Cred că avem interesul ca să retragem, cu o monedă care nu are nicio valoare, o monedă care are valoare. Statul rusesc va reprezenta ceva. Și atunci, va trebui să ridicăm pe nimic aceste ruble. De ce? pentru că noi avem zeci de mii de jidani, pe

care am intenția să îi arunc în Rusia și care vor avea nevoie de ruble. Vom face deci o operațiune dublă: vom cumpăra ieftin rublele și le vom vinde scump”¹.

În afară de rolul instituțiilor represive, jandarmerie, poliție și armată, în perioada Holocaustului, despre celelalte instituții centrale ale statului se știe foarte puțin.

Așa cum o arată și citatul de mai sus, la începutul războiului, Antonescu adresa sarcini precise de exemplu instituțiilor financiare ale statului. Ministerul de Finanțe și Banca Națională au fost implicate direct în spolierea economică a evreilor. Mai mult, jefuirea evreilor avea să fie supralicitată de către cele două instituții. Ministerul de Finanțe a emis o decizie prin care schimbul se făcea 1 rublă pentru 40 lei și nu 8 lei, așa cum menționa Antonescu. Aceiași rată de schimb a fost stabilită și pentru așa zisa cumpărare a obiectelor de valoare din metale prețioase sau a bijuteriilor pe care evreii din Basarabia, Bucovina sau cei deportați în Transnistria trebuiau să le abandoneze în țară. Un regim special aveau bijuteriile, care trebuiau evaluate de experți, după care li se oferea doar 20% ca preț. Cumpărarea lor se făcea prin Banca Națională, iar pentru cei din Transnistria prin Ministerul Finanțelor. Acțiunea deposedărilor a fost prilej și pentru funcționarii implicați direct de a își însuși o parte din bunurile ce ar fi trebuit să intre în avuția Băncii Naționale². Câteva aspecte legate de responsabilitățile Băncii Naționale sunt prezentate în documentele de mai jos. De asemenea, am propus și documente care ilustrează preocuparea instituției legată de comportamentul evreilor în aceste situații. Se remarcă preocuparea față de posibile comportamente ale evreilor prin care ar încerca să se sustragă acțiunilor Băncii Naționale de a le lua banii sau valorile. Cel de al treilea aspect îl reprezintă felul în care instituțiile financiare înțelegeau să valorifice bunurile expropriate de la evrei, pentru a crește astfel avuția statului român.

Documentele provin din Arhiva Muzeului Memorial al Holocaustului de la Washington, iar sursa originală este menționată la sfârșitul fiecărui document.

The National Bank of Romania and the Ministry of Finance during the Holocaust from Romania

Ion Antonescu inspired, coordinated and organized the tragedy of Jews in Romania, Bessarabia, Bukovina and Transylvania in the 1940s. However, he was not alone. He had an entire team and an institutional system that worked for making anti-Semitism a state policy and practice. The beginning of WW II from the East meant for the Jews the acceleration of the destructive phase of their destiny. During the meeting of the Council of Ministers of September 6, 1941, Ion Antonescu stated the purpose of the war against the USSR and the drastic measures against the Jewish population:

„... Putting aside the fact that, from the point of view of honor, and even of military aspects, it was not a good idea to leave the Germans alone, you must not forget that this unfortunate country has many claims before the Russians and mainly the Treasure from Moscow...as I fight now to clean Bessarabia and Bukovina of

¹ *Evreii din România între anii 1940-1944, vol II, Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri*, Lya Benjamin (editor), Editura Hasefer, București, 1996, p. 302-303.

² *Vezi Jean Ancel, Contribuții la istoria României, vol I, partea 2, Problema evreiască, 1933-1944, Capitolul 23, "Banca Națională a României", Editura Hasefer, București, 2001.*

Jews and slaves. Like this, a clear line will separate the Baltic Sea and the Black Sea, us from the Slavic sea. As consequence, I will go ahead first for solving the Slavic issue and second, for receiving a compensation for losing the Treasure in Moscow, which now represents Lei 470 billion. Lastly, I will go ahead, third, for having a guarantee in connection to solving the Western matter, where I want to recreate the border”.

As concerns the strategy for the currency and its status in Transnistria, as well as the exchange rate for withdrawing rubles from the market of the Ukrainian region, the Marshall understood it in connection to the Jewish problem. That is to the disadvantage of Jews, of course:

„As regards the currency in Transnistria, we will take it for free... If it will not surrender its currency, then I will bring our currency that will have the same value... As consequence, the matter of the currency is clear... I will set out the exchange rate of 1 Lei to 1 Ruble for the Jews not to engage in ruble smuggling. We will give the Jews the rubles we have if they will go to Ukraine, at the exchange rate of 8 Lei for one Ruble... I believe it is in our best interest to withdraw a valuable currency by using a useless currency. The Russian state will stand for something. And then, we will have to take the rubles for free. Why? Because we have tens of thousands of Jews that I intend to throw to Russia, and who will require rubles. Thus, we will engage in a double operation: we will buy rubles cheap and sell them high”¹.

Aside of the role of repressive institutions, Gendarmerie, Police and Army, we have little knowledge of the other central institutions of the state during the Holocaust.

As indicated by the quote above, at the beginning of the war Antonescu gave precise tasks, for example to the financial institutions of the state. The Ministry of Finance and the National Bank were directly involved in ripping off the Jews. More, both institutions exaggerated robbing the Jews. The Ministry of Finance issued a decision by which the exchange was 1 Ruble to 40 Lei, and not 8 Lei, as mentioned by Antonescu. The same exchange rate was set out also for the so-called purchase of valuable items made of precious metals or of jewelry the Jews from Bessarabia, Bukovina or those deported to Transnistria had to leave behind in Romania. The jewelry items had a special status; they had to be appraised by experts, after which the owners were given only 20% of the price. They were purchased through the National Bank and for those in Transnistria, through the Ministry of Finance. The dispossession action also gave the chance to the directly involved clerks to take part of the assets that should have become part of the patrimony of the National Bank².

The documents below present several aspects connected to the responsibilities of the National Bank. As well, I also proposed documents showing the care of the institutions for the behavior of Jews in such circumstances. There can be seen the concern for the possible behaviors of Jews that would attempt to elude the actions of the National Bank to rob them of their money or valuables. The third aspect is the manner in which the financial institutions used the goods expropriated from the Jews in order to increase like this the wealth of the Romanian state.

The Archives of the Holocaust Memorial Museum in Washington provided the documents and the initial source is mentioned at the end of each document.

---

¹ *Evreii din România între anii 1940-1944, vol II, Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri (Jews in Romania between 1940-1944, volume II, The Jewish Question in the shorthand reports of the Council of Ministers)*, Lya Benjamin (editor), Hasefer Publishing House, Bucharest, 1996, p. 302-303.

² Please refer to Jean Ancel, *Contribuții la istoria României, vol I, partea 2, Problema evreiască (Contributions to the history of Romania, volume I, part 2, The Jewish Question), 1933-1944*, Chapter 23, “Banca Națională a României” (National Bank of Romania), Hasefer Publishing House, Bucharest, 2001.

CONFIDENȚIAL

București, 8 Octombrie 1941

Domnule MINISTRU,

Priming din partea Președinției Consiliului de Miniștri, nota după care vă anexăm copie, privitoare la cumpărarea bijuteriilor și metalelor prețioase, pe care le posedă evrei ce vor fi evacuați din Basarabia și Bucovina.

Cum această operație de plată a susnumitelor obiecte în ruble sau Reichskreditkassenacheine, trebuie făcută numai cu avizul Dv., vă rugăm să binevoiiți a ne comunica de urgență moneda în care credeți că trebuiesc plătite aceste obiecte.

Banca Națională a României, crede a fi nimerită plata în ruble la paritatea de 1 rublă = 40 lei.

Obiectele vor fi cumpărate de sediile noastre din localitățile respective, aurul fiind plătit la greutatea și la finețea lui pe cursul oficial B.N.R., iar pietrele și alte obiecte prețioase vor fi plătite pe baza unei evaluări făcute de un expert specialist pe care îl vom trimite din București și numai pe o cotă de 20% din aceste evaluări, care ar fi echivalente, proporția dintre aurul la cursul oficial și aurul la cursul liber.

Primiți, vă rugăm, Domnule MINISTRU, încredințarea deosebitei noastre considerațiuni.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 235

ROMÂNIA
MINISTERUL FINANTELOR
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A MIȘCĂRII FONDURILOR

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
SECRETARIAT

Jurn. Nr. 42238/1941
04675 * 13.OCT.1941
SERV. R.S. Financiare
268730*11OCT.1941

Dos.251

Referindu-ne la scrisoarea Dvs. Nr. 5013 din 8 Octombrie a.c., cu privire la cumpărarea bijuteriilor și metalelor prețioase, pe cari le posedă evrei ce vor fi evacuați din Basarabia și Bucovina;

Avem onoare a vă face cunoscut că Ministerul Finanțelor este de acord ca plata să se facă în ruble la paritatea de 1 rublă = 40 lei.

Obiectele vor fi cumpărate de Sediile Dvs. din localitățile respective, aurul fiind plătit la greutatea și la finețea lui, pe cursul oficial al Băncii Naționale a României.

Pietrele și alte obiecte prețioase vor fi plătite pe baza unei evaluări făcute de un expert specialist și numai pe o cotă de 20% din aceste evaluări, care ar fi echivalentă cu proporția dintre aurul la cursul oficial și aurul la cursul liber.

Vă rugăm însă, a da dispozițiuni Sediilor Dvs. a îngriji ca să se retragă și chitanțele de depunere a rublelor, înainte de plecare, evreilor din această categorie.

Deasemenea, vă rugăm să binevoiți a lua toate măsurile pentru ca să nu se facă abuzuri de către organele trimise în acest scop.

MINISTRU,

DIRECTOR GENERAL,

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 228

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
07216 DIN 6.NOE.1941
SECRETARIATUL

ROMÂNIA
MINISTERUL FINANTELOR
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A MIȘCĂRII FONDURILOR
SERVICIUL CONTABILITĂȚII

HC/SE
Jurn.Nr.47921/1941

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
SECRETARIAT

27362* - 5. NOE.1941
Dos. 251

Referindu-ne la scrisoarea Dvs. Nr.5357 din 2 Noembrie a.c., avem onoarea a vă face cunoscut că, Ministerul Finanțelor este de acord ca aurul, bijuteriile și metalele prețioase, aflate asupra evreilor din Odessa să fie achiziționate.

În acest scop, vă rugăm să binevoiți a ne comunica numele delegaților Instituției Dvs., care urmează să se ocupe cu colectarea acestor valori, cunoscând că la această delegație va fi atașat și Dl. Inspector Financiar Cicanci Vasile, din partea acestui Departament.

După comunicarea numelui acestor delegați, vom interveni la Marele Stat Major, care și-a dat acordul principal, pentru a da dispozițiuni organelor în subordine să le lase libera trecere și să le dea tot concursul.-

Operațiunea nu se va executa însă în aceleași condițiuni ca în Basarabia și Bucovina, întrucât aceste teritorii fiind încorporate, sunt supuse legiurilor în vigoare în România și ca atare Banca Națională a României are dreptul de preemțiune asupra cumpărării metalelor prețioase, conform convenției din 11 Iunie 1938.

În Transnistria operațiunea urmează să se facă de Statul Român, iar Banca Națională a României va avea numai mandat din partea Statului, întrucât aici nu se pot aplica legiurile din Regat, în baza cărora Instituția Dvs. să-și exercite dreptul de preemțiune amintit.

MINISTRU

DIRECTOR GENERAL

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 223

ES.

7 Noembrie 1941

Președinția Consiliului de Miniștri
Cabinetul Militar

LOGO

DOMNULE PRIM MINISTRU,

Fiind informați prin organele noastre, că asupra evreilor din Odesa se găsesc cantități însemnate de aur, bijuterii și metale prețioase, Banca Națională a României, de acord cu Ministerul Finanțelor, va proceda la achiziționarea acestor valori pentru Stat.

În acest scop, vă rugăm să binevoiți a interveni, dacă vă este posibil telegrafic, pe lângă Dl. Guvernator al Transnistriei, să pună la dispoziția celor 13 funcționari, notați în alăturata listă, care urmează să se ocupe cu colectarea amintitelor valori, automobile de transport, cu paza necesară, dela Tiraspol la Odesa.

Mulțumindu-vă anticipat, vă rugăm să primiți, Domnule Prim Ministru, încredințarea deosebitei noastre considerațiuni.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Anexă: 1 listă.

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 219

ROMÂNIA
PREȘEDINȚIA CONSILIULUI
DE MINIȘTRI
CABINETUL MILITAR - Bir. 2
Nr. 3867/ M

București, 14 XI 1941

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
070823 DIN 15 NOV.1941
BUGUREȘTI

CONFIDENȚIAL-PERSONAL
URGENT

DOMNULUI GUVERNATOR AL
BĂNCII NAȚIONALE

Cu onoare vă trimitem, alăturată notă informativă privind vânzarea aurului lucrat de către evrei.

Pe această notă, Domnul Mareșal Antonescu, Conducătorul Statului, a pus următorul ordin în rezoluție:

„Să cumpere Banca Națională sau Ministerul de Finanțe”.

Va rugăm să binevoiți a dispune, comunicându-ne rezultatul până la 30 Noembrie 1941.

D.O.
ȘEFUL CABINETULUI MILITAR
Colonel
Comunicat:
- Dl. General
N.Stoenescu
Ministrul Finanțelor
- Dl.Guvernator al Băncii
Naționale.

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 209

12 Noembrie 1941

NOTĂ

În intervalul dela 4-9 Noembrie, prețul aurului lucrat a scăzut dela 1.600 lei la 1.000 lei gramul, din cauză că oferta este mare și întrece cu mult cererea.

Evreii- speriați de svonul care circulă, că guvernul ar intenționa să ia o serie de măsuri restrictive, împotriva deținătorilor de aur - caută să se debaraseze de obiectele de aur, iar profitorii cumpără aurul lucrat la prețuri foarte scăzute.

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 210

MARELE CARTIER GENERAL
Secția II-a

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
07453 DIN 17 NOE. 1941
SECRETARIATUL

CONFIDENȚIAL

Nr. 40848 din 16 Noembrie 1941
MARELE CARTIER GENERAL
căt̄re
BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Am onoare a face cunoscut:

Marele Cartier General a fost sesizat, prin Inspectoratul General de Jandarmi cã, la Otaci, funcționarii B.N.R. au procedat la percheziționarea evreilor și mai ales la strângerea valorilor și obiectelor prețioase, de o manieră care făcea imposibil un control și care nu putea da siguranța cã tot ceea ce s-a confiscat ca nefiind declarat, a ajuns pe deașt̄ntregul în patrimoniul Statului.

Se semnalizează astfel:

- cã funcționarii B.N.R. dela Otaci au strâns - la început - în buzunare, obiectele confiscate și numai în urmă în lăzi sigilate;
- cã nu s-a întocmit zilnic, împreună cu jandarmii, un proces verbal de valorile și obiectele prețioase confiscate;
- cã au fost funcționari care au lucrat din inițiativă proprie, făcând percheziții în alte puncte decât cele fixate în acord cu jandarmii;
- cã s-au refuzat jandarmilor dovezi sau semnarea unor acte care să stabilească precis ceea ce s-a confiscat.

În acelaș timp, pe o altă cale, Marele Cartier General a intrat în posesia unui tabel de diferite sume de bani expediate prin Oficiul P.T.T. Otaci, familiilor, de căt̄re diferiți ofițeri și grade inferioare din Compania 60 Poliție.

Pentru a se verifica toate cele de mai sus și a sa stabili adevărul, Marele Cartier General a hotărât o anchetă la Otaci, la care vor lua parte:

- din partea Guvernământului Bucovinei, care a avut ordin direct dela Președinția Consiliului de Miniștri în ce privește operațiunile B.N.R. un delegat calificat;
- din partea Inspectoratului de Jandarmi, Colonel Mănecuță Inspectorul Jandarmi Cernăuți;
- din partea B.N.R., un delegat calificat;
- Lt.Colonel Petrescu N. Gheorghe ca delegat al Marelui Cartier General.

Vă rugăm să binevoiți a ne comunica urgent numele delegatului Dvs.

ȘEFUL DE STAT MAJOR AL ARMATEI
General
N. Tătăranu

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, filele 205-206

Domniei-Sale
Domnului MINISTRU AL FINANTELOR
loco.-

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
Copie
Nr. 5896

București, 2 Decembrie 1941

DOMULE MINISTRU,

Prin art.1 al Decretului-Lege Nr.3494 din 17 Octombrie 1940, se interzice scoaterea din țară a obiectelor și bijuteriilor, lucrate în metale prețioase, iar prin art.4, al aceluiași Decret-Lege, se prevede că e permisă scoaterea din țară numai a următoarelor obiecte de valoare redusă și obișnuită, confecționate în argint și anume: verighete, ceasornice și cercei, fără pietre prețioase, butoni, creion, toc rezervor și port țigaret.

Or, de câțiva timp se observă, pe la magazinele de bijuterii din centrul Capitalei, o mare afluență de clienți evrei, cari, în vederea emigrării lor, caută să-și plaseze banii, în diferite obiecte și bijuterii de aur și anume în ceasornice, brățări, port-țigaret, creioane, etc., cu sau fără pietre prețioase. În special sunt căutate ceasornicele de aur marca "Omega" și "Longines".

Desfaceri mari de bijuterii, în scopul de mai sus, suntem informați că ar face un anume "Caraso", care are, în Calea Victoriei Nr. 46, un magazin cu firma "Briliantul". Caraso e un evreu, ascuns sub un nume grecesc, evreu, care, în trecut a fost negustor de unt, iar acum face pe bijutierul. Firma de mai sus nu funcționează pe numele său, ci pe numele unui oarecare "Gatej", din Ploești, strein de branșe și care nici nu locuiește în București.

Toate obiectele de aur, cumpărate de evrei, sunt camuflate, în vederea scoaterii lor din țară, prin nichelaj, spre a putea fi strecurate apoi, cu ușurință, la vămile de eșire din țară și a se eluda astfel, prevederile articolelor mai sus citate ale Decretului-Lege No.3494 din 17 Octombrie 1940.

Domnule Ministru,

Față de cele ce preced, avem onoarea a vă ruga ca, -în conformitate cu prevederile art.1 și 4 ale Decretului-Lege No.3494 din 17 Oct.1940-să binevoiți a dispune ca, Direcțiunea Generală a Vămilelor, să pună în vederea vămilelor de la punctele de eșire din țară, ca să facă cel mai sever control tuturor călătorilor, în scopul de a constata obiectele și bijuteriile din metale prețioase, cu care ar încerca unii -și în special evreii emigranți- a părăsi țara și a nu permite decât eșirea obiectelor, obișnuite, de o valoare redusă, confecționate din argint, și anume cel mult a unui ceas, a unei perechi cercei, fără pietre prețioase, a unei perechi butoni, a unui creion, a unui toc rezervor și a unui port-țigaret, de fiecare călător.

Pentru obiectele din felul celor mai sus arătate, care se vor prezenta nichelate, vă rugăm să binevoiți a dispune ca, personalul vamal să verifice dacă ele sunt confecționate în întregime din nichel, sau dacă sunt confecționate din aur și, în scop de a se scoate în mod fraudulos din țară, au fost camuflate prin nichelaj.

O asemenea constatare e ușor de făcut, fiindcă obiectele de aur se pot cunoaște ușor după greutatea lor, iar în cazul când ar fi nichelate,

de îndatăce se vor sgâria puțin, cu vârful unui briceag, va apare culoarea galben-roșcată a aurului din care au fost confecționate.

Pentru toate obiectele sau bijuteriile, pe care anumiți călători vor încerca să le scoată din țară, în contra prevederilor art.1 și 4 al Decretului-Lege no.3494, din 17 Oct.1940, vă rugăm a dispune ca vămile respective să procedeze la confiscare -depunând obiectele confiscate la cel mai apropiat sediu al Băncii Naționale- și săîncheie, în conformitate cu art.5 al Decretului Lege mai sus citat- publicat în Monit. Ofic. nr.244 din 18 Oct.1940 - procese verbale de contravenție - de pe care va trimite copii și Biroului de constatarea contravențiilor din Banca noastră - și în care vor cere aplicarea sancțiunilor prevăzute de art.9 și 10 ale Decretului Lege nr.3203 din 12 Septembrie 1938 -publicat în Monitorul Oficial nr.213 din 14 Septembrie 1938 - referitor la controlul circulațiunii metalelor prețioase.

Binevoți a primi, Domnule Ministru, asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

GVERNATOR,
ss Al. Ottulescu

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, filele 189 - 191

Domniei-Sale
Domnului MINISTRU AL FINANTELOR

București, 10 Decembrie 1941

Domnule MINISTRU,

Răspunzând adresei Dvs. Nr. 279694 din 3 Decembrie a.c., vă facem cunoscut că funcționarii noștri, delegați în Basarabia și Bucovina, s-au ocupat exclusiv de strângerea obiectelor și metalelor prețioase și a valorilor.

Printre obiectele de argint au fost strânse și unele obiecte de alpaca (tacâmuri), care au fost reținute fără nicio plată, iar alte obiecte de alpaca tot împreună cu obiecte de argint au fost confiscate la eșirea din țară și tot fără plată.

Guvernământul Bucovina afirmând că numai obiectele prețioase și valorile revin Guvernului central, celelalte obiecte revenind Guvernământului, ne-a făcut adresa pe care v-am trimis-o în copie spre soluționare.

Comunicându-vă cele ce preced, vă rugăm să binevoți a ne comunica răspunsul Dvs.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
ss/ Demetrescu ss/ Niculescu

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 182

COPIE DUPĂ RAPORTUL COMISIEI INSTITUITE
DIN ORDINUL DOMNULUI MAREȘALANTONESCU
PENTRU ANCHETAREA NEREGULILOR DIN BASARABIA
ÎN LEGĂTURĂ CU EVACUAREA EVREILOR.

V. Operația cumpărării valorilor dela
evreii evacuați, prin comisiile B.N.R.

Din piesele cercetării urmate de Comisiune, se arată că după trecerea prin punctul Rezina, aproximativ a 10 convoaie, cu un efectiv de circa 8.000 evrei, toți necontrolați, Lt. Popoiu, însărcinat cu transportul lor peste Nistru, a făcut cunoscut erarhic șefilor săi, că Germanii îi controla în Transnistria, ridicându-le toate valorile și devizele aflate asupra lor. Era pe la începutul lunii Octomvrie 1941.

Președinția Consiliului de Miniștri sesizată, dă o notă Ministerului de Finanțe, cu Nr.8507 din 5 Oct.1941, care la rândul său trimite adresa Nr.269274 din 14 Oct.1941, Guvernământului Basarabiei, prin care fixează normele de schimb.

În ziua de 8 Octomvrie 1941. Centrala B.N.R. a fost încunoștințată de către Președinția Consiliului de Miniștri și drept urmare trimite în Chișinău, în ziua de 9 Oct.1941, cu avionul, o comisiune sub președinția D-lui Bucur Jugăreanu.

Concomitent se dă și de Guvernământ, ordin telegrafic nr.9 din 9 Oct.1941, către Prefectura Bălți și Soroca, cu norme în vederea schimbului.

Delegații B.N.R. s-au împărțit în 3 comisiuni, lucrând astfel:
Una prezidată de dl Bucur Jugăreanu la Visterniceni, Orhei și Rezina;

A doua la Mărculești și
A treia la Cetatea-Albă.

Din fiecare Comisiune făceau parte: delegații B.N.R., un delegat al armatei și experții

necesari pentru valorificarea aurului și a pietrelor prețioase.

Delegatul armatei, cerut chiar de comisia B.N.R., a avut rostul de a înlătura, prin

prezența lui suspiciunile care ar fi putut naște de pe urma operațiilor ce se executau.

*
* *

Comisiunile au lucrat în condițiuni foarte grele, din cauza scurgerii convoaielor pe diferite direcții și deci a nevoiei de a se deplasa, a lipsei de localuri proprii și a timpului defavorabil. Au lucrat adeseaori noaptea, în ploaie și fără lumină suficientă.

Criteriile de schimb și evaluare date de Ministerul Finanțelor, Direcția Generală a Mișcării Fondurilor au fost următoarele:

- Plata în ruble, la paritatea 1 rublă = 40 lei
- Aur plătit în greutatea și finețea lui, la cursul oficial B.N.R.
- Pietrele și alte obiecte prețioase, plătite pe baza unei evaluări făcute de un

expert specialist și numai pe o cotă de 20% din evaluare, care ar fi echivalentă cu proporția dintre aurul la cursul oficial și aurul la cursul liber.

Li se puteau schimba și lei, contra Kassenschein la paritatea de una contra 60 lei. Cu moneda românească nu puteau nici într'un caz trece peste Nistru.

Operația de control și schimb se făcea astfel:

Schimbul de lei în ruble se făcea la început pe bază de liste nominale. Ulterior din cauza aglomerației lucrărilor s'a renunțat la acest sistem, fiind totodată socotit ca o formalitate inutilă.

Pentru bijuterii, monete de aur și valute, s'au întocmit la început chitanțe individuale cu specificarea detaliată a valorii și sumei plătite. Acestea se puneau în plicuri separate, care se depuneau în casete speciale.

Ulterior, din aceleași motive arătate mai sus și spre mai multă simplificare s'a renunțat la sistemul chitanțelor individuale și s'a făcut pe tabele.

După terminarea lucrului casetele cu plicuri și valori se depuneau în auto-đuba B.N.R. care însoțea comisia.

Duba se încuia, iar cheia o lua președintele comisiei. În orașele unde B.N.R. avea tezaur, cum a fost cazul la Orhei, casetele cu valori se depuneau acolo, tezaurul se închidea luându-se: una din chei de președintele comisiei, iar a doua de către delegatul armatei.

La data de 22 Oct.1941 Cpt.Paraschivescu, comandantul companiei 23-a poliție înaintează un raport în care semnalează unele pretinse lipsuri, în procedura urmată de B.N.R.; evidenția lipsa unui registru de casă pentru schimbul rublelor, lipsa unei case de fier pentru depunerea valorilor în locul plicurilor și cutiilor de lemn, care se întrebunțau și necesitatea înființării unui registru de control pentru aceste valori.

Guvernământul sesizat de acest raport a verificat observațiile făcute de Cpt. Paraschivescu și a constatat că procedura ce se urma, prezenta toate garanțiile unei cinstitute operațiuni.

În rezumat

Operațiile făcute de comisiile B.N.R. au fost regulate și nu au dat prilejul să se constate vreo abatere de la linia cinstei și conticiozității.

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, filele 196-197

MINISTERUL FINANTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
00753 DIN 31 JAN. 1942
SECRETARIATUL

190118 * 20 IAN.1942

DOMNULE DIRECTOR,

Am onoare a vă face cunoscut mai jos pct.3 al hotărârilor luate în Consiliul de Miniștri din 22.I.1942, cu rugămintea de a fi supus Domnului Guvernator pentru a aviza asupra felului cum D-sa vede folosirea bunurilor expropriate de la evrei, ca un gaj sau altfel, pentru acoperirea monetei:

„Domnul Ministru al Finanțelor e rugat a ține seama că prin conservarea în patrimoniul Statului a bunurilor expropriate dela evrei se pot înlesni operațiunile de trezorerie și se pot acoperi o parte din nevoi. Printr-un raport cu B.N.R., aceste bunuri pot trece într-un cont special pentru că ele reprezintă o valoare reală indiscutabilă și pot servi cel puțin ca instrument de acoperire al unui cont în raporturile dintre Stat și Banca Națională a României, dacă nu chiar de acoperire a unei emisiuni“.

„Problema trebuie studiată deoarece actualul sistem de administrare este păgubitor pentru Stat“.

Primiți vă rog, Domnule Director, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

DIRECTOR DE CABINET,
Maior, A. Georgescu

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 243.

DOMNIEI-SALE

DOMNULUI DIRECTOR DE CABINET AL
DOMNULUI GUVERNATOR AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI
Domniei -Sale
Domnului MINISTRU AL FINANȚELOR

LOCO

București, 13 Februarie 1942

Domnule DIRECTOR;

Am primit adresa Dvs.Nr.190116/29.I.1942., prin care ne-ați făcut cunoscut punctul 3 alhotărârilor luate în Consiliul de Miniștri din 22 Ianuarie 1942, privitor la folosirea bunurilor expropriate dela evrei, ca un gaj sau altfel, pentru acoperirea monetei.

Banca Națională a României luând în deliberare problema care rezultă din hotărârea Consiliului de Miniștri, a ajuns la următoarele concluziuni:

Hotărârea Consiliului de Miniștri a fost luată, desigur, din motive foarte puternice, pe care Banca Națională a României nu le cunoaște.

Sumurile expropriate dela evrei reprezintă o valoare foarte mare imobiliară. Nu știm dacă, și întrucât această expropriere constituie și o sarcină pentru Stat. În cazul când ar exista o sarcină, ea grevează fără îndoială aceste bunuri.

Oricum ar fi, atunci când Statul a hotărât exproprierea bunurilor evreești, Ministerul Finanțelor a considerat că din vânzarea acestor bunuri va rezulta pentru Stat o sumă foarte importantă lichidă, care era considerată ca unul din mijloacele de absorbire a numărului atât de abundent pe piața noastră.

Dacă nu ne înșelăm, chiar în planul financiar alcătuit pentru ultimele luni ale exercițiului 1941-1942, vânzarea bunurilor evreești expropriate era trecută printre sursele de venituri cele mai importante.

Așa fiind, noua hotărâre luată, ca bunurile evreești expropriate să fie conservate în proprietatea Statului, schimbă cu totul aspectul bugetului extraordinar al Statului.

Privind, însă, problema și din celălalt punct de vedere, care pare a rezulta din felul cum este formulată hotărârea Consiliului de Miniștri, chestiunea ia un aspect cu mult mai grav.

Această hotărâre imaginează stabilirea unui raport între Ministerul Finanțelor și Banca Națională a României, în ce privește aceste bunuri, în sensul ca valoarea lor să fie considerată ca o garanție, ca un "instrument de acoperire al unui cont în raporturile dintre Stat și Banca Națională a României".

Este greu de imaginat că Statul să fi simțit nevoia de a garanta angajamentele foarte importante, dar destul de variate, pe care le are față de Banca Națională a României în altfel decât cu venituri ale Statului, care trebuiesc să fie astfel așezate, încât ele să constituie în adevăr o garanție, de lichiditate, și deci de amortizare treptată a acestor angajamente.

A înlocui această unică garanție serioasă, cu o garanție reprezentată prin bunuri imobile, a căror valoare este atât de variabilă, și care nu poate servi la scopul pentru care ar fi destinată decât prin vânzare, la care Statul deocamdată pare a fi renunțat, ar însemna a recurge azi, după experiențe seculare de încercări de acest fel nereușite, și care au dat rezultate catastrofale în alte țări, la mijloace în deobște repudiate, și a sdruncina ultimul rest de încredere care mai există în moneda națională.

Este bineînțeles că dacă s-ar recurge la asemenea garanții pentru emisiuni noi, în afară de angajamentele de până acum ale Statului, rezultatele ar fi cu atât mai dezastruoase.

De aceea Banca Națională a României, apreciind grija de a i se oferi pentru emisiunile ei, făcute în folosul Statului garanții cât mai sigure, este de părere că pentru considerentele arătate mai sus, nu este bine a se recurge la aceste valori, ci stăruie în opinia de a se găsi treptat mijlocul ca din veniturile Statului să se asigure amortizarea treptată a angajamentelor ce s-au luat în momentele de mare nevoie.

Aceasta este opinia Băncii Naționale a României, de care vă rugăm să binevoiți a lua cunoștință.

Primiți, vă rog, Domnule Director, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

DIRECTOR DE CABINET,

Domniei-Sale

Domnului DIRECTOR DE CABINET AL DOMNULUI MINISTRU AL FINANTELOR

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, filele 240-242

BANCA NAȚIONALĂ

Câmpulung-Bucovina, 26 Februarie 1942

a

ROMÂNIEI

Capital Social 600.000.00 Lei

Adresa telegrafică: BANGANAT

Nr. 1390

Cazul evreului cămătar
Taner, evacuat din C.-Lung
și readus din Transnistria

CONFIDENȚIAL

DOMNULUI GUVERNATOR AL BĂNCII NAȚIONALE
BUCUREȘTI

SECRETARIAT-CONSILIU

Ca urmare la raportul ns/ nr. 6/426 din 2 crt., avem onoarea a completa informațiunile din acel raport, capitolul: „Starea de spirit”, cu următoarele:

În acel raport arătam: .....“Nedumerire a produs și faptul, că după comunicatul dela Radio și din gazete, ne-am trezit eri dimineață -este vorba de 1 crt.-cu un evreu și soția, reveniți din Transnistria”.-

Pe evreu îl chiamă Abraham Taner, are 60 ani și-a revenit însoțit de soția sa Dora, ocupând o cameră la hotelul „Karău” din centrul orașului.

Am văzut adresa cu care a fost trimis; poartă nr.425 din 27 Ianuarie 1942 și emană dela Prefectura județului Moghilev către Poliția orașului Câmpulung. Începe -reproducem textual - astfel:

„Din ordinul Președenției Consiliului de Miniștri transmis verbal de D-1 Guvernator al Transnistriei în seara zilei de 17/ I/ 42, se înaintează Abraham Taner de 60 ani și soția sa

Dora .....spre cele legale”. Semnătura și sigiliul.

Ar fi deci necesar-cunoscute fiind practicile Evreilor-să se verifice autenticitatea ordinului emanat dela Președenție, să nu fie cumva vreo înscenare, fără știrea celor de sus, a vreunui mărunț funcționar.

Mi s-a spus, că ar fi 3 cazuri de acestea, din care încă unul la Rădăuți, directorul unei fabrici de bere.

În oraș circulă svonul, că evreul a declarat, că are un fiu, sau un ginere, avocat la București, cu prietenii foarte sus, datorită căro-ra a putut reveni.

Alt svon arată, că acest evreu are meritul, că sub stăpânirea austriacă, ar fi stăruiit pentru introducerea și menținerea limbii române, ca limbă oficială.

BANCA NAȚIONALĂ
a
ROMÂNIEI

Câmpulung-Bucovina, 26 Februarie 1942

Capital Social 600.000.00 Lei
Adresa telegrafică: BANCANAT
Nr. ....

Urmare la raportul nr. 1.390

Opinia publică nu știe însă acestea și deaceea se întrebă, prin ce mijloace și pentru care rațiuni de Stat, a fost readus acest „Shylok” al Câmpulungului, deoarece am fost informați, că după unire a practicat pe scară întinsă cămătăria.

Prefectul Județului, cu care am discutat în câteva rânduri cazul acestui evreu, ne-a declarat, că la raportul său, prin care a cerut retrimiteră, respectivului, a primit recomandațiunea, să nu se mai intereseze de acest caz.

Pentru noi și pentru mulți de aici este încă un mister, pentru cari rațiuni de Stat a fost adus.

Atât vă putem spune, că opinia publică locală este curioasă să știe adevărul și ar fi satisfăcută să-l vadă plecat.
Sand.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
Câmpulung-Bucovina

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 2, dosarul nr. 64 / 1941-1944, filele 570-571

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
CAPITAL SOCIAL 600.000.000 LEI
Adresa Telegrafică: BANCANAT

București 17 Aprilie 1945

FOARTE URGENT

INSPECTORATUL DEVEZELOR
No. 139

Serviciul SECRETARIATUL GENERAL
BNF

Curtea specială pentru judecarea criminalilor de război, Cabinetul 4, ne cere să-i prezentăm până Joi 19 Apr. a.c., actele încheiate la Mărculești, cu ocazia colectării bijuteriilor dela evreii din acel punct.

După cele comunicate de Dl Ion Mihăescu, actele au fost predate la Bancă odată cu depunerea gestiunii și împreună cu un raport amănunțit, în a doua jumătate a lunii Noiembrie 1941.

Vă rugăm a cerceta de urgență arhiva Serviciului Dv cât se poate de amănunțit.

Actele încheiate au fost:

10-12 procese verbale și un registru în care se treceau toate bijuteriile.

Vă rugăm din nou a stărui asupra cercetării amănunțite a arhivei și a ne da răspunsul Dv până mâine 18 Aprilie 1945 ora 13.

ADMINISTRATOR

ȘEFUL SERVICIULUI

Arhiva generală a Centralei Băncii Naționale a României,
Direcția Secretariat, rola 1, dosarul nr. 19 / 1940, fila 174

Legislația rasială și retorică antisemită a Partidului Națiunii

■ FLORIN GRECU

[Hyperion University of Bucharest]

Abstract

The Antisemitic legislation, after the 22nd of June 1940, was intensified by the non-acceptance of the Romanian citizens having a Jews origin within the Nation Party, by forbidding them the right of detaining public functions, of obtaining rural properties, of exercising professions as professors or having a carrier within the Romanian army. Through the decree-laws promulgated by King Charles the 2nd, the Romanian State became closer to the German and Italian Totalitarian fascist system and the rights, the civil and the political liberties of the Jews, were restrained by the decree-laws signed by the Monarch. The use of the nationalist language and the antisemitic rhetoric of the regime representatives indicated the main dimension of the Nation Party.

Keywords

anti-Semitism; racial legislation; Jews; the Nation Party; nationalist rhetoric

Introducere

Articolul își propune să prezinte și să analizeze legislația și retorica antisemite din perioada regimului monarhiei autoritare, începând cu 22 iunie 1940, moment când Frontul Renașterii Naționale a fost desființat și transformat în Partidul Națiunii, fiind declarat organizație unică și totalitară în statul român, prin recurs la surse primare și documente de arhivă. *Raportul Final al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România* a reprezentat referința care a pus în lumină dimensiunea antisemită a legislației inițiată și promovată de monarhia autoritară, condusă de regele Carol al-II-lea. Menționez faptul că paginația din *Raportul Final* nu este menționată deoarece, în formatul on-line al documentului, paginile nu sunt inserate. Decretele legi cu caracter discriminatoriu au analizat excluderea cetățenilor evrei din Partidul Națiunii, interzicându-li-se acestora dreptul de a ocupa funcții publice, de a dobândi proprietăți rurale, de a fi profesori sau militari de carieră. Apariția Partidului Națiunii a schimbat organizația și elementele ideologice ale partidului unic. În acest sens, am analizat contextul fabricării noului partid totalitar. Cum anume gândeau doctrinarii regimului și funcționarii Partidului Națiunii reprezintă interogația la care voi încerca să răspund pe parcursul acestui articol, prin retorica doctrinară a epocii și a

documentelor de arhivă. Limbajul radical și retorica antisemite a epocii au fost analizate obiectiv, prin referințe bibliografice critice.

În ultimele luni a existenței sale, „regimul monarhiei autoritare a împrumutat masiv din retorica arsenalului propagandistic al regimurilor totalitare (în special din cele ale Reich-ului german)”¹. Regimul și Partidul Națiunii, prin retorica naționalistă și legislația în vigoare, au pus în practică teze, sub forma decretelor-legi, cu caracter antisemit, suspendând drepturile și libertățile cetățenești fundamentale ale unei societăți democratice. Prin urmare, „principiul rasismului politic a devenit baza juridică a legislației antievreiești”². Partidul unic, FRN, a fost instituit de Carol al II-lea, pe structura sistemului pluralist, desființat prin decretul lege din 30 martie 1938 care, conform discursului oficial promovat în epocă, erau acuzate de „corupție, politicianism și ineficiență, în ideea că asemenea partide unice vor putea asigura un nou elan național acolo unde vechile partide erau epuizate”³.

Evenimentele internaționale, din vara anului 1940, transformă monarhia de la autoritarismul partidului unic al Frontului Renașterii Naționale, la totalitarismul Partidului Națiunii. Evoluția Frontului Renașterii Naționale, de la partid unic la organizație totalitară, Partidul Națiunii, se va realiza prin decretul regal din 22 iunie 1940, în urma ultimatumul sovietic, cu privire la cedarea Basarabiei și Nordului Bucovinei. Astfel, regimul carlist s-a raliat ordinii autoritare și totalitare europene din epocă. Acceptarea ultimatumului sovietic, din iunie 1940, când ambasadorul Davidescu a trimis guvernului român solicitarea ministrului de externe sovietic Viaceslav Molotov de a evacua, în 48 de ore, toată administrația din Basarabia și, ca o pedeapsă pentru administrarea teritoriului reunit cu Vechiul Regat, pe 27 martie 1918, cedarea nordului Bucovinei și ținutului Herța, a pus guvernul în fața unui fapt împlinit. Consiliul de Coroană, acceptase cedarea Basarabiei fără conflict militar, minus Nicolae Iorga care s-a exprimat pentru intervenție armată, pentru apărarea teritoriului⁴.

La începutul anului 1940, expansiunea Germaniei, în Europa Centrală și în Balcani, era la apogeu. Astfel, în partea răsăriteană a Europei, România era singurul stat nerevisionist rămas integral în ființă. În celelalte state vecine României, „Polonia a încetat să existe ca stat, în locul Cehoslovaciei apar două state practic ocupate de germani, iar din Iugoslavia, Croația devine un protectorat german și Serbia este ocupată de Germania”. Acest avantaj, integralitatea ființei de stat, a fost formal și pe termen scurt: „câteva luni mai târziu România era ciuntită și devine apoi un aliat al Axei, la fel de total precum statele satelit ale Germaniei”⁵. Schimbările politice și teritoriale de pe scena internațională au subminat eforturile lui Carol de a menține controlul asupra forțelor politice interne.

Căderea Franței, în iunie 1940, a reprezentat momentul în care regele a înțeles că schimbarea politicii externe trebuia operată. Capitulara armatei franceze în fața celei germane, l-a obligat pe monarhul român să se deplaseze și mai mult spre dreapta. Astfel, „el a decretat înființarea Partidului Națiunii, un partid unic totalitar a cărui misiune, sub conducerea sa supremă, era de a ghida întreaga viață spirituală și materială a națiunii. Noul partid era, însă, un factor lipsit de importanță, pentru că evenimentele internaționale, și nu voința lui Carol, aveau să determine evoluția

1 Ioan Stanomir, „Geneza unui regim autoritar: Constituția din 1938”, *Studia Politica. Revista Română de Știință Politică*, No.2, (2001): 367.

2 FINAL REPORT of the International Commission on the Holocaust in Romania, Presented to Romanian President Ion Iliescu, Bucharest, Romania, November 11, 2004, http://www.yadvashem.org/yv/en/about/events/pdf/report/romanian/1.6_Jewish_Exclusion_revazut_gina.pdf, accesat la 28.04.2014

3 Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, (București: Editura Univers, 1998), 129.

4 Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, (București: Editura Enciclopedică, 1997), 189-208.

5 Alexandrescu, *Paradoxul*, 127.

situației politice a țării”¹. Creerea partidului unic și totalitar s-a datorat izolării țării pe plan extern, mai mult de către vecinii ei, de puterile Axei, dar și de aliații tradiționali care garantau granițele României, iar o apropiere de forma de organizare politică a Germaniei era fundamentală pentru regimul autoritar de la București. La 22 iunie 1940, sub guvernul Gheorghe Tătărescu, a fost promulgat decretul-lege privind transformarea FRN în Partidul Națiunii, chiar în ziua capitulării Franței în fața armatei germane, decretul fiind semnat de Ministrul Justiției Aurelian Bentoiu². Conducătorul suprem al Partidului Națiunii, ca și în cazul Frontului, a fost proclamat regele Carol al-II-lea. Prin ungerea regelui ca șef de partid, „el și-a împlinit un vechi deziderat: acela de a fi și conducătorul Mișcării Legionare, care urma să se înscrie, în corpore, în noua structură politică”³

La 16 decembrie 1938, Carol a fost proclamat șef al FRN, controlul politic asupra partidului unic devenind astfel realitate, iar la 22 iunie 1940, monarhul devine șeful organizației politice unice totalitare. Astfel, fabricarea partidului totalitar, prin decretul-lege din 21 iunie 1940, a purtat denumirea de Partidul Națiunii⁴. Partidul Națiunii nu a reprezentat decât o continuare a FRN, deosebirea dintre cele două organizații unice fiind aceea că noul partid totalitar, „în aspectul său exterior și în ritualul ligvistic, imita pe deplin fascismul și național-socialismul”⁵. Noua organizație politică totalitară s-a caracterizat prin punerea în practică a legislației antisemite, iar evreii au fost excluși din partidul-stat. Astfel, „începutul excluderii evreilor din viața politică a României este legat de transformarea Frontului Renașterii Naționale în Partidul Națiunii – partid unic și totalitar, sub conducerea supremă a M.S. Regelui Carol al II-lea”⁶.

În august 1940, Carol semnează decrete-legi rasiale, privitoare la statulul evreilor în România și interzicerea căsătoriilor dintre evrei și români. Procesul eliminării evreilor începeuse încă din august 1939, când fusese arestat industriașul evreu Max Auschnitt, iar alții obligați să părăsească țara (Blumfeld, Braunstein), deși făceau parte din camarila regală. În urma unor fricțiuni de ordin „economic” între Malaxa, Carol al-II-lea și Auschnitt cu privire la orientările de capital fie spre cel german, fie spre cel englezesc, lui Auschnitt i se intentează proces, acesta fiind condamnat la șase ani de închisoare și la plata unor dezbătăgubiri consistente; „așa a sfârșit unul dintre cei mai mari capitaliști din România perioadei interbelice”⁸. Pe de altă parte, deciziile luate, în ceea ce privește legislația antisemită și excluderea arbitrară a cetățenilor evrei din viața politică și socială a României autoritare, arătau că „atât Frontul Renașterii Naționale, cât mai ales, Partidul Națiunii trebuiau să-i facă pe Hitler și Mussolini să creadă că România avea un sistem social-politic aidoma țărilor lor, adică aceeași funcție, trebuiau să aibă diversele decrete legi ale lui Carol”⁹. Prin corporatism, România a încercat să copieze formula fascistă italiană a corporațiilor, însă o apropiere de sistemul de organizare politic al Reich-ului s-a realizat abia spre finele regimului carlist. Partidul Națiunii a fost organizat în urma vizitei la Berlin a Președintelui Consiliului de Miniștri, Ion Gigurtu, după principiile NSDAP.

1 Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, (București: Editura Enciclopedică, 1998), 437.

2 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 850/1940, f. 25.

3 Radu Florian Bruja, *Carol al II-lea și partidul unic: Frontul Renasterii Nationale*, (Iasi; Editura Junimea, 2000), 209.

4 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 848/1940, f.14.

5 Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelului Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, Ediția a-II-a, (București: Editura Humanitas, 2006), 395.

6 FINAL REPORT.

7 Alexandrescu, *Paradoxul*, 126.

8 Ioan Scurtu, *Carol al-II-lea*, (București: Editura Enciclopedică, 2004), 284.

9 Alexandrescu, *Paradoxul*, 128.

Decrete-legi premergătoare apariției Partidului Națiunii

O serie de decrete au precedat apariția Partidului Națiunii. În aceeași zi cu apariția noii organizații unice și totalitare, 21 iunie 1940, a apărut *Decretul pentru apărarea ordinii politice și totalitare a statului român*. Conform acestui decret, toți funcționarii publici aveau obligația de a fi membri în Partidul Națiunii, însă cei care aveau sub 21 de ani nu erau obligați să se înscrie în organizația totalitară până la împlinirea vârstei¹. Obligativitatea înscrierii în PN revenea și membrilor consiliilor de administrație din întreprinderile publice și private, care își pierdeau posturile dacă nu dovedeau că făceau parte din PN. În aceeași situație se găseau și persoanele juridice sau societățile dacă: a) persoanele din conducere desfășurau o activitate potrivit intereselor PN; b) dacă fondurile acestor societăți erau întrebuintate în scopuri de propagandă potrivit partidului. Decretul pentru apărarea ordinii politice mai prevedea închisoarea corecțională de la o lună la un an, pentru persoana care distrugea sau deteriora însemne sau publicații ale Partidului Națiunii. De asemenea, se specifica faptul că toți cei care erau găsiți vinovați li se puneau și sechestru pe avere în timpul în care își ispășeau condamnarea.

Caracterul totalitar al noului partid, conform decretului pentru apărarea ordinii politice și totalitare a statului român, derivă din sancțiunile împotriva „uneltitorilor”, propagandiștilor care militau pentru schimbarea ordinii politice existente. Retorica naționalistă folosită de regim și de partidul unic își găsește rădăcinile chiar în textul constituțional de la 27 februarie 1938. Prin articolul 7 din Constituție era interzisă promovarea unor concepții având drept scop schimbarea ordinii de stat², iar articolul 9 din legea fundamentală sancționa cu pierderea de drept a cetățeniei pe orice român intrând în serviciul unui stat străin sau alăturându-se ocupației străine.³ Decretul-lege pentru apărarea ordinii politice unice și totalitare în statul român condamnă pe cei care făceau politică în clandestinitate sau ilegală și propagau idei împotriva Partidului Națiunii și a formei de organizare a statului român. Sancțiunile erau de natură punitivă, în sensul că se avea în vedere închisoarea corecțională între 3 sau 5 ani cu amendă și interdicție corecțională între 1 până la 5 ani, pentru ceea ce regimul considera crimă: propagandă subversivă împotriva organizației politice unice sau activitate politică partizană altor organizații, precum și înființarea de filiale ale unor partide sau grupuri politice, de natură secretă sau orice alte acțiuni, îndreptate împotriva Partidului Națiunii⁴.

Propaganda subversivă comunistă și activitățile politice partizane reprezentau acțiuni îndreptate împotriva statului român, care se derulau pe teritoriul României din acea epocă. În acest sens, procesul verbal al Prefectului Ținutului Marea pune în lumină măsurile luate împotriva activităților subversive și anume ce înțelegea regimul carlist prin astfel de acțiuni. Pe baza decretului pentru apărarea ordinii politice unice totalitare în statul român, din 21 iunie 1940, Prefectul aducea la cunoștință, la ordinele Ministerului de Interne modalitatea de acțiune prin care se puteau „interzice răspândirea și *colportarea* diferitelor *svonuri lipsite de orice căi* contra siguranței statului”; „mai trebuiau semnalate toate cazurile de agresiune contra *evreilor*, precum și semnalarea persoanelor care se dovedeau că agitau în orice formă și pe orice căi contra Statului”. Birocrații aveau obligația de a păstra o atitudine demnă și calmă și de a contribui la liniștea spiritelor. Astfel, „funcționarii aveau obligația de a se abține de a-și pleca urechea la *svonuri false*, știri alarmis-

1 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 848/1940, f. 24.

2 <http://www.cod-juridic.ro/constitutia-romaniei/constitutia-romaniei-1938.html>, accesat la 16.05.2014.

3 <http://www.cod-juridic.ro/constitutia-romaniei/constitutia-romaniei-1938.html>, accesat la 16.05.2014.

4 Bruja, *Carol*, 210.

te sau de a le răspândi”¹. Ministerul de Interne era cel care cerea administrațiilor locale afișarea ordonanțelor, cât mai vizibil, în localuri, pe străzi și în cuprinsul județului. Membrii *Consiliului de Colaborare* aveau datoria de a căuta împreună cu organele din subordine, de a-i descoperi pe *colportori*, pentru a se lua măsuri contra celor care răspândeau *știri*. Procesul verbal întocmit de Prefect cerea „patronilor de restaurante, cafenele, cofetării, cârciumi, să interzică tuturor consumatorilor să discute în local asupra svonurilor alarmiste, sancționarea fiind aceea de închidere a localului la prima abatere”².

Legislație și doctrină antisemite

Interesele Partidului Națiunii erau considerate a fi superioare, fiind deasupra celor individuale, acțiunile putând fi îndreptate împotriva organizației unice totalitare. Legislația antisemită se intensifică prin neprimirea evreilor în Partidul Națiunii, prin interzicerea dreptului de a ocupa funcții publice. Cererile de înscriere în partid trebuiau depuse personal, pe baza legitimației de identitate; minoritățile fiind înscrise în registre speciale, iar evreii erau excluși³. Astfel, legislația antisemită, sub guvernul Gigurtu, pune în lumină ralierea regimului la noua concepție europeană din epocă antisemită, rasistă și antidemocratică, promovată de regele Carol al-II-lea. *Decretul lege privind stabilirea situației evreilor din învățământul de toate gradele*, din 31 august 1940, reprezenta punerea în practică a îngrădirii libertății practicii cultului mozaic. Statutul cultului mozaic, în decretul din 8 august 1940, a fost formulat în termenii următori: „statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri, siguranței statului, iar prin acest statut, cuprins în legea constituțională, însăși viața spirituală a evreilor nu rămâne în stare de integrare în comunitatea românească, ci în îndatorirea de respect față de comunitatea românească, pe temeiul propriei libertăți ce i se recunoaște”⁴.

O nouă măsură cu caracter antisemit se înregistrează, pe 8 august 1940, prin *Decretul- lege privind starea juridică a evreilor din România*. *Decretul-lege* a fost considerat „primul decret-lege antisemit bazat pe principiile rasismului politic de tip nazist, a fost adoptat de guvernul Gigurtu în august 1940”⁵. Acest decret a fost „primul decret-lege prin care s-a consacrat noul statut juridic al evreilor în România, în spiritul naționalismului integral și al rasismului politic de factură nazistă”⁶, a fost semnat de Ministrul Justiției I.V. Gruia; profesor la Facultatea de Drept din București.

Cum gândea profesorul de drept public, I.V. Gruia? Conform lui, pe de o parte, odată cu promulgarea Constituției de la 27 februarie 1938 „ne aflăm în limitele statului român autoritar”. Pe de altă parte, „statul autoritar nu este stat totalitar, nu este deasemenea nici un stat dictatorial, incompatibil cu dreptul, principiul libertății și legalității. În statul dictatorial nu există regulă juridică, oricare ar fi izvorul ei, care să țărnuiască drepturile și obligațiile organelor de stat față de indivizi și a indivizilor față de stat”⁷. Care erau argumentele lui Ion Gruia? Răspunsul îl regăsim într-un album dedicat restaurației. Astfel:

1 A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Dosar 168/1940, f. 21.

2 A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Dosar 168/1940, f. 22.

3 Bruja, *Carol*, 221.

4 *FINAL REPORT*.

5 *FINAL REPORT*.

6 Bruja, *Carol*, 209.

7 I.V. Gruia, „Statul român în limitele legii constituționale din 27 februarie 1938”, *Parlamentul românesc Zece ani 1930-1939*, an X, nr. 311/20, (1939): 10.

„Statul dictatorial rezumă absolutismul. Statul autoritar este întemeiat pe drept, egalitate, controlul actelor juridice în limitele legalității, pe consacrarea și garantarea drepturilor și libertăților individuale, pe o libertate individuală reală, condiționată de împlinirea datoriilor fundamentale către stat. Statul autoritar are o organizare sprijinită pe limita drepturilor statului și a obligațiilor lui”¹.

Elementele antisemite sunt înscrise chiar în Noua Constituție de la 27 februarie 1938. Aici, ideea de națiune era completată cu aceea de origine etnică, deoarece numai așa se ține seama de caracterul majoritar și creator de stat al națiunii române. În art.3 se specifica că „teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de seminție străină; prin asemenea colonizări structura națională putea fi periclitată”². Paul Negulescu, ca mulți alți constituționaliști și ideologi din interbelic, „prins în *mrejele* fascinației totalitare”³, depășindu-și atribuțiile profesionale și constituționale, propunea soluții pentru realizarea primatului etnic românesc. El era de părere că:

„astăzi, îngrămădirile masive de străini inasimilabili, în multe din regiunile țării, constituie o problemă de o mare gravitate. Ar fi o mare operă românească să se aducă români macedoneni și să se instaleze în toate orașele și târgurile noastre înstrăinate. Ei ar putea, cu un mic sprijin din partea statului, să alcătuiască elementul burghez, care ne lipsește, înlăturând astfel negustorii străini, care dau înfățișare așa de puțin românească multor târguri și orașe. Cu macedonenii și oltenii ar fi momentul să întreprindem românizarea orașelor noastre înstrăinate”⁴.

Colonizarea anumitor zone cu macedoneni viza eliminarea evreilor, cu precădere în Moldova, dar și excluderea lor din viața politică, economică și socială. Soluția elucubranta a lui Negulescu avea ca țintă excluderea evreilor din afacerile publice și private, iar intenția unui astfel de proiect demonstrează antisemitismul și naționalismul elitelor regimului.

Revenind la *Decretul lege privind starea juridică a evreilor din România*, acesta definea termenul de evreu. Evreii erau împărțiți pe categorii, în funcție de perioada în care au locuit în România. Decretul-lege din 8 august 1940 a împărțit evreii în trei categorii:

Categoria I era alcătuită din evreii intrați în România după 30 decembrie 1918 – aceștia erau supuși la interdicții majore⁵;

Categoria a II-a cuprindea evreii naturalizați individual până la 30 decembrie 1918; combatanții în Războiul de independență din 1877-1878; pe cei care au luptat în linia de foc în timpul războiului pentru întregirea neamului (1916-1919); orfanii de război și urmașii categoriilor exceptate. Dar nici evreii din această categorie nu intrau în comunitatea națională fiind supuși la o seamă de restricții privind dreptul: la proprietate în mediul rural; la ocuparea funcțiilor publice⁶;

Categoria a III-a intra: masa evreilor din România, încetățenită pe baza decretelor-legi din anul 1919. Pentru cei din categoriile I-a și a III-a s-au impus următoarele interdicții: ocuparea de funcțiuni publice; dobândirea de proprietăți; carieră

1 Gruia, „Statul”, 10.

2 “Constituțiune: promulgată cu Înalțul Decret Regal, Nr.1045 din 27 februarie”, *Monitorul Oficial*, Nr.48, partea I bis, din 27 februarie 1938, (București: Editura *Monitorul Oficial*: 1938). 1.

3 Daniel Șandru, *Ipostaze ale ideologiei în teoria politică*, (Iași: Editura Polirom, 2014), 201.

4 Paul Negulescu, „Etude sur la Constitution sociale et politique de Roumanie du 27 février 1938”, *Revista de Drept Public*, (București: Institutul de Arte Grafice, „Marvan”, 1938): 391.

5 FINAL REPORT.

6 FINAL REPORT.

militară; practicarea profesiei de avocat; de notar public; de a fi membri în consiliile de administrație ale întreprinderilor publice și particulare; de a fi comercianți în comunele rurale; de a fi negustori de băuturi alcoolice; închirietori de cinematografe, editori de cărți și ziare; deținători de mijloace de propagandă românești. Statutul a interzis evreilor dobândirea de nume românești¹.

Conform legii abuzive și discriminatorii împotriva cetățenilor români de origine evreiască, dreptul de a ocupa funcții publice, de a face parte din consiliile de administrație, de a dobândi proprietăți funciare sau de a deveni militari de carieră, le era îngăduit. Legislația antisemită pusă în practică de partidul unic și totalitar era caracterizată de intruziunea statului până în interiorul familiilor și chiar cel al căsătoriilor. Prin acest decret-lege, discriminatoriu împotriva evreilor, s-a pus în practică așa-zisul principiu al primatului românesc, teoretizat de Paul Negulescu și G.G. Mironescu.

Despre „principiul” *primatului etnic românesc*, introdus în Constituția din 27 februarie 1938, Negulescu susținea că pentru prima dată constituția proclama primatul rasei, al originii etnice românești. Astfel, art. 27. alin I din Constituție preciza că:

„numai cetățenii români sunt admisibili în funcțiile publice, civile și militare, ținându-se seamă de caracterul majoritar și creator de Stat al Națiunii române; numai românii pot dobândi și deține imobile rurale în România făcând deosebirea între români și cei naturalizați”².

Primatul etnic românesc era proclamat și în art. 67 al Constituției: „nu poate fi ministru decât cel care este român de cel puțin trei generații. Dar tocmai prin acest adaos spune că și cei deveniți români, prin naturalizarea ascendenților lor, în a treia generație, pot fi miniștri”³. Istoricii au considerat că, prin articolul 67 din Constituția Regele Carol al-II-lea, se făcea directă trimitere la Codreanu, care nu era român decât de la a doua generație, ceea ce îl punea, juridic și constituțional, în imposibilitatea de a fi prim-ministru.

G.G. Mironescu, referindu-se la primatul etnic românesc, arata că:

„legiuitorul a voit să asigure întăietatea națională și să întărească pătura curat românească, căci aceste tendințe sunt naturale și explicabile, mai ales în recrudescența generală actuală de naționalism. Ele nu implică decât dorința legitimă de a întări neamul românesc, fără nici o ostilitate contra altor neamuri și fără a tăgădui drepturile naționalităților conlocuitoare”⁴.

Legea sângelui avea ca fundament poporul român care era considerată ca fiind creatoare de stat și prin urmare avea drepturi depline și era singura care putea profita de drepturile ce puteau decurge din această lege. În viziunea legiuitorului român, „Națiunea (...) a devenit mai puțin o comunitate juridică sau o colectivitate politică, mai mult o comunitate spirituală și organică așezată pe „legea sângelui” din care izvorăște o ierarhie a drepturilor politice”. În „legea sângelui” sunt cuprinse toate posibilitățile de suflet, de spirit, de etică”. Prin „criteriul sângelui”, se înțelegea un conținut etic și spiritual și mai puțin fizic. Astfel, apărarea sângelui românesc constituia garanția morală a recunoașterii drepturilor politice supreme”⁵. Doctrinarii și ideologii regimului monarhiei autoritare, chiar și „cei mai importanți

1 FINAL REPORT.

2 Paul Negulescu, „Constituția României, Principiile Constituției de la 27 februarie”, *Enciclopedia României*, Vol. I, (1938): 199.

3 Negulescu, „Constituția”, 200.

4 G.G. Mironescu, „Inovațiile Constituției de la 1938”, *Analele Facultății de Drept din București*, No. 2-3, (1939): 24.

5 FINAL REPORT.

intelectuali din interbelic au girat și, în anumite situații, chiar au justificat atitudinile și deciziile politice de factură totalitară”¹.

Antisemitism de stat și partid

Dreptul minoritarilor de a se înscrie în Partidul Națiunii a fost reglementat printr-o circulară specială care prevedea înscrierea cetățenilor evrei într-un registru aparte. Singurii minoritari excluși, cu privire la aderarea la acest partid, au fost evreii. Întrucât calitatea de funcționar la stat presupunea obligatoriu și pe cea de membru în partid, evreii, în mod permanent, au fost eliminați din toate instituțiile de stat, indiferent de poziția pe care o ocupau, precizează *Raportul Final al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România*.

Legislația antisemită era pusă în practică și coordonată de chiar Partidul Națiunii, prin Secretariatul General condus de Victor Moldovan, „conform unui referat elaborat pentru Președinția Consiliului de Miniștri privind regimul politic și juridic al minorităților în România din vara anului 1940”². Circulara nr. 7, prin care se dădeau instrucțiuni filialelor Partidului Națiunii, era punctuală și metodică, fiind semnată chiar de șeful de Stat Major al PN, inginerul Ion. I. Gigurtu. Legislația antisemită avea un caracter de natură propagandistică pentru a demonstra orientarea ideologică a regimului monarhiei autoritare spre Axă. Metoda prin care Secretariatul General al Partidului Națiunii lua „măsuri” împotriva cetățenilor evrei se fundamenta pe cea a delatuniilor. Conform circularei cu caracter antisemit se specifica faptul că măsura a fost luată deoarece existau „dese reclamații care se făceau la Secretariate și pentru preîntâmpinarea nemulțumirilor privitoare la funcționarea birourilor de înscriere în Partidul Națiunii”³. Normele trebuiau aplicate în ceea ce privea funcționarea birourilor pentru înscrieri în organizația totalitară. Astfel, normele de îndeplinit constau în: „afișarea, la circumscripțiile respective, a listei cu toți cetățenii care au cerut înscrierea, pentru a fi verificate”. Cerința era motivată „pentru că printre cei înscriși se găseau și evrei botezați cu nume curat românești care, după hotărârile date de conducerea Partidului, nu aveau nevoie să se înscrie”⁴. Membrii partidului unic, funcționari și la stat, în același timp, „se ocupau cu efectuarea înscrierilor și trebuiau, conform recomandării, să fie cât mai atenți și mai scrupuloși în îndeplinirea datoriei, cerând actele de legitimare și astfel erau feriți de a fi induși în oroare de sonoritatea plăcută și măgălitore a unui nume românesc purtat de un evreu”⁵. Controlul actelor de identitate, în vederea stabilirii originii etnice, se făcea în mod riguros, la prezentarea cererii de înscriere. Circulara specifica faptul că „pentru persoanele *dubioase* se pretindeau acte autentice, de botez și de naștere, din care se constata religia părinților”. Evreii botezați sau cei care purtau nume românești, soțiile creștine ale evreilor, soții de români, chiar dacă erau botezate, nu se puteau înscrie sub nici un motiv”⁶. Legislația antisemită a regimului carlist era promovată atât în presă, cât și la avizierele sediilor unde se făceau înscrierile. Circulara amintea că trebuia „să se aducă din nou la cunoștință prin ziare și afișaj, locul unde se efectuau înscrierile”⁷.

Implementarea măsurilor legislative antisemite erau întemeiate, în mod eronat de regimul autorității monarhice, pe principiul primatului etnic românesc, articolul 4 din Constituția de la 27 februarie, care a avut ca efect „consacrarea

1 Șandru, *Ipostaze*, 201.

2 *FINAL REPORT*.

3 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 8/1940, f. 23.

4 Fond FRN, Dosar 8/1940, f. 23.

5 Fond FRN, Dosar 8/1940, f. 23.

6 Fond FRN, Dosar 8/1940, f. 23.

7 Fond FRN, Dosar 8/1940, f. 23.

rasismului, în speță a antisemitismului”¹ și care a exclus participarea evreilor la viața politică și socială din ultimele luni de existență a partidului unic și regimului autoritar, patronat de regele Carol al-II-lea.

Organizarea partidului unic și totalitar

Partidul Națiunii nu se putea identifica cu aparatul de stat sau acesta nu putea deveni o expresie birocratică a partidului, atâta timp cât funcționarii datorau în exclusivitate partidului funcția deținută. Partidul unic, prin membrii săi, popula întregul sistem administrativ. Astfel, „apartenența la partid nu putea să ascundă nici formalismul noii creații politice, care, în realitate, copia FRN, nici să substituie căile consacrate de accedere în diferite paliere birocratice, care aveau propriile mijloace de selecție”². Selectarea unui funcționar într-o demnitate publică era posibilă dacă era înscris în partidul unic, neînscriserea sau refuzul, atrăgea după sine excluderea din formațiunea totalitară și pierderea postului.

În sesiunea Consiliului Superior al FRN, din 15 iunie 1940, s-a stabilit programul și structura organizatorică a noului partid³. La baza proiectului a stat un material informativ redactat de Vaida-Voevod și Gheorghe Tătărescu în care se propunea ca „FRN să devină un partid politic de caracter totalitar, în care unitatea și continuitatea conducerii să fie asigurată, iar posibilitatea de încadrare politică a tuturor fiilor țării să fie cât mai desăvârșită”⁴. Dacă FRN număra 3,5 milioane de membrii, PN, în doar trei luni de zile, nu putea ajunge la numărul de membri înscriși în FRN. Organizarea birourilor pentru înscrieri reprezenta politică de partid, iar excluderea evreilor din organizația totalitară a reprezentat politică de stat. Organizarea Partidului Națiunii s-a realizat în grabă, prin decrete-legi și avea misiunea de a îndruma viața morală și materială a națiunii, fiind considerat o instituție de drept public. Regele dispunea de dreptul de a numi forurile superioare ale Partidului Națiunii, care erau considerate a fi răspunzătoare.

Conducerea superioară se exercita de către un Secretariat General, subordonat Șefului de Stat Major al Partidului⁵. Secretariatul avea sarcina de a controla membrii organizației. În privința purtării uniformelor și anume dacă respectau regulamentul. Ernest Urdăreanu, Ministrul Casei Regale, a fost numit de rege șef de Stat Major al Partidului, iar Victor Moldovan, Secretar General al Partidului Națiunii⁶. Ulterior, „la nivelul conducerii partidului a avut loc o mutație de cadre”⁷. Urdăreanu a trecut în rândul „ostașilor Partidului”, iar Ion Gigurtu a fost numit Șef de Stat Major al Partidului⁸. Cadrele Frontului Renașterii Naționale aveau obligațiile, conform decretului din 22 iunie 1940, să preia organizațiile ținuturilor, județene și comunale, până la așezarea Partidului Națiunii pe baze noi⁹. Cei care serveau regele și națiunea, spune un alt decret, în cadrul partidului, erau considerați a fi „ostași ai Partidului Națiunii”¹⁰. Toate organele de conducere – președinți, comandanți, secretari, membri ai gărzilor și Sfatului Comunal – aveau obligația de a rămâne la posturile lor și de a-și continua activitatea în cadrul Partidului Națiunii. Printr-o înaltă decizie

1 Stanomir, „Geneza”, 370.

2 Florin Müller, *Metamorfoze al politicului românesc 1938-1940*, (București: Editura Universității din București, 2005), 268.

3 Bruja, *Carol*, 207.

4 Bruja, *Carol*, 208.

5 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 848/1940, f. 15.

6 Fond FRN, 848/1940, f. 16.

7 Müller, *Metamorfoze*, 272.

8 Fond FRN, Dosar 848/1940, f. 19.

9 Fond FRN, 848/1940, f. 15.

10 Fond FRN, 848/1940, f. 18.

regală, din 11 iulie 1940, Garda Națională a FRN trecea sub autoritatea Partidului Națiunii, sub noua denumire de Garda Partidului Națiunii. Garda era subordonată Șefului de Stat Major al Partidului Națiunii. Generalul Petre Georgescu a fost numit Comandant General al Gărzii Partidului Națiunii¹. Dacă pe 11 iunie lua naștere Garda Națională a Partidului Națiunii, ca urmare a ultimatumului sovietic, la începutul lunii septembrie, după nici după trei luni de activitate, aceasta își va înceta activitatea. Petre Georgescu a ordonat, la 2 septembrie 1940, punerea în aplicare a *deciziei 24* a Comandamentului Gărzii Naționale, ca urmare a sentinței de arbitraj de la Viena, care a fost făcută publică la 30 august, prin care „România este obligată să evacueze în termen de 15 zile *parte* din teritoriul național și de a ceda Bulgariei o parte din teritoriul dobrogean. Conform deciziei, a fost suspendată activitatea Gărzii Partidului Națiunii din județele Sălaj, Satu-Mare, Maramureș, Someș, Năsăud, Cluj, Mureș, Odorhei, Ciuc, Tei Scaune, Caliacra și Durostor. Șeful de stat major fiind obligat să ducă la îndeplinire această decizie².

Retorică antisemită de partid

Activitatea propagandistică a Garzii Naționale s-a avut a avea ca rezultat realizarea acelei unități spirituale prin prezentarea Regelui Carol al-II-lea ca un adevărat salvator al națiunii, iar principiul paternalismului regal, promovat de noul regim, în rândul elitelor conducătoare, s-a avut a avea efectul mobilizării spiritului național, prin Garda Națională. FRN era sursă de propagandă, având datoria să desfășoare și o activitatea antipropagandistică, împotriva curentelor ideologice ale vremii, în special împotriva mișcării comuniste, activitate care era de resortul Marelui Stat Major, care obliga pe șefii de județe și de ținuturi să se ocupe de gestionarea acestui pericol de ordin statal. Astfel, Secretarul General al FRN, *Aurelian Benteoiu*, printr-o circulară adresată către toți președinți de județe și municipii, amintea că: „Marele Stat Major a fost înștiințat că propaganda comunistă a continuat cu deosebită intensitate, în regiunile unde se aflau dislocate trupe, iar ținta principală a acestei propagande era, în afară de acapararea în favorul populației civile, demoralizarea armatei, pivotul existenței oricărui stat³. Scopul acestei propagande comuniste consta în: „instigarea populației civile și armatei contra actualei forme de Stat de la noi, câștigarea populației și armatei de partea URSS, acțiunea de instigare la greve, sabotaj și terorism, vizând în special industria de război sau care conlucra pentru apărarea națională și comunației”⁴. Mijloacele propagandistice pe care le uzau comuniștii erau variate și se vedeau în: „manifeste, posturi de radio-emisiuni clandestine, nuclee comuniste la sate, orașe și întreprinderi; propaganda de la om la om, diverse broșuri având coperti cu titluri inofensive, ziarul clandestin „Scânteia”, diferite publicațiuni străine; agenți și fonduri ale anumitor puteri străine și în fine, folosirea pe o scară întinsă a *elementului evreiesc*, eternul disolvant moral al tuturor neamurilor, în mijlocul cărora trăiau, și creatorul de situații tulburi”⁵. Drept sprijin în propaganda lor, comuniștii foloseau următoarele argumente: „inutilitatea războiului, pe care-l caracterizau imperialist și dus contra libertăților maselor; preponderența URSS în Sud-Estul European; necesitatea imperioasă ca România să încheie alianță cu Sovietele, singura țară pacifică și în stare a ne apăra; nemulțmirea de actualele așezări politice de la noi, inutilitatea concentrării lor, pe care le aratau ca o pregătire de război, deci contra intereselor proletariatului, înfățișarea vieții oștășești în cele mai negre culori din cauza lipsei de

1 Fond FRN, 848/1940, f. 21.

2 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 850/1940, f. 27.

3 A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 6/1939-1940, f.69.

4 Fond FRN, Dosar 6/1939-1940, f.69.

5 Fond FRN, Dosar 6/1939-1940, f.69.

încredere în dotarea armatei, valoarea armamentului, fortificațiilor și comandanților, nemulțumirea populației provenită din marile greutăți ale vieții scumprite; insuficiența măsurilor luate de guvern, pentru ajutorarea familiilor concentraților”¹.

Partidele unice, la început FRN și apoi Partidul Națiunii, nu au oferit nici o platformă ideologică, ci au fost „doar fragmente din orice program de dreapta din anii treizeci”². Retorica naționalistă a regimului monarhiei autoritare este preluată din discursul gardiștilor, ulterior, fiind mult mai accentuată de către Partidul Națiunii. Încercarea de a concepe o ideologie proprie Partidului Națiunii a fost realizată de către Ministrul Propagandei, Nichifor Crainic. Acesta argumenta, în paginile oficiosului regimului, ziarul România, că: „Partidul Națiunii, îmbrățișând doctrina naționalismului integral și totalitar, este instrumentul politic care va duce la purificarea morală și la înălțarea ei pe culmile gloriei”³. Punctele esențiale ale ideologiei naționaliste a Partidului Națiunii se fundamentau pe mai multe elucubrații specifice epocii și anume că: „poporul trebuie condus spre destinele sale pe care și le simte”; „voința noastră este zălogă simțământului de român, cu devotament de Tron și sacrificiu neprecupețit față de țară și cu acel simțământ de abnegație, curățenie și sfințenie față de Rege, care ni-l însuflă însăși mândria de a ne fi născut români”⁴. Limbajul utilizat de Nichifor Crainic era de natură naționalistă și totalitară. Partidul Națiunii, ca și Frontul Renașterii Naționale, reprezenta doar un instrument politic utilizat pentru a concentra voințele naționale, unitatea fiind reprezentată de rege. Limbajul de lemn folosit de regim era în concordanță cu spiritul epocii. Ideologia Partidului Națiunii diferă de cea a FRN prin accentuarea tezelor naționaliste, rasiste și antisemite. Clișeele ideologice ale noii organizații politice sunt asemănătoare cu cele ale FRN-ului. Ca și FRN și Partidul Națiunii propagau principiile subordonării individului în fața intereselor superioare ale statului.

Concluzii

Partidul Națiunii nu a reprezentat decât o continuare a FRN, deosebirea dintre cele două organizații unice fiind aceea că noul partid totalitar, prin retorica radicală, a împrumutat ritualul fascist și național-socialist, care era în concordanță cu spiritul epocii. Pe de altă parte, Partidul Națiunii, prin retorica naționalistă și legislația în vigoare, a pus în practică teze și legi, decrete-legi, cu caracter antisemit, nerespectând drepturile și libertățile cetățenești fundamentale a unei societăți moderne și liberale. Cetățenia, în această perioadă, a fost condiționată de caracaterul etnic, cu valențe xenofobe și antisemite. Excluderea cetățenilor evrei din funcțiile statului, minimalizarea drepturilor și libertăților lor civile și politice, aplicarea principiului *numerus clausus*, a transformat monarhia lui Carol al-II-lea într-un stat fundamentat pe criteriile regimurilor fasciste care au făcut din legislația antisemită o adevărată politică de stat, cu consecințe ulterioare dezastruoase. Efectele legislației antisemite, produse de monarhia autoritară, nu mai sunt de dorit, iar acest model al partidului-stat a fost și este incompatibil cu democrația, cu drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor și cu pluralismul politic.

BIBLIOGRAFIE

- 1 Fond FRN, Dosar 6/1939-1940, f.70.
- 2 Alexandrescu, *Paradoxul*, 129.
- 3 Bruja, *Carol*, 225.
- 4 Bruja, *Carol*, 225-226.

ALEXANDRESCU, Sorin, *Paradoxul român*, București, Editura Univers, 1998.

BĂRBULESCU, Mihai, DELETANT, Dennis, HITCHINS, Keith, PAPACOSTEA, Șerban, POMPILIU, Teodor, *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998.

BRUJA, Radu Florian, *Carol al II-lea și partidul unic: Frontul Renasterii Nationale*, Iasi, Editura Junimea, 2000.

GRUIA, I.V., „Statul român în limitele legii constituționale din 27 februarie 1938”, *Parlamentul românesc Zece ani 1930-1939*, an X, Nr. 311/20, 1939.

HEINEN, Armin, *Legiunea „Arhanghelului Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, traducere de Cornelia Esianu și Delia Esianu, Ediția a-II-a, București, Editura Humanitas, 2006.

MAMINA, Ion, *Consilii de Coroană*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

MIRONESCU, G.G., „Inovațiile Constituției de la 1938”, *Analele Facultății de Drept din București*, No. 2-3, București, Tipografiile Române-Unite, 1939

MÜLLER, Florin, *Metamorfoze al politicului românesc 1938-1940*, București, Editura Universității din București, 2005.

„Etude sur la Constitution sociale et politique de Roumanie du 27 février 1938”, *Revista de Drept Public*, București, Institutul de Arte Grafice, „Marvan”, 1938.

NEGULESCU, Paul, „Constituția României, Principiile Constituției de la 27 februarie”, *Enciclopedia României*, Vol. I, 1938.

NEGULESCU, Paul, „Etude sur la Constitution sociale et politique de Roumanie du 27 février 1938”, *Revista de Drept Public*, București, Institutul de Arte Grafice, „Marvan”, 1938.

SCURTU, Ioan, *Carol al-II-lea*, București, Editura Enciclopedică, 2004,

STANOMIR, Ioan, „Geneza unui regim autoritar: Constituția din 1938”, *Studia Politica. Revista Română de Știință Politică*, Vol I, No.2, București, Editura Meridiane, 2001.

ȘANDRU, Daniel, *Ipostaze ale ideologiei în teoria politică*, Iași, Editura Polirom, 2014.

Documente de arhivă

A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 8/1940.

A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 848/1940.

A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 850/1940

A.N.I.C., Fond FRN, Dosar 6/1939-1940.

A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, Dosar 168/1940.

Monitorul Oficial

Monitorul Oficial, Nr.48, partea I bis, din 27 februarie 1938, București, Editura *Monitorul Oficial*, 1938.

Site-uri internet:

FINAL REPORT of the International Commission on the Holocaust in Romania, Presented to Romanian President Ion Iliescu, Bucharest, Romania, November 11, 2004.

http://www.yadvashem.org/yv/en/about/events/pdf/report/romanian/1.6_Jewish_Exclusion_revazut_gina.pdf, accesat la 28.04.2014.

<http://www.cod-juridic.ro/constitutia-romaniei/constitutia-romaniei-1938.html>, accesat la 16.05.2014

The analysis of Romanian communism

An attempt at a conceptual and theoretical innovation

Emanuel COPILAȘ, *Geneza leninismului romantic [The Genesis of Romantic Leninism]*

Institutul European, Iași, 2012

The book written by Emanuel Copilaș – having eight chapters and more than six hundred pages – is a comprehensive attempt to analyze communist Romania's foreign policy between 1948 and 1989. The analysis is made with the instruments of a political and international relations theorist, who tries to bring together the plenty of factual information provided especially by historians. The book written by Copilaș is therefore not (primarily) a history book, but a political science one. This is important to keep in mind in order to correctly evaluate the hypotheses, methods and contents of the book.

The most valuable aspects of the book are in my view its ability to propose new political concepts (categories), its courage to read Romanian foreign policy through the „perceptive lenses” of a quite new theory in politics and international relations, as well as its factual „richness” that stems from an extensive documentation on the political, social and economic conditions of the communist Romania.

Regarding the first aspect, most relevant parts of the book are chapters two and six. In chapter two, the author explains which are the differences between Leninism and Marxism and discusses the varieties of Leninism. A first kind of Leninism is „revolutionary Leninism”, which is associated with the writings and activity of Lenin himself and *grosso modo* overlaps with what Bolshevism means in communist studies (pp. 52-3).

The second type of Leninism, „post-revolutionary Leninism”, refers to what in Soviet history is usually called Stalinism. Even if some prominent researchers such as Robert Tucker or Stephen Cohen consider that Stalinism marked the end of Bolshevism, Copilaș argues that there is continuity between the two: „a lineage exists between them going through Leninism” (p. 56). This statement has its proof, considers the author, mainly in the fact that the revolutionary stimulus had not totally disappeared before the end of Stalin era, hence the author's preference for the term of „post-revolutionary Leninism”. Emanuel Copilaș discusses next a couple of concepts, namely „Europeanized Leninism” vs. „Asianized Leninism”. „Europeanized Leninism” covers the Nikita Khrushchev's leadership. It is „Europeanized” because Khrushchev made some compromise with European values of political negotiation, market competitiveness, „socialist rule of law” etc (p. 57). „Asianized Leninism”, that covers Mao era, is a riposte to Europeanized Leninism and its alleged „capitulation” in the face of global capitalism. For Copilaș, Maoism contrary to a quite wide-spread point of view is not a *sui-generis* ideology but one that has its clear lineage with Leninism (p. 58). Another species of Leninism is the so-called „systemic Leninism”, during the Brezhnev time, when Leninism developed, however weird it may seem, some features generally associated with conservatism: „ideological dogmatism,

excessive bureaucratization, bourgeois convenience" (p. 59) and „toleration if not encouragement of nationalist tendencies" (p. 60). A last type of Soviet Leninism is the „post-Bolshevik Leninism" of Gorbachev era, the full version of „Europeanized Leninism", which has tried to reform Leninism through non-Bolshevik means. This, in the author reading, is equivalent with a contradiction in terms. Or, voluntarily renouncing at „war against bourgeoisie" is similar to „ideological emasculation" and recognition of Leninism' defeat on the global arena (p. 62).

The typology of Soviet Leninism provides the ground for studying post-war Romanian communism. The author considers the period of Gheorgiu-Dej leadership as being of the „post-revolutionary Leninist" kind. Even if this kind of Leninism has got autonomy in relation to the „muscovite metropolis", its Stalinist principles have practically remained unaltered (p. 282). The era of Ceausescu reign had however characteristics that are not fitting with the typology presented above: „unlike post-revolutionary Leninism [...] romantic Leninism [of Ceausescu era] represents an endemic ideological experiment that has deep roots in the nationalistic past of the country, but is oriented – as any type of Leninism – towards the future not the past" (p. 283). The hypothesis the author starts with is that the future of „socialist development" is seen rather through the Romanticism lenses rather the Enlightenment ones. The romantic Leninism gives prominent weight to historical forces of nationalism which are often seen in a spiritual or mystic way. It combines incompatible – from an ideological point of view – values and insights of Romanticism (as well as Fascism and Maoism) and Leninism in order to legitimize itself and mobilize masses. However, the author does not undertake sufficiently, I think, a clear and distinct analysis of these tensions but rather describes the juxtaposition of incompatible values and insights within romantic Leninism. As the author says,

„within romantic Leninism, the romanticism becomes a part through exacerbated nationalism and has a weight at least equal to Leninist soil from which romantic Leninism has grown" (p. 288).

With regard to the second valuable element of the book, it should be emphasized Emanuel Copilaş effort to understand foreign policy of the Romanian communist government on the basis of the four main international relation theories, namely realism, pluralism, Marxism, and social-constructivism. The author's hypothesis formulated in the first chapter of the book is that social-constructivism is the most appropriate theory for explaining the foreign policy agenda of the Romanian communist leaders. More precisely, Copilaş applies discursive-constructivist model elaborated by Nicholas Onuf to the analysis of Romanian foreign policy after the war. So, he studies the process of Romania „socialization" within „popular democracies" between 1945 and 1955 (chapter 3), the processes of de-Stalinization (chapters 4 and 5), the emergence, development and fall of the romantic Leninism of Ceausescu era (chapters 6, 7 and 8). The author's aim is „not to analyse the social formation of foreign policy during Gheorghiu-Dej and Ceausescu leadership, but its imposition 'from above' by Leninist ideology and political practices associated with it, [...] to investigate how 'from above' identity was reflected in the thought and actions of communist regime both towards the international environment and domestic politics" (p. 42). However a terminological clarification is necessary here, one that author should have made in order to fully respect the constructivist „rule". „Socialization" is generally considered to be the process by which agents learn (internalize) ideas, values, interests or expectation. For constructivists, this process could be coordinated „from above", but not „imposed from above". If it is „imposed from above", then we find ourselves in a different paradigm to that of constructivism (maybe realism). A central idea of constructivism is that of „endogenous" process of interests or values

formation. For constructivist interests and values are not imposed from above, are not „exogenous“ to a political community, but rather the „unintended“ result of a process of „socialization“, i.e. that of learning and complying with a „social“ rule.

Finally, the third remarkable aspect of the book is its empirical data richness and its historical reconstruction of the events crucial in understanding the foreign policies during Gheorgiu-Dej and Ceausescu. The book cites a number of rare and unpublished sources, such as Open Society Archives. Yet the abundance of factual data the author mentions in order to support his main hypotheses, is not always an advantage. I would even say – paraphrasing a famous statement by Ludwig Wittgenstein – that what can be said in this book, can also be said in fewer words. My opinion

is that the author uses sometimes more factual data than is necessary and sufficient to argue its position. This extra factual information creates instead a problem of organizing the content of the book and a problem for the reader following the central argument.

In conclusion, the book by Emanuel Copilaș is a relevant study of the contemporary Romanian foreign policy. The book is valuable in that it proposes new political concepts useful in analyzing Romania communism, it makes use of a novel theoretical framework for systemic explanation of communist Romania' foreign policy and it also supports its case with rich, novel and important factual information.

Ciprian Nițu

[West University of Timișoara]

Reflections on the Contemporary World Order

DARIO BATTISTELLA, *Un monde unidimensionnel*
SciencesPO Les Press, Paris, 2011, 176 pp.

This concise, but well written International Relations (IR) book addresses the topic of world order in the post Cold War period. Author is Dario Battistella, considered one of most distinguished contemporary scholars in the IR field within the francophone space. Among his published works, we remind bestsellers like *Théorie des relations internationales* (in 2012, at the 4th edition), *The Return to the State of War or Paix et guerres au XXI siècle*.

Title of book under review is a metaphor derived from Herbert Marcuse's *One-Dimensional Man*. In an analogue way, Battistella argues that world after Cold War consists: an unipolar inter-state system at the level of power distribution and, an unitive international society in term of values. Thus appears as an 'one-dimensional world'. To his analysis, author combines IR Realism's reasoning to *inter-state system* and IR Liberalism's view to *international society*.

In the outset, Battistella reviews the main scenarios and 'prophecies' of early 1990s on how world tomorrow will look like from the IR standpoint. From F. Fukuyama's *End of History* to S. Huntington's *Clash of Civilizations*, or C. Krauthammer's *Unipolar Moment* to H. Kissinger's multipolarity as referred to in *Diplomacy*, none of the theories came to fruit says the author. Rather, we have witnessed a compilation of elements from each theory in the period since Cold-War formally ended.

Book is divided in two main parts: first covering the interstate system and second, the international society.

In first, author discusses the system's settling around the power pole represented by United States. His arguments are of material nature (as a direct reference to Realism) and show the unipolar structure of contemporary inter-state system. Moreover, unipolarity is not only durable, but stable and hegemonic: gap in terms of resources between US and any other peer or group of peers is extremely significant. Simply by examining evolution of PIB in the twenty years after USSR's collapse or evolution of military expenditures, we discover not that US stagnated or decreased, but increased in comparison with the other great powers, in absolute numbers. Therefore, hegemonic stability of the system is due to fact no other secondary power either could or would balance the US; be it either via an internal balancing policy -augmentation of military resources, or external- alliances with other powers. Lack of balancing policy from US' traditional adversaries -like Russia or China, for instance- is explained on one side objectively: by rational calculus in terms of cost-advantage; on the other, refuse to engage in a balancing policy on the part of US allies is as well, subjective. It relates to the membership at a community of shared values with the United States. Same time, says the author, US' leadership is accepted because US are not perceived as a threat by others in the system, but as a fundamental pillar for the global security.

Shared values just mentioned, explain in turn the unitive international

society – this being the argument explored in second part of the book.

Legitimacy of the international society prevailed since end of Cold War. Taking as departure point H. Bull's definition of *international society*: 'states which, aware of their shared values and interests, agree to common rules govern their mutual relations and participate to the good functioning of their institutions'(p. 93), Battistella believes the liberal-democratic values of the American and European societies are still far from being threatened. And, for the moment, there are no real contenders to stand as an alternative to them. Hence, liberal-democratic values of American and European societies prevail as the international system 'pillars' of regulation. Furthermore, the indisputable primacy US has for more than 20 years now, had led to a certain "rupture within the rupture, a re-lecture of the international liberal culture re-establishing the solidarity-exclusive and hierarchic –nonegalitarian principles of the international society, rather than pluralist-egalitarian"

(p.99). It resulted in an international society inclusive for the states accepting the rules of the game and exclusive/punitive for the failed or villain states.

The book is written in a light manner, absent of a pompous style. Choice of words is not at all technical and the language is accessible even for those unfamiliarized with the IR field. Taking everything into consideration, Battistella's work is a must-read as well from another reason: it gives a the counter-perspective rooted in International Relations to the Cassandra-type of prophecies advocating the decline of US and the very popular rise of China these days. The easily comprehensible arguments of Dario Battistella should be read by anyone interested where the world today stands, be they fans of the US/Occident or not.

Cătălin Secăreanu

[The University of Bucharest]

---

1 The argument is developed more broadly by the author in *The Return to the State of War*, European Consortium Paper Press, London, 2008.

Nucleul escatologic al religiilor politice

Jacob Taubes, *Escatologia occidentală* (trad. și note de Maria Magdalena Angheliescu)
Ed. Tact, Cluj-Napoca, 2008, 286 pp.

Escatologia occidentală reprezintă singura carte a lui Jacob Taubes care a văzut lumina tiparului încă din timpul vieții (1947). Tot atât de important este și faptul că aceasta reprezintă o lucrare de tinerețe (aparitia cărții l-a găsit pe autorul ei la vârsta de 25 de ani, din cei 65 pe care avea să-i trăiască). Dar dincolo de valoarea sa propedeutică pentru gândirea filosofului, istoricului al religiilor și rabinului Jacob Taubes, cartea merită citită ca o prețioasă contribuție la discuția largă despre dimensiunea religioasă a fenomenului politic, o discuție care s-a afirmat la începutul secolului al XX-lea. Mai mult decât atât, lucrarea reprezintă o contribuție unică în felul ei. Dacă nu e greu de punctat similarități între regimurile politice totalitare din ultimul veac și religie (mai ales în expresia sa eclezială), justificarea acestei similarități nu vine la îndemâna oricui. Cu alte cuvinte, pe cât de accesibilă este constatarea unei fenomenologii comune a fenomenului religios și regimurilor politice, pe atât de anevoioasă este justificarea acestor asemănări.

Prima impresie care rămâne la sfârșitul lecturii constituie, de fapt, substanța cărții: ceea ce unește politica (atât în forma teoretică, cât și practică) de religie este escatologia. Altfel spus, escatologia reprezintă liantul și totodată ceea ce face posibile religiile politice. Definiția escatologiei reflectă motivul central pentru care aceasta predispune la amestecul uneori indistinct dintre religie și politică: „Escatologia înseamnă istorie a salvării” (p. 79). Cu alte cuvinte,

în escatologie se întâlnesc și își regăsesc echivalența tipologică (chiar dacă având naturi cu totul diferite) promisiunea mântuirii adusă de religie și promisiunea fericirii adusă de teoria și guvernarea politică. Pe scurt, ceea ce semnifică fericirea pentru politică, este mântuirea pentru religie: un ideal comun, dar cu naturi diferite. De modul în care este înțeleasă escatologia depinde probabil în cea mai mare măsură echilibrul just dintre idealul comun și naturile diferite (fericirea reprezintă dimensiunea pământească/naturală, în timp ce mântuirea înseamnă dimensiunea cerească/supra-naturală). Trebuie spus însă că aceasta este o concluzie subînțeleasă a cărții, de unde pornește și valoarea sa polemică.

Taubes abordează escatologia din perspectiva esențialistă (Cartea I), istorică (Cartea a II-a) și tematică (Cartea a III-a care se ocupă de escatologia teologică, respectiv Cartea a IV-a ce are în prim plan escatologia filosofică). Ceea ce ajută cititorul să ajungă la concluzia că escatologia reprezintă nucleul religiilor politice este maniera cronologică de documentare; astfel, cu excepția primei cărți, escatologia se prezintă la Taubes într-un mod secvențial: începând cu Daniel (sec. II î.Hr) și terminând cu Karl Marx (sec. XIX). Mai precis, între personajul vechi-testamentar Daniel și Ioachim din Fiore (sec. XII) se naște, înfloarește și decade apocaliptică; de la călugărul Ioachim și până la Lessing se dezvoltă escatologia teologică, iar de la Lessing la Marx și Kierkegaard se dezvoltă escatologia filosofică. Cu toate că

se oprește aici, nu mai rămâne decât un pas până la afirmația potrivit căreia de la Marx va face carieră escatologia politică pe care cineva o poate numi fie regim totalitar stalinist, ori nazist, fie dictatură hrușciovistă, brejnevistă, etc. Acest telescopaj al escatologiei nu face altceva decât să confirme în mod implicit ipoteza secularizării (adică a desacralizării care însemna și confuzia planurilor natural și supra-natural) pe care, de altfel, se bazează întreaga construcție a confluenței filosofiei politice cu diferitele teologii creștine (prima argumentare a acestei ipoteze aparține lui Carl Schmitt cu privire la conceptul suveranității, încă din 1922¹). Faptul că Taubes nu asumă în mod explicit această ipoteză-fundatoare a domeniului teologiei politice nu diminuează cu nimic contribuția cărții la un efort intelectual de a înțelege manifestările politice ale secolului XX. Ba dimpotrivă, se poate pretinde că îi lărgeste aria de aplicație întrucât cartea poate fi citită și ca lucrare de filosofie politică, dar și ca lucrare de teologie sistematică și fundamentală.

Afirmația de mai sus este însă valabilă până la un anumit punct, dincolo de care fisurile argumentației devenind tot mai greu de trecut cu vederea. Dacă e citită ca o lucrare de teologie, despre ce teologie este vorba? Recursul la forma plurală a acestei noțiuni (teologii creștine) nu diminuează decât cu puțin condițiile vulnerabilității. Cu toate că se manifestă de la bun început (sec. I) în sânul creștinismului mai multe teologii confesionale și eretice (adică aflate în diferență și mai ales în opoziție cu teologiile dezvoltate eclezial-dogmatic), cartea lui Taubes se încadrează numai într-una din acestea (este vorba de acea teologie care exclude natura divină a lui Iisus, o teologie ce numai la limită poate fi socotită ca fiind creștină), or este știut că fenomenul religiilor politice obligă la o lectură mult mai diversă. Dar nu aici se ascunde problema, căci ar fi excesiv să

se pretindă unei lucrări academice din vremurile noastre o abordare exhaustivă. Ceea ce socotesc că este slăbiciune în abordarea lui Taubes este tocmai neglijarea implicațiilor în discuția despre escatologie a adevărului (de credință) pe care se întemeiază creștinismul: divinitatea lui Iisus. În fața acestei situații, cititorul are de-a face cu două orizonturi care în substanța proprie sunt diametral opuse. Prima, se referă la dezvoltarea implicită, cu titlu de necesitate, a escatologiei (apocaliptica din care rezultă escatologia teologică, iar din aceasta escatologia filosofică). Din această perspectivă, Iisus apare doar ca purtător al unui mesaj al timpului. A doua se referă la dezvoltarea –să-i spunem- accidentală, discontinuă a escatologiei. În acest sens, Iisus schimbă categoric perspectiva: există o escatologie iudaică, pre-cristică și una creștină, post-cristică. Dacă totuși în timpul istoric al creștinismului se revine la escatologia pre-cristică, așa cum de altminteri istoria dovedește, acest lucru se întâmplă la modul mai degrabă volitiv. În măsura în care despre prima variantă se poate spune că aparține lui Taubes, a doua s-ar putea spune că e varianta nimănui în sensul în care nu s-a găsit până acum un autor care să dezvolte în mod sistematic motivul pentru care modernitatea a produs o escatologie pre-cristică în perioada înfloritoare a creștinismului. Această a doua variantă ar fi mai interesantă nu doar pentru că nu a mai fost abordată, ci și pentru că dă naștere la întrebarea-cheie: ce anume a permis „accidentul” reînțoarcerii la o escatologie pre-cristică? Este la mijloc o chestiune de voință personală a unor importanți gânditori sau de acumulare istorică a unor condiții sau chiar de slăbiciune a însăși creștinismului care a permis întoarcerea la ceea ce i-a fost înainte? Dacă nimeni nu poate nega faptul că filosofii din perioadele luminismului și ale romantismului (îndeosebi cele ale lui Kant și, respectiv, Hegel) au avut la bază un puternic filon pre-cristic în ceea ce privește escatologia, întrebarea interesantă este motivul pentru care escatologia creștină s-a dovedit a fi insuficient de fertilă în gândirea realității

¹ Vezi Carl Schmitt, *Teologia politică*, traducere și note de Lavinia Stan și Lucian Turcescu (București: Universal Dalsi, 1996).

sociale, cu precădere din secolele XVIII și XIX. Faptul că escatologia creștină și ceea ce Taubes numește escatologia occidentală (adică îngemănarea dintre apocalipticele antichității, escatologia teologică a Evului Mediu și escatologia filosofică a perioadei moderne) sunt incompatibile rezultă în mod limpede și din starea de conflict care a antrenat Bisericile creștine și regimurile politice de factură totalitară și dictatorială. Dar, pentru a repeta, nu dezvoltarea unei evidențe este interesantă (bunăoară, contribuția doctrinară și faptică a Papei Ioan Paul al II-lea la căderea comunismului), ci argumentarea motivului pentru care filosofia politică și ideologiile politice care i-au urmat de la jumătatea secolului al XIX-lea au avut la bază nu varianta riguros creștină a escatologiei, ci formule escatologice eretice în sens teologic și polemice în sens laic.

Escatologia cristică (adică acea escatologie care se bazează pe divinitatea lui Iisus) este revoluționară tocmai pentru că întrerupe cu totul brutal abordarea specifică iudaismului pe care Taubes în mod cu totul corect o documentează în cartea profetului Daniel: „Încă din apocalipsa lui Daniel, Fiul Omului este identic cu Regele Mesia din spița lui David. Speranțele politice se proiectează în lumea reprezentării transcendente [...] Profetii apocalipsei străbat împărăția cerului în viziunile și vedeniile lor. Se înalță de la un cer la altul și se întorc la loc pe pământ. Împărăția cerurilor va veni, înseamnă: va coborî pe pământ” (p. 63). Cu alte cuvinte, Iisus Hristos în predica adresată mulțimilor nu face decât să depolitizeze escatologia. Se poate constata cu ușurință că Taubes invocă în sprijinul ideii pe care o afirmă mai ales versete din Evanghelia după Matei care, de altfel, este cea mai iuaiza(n)tă scriere biblică. O lectură comparativă a evangheliilor care, negreșit, este necesară ori de câte ori se pune problema conținutului învățaturii lui Iisus va observa că dacă, de pildă, la Matei ideea continuității escatologice este discutabilă, la Ioan, în schimb, ruptura pe care o aduce Iisus în escatologie este mai mult decât evidentă: înaintea lui Pilat,

Iisus spune cuvintele fondatoare ale escatologiei creștine: „«Împărăția Mea nu este din lumea aceasta» [...] «Dacă ar fi Împărăția mea din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu dat în mâinile iudeilor; dar acum, Împărăția Mea nu este de aici»” (Ioan, 18, 36).

Desigur, sesizarea acestei nuanțe în abordarea lui Taubes chiar dacă permite să se întrevadă găurile din manta, nu trebuie să fie socotită drept obiecție (în sensul noțiunii de reproș, nespecifică redactării academice). Pe lângă caracterul nefezabil din punct de vedere academic al unei abordări totalizante, Jacob Taubes asumă (e adevărat, implicit și foarte vag) orizontul continuității escatologice și nu cel al rupturii produse de Iisus atunci când alege să-și intituleze capitolul „Viața lui Iisus” din cadrul cadrului a doua și, totodată, să recunoască faptul că „Viața lui Iisus este cercetată începând de la sfârșitul secolului al optsprezecelea. [...] Cu multă trudă, a reușit să se impună concepția conform căreia și viața lui Iisus, cu istoria ei, se supune metodei analizei istorice” (p. 59). Momentul fondator al interesului biografic pentru persoana lui Iisus coincide cu perspectiva continuității escatologice: „[...] Iisus nu trebuie privit ca începutul unui nou val în Israel, ci ca un aspect al valului apocaliptic. Iisus se adaugă la seria acelor predicatori escatologici rătăcitori [...]. Mesianismul iudaic este numai o parte din surescitarea apocaliptică de care fusese în general cuprinsă întreaga lume aramaic-siriacă” (p. 61). În al treilea rând, ar fi de adăugat că perioada în care Taubes a scris și, mai ales, a gândit cartea discutată aici era încă tributară concepției potrivit căreia metoda analizei istorico-filologice a Bibliei care a făcut o carieră de excepție în spațiul german încă de la începutul veacului al XVIII-lea are o valoare științifică (adică obiectivă), ceea ce îi adaugă un plus de respectabilitate în fața credinței (subiective) potrivit căreia Iisus a fost Dumnezeu. Dar deja după al doilea război mondial, critica criticii biblice a șters opoziția dintre metodă (științifică, obiectivă) și credință (religioasă, subiectivă) și mai mult

decât atât surclasat abordarea istorico-filologică la statutul de metodă cu valoare subiectivă (adică se întemeiază pe o credință de același statut cu credința tradițională potrivit căreia Iisus a fost Hristos).

Este foarte posibil însă ca tocmai această perspectivă să producă ceea ce este marele merit al cărții: explorarea noțiunii de escatologie ca domeniu de intersecție al mântuirii religioase cu fericirea politică. Escatologia se naște ca speranță și începe să decadă transformându-se în teologie. Decăderea escatologiei de la speranță la teologie se petrece tocmai plecând de la excluderea naturii divine a lui Iisus: „Cea mai intimă istorie a creștinismului rezultă din evenimentul-care-întârzie-să-survina al Parusiei și implică încercarea de a formula într-o tălmăcire creștină această neîmplinire. Prima întârziere a Parusiei se întâmplă încă din timpul vieții lui Isus [...]” (p. 81). Mai departe, escatologia teologică se transformă într-una filosofică atunci când „[...] chestiunea raportării sistemului rațional la datele iraționale ale vieții devine decisivă. Căci orice sistem rațional se ciocnește în mod

obligatoriu de bariera *iraționalului*” (p. 158). Astfel, „dacă fundamentul însuși al noii viziuni despre lume nu voia să se clatine și el, trebuia descoperită o nouă schemă a evoluției, care să unească progresul și degenerarea. Și iată cum își face drum o altfel de escatologie: dialectica istorică a idealismului” (p. 159). Faptul că transformările succesive al escatologiei înseamnă, mai precis, degenerare (Jacob Taubes, chiar dacă discret, nu ezită să comenteze axiologic observarea unei evoluții intelectuale) rezultă din două afirmații-cheie, ambele situate în epilogul cărții: „Marx a înlocuit lumea de dincolo a adevărului cu adevărul lumii acesteia și a revelat rădăcina ateistă ca fiind constitutivă comunismului” (p. 232) și respectiv „Prin faptul că omul se instituie ca măsură, umbra pășește în centru, iar legătura lucrurilor cu Dumezeu este eclipsată. Aceasta este negura și nebunia lumii” (p. 235).

Nicolae Drăgușin

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

O istorie orală a comunismului

Peter Molloy, *Lumea dispărută a comunismului. O istorie orală a vieții cotidiene în spatele cortinei de fier*

Traducere de Cristina Vilceanu, București, Editura RAO, 2012, 251 pp.

Editura RAO a avut inițiativa de a publica în limba română lucrarea lui Peter Molloy, *The Lost World of Communism* (BBC Books, 2009). Fundamentat exclusiv pe surse orale, volumul se constituie într-o contribuție istoriografică valoroasă și originală. El reprezintă un util instrument de lucru pentru specialistul preocupat de istoria veacului al XX-lea în general și de istoria recentă în special.

Cartea are deopotrivă meritul de a facilita cunoașterea de către publicul larg a unor aspecte mai puțin explorate legate de istoria comunismului, începând cu momentul instalării brutale, la adăpostul și cu sprijinul Armatei Roșii, până la implozia regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Răsărit.

Pentru numeroși specialiști, istoria imediată, trecutul valorificat prin mijlocirea izvoarelor orale prezintă serioase avantaje față de istoria oficială, considerată un reflex al discursului oficial, al discursului puterii. Mărturiile individuale ar oferi o percepție mai verosimilă asupra evenimentelor. Deseori, pentru a legitima un regim totalitar sau autoritar, scrișul istoric a fost instrumentalizat, mitizat și pus în slujba politicului, trebuind să furnizeze credibilitate, respectabilitate și autoritate puterii politice. De asemenea, puterea politică a dispus adesea rescrierea istoriei în funcție de propriile interese, procedând la escamotarea realității și la mistificări grosolane. În această privință, unul dintre cele mai grăitoare exemple pe care ni le oferă istoria recentă este masacrul de la Katyn, din primăvara anului 1940. Ani la rând, Kremlinul

a refuzat să își asume o crimă împotriva umanității, aruncând asupra Germaniei responsabilitatea pentru atrocitățile comise de NKVD împotriva celor 20.000 de rezerviști polonezi. Așadar, până în anii '90, istoria oficială a consemnat că naziștii erau cei vinovați. De asemenea, istoriografia română din timpul comunismului cu puternice accente naționaliste al lui Nicolae Ceaușescu a acreditat ideea că pogromul de la Iași, din iunie 1941, căruia i-au căzut victime câteva mii de evrei (inclusiv femei și copii, uciși cu sălbăticie) a fost opera Wehrmacht-ului. În realitate, autori ai pogromului au fost armata română și populația civilă românească. Din nefericire, tendințele de a nega existența Holocaustului în România s-au perpetuat și astăzi. Este meritul incontestabil al unor istorici tineri, precum Adrian Cioflâncă, care au demonstrat, inclusiv uzitând de metodele arheologiei contemporane, implicarea autorităților române în Holocaust în cel de al doilea război mondial.

Grație motivelor enunțate mai sus, mărturiile orale pot fi caracterizate de o mai mare imparțialitate, mai ales când este vorba de subiecte atât de sensibile, precum totalitarismul, în general și comunismul, în special. Totuși, istoria orală și memoriile trebuie privite, la rândul lor, cu anumite rezerve. Nu întotdeauna și în orice împrejurare memoria participanților la evenimente s-a păstrat nealterată. Ea nu izbutește mereu să redea faptele cu acuratețea necesară. Însă, în această eventualitate, nu mai vorbim, de regulă, despre o subiectivitate rea, precum în

cazul istoriografiei oficiale a totalitarismului de extremă stânga, care recurgea cu bună știință la denaturarea, la falsificarea trecutului.

Lucrarea *Lumea dispărută a comunismului...* analizează, din multiple unghiuri, crâmpete de viață cotidiană din trei țări ale Europei central-răsăritene sovietizate și satelizate, anume Germania de Est, Cehoslovacia și România. Interveniurile realizate cu martori-cheie, aparținând structurilor puterii comuniste și poliției politice (STASI, St. B., Securitate) se îmbină logic cu cele acordate de victimele represiunii, ori de urmașii acestora. Metoda de abordare, de construire a scriiturii este foarte inspirată, îngăduind cititorului să distingă între două concepții de multe ori diferite asupra evenimentelor.

Titlurile capitolelor au fost judicios alese, ele punând în lumină diferite paliere ale vieții cotidiene în comunism. Interesul pentru un asemenea subiect este justificat, date fiind numeroasele constrângeri, de felurite tipuri, ce lezau libertățile și drepturile individuale. Din aceste considerente, viața cotidiană în comunism este total diferită de viața cotidiană în capitalism.

Ne-a atras în mod special atenția capitolul intitulat sugestiv „Ghetourile zeilor” (pp. 36-56), datorită asocierii a doi termeni aparent antinomici. Autorul a optat pentru respectiva sintagmă pentru a scoate în evidență autoclastrarea deplină, lumea ermetică a elitelor comuniste din Republica Democrată Germană (R. D. G.) și România, care se ghidau după principii de castă. Nomenclatura comunistă dispunea de propriile vile, situate în zone izolate, de propriile magazine, în care se găseau din belșug tot soiul de produse, precum și de case de vacanță ascunse de ochii cetățenilor obișnuiți. Aceasta, în condițiile în care ideologia comunistă clama egalitatea tuturor. Chiar dacă elitele comuniste nu se confruntau cu lipsurile ce afectau majoritatea populației, liderii comuniști duceau o existență de multe ori monotonă și anostă. Viața lor se derula după anumite tipicuri: „*Ca și familia Ceaușescu, elita politică a Germaniei de Est s-a bucurat de un tratament special. Începând cu 1960, liderii*

comuniști, familiile și personalul acestora au locuit împreună într-un loc izolat și bine păzit, într-o pădure, la nord de Berlin. Această așezare rezidențială a elitei, Waldsiedlung Wandlitz, la vreo doi kilometri de orașul Wandlitz, era înconjurată de un zid lung de opt kilometri și înalt de doi metri, cu turnuri de pază plasate la intervale. Pentru a proteja așezarea de ochii trecătorilor, erau plantați copaci și rododendroni uriași” (p. 48).

Capitolul al treilea, intitulat simplu și concis „Procese și pedepse”, este în opinia noastră, cel mai cutremurător din întregul volum. Autorul a redat cu meticolozitate mărturiile Erikăi Riemann, ale Janei Horakova-Kanski și ale Ursulei Rumin (pp. 58-73). Erika Riemann, arestată după ce desenase cu rujul un arc peste mustața lui Iosif V. Stalin (al cărui portret se găsea pretutindeni în Germania de Est și în celelalte state aflate în sfera de influență sovietică), își amintea: „[...] *Interogatoriile aveau întotdeauna loc noaptea. Țineau ore în șir și nu înțelegeam despre ce era vorba. Trebuia să stau pe scaun; nu mi se permitea să vorbesc ori să mă mișc. De câte ori îmi întorceam capul într-o parte, eram pocnită peste față sau lovită în spate. Întotdeauna îmi puneau exact aceleași întrebări. Dacă nu primești ore în șir nimic de băut sau de mâncat ești foarte obosit și ajungi la punctul în care adormi, dar trebuia să continui să stai drept. Toate astea te aduceau pe punctul de a ceda nervos. La sfârșit am mărturisit totul, chiar dacă nu făcusem nimic. A trebuit chiar să admit că făceam parte din rezistența nazistă. Mărturisești tot ce vor să audă, pentru că tot ce vrei este să te întorci în celulă și să dormi pușin.”*

Ursula Rumin a fost răpită de pe stradă, din Berlinul de Est, în 1952, iar apoi internată timp de doi ani într-un lagăr de la Vorkuta, Siberia. În toată această perioadă, familia sa nu a primit de la autorități nicio știre.

Dar cea mai sfâșietoare mărturie aparține, cu siguranță, Janei Horakova-Kanski, fiica uneia dintre cele mai cunoscute victime ale opresiunii comuniste din Cehoslovacia, Milada Horakova. Milada Horakova a fost singura femeie executată în urma proceselor-spectacol, de tip

stalinist în Cehoslovacia. Membră marcantă a rezistenței antinaziste din această țară, a fost arestată de Gestapo. Însă, poate în mod paradoxal, nu poliția secretă nazistă a ucis-o, ci tocmai conaționali săi comuniști, care executau servil ordinele primite de la Moscova. A fost condamnată la moarte, în pofida intervențiilor în favoarea sa ale unor personalități marcante, precum Albert Einstein, Winston Churchill și Eleanor Roosevelt. Jana Horakova, care avea doar 16 ani când s-a petrecut tragedia, a păstrat, desigur, ultima scrisoare primită de la mama sa, scrisoare ce se constituie într-un foarte emoționant și impresionant testament spiritual: „*Draga mea copilă, nu trebuie să te înspăimânți, nici să nu fii tristă la gândul că nu mă mai întorc. Încearcă, fiica mea să privești viața ca pe un lucru serios de la o vârstă fragedă. Viața este grea, nu te răsfacă, pentru fiecare mângâiere există zece lovituri. Mai bine să te obișnuiești cu asta imediat și să nu cedezi. Hotărăște să lupți cu ea. Ai curaj și obiective clare și vei triumfa asupra vieții [...].*” (p. 67)

În continuare, Peter Molloy nu a omis să portretizeze „eroii clasei muncitoare”, precum Rudolf Vasilco, un fel de omolog cehoslovac al faimosului Alexei Stahanov. În capitolul „Tineretul socialist”, Nicu Covaci, liderul legendarei formații rock românești, *Phoenix*, a rememorat maniera originală și inedită în care a reușit, alături de colegii săi, să părăsească țara în 1977. În România lui Nicolae Ceaușescu, calitatea traiului începea să se deterioreze tot mai mult după cutremurul din martie. Totodată, relatările lui Toni Grecu și Silviu Petcu, de la *Divertis* se leagă de ceea ce am putea numi, îngăduindu-ne să utilizăm o licență, rezistența prin umor. Într-o scenetă interpretată în anul 1983, personajul Ileana Cosânzeana a fost rebotezat (din motive lesne de înțeles, întrucât Ileana semăna izbitor de mult cu Elena și se intenționa astfel evitarea unui sacrilegiu) Maria Cosânzeana. Această improvizație comică a stârnit hazul publicului. Cu alt prilej, cei de la *Divertis* și-au încheiat momentul umoristic astfel: „*Așa că cei doi bătrâni au trăit fericiți până la adânci bătrâneți, reconfirmând vechiul proverb românesc: Viața*

lungă duce la sărăcie”. (p. 126) Aluzia este cât se poate de transparentă și nu necesită comentarii suplimentare.

Autorul a surprins și a subliniat caracterul ateu al ideologiei comuniste, ce se voia o religie laică, cu pretenții de universalitate, substituindu-se astfel creștinismului. În acest context el a adus just în discuție pe „oamenii care l-au abolit pe Dumnezeu” (pp. 129-144).

Nu putea lipsi, desigur, un capitol consacrat poliției politice și altul destinat disidenților, fiind evidențiate atât punctele de vedere ale celor urmăriți și opriți, precum Wolfgang Welsch, în R. D. G., Vasile Paraschiv, în România, Vaclav Havel, în Cehoslovacia, cât și ale opresorilor, precum Peter Haak, în R. D. G. și ale exponenților nomenclurii comuniste, ca Milos Jakes, în Cehoslovacia, sau Günter Schabowski, în R. D. G. (pp. 145-160).

Prin controlul exercitat asupra natalității, regimul comunist s-a infiltrat abuziv în viața intimă a cetățenilor, controlând-o cu brutalitate. Așadar, paginile despre politica anti-avort a regimului Ceaușescu sunt binevenite. (p. 161-171). Autorul a intervievat atât medici (Adrian Sângeorzan, Ion Pătrașcu), cât și femei aparținând diferitelor categorii socio-profesionale care au suferit, mai mult sau mai puțin, din pricina politicii pronataliste a regimului (Daniela Drăghici, Ancuța Timiș, Paraschiva Neagu). Mărturia Martei Puscova (pp. 176-179), femeie de etnie romă din Cehoslovacia, care a suferit o operație de sterilizare pentru a nu putea da naștere mai multor copii, ne dezvăluie practici similare cu cele naziste.

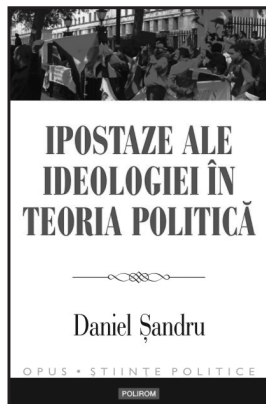
Ne-am străduit să schițăm doar o parte dintre cele mai importante aspecte ale vieții cotidiene în timpul regimului comunist, „zugrăvite” cu talent și inspirație de către Peter Molloy în *Lumea dispărută a comunismului... Nădăjduim că aceste impresii personale vor oferi un imbold tuturor celor interesați de o lectură agreabilă și deopotrivă utilă. Mai nutrim de asemenea speranța că lumea evocată în volum a dispărut odată pentru totdeauna.*

Hadrian Gorun

[„Constantin Brâncuși” University, Târgu-Jiu]

DANIEL ȘANDRU – Ipostaze ale ideologiei în teoria politică

Editura Polirom

Prefață: Dan Pavel
Anul apariției: 2014
Număr pagini: 288
ISBN: 978-973-464-431-5

În volumul „Ipostaze ale ideologiei în teoria politică” (Polirom, 2014), autorul este preocupat să reconsidere anumite concepte care au astăzi un statut marginal în câmpul teoriei și științei politice. Capul de serie este *ideologia*, pe aliniamentul propus de analiza interpretativă pe care Daniel Șandru a publicat-o în anul 2009, sub titlul *Reinventarea ideologiei*. I se alătură alte concepte „condaminate” în spiritul pozitivist conturat sub egida unei iluzorii, din punctul său de vedere, „obiectivități științifice”, precum *violența politică*, *imaginationul simbolic*, *utopia* și *mitul*. Autorul consideră că redimensionarea acestora este necesară, dat fiind efectul de „dez-

integrare a înțelesului” proiectat asupra lor de foarte des clamata „științificitate” vizibilă în plan academic, al cărei pandant este, în mod doar aparent paradoxal, opera de „vulgarizare” a semnificațiilor alterate ce le sunt atribuite, întreprinsă de jurnaliști, analiști și comentatori politici, dar și de intelectuali publici care provin din afara domeniului științelor politice. Recuperarea elementelor conceptuale amintite și re-poziționarea lor din unghi teoretico-politic deține, susține Daniel Șandru, și o calitate instrumentală: ele devin utile, din perspectivă metodologică, în încercarea de a analiza anumite *ipostaze ale ideologiei*, atunci când acest concept este să fie interpretat, din perspectiva rolului său politic, în relație cu anumite structuri sau/și cu anumite procese ori cu anumite poziționări intelectuale.

Florin Grecu

Index de Autori

Andrei Andreea este licențiată în Științe Politice, 2011, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Master în Politică Europeană și Românească, 2013, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București. Doctorandă (2013-prezent), Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București.

Oana Băluță este conferențiar universitar la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București, profesoară asociată la Masteratul de Gen, Politici și Minorități al Facultății de Științe Politice, SNSPA, doctor în științe politice din 2009 cu o temă despre gen și interese politice în România actuală. Domeniile sale de interes sunt: participarea și reprezentarea politică a intereselor de gen/a intereselor femeilor, armonizarea vieții de familie cu cariera, violența împotriva femeilor. Este coordonatoarea colecției de Studii feministe de la Editura Tritonic, autoarea volumului *Feminism modern reflexiv*, 2013, Editura Tritonic, coordonatoarea volumelor *Impactul crizei economice asupra femeilor*, 2012, Editura Maiko; *Femeile spun NU Publicității Ofensatoare*, 2013, Editura Maiko, București; *Parteneri egali. Competitori egali*, 2007, Editura Maiko; *Șanse egale prin concilierea vieții de familie cu cariera*, 2007, Editura Maiko, coautoare a volumelor *Gen și interese politice*, 2007, Editura Polirom, *Justiție și Afaceri interne*, 2007, Editura Tritonic, editoarea cărții *Gen și putere*, 2006, Editura Polirom.

Dorina Bucur este doctor în Științe Politice, Școala Doctorală în Științe Politice, Universitatea București (2012); masterat interdisciplinar în cadrul Agence Universitaire de la Francophonie, Ecole Doctorale Francophone en Sciences Sociales Europe Centrale et Orientale (2007), București; masterat în Relații Internaționale (2006) și licențiată în Știință Politică (2004) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București.

Adrian-Cosmin Canae este masterand la Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir“ din București, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir“ din București, 2013.

Emanuel Copilaș is Teaching Assistant, PhD at the Department of Political Science from the Faculty of Political Science, Philosophy and Communication Sciences, Western University Timișoara. He is the author of several scientific articles published in Romanian political science journals. He also published the book *Geneza leninismului romantic. O perspectivă teoretică asupra orientării internaționale a comunismului românesc, 1948-1989* (Editura Institutul European, Iași, 2013). His areas of interest are theory of international relations, political ideologies, political history and theories of totalitarianism.

Gabriela Crețu este doctor în științe politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative. A absolvit Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea din București. Programe masterale: Master European în Politică și Administrație, la Universitatea din Bologna, Master în Studii Sud-Est Europene, la Universitatea din Atena și Master în Politici Publice, la Universitatea din București. Absolventa a Facultății de Drept, Universitatea din București. A scris articole științifice care se regăsesc în publicații științifice de tip peer-review, din țară și din străinătate.

Nicolae Drăgușin preparator universitar, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”.

Hadrian Gorun este doctor în istorie al Universității „Babeș Bolyai“ din Cluj-Napoca. Actualmente, este conferențiar universitar la Facultatea de Relații Internaționale, Drept și Științe Administrative a Universității „Constantin Brâncuși“ din Târgu-Jiu. A publicat volume de autor, precum și studii și articole în reviste ca *Sfera politicii*, *Transylvanian Review*, *Anuarul Institutului de Istorie „AD Xenopol“* și altele.

Alexandru Florian este Profesor universitar, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”; director general, Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel.

Florin Grecu este Lector univ. dr., Universitatea Hyperion din București.

Jin-De Huang Lecturer; student at Foreign Languages Institute, Minnan Normal University, Zhangzhou, Fujian, China.

Daniel Ionică este doctorand la Școala Doctorală în Știință Politică, Universitatea București (din 2012); masterat în Politică Europeană și Românească (2012) și licențiat în Știință Politică (2010) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București.

Ciprian Nițu este asistent universitar la facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării a Universității de Vest din Timișoara. Este doctorand al Facultății de Științe Politice a Universității din București. Din 2009 este editor al revistei Political Studies Forum, revistă ce apare sub egida departamentului de Științe Politice din cadrul Facultății de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării a Universitatea de Vest din Timișoara.

Cătălin Secăreanu is PhD Student, Faculty of Political Sciences, University of Bucharest/*Ecole Doctorale de Droit, Université Montesquieu Bordeaux 4, Bordeaux /Ecole Doctorale Francophone en Sciences Sociales, Universitatea din București*; Master, Comparative Politics, Faculty of Political Sciences, University of Bucharest; BA in Political Sciences, Faculty of Political Sciences, University of Bucharest. Domains of interest: *Romanian Foreign Policy after 1989, Geopolitics of the extended Black Sea region, UE-US relations, Role of political elites in modernization.*

Enache Tușa este cercetător științific la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, lector universitar doctor la Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” din Constanța, este doctor în științe politice din 2010, fiind preocupat de cercetarea evoluției instituțiilor politice, a teoriilor modernizării și a științelor de graniță precum: sociologia comparată, culturile politice, studii de imaginar politic sau antropologia instituțională. A întreprins studii de teren în Dobrogea și în spațiul balcanic (Macedonia, Bulgaria și Albania) unde a făcut cercetări în cadrul comunităților de aromâni din acele state. A cercetat comunitățile românești cât și comunitățile de ruși-lipoveni, turco-tătari germani, italieni existente în Dobrogea ocazie cu care a facut studii antropologice în diferite așezări rurale. A participat la conferințe naționale și internaționale a publicat peste 40 de studii și articole în reviste de specialitate și volume colective printre care putem aminti: *Efectele campaniilor electorale negative în sistemele politice contemporane, Proiecte postbelice de modernizare a României, Influențele culturii politice oficiale asupra procesului de aculturație din Dobrogea la începutul secolului XX, Viziunea junimismului în modernizarea instituțională a României-teoria formelor fără fond.* În 2012 a publicat volumul de autor cu titlul - *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*, apărut la Editura Academiei Române.

Ilarion Țiu este Lect. univ. dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „D. Cantemir“. Apariții editoriale recente: Ilarion Țiu, *Istoria Mișcării legionare. 1944-1968* (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2012); Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu*, Vol. I-II (București: Editura Adevărul Holding, 2012-2013).

Li-Bing Wang Lecturer; student at Foreign Languages Institute, Minnan Normal University, Zhangzhou, Fujian, China.

SUMMARY

The Year 1989 in Eastern Europe

- Emanuel Copilaş
*National communism as pseudo-hegemonic political project.
Functions and objectives* 3
- Ilarion Țiu
Ceaușescu and rural systematization problem 9
- Hadrian Gorun
*A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan
in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War* 16
- Andrei Andreea
The Romanian Collectivization between 1949-1962 23

International Relations

- Dorina Bucur
*Maritime delimitation in the Black Sea: Romania –
Ukraine Hague process – Romanian arguments*..... 31
- Gabriela Crețu
*Reform trajectories in Southeastern Europe: Greece and Romania
in comparative perspective* 39
- Adrian-Cosmin Canae
*NATO – And the Enlargement to Central and Eastern Europe vs. Ukraine 2014
Crisis*..... 46
- Jin-de HUANG and Li-Bing WANG
*A Contrastive Analysis of News Reports on Current Affairs from the CDA
Perspective. With Coverage on Diaoyu Islands Issue as an Example*.....54

Varia

- Daniel Ionică
The Legislative Procedures and Parliamentary Committees in Romania 66
- Oana Băluță
*Representing gender interests: between the ‘politics of ideas’
and the ‘politics of presence’* 74
- Enache Tușa
Monarchy versus republicanism Romanian political philosophy 86

Document

- Ilarion Țiu
*March 1989: The six communist seniors protest against the Ceaușescu’s
dictatorship* 100

Anti-Semitism, racism, xenophobia

- Alexandru Florian
*National Bank of Romania and the Ministry of Finance during the Holocaust
in Romania* 107
- Florin Grecu
Racial legislation and Antisemitic rhetoric of the Nation Party 124

Reviews

- The analysis of Romanian communism An attempt at a conceptual
and theoretical innovation (Ciprian Nițu)* 136
Emanuel COPILAȘ, *Geneza leninismului romantic [The Genesis of Romantic Leninism]*
- Reflections on the Contemporary World Order (Cătălin Secăreanu)* 139
Adario Battistella, *Un monde unidimensionnel*

<i>Eschatological core of political religions</i> (Nicolae Drăgușin).....	141
Jacob Taubes, <i>Escatologia occidentală</i> (trad. și note de Maria Magdalena Anghelescu)	
<i>An oral history of communism</i> (Hadrian Gorun).....	145
Peter Molloy, <i>Lumea dispărută a comunismului. O istorie orală a vieții cotidiene în spatele cortinei de fier</i>	
Signals	148
Index of authors	149
Summary	151

The Year 1989 in Eastern Europe

„Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165.
*Textele vor fi trimise redacției. Deciziile privind publicarea sunt luate de către echipa editorială.
Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al redacției „Sfera Politicii”.
Reproducerea textelor în alte condiții constituie o infracțiune și se pedepsește conform
legilor în vigoare.*

